

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 10 (192) 2016

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare Antonina DEMBITCHI

Asistență computerizată Maria BONDARI

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniou Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar,
rectorul Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Elena ARAMĂ, Ion JECEV

Organizarea judecătorească în timpul dominației
ei otomane..... 2

Vitalie STATI

Concurența dintre art.190 și 361 din Codul pe-
nal: analiza practicii judiciare neuniforme..... 5

Liubovi BRÎNZA, Gheorghe RENIȚĂ

Controverse legate de aplicarea în practică a
art.291 CP RM. *Partea II*..... 14

Lilia GÎRLA, Jacob RUB

White-collar crime and fraud: the definitional
issue..... 28

Alexandru CUZNEȚOV

Conceptualizarea dreptului contractelor comer-
ciale..... 36

Ion JECEV

Procedura de judecată în timpul dominației oto-
mane..... 39

Tatiana MACOVEI

Dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități 41

Oxana CHISARI-LUNGU

Unele considerațiuni privind procesul de mo-
dernizare a justiției în Moldova și Valahia până
la unirea principatelor 45

Angela SERBINOV

Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la
art.290 și 291 CP RM. *Partea II* 50

Denis BĂBĂLĂU

Noțiunea „activitatea de întreprinzător” în con-
textul infracțiunilor prevăzute la art.241 din Co-
dul penal. *Partea II* 59

Diana CASTRAVEȚ

Deturnarea clientelei concurentului – abordări
teoretice și practice 66

Taisia PRUTEAN

Condiții necesare pentru angajarea răspunderii
pentru prejudiciul cauzat de minori 71

Alexandru PĂUN, Petru PĂUN

Unele aspecte privind neconcordanța dintre
prevederile legale referitoare la desemnarea ofi-
țerului de investigație cu atribuții de ofițer de
urmărire penală 78

ORGANIZAREA JUDECĂTOREASCĂ ÎN TIMPUL DOMINAȚIEI OTOMANE

Elena ARAMĂ,
doctor habilitat, profesor universitar (USM)
Ion JECEV,
doctor în drept (USM)

Imperiul Otoman nu s-a implicat direct și nu a operat schimbări în organizarea instituțională a Principatelor Române, dar indirect, prin intermediul obligațiilor economice și politice impuse țării, cu concursul domnitorului care era numit de către Poartă, modificări totuși s-au produs.

Cuvinte-cheie: Principatele Române; dominație otomană; domnitor; judecător; marii dregători; infrațiuni; judecătoria duhovnicească; dreptul de a judeca, justiție.

* * *

Ottoman Empire was not directly involved and did not operate changes in the institutional organization of the Romanian Principalities, but indirectly, through economic and political liabilities imposed on the country, with the ruler who was appointed by the Porte, however, changes have occurred.

Keywords: Romanian Principalities; Ottoman dominion; ruler; judge; high chancellor; crimes; spiritual court; right to judge; justice.

Imperiul Otoman nu s-a implicat direct și nu a operat schimbări în organizarea instituțională a Principatelor Române, dar indirect, prin intermediul obligațiilor economice și politice impuse țării, cu concursul domnitorului care era numit de către Poartă, modificări totuși s-au produs.

Domnitorul rămânea a fi judecător suprem în țară, el judeca, de obicei, împreună cu sfatul, numit deja cu termenul turc „divan”. În mod constant, ca și în perioada precedentă, domnitorul menționa că judecă potrivit cu dreptatea și legea țării ori potrivit cu dreptatea și obiceiul țării [5, p.148, 179-180, 534]. Teza că domnitorul deține întreaga putere judiciară în țară se confirmă și prin faptul că hotărârile sale nu erau supuse vreunei căi de atac din partea sultanului sau dregătorilor otomani, românii nu se plâneau la Poartă contra hotărârilor judecătorești ale domnului și acestea nici nu aveau nevoie de a fi aprobate de autoritățile otomane pentru a deveni executorii.

Până la venirea în țară a domnitorului numit de sultan, la tronul țării se afla unul sau mai mulți caimacami, un fel de loțiitori provizorii ai domnului, în timpul când acesta nu era în țară. Caimacamii exercitau, în general, toate atribuțiile domnești, inclusiv cele judiciare. Caimacamii ordonau efectuarea unor cercetări în vederea soluționării litigiului, ordonau subalternilor să judece pricina sau ei înșiși luau decizii pe baza unor probe sumare, într-o procedură mai apropiată de cea grațioasă, cu rezerva unor dezbateri contencioase ulterioare în fața domnitorului, dacă partea adversă hotăra s-o ceară [9, p.170].

Marii dregători judecau pe subalternii lor, de exemplu, marele spătar – pe spătărei, hatmanul – pe călărași, marele agă – pe dorobani, marele vistiernic pe vistiernicei, marele paharnic – pricini ale subalternilor săi – păhărniceii etc. De asemenea, marii dregători continuau să îndeplinească porunci domnești

de cercetare a unor împrejurări pentru a soluționa un litigiu sau chiar a soluționa ei înșiși litigiul, dar sub rezerva deciziei definitive domnești și a obținerii actului domnesc.

Astfel, în 10 august 1617, marele logofăt elibera un act prin care constată vânzarea unei moșii prin liberul consimțământ al părților, acest act servind cumpărătorului de „încredințare până când își va întări și cu dires domnesc”. Mărturiile marilor dregători erau date și în caz de încheiere în fața lor a unor tranzacții funciare, aceste mărturii serveau pentru a obține un act domnesc de proprietate [8, p.257].

Dregătoria de mare serdar a fost creată în timpul domniei lui Vasile Lupu. Serdarul avea sub comanda sa călărașii din ținuturile Orhei, Soroca și Lăpușna, având sarcina de a apăra țara de tătarii din Bugeac. Marele serdar, ca orice dregător mare, avea dreptul să judece, dar în mod special judeca când avea poruncă domnească. La începutul sec. XVIII a izbucnit un conflict de interese între serdar și pârcălabii de Orhei, Soroca și Lăpușna, tocmai în legătură cu faptul că ei toți aveau competență de a judeca. Domnitorul a soluționat acest conflict, delimitând competențele, pe cea a serdarului limitând-o la tâlharii de cai tătărești sau turcești, judecata celor vinovați de „risipirea satelor” și cu totul excepțional, doar 3 zile pe an, să judece pricinile târgoveților din Orhei, Soroca și Lăpușna [6, p.143].

Marele vornic al Țării de Sus (cu reședința la Dorohoi) și marele vornic al Țării de Jos (cu reședința la Bârlad), atestați documentar din secolul al XVI-lea, aveau aceeași competență, inclusiv de a examina și cauze penale. Deoarece marii vornici se aflau aproape permanent la curtea domnească, participând la ședințele Divanului, la reședințele lor din teritoriul rămăneau loțiitorii acestora care dirijau lucrul Cancelariei marilor vornici.

Marele paharnic administra viile domnești din Cotnari și Hârlău, de aceea s-a creat obiceiul de a soluționa toate litigiile în legătură cu viile. În această activitate el se sprijinea pe ajutorul acordat de pârcălab, șoltuz și pârgari. Un document din 30 septembrie 1612 atestă că într-o pricină privind o vie din Cotnari, marele paharnic a judecat cu pârcălabul din Cotnari, cu șoltuzul și cu 12 pârgari de acolo [8, p.101].

Marele armaș cu subalternii săi erau însărcinați cu prinderea, arestarea și aducerea în fața Divanului a infractorilor, ei torturau pe cei bănuți, dându-le „strânsoare” să mărturisească fapta și să arate complicități. Tot el era acel ce supraveghea aducerea la îndeplinire a sentințelor de condamnare.

Prin impunerea unor obligații economice excesive de către imperiu, instaurarea dominației otomane a dus la înrăutățirea continuă a vieții marii majorități a populației și la creșterea excesivă a numărului de dări și prestații în folosul statului. La finele secolului al XVI-lea, țărani au pierdut dreptul de strămutare, devenind personal dependenți, termenul pentru țărani șerbi era cel de „vecin”. Această situație a generat o intensificare a criminalității, în special, a celei violente – tâlhării, omoruri ale boierilor. În aceste condiții, domnitorii au început să ducă o politică penală mai dură, modificând regulile vechi. Din 1588 până în 1628 au fost emise, de diferiți domnitori, un șir de acte, prin care se schimbau unele norme de drept penal și procesual în sensul înăsprii lor, astfel încât se poate considera că a fost realizată o reformă, numită de P.V. Sovetov, cercetătorul care a semnalat existența ei, „reforma judiciară de 40 de ani” [10, p.140-142].

În cadrul acestei reforme, domnitorii au restricționat imunitățile judiciare ale mănăstirilor ce beneficiau de ele până atunci. În primul rând, au fost excluse din competența lor examinarea infracțiunilor grave (jaf, tâlhărie, omor), infractorii ce le săvârșeau erau numiți răufăcători, „zlotvoți”. Așa de exemplu, la 1626 mănăstirii Galata i se permite să ia amenzile judiciare în folosul mănăstirii, dar nu avea dreptul să judece, acest drept fiind de competența dregătorilor domnești, iar „dacă se va afla om rău, răufăcător în acel sat, să aibă a-l prinde vătămănușul cu oameni din sat și să-l dea unde va fi legea” [4, p.78]. Aceeași formulă s-a utilizat și pentru alte mănăstiri (Pângărați, Aron), pentru episcopia Hușilor.

Elementul de noutate rezidă în faptul că pentru aceste infracțiuni pedeapsa cu moartea nu putea fi comutată în amendă, de aceea din teama de nerespectare a acestei reguli de către mănăstiri, cărora le era convenabilă comutarea pedepsei cu moartea în amendă judiciară, pe care o însușeau, domnitorii au limitat competența materială a mănăstirilor beneficiare de imunitate judiciară până la reformă. Câteva acte din acea perioadă arată că autoritățile trebuiau

să judece răufăcătorii, chiar dacă mănăstirile aveau dreptul de a judeca și a lua amenzi judiciare, dar nu și pe răufăcătorii vinovați de omucideri, jafuri [3, p.59,78, 87-89, 102].

Accentul de intimidare era evidențiat de domnitor și în cazuri mai puțin grave. Astfel, într-un act din 1623, domnul autoriza pe călugării posesori ai unei moșii ca, în caz că vor fi tulburați în posesie, să le aplice infractorilor câte 300 de toiage, iar „de nu veți face așa cum iaste învățătura domniei mele, vom trimite de vă vor face vouă acea certare” [2, p.144].

Ca și în perioada precedentă atribuții judecătorești aveau domnitorul împreună cu sfatul domnesc, numit după instaurarea dominației otomane cu termenul turc „divan”, însă domnitorul condamnă și de unul singur boierii vinovați de înaltă trădare, care deja era considerată trădarea nu numai a domnitorului, dar și a sultanului, căci domnitorul era numit de sultan și astfel socotit reprezentantul intereselor sale (de obicei, în acte se menționa „acei hieleni s-au ridicat împotriva domniei mele și a steagului cinstitului împărat”).

În afară de mării dregători ca autorități centrale, justiția era exercitată de asemenea și de organe locale – marele agă (în capitală), pârcălabi, vornici de târg cu o participare mai modestă a consiliului orășenesc – șoltuzului și a celor 12 pârgari. În secolul al XVII-lea marele agă judeca în special contravențiile din Iași: tulburarea liniștii publice, prostituție, speculă, punerea în circulație a unor alimente dăunătoare sănătății.

Competența pârcălabilor de a judeca pe locuitorii ținutului s-a lărgit, domnitorul însuși îndreptând părțile să se adreseze pârcălabului, care în cazuri mai dificile era asistat de unii mari dregători. Această situație s-a creat, posibil, în legătură cu înmulțirea numărului de adresări la judecata domnească sau a autorităților centrale. Astfel se observă o încercare timidă și originală de a instituționaliza judecata pârcălabului ca judecată de fond. De obicei, domnitorul ce primise deja o reclamație de la o parte, pe care apoi o trimitea în ținutul de reședință la pârcălab, adresa și un mesaj pârcălabului, în care includea instrucțiuni privitor la normele ce trebuie aplicate în funcție de fapte, circumstanțe și referitor la procedura privind solicitarea sau descoperirea (după caz) a probelor noi, pe care părțile nu le-au prezentat domnitorului.

Intensificarea legăturii dintre domnitor și pârcălabi se manifesta și în faptul că pârcălabul prezenta domnitorului actele și informațiile necesare judecării domnești, „punea soroc”, adică indica termenul de prezentare a părților în Divan. Acest termen trebuia fixat într-un înscris dat la mâna părților [6, p.155]. Pârcălabii aveau și funcția de autentificare a actelor, în special a contractelor care se încheiau în fața lor și pentru care erau eliberate „înscrisuri de mărturie”.

Pârcălabii apelau la slujitorii domnești pentru cercetarea celor bănuiți de infracțiuni cu aplicarea bătăii, aveau la dispoziția lor locuri de detenție, ei se îngrijeau de readucerea vecinilor fugari înapoi în satele din care au fugit, aceștia fiind aduși „în butuci”.

Aproximativ aceleași atribuții aveau și marii vătavi (numiți uneori și căpitani), care erau șefii slujitorilor domnești – curteni și călărași. Ei autentificau acte, judecau pe cei ce li se adresau sau la porunca domnitorului, supravegheau locurile de detenție ale persoanelor suspecte reținute. Explicația acestui fapt poate fi găsită în sporirea volumului de lucru al pârcălabilor, cât și în posibilitățile mai largi ale marilor vătavi de a aplica constrângerea în condițiile creșterii nivelului de criminalitate. Era posibil ca pârcălabul să exercite și funcția de vătav, această concluzie derivă din analiza actelor din 1626: la 12 septembrie 1626 domnitorul trimitea un mesaj lui Oprea, mare vătav al ținutului Hârlău, iar peste 2 săptămâni în răspunsul său acesta semna „Oprea, pârcălab al ținutului Hârlău” [4, p.142;156].

Atribuțiile judiciare ale șoltuzului și ale celor 12 pârgari ce alcătuiau consiliul orășenesc se diminuează, ei judecă, în principal, sub conducerea vornicului (dregătorului) de târg. Însă consiliul orășenesc rămâne a fi păstrătorul pecetii și a registrului („castihul”) orașului. El autentifică contractele, aplica pecetea și le transcria în registrul târgului. De aceea, în caz de litigiu între orășeni care se prezentau la judecata domnească, domnitorul cerea date conforme registrului orășenesc anume de la șoltuz.

În sate vătamanul (reprezentantul sătenilor) și vornicelul (reprezentantul proprietarului satului) aveau atribuții de autentificare a unor contracte încheiate de săteni, eliberau înscrisuri de mărturie, câteodată li se permitea soluționarea litigiilor cu privire la apartenența țaranilor șerbi – vecini. Ei contribuiau la realizarea justiției prin numirea termenului de prezentare a părților la divan, aveau competență să rețină bănuiții, să imobilizeze și să trimită în capitală pentru a fi judecați infractorii reținuți.

De competența judecății duhovnicești (a mitropolitului și episcopilor) rămăneau a fi cauzele tradițional legate de tainele religioase – concubinajele, căsătoriile între rude (în gradele interzise), divorțurile. Certificatele de divorț, așa-numitele „cărți de despărțenie” puteau fi date doar de mitropolit sau de episcopi. Astfel în 1599 o femeie, Drăguța, a primit de la episcopul de Huși carte de despărțire de soțul său Gheorghe, care încerca să o contesteze printr-o carte de dezvinovățire, ce s-a dovedit a fi falsă, căci a fost întocmită de un călugăr Isaia, remunerat de

Gheorghe pentru serviciul făcut cu 3 stupi [7, p.298-299].

Competența *ratione personae* a judecății duhovnicești se extindea asupra slujitorilor cultului religios, cu excepția infracțiunii de omucidere. În 1693 domnitorul Duca cu divanul confirma jurisdicția mitropolitului, episcopilor asupra călugărilor, preoților, diaconilor, dar cu excepția dreptului de a judeca în caz că aceștia se făceau vinovați de omor [1, p.358]. Era indicată doar infracțiunea de omucidere, dar se poate adăuga, că era de la sine înțeles că și infracțiunile de hiclenie (adică contra statului, persoanei domnitorului) intrau, de asemenea, în acea excepție, fiindcă acestea niciodată nu au fost supuse unei alte judecăți decât celei a domnitorului. Probabil, pentru a susține financiar slujitorii cultului religios, în secolul al XVII-lea în competența mitropolitului și episcopilor li s-a acordat dreptul de a judeca pe membrii breslei de ciocli și mișei (meseriași ce prestau unele servicii funerare), iar apoi extinsă și asupra altor bresle de meseriași. Din documente rezultă că au existat cazuri când organele bisericesti chiar îi întemnițau pe cei considerați vinovați și astfel comiteau abuzuri, solicitând sume pentru eliberarea celor închiși, mărindu-și în așa mod veniturile.

Ierarhii aveau dreptul de a autentifica actele juridice (foi de zestre, testamente, zapise de mărturie), pe care de obicei le redactau preoții ca oameni cărturari, de asemenea, pentru un plus de valabilitate întăreau prin blestem acte juridice [9, p.122].

Referințe:

1. *Catalogul documentelor moldovenești*. Vol. IV. București, 1970.
2. *Documenta Romania Historica*. Seria A, Moldova. Vol. III. București: Editura Academiei RSR, 1980.
3. *Documenta Romaniae Historica*. Seria A, Moldova. Vol. XVIII. București: Editura Academiei Române, 2006.
4. *Documenta Romaniae Historica*. Seria A, Moldova. Vol. XIX. București: Editura Academiei RSR, 1969.
5. *Documenta Romaniae Historica*. Seria A, Moldova. Vol. XXI (1632-1633). București: Editura Academiei RSR, 1971.
6. *Documenta Romaniae Historica*. Seria A, Moldova. Vol. XXII. București: Editura Academiei RSR, 1974.
7. *Documente privind istoria României*. Seria A, Moldova, veac. XVI. Vol. IV, 1954.
8. *Documente privind istoria României*. Seria A, Moldova, veac. XVII. Vol. III, 1956.
9. Georgescu Valentin Al., Strihan Petre. *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova*. Vol.2, p.1. București: Ed.Academiei RSR, 1981.

CONCURENȚA DINTRE art.190 și 361 DIN CODUL PENAL: ANALIZA PRACTICII JUDICIARE NEUNIFORME

Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

În prezentul studiu se stabilește că: 1) notarul este asimilat unei autorități publice; 2) documentele, autentificate notarial, au calitatea de documente oficiale. De asemenea, se argumentează că, dacă făptuitorul confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în scopul folosirii acestora la săvârșirea sustragerii, vom fi în prezența pregătirii uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM este inaplicabil. Se demonstrează că, dacă persoana numai confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le transmite unei alte persoane, pentru ca aceasta să le folosească la săvârșirea sustragerii, prima dintre aceste persoane va fi considerată complice la una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM nu-i va putea fi reținut la calificare.

Cuvinte-cheie: documente oficiale false; confecționare; deținere; folosire; escrocherie; sustragere; notar; autoritate publică.

* * *

In the present study it is established that, firstly, the notary is considered a public authority and secondly, the notarized documents have the status of official documents. It is also argued that if the offender manufactures and/or is in possession of forged official documents, that grants rights or releases of obligations and are used with the purpose to commit theft, in these circumstances we are in the presence of the preparation phase of one of the offences referred to at art.190 PC RM. In such cases, we cannot apply the penal liability under art.361 PC RM. It is emphasized that if a person manufactures and/or is in possession of forged official documents, that grants rights or releases of obligations, then hands them over to another person to use them to commit theft, in this case, the first participant will be considered an accomplice to the one of the offences set forth in art.190 PC RM. Consequently, the person in question can't be held liable additionally for offences provided by art.361 PC RM.

Keywords: forged official documents; manufacturing; possession; use; swindle; theft; notary; public authority.

În opinia lui I.Botezatu, „în dependență de *modus operandi* [1], modalitățile înșelăciunii sunt: 1) înșelăciunea verbală; 2) înșelăciunea în formă scrisă; 3) înșelăciunea sub forma unor acțiuni concludente” [2]. În legătură cu cea de-a doua dintre modalitățile sus-menționate, același autor afirmă: „În numeroase cazuri, escrocheria presupune folosirea unor documente false... Cât privește folosirea documentelor oficiale false, aceasta poate fi absorbită de infracțiunea de escrocherie. Poate reprezenta partea, atunci când întregul constă în art.190 CP RM” [3].

Atunci când s-a referit la parte, I.Botezatu a avut în vedere art.361 CP RM. Acest articol incriminează confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații/a documentelor oficiale de importanță deosebită false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, ori confecționarea sau vânzarea imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor false ale unor întreprinderi, instituții, organizații, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare.

Așadar, în ipoteza în care documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații/documentele oficiale de importanță deosebită false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, au calitatea de mijloace de săvârșire a înșelăciunii (iar scopul acestei înșelăciuni se exprimă în sustragere), va opera regula de calificare fixată la art.118 CP RM. Drept urmare, art.361 CP RM nu va fi reținut la calificare, iar art.190 CP RM va fi reținut la calificare.

În continuare, prezentăm exemple din practica judiciară în care sustragerea însoțită de folosirea unor documente oficiale false este calificată doar în baza art.190 CP RM. Toate aceste exemple au o trăsătură comună: documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost autentificate notarial:

B.N. a fost condamnată în baza alin.(5) art.190 CP RM. În fapt, la 18.10.2007, prin înșelăciune și abuz de încredere, aceasta a dobândit de la M.Gh. 28.000 euro. Acești bani au fost dobândiți de către B.N. sub pretextul de împrumut. Contractul de împrumut, încheiat între B.N. și M.Gh., a fost autentificat la notar [4];

L.V. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 CP RM. În fapt, la 21.03.2012, a fost aplicat sechestrul asupra apartamentului care-i aparținea acestuia cu drept de proprietate. Drept urmare, registratorul Oficiului Cadastral Teritorial Soroca, A.A., i-a comunicat lui L.V. că nu are dreptul de a înstrăina bunul imobil nominalizat. La 30.03.2012, L.V. a primit de la T.S. arună în mărime de 4.000 euro, în vederea vânzării apartamentului în cauză. La 17.04.2012, în procesul autentificării contractului de vânzare-cumpărare a respectivului apartament, L.V. a prezentat notarului un alt extras din Registrul bunurilor imobile, care a fost eliberat până la faptul înregistrării sechestrului în Registrul bunurilor imobile, în care lipseau datele cu privire la aplicarea sechestrului asupra imobilului în cauză. De asemenea, L.V. a declarat în fața nota-

rului că, la data încheierii contractului, bunul imobil supus vânzării nu a fost sechestrat. Drept urmare, L.V. a obținut de la T.S. restul sumei pentru vânzarea apartamentului, în mărime de 148.000 lei [5];

Ș.P. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(5) art.190 CP RM. În fapt, acesta deținea în proprietate 50% dintr-un apartament de pe str. Alecu Russo, mun. Chișinău. Apartamentul în cauză a fost procurat în 1989 împreună cu soția sa, Ș.V., și se afla în proprietatea comună în devălmășie a celor doi. La începutul lui aprilie 2002, în timp ce Ș.V. se afla în afara Republicii Moldova, Ș.P. a falsificat semnătura acesteia din procura autenticată la notar. Potrivit acestei procuri, Ș.V. și-ar fi dat acordul de înstrăinare sub orice formă a apartamentului sus-menționat. Ulterior, prezentând procura în cauză și susținând că este proprietarul apartamentului cu drepturi depline (inclusiv dreptul de dispoziție asupra celor 50% din cota ce-i aparține lui Ș.V.), Ș.P. l-a convins pe C.C. să procure apartamentul la prețul de 10.500 dolari SUA. În continuare, la 23.04.2002, Ș.P. și C.C. au încheiat un contract autenticat notarial, conform căruia Ș.P. vindea, iar C.C. cumpăra apartamentul respectiv de pe str. Alecu Russo, mun. Chișinău [6].

În urma analizei acestor exemple, observăm că autentificarea notarială a documentelor, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, nu este singura lor trăsătură comună. O altă trăsătură, extrem de importantă din perspectiva studiului de față, este că documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost confecționate și deținute de către făptuitor.

În exemplele evocate *supra*, confecționarea documentelor, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, s-a exprimat în întocmirea respectivelor documente false. Este adevărat că documentele, autentificate de către notar, sunt, cel mai probabil, întocmite tot de către acesta. În atare sens, de exemplu, la lit.o) alin.(1) art.35 al Legii cu privire la notariat, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 08.11.2002 [7], se stabilește: „Notarul îndeplinește următoarele acte notariale: ... eliberarea de duplicate de pe actele notariale pe care le-a întocmit”. De asemenea, alin. (8) art.35 al Legii cu privire la organizarea activității notarilor, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 14.04.2016 [8] (care va intra în vigoare în deplinătate la 26.02.2017), prevede: „Actele notariale pot fi întocmite de către notar și pe blanchete speciale”. Totodată, nu putem ignora faptul că, în exemplele din practica judiciară prezentate *supra*, notarul a acționat fără vinovăție, atunci când a întocmit și a autentificat documentele folosite de făptuitor ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii. În aceste condiții, considerăm că, în realitate, făptuitorul este cel care a confecționat respectivelor documente false. Or, conform alin.(2) art.42 CP RM, „se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza (subl. ne aparține) vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de

prezentul Cod” (subl. ne aparține)”. Una din aceste alte cauze este consemnată în art.20 CP RM: „Fapta se consideră săvârșită fără vinovăție dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă”.

În concluzie, în exemplele din practica judiciară prezentate *supra*, anume făptuitorul a confecționat și a deținut documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, prin intermediul notarului care nu era pasibil de răspundere penală din cauza lipsei de vinovăție.

După această clarificare, este necesar să reproducem explicația din pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004: „Dobândirea ilicită a bunurilor în rezultatul folosirii de către făptuitor a unui document, falsificat anterior de o altă persoană urmează a fi calificată doar conform art.190 CP RM. În acest caz, nu este necesară calificarea suplimentară conform art.361 CP RM, deoarece, reieșind din prevederile art.118 CP RM, prezentarea unor asemenea documente apare ca varietate a înșelăciunii, deci și a componenței de escrocherie. În același timp, falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM” (subl. ne aparține) [9, 10].

Putem doar presupune de ce, în exemplele din practica judiciară prezentate mai sus, nu a fost aplicat suplimentar art.361 CP RM. Un prim posibil motiv ar consta în aceea că, în respectivele exemple, cei abilitați cu aplicarea legii penale au considerat că legea penală are prioritate față de explicațiile oferite de Plenul Curții Supreme de Justiție. Un al doilea posibil motiv s-ar exprima în aceea că, în respectivele exemple, cei abilitați cu aplicarea legii penale au considerat că documentele false, autentificate notarial, folosite la săvârșirea sustragerii, nu ar avea calitatea de documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații.

Din perspectiva acestui al doilea posibil motiv, comportă relevanță următoarea speță din practica judiciară (Apropo, și în această speță, documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost autentificate notarial. Nu întâmplător, prezentăm tocmai o astfel de speță care nu diferă ca esență de exemplele din practica judiciară, evocate anterior): T.T. a fost achitată de învinuirea de săvârșire a infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.361 CP RM, din motiv că fapta inculpatei nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii. Totodată, T.T. a fost condamnată în baza lit.b) alin.(2) art.196 CP RM. În fapt, la 01.04.2008, aproximativ la ora 11.00, T.T. și T.V. se aflau în oficiul unui notar de pe str. Pușkin, mun. Chișinău. În aceste împrejurări, T.T. a falsificat contractul nr.1148 din 01.04.2008 de vânzare-cumpărare a unui teren, semnând ilegal din numele surorii sale, P.N. La acel moment, P.N. era proprietara respectivului teren.

În continuare, T.T. a prezentat contractul în cauză notarului Z.C., obținând autentificarea acestuia. Ulterior, terenul sus-menționat i-a fost vândut lui A.T. Nefiind de acord cu soluția instanței de fond, procurorul a declarat apel solicitând casarea sentinței, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care T.T. să fie condamnată în baza alin.(5) art.190 alin.(5) și lit.b) alin.(2) art.361 CP RM. Instanța de apel a satisfăcut această solicitare, considerând eronată concluzia primei instanțe cu referire la descrierea laturii obiective a infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.361 CP RM, cum că contractul falsificat nu ar fi un document oficial. Instanța de apel a argumentat că documentele oficiale pot proveni de la persoane fizice în cazul când statul, conform legii sau conform unui alt act normativ, le recunoaște statutul oficial (de exemplu, documentele perfectate de notar) [11].

Și în următoarele spețe din practica judiciară, documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost în prealabil confecționate și/sau deținute de către aceeași persoană. Soluțiile de calificare din aceste spețe se bazează pe ideea că explicațiile, oferite de Plenul Curții Supreme de Justiție, au prioritate față de legea penală. Și în aceste spețe, documentele, care au fost folosite ca mijloace de săvârșire a înșelăciunii, au fost autentificate notarial (sau, cel puțin, se pretinde că au fost autentificate notarial (ceea ce, în contextul analizat, nu schimbă esența: odată ce documentele folosite sunt false, este mai puțin important în ce anume se exprimă falsitatea acestora)):

N.V. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 și lit.c) alin.(2) art.361 CP RM. În fapt, în martie 2010, acesta a deținut și a folosit documentul oficial fals, și anume – contractul nr.2216 din 17.03.2010 de vânzare-cumpărare a unui imobil. Din acest contract reieșea că membrii familiei S. ar fi vândut apartamentul lor din str. Independenței, or. Soroca, la prețul de 112.289 lei, lui P.L.-F. Această tranzacție ar fi fost autentificată la 17.03.2010 de către notarul P.V. Acest document oficial a fost folosit ulterior de către N.V. în vederea obținerii dreptului de proprietate asupra aceluși imobil, care la acel moment îi aparținea cu drept de proprietate lui S.A. Conform raportului de expertiză nr.2545-2546 din 19.12.2012, impresiunile de ștampilă din numele notarului P.V. din contractul nr.2216 din 17.03.2010 de vânzare-cumpărare a unui imobil nu au fost create cu ștampila acestui notar [12];

G.S. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 și lit.d) alin.(2) art.361 CP RM. În fapt, acesta deținea funcția de director al Întreprinderii Individuale „G.S.”. La 26.03.2009, fără a avea dreptul de proprietate asupra ½ din șase terenuri din mun. Chișinău, G.S. i-a prezentat lui C.A. un contract de vânzare-cumpărare fals. Din contractul în cauză reieșea că acesta ar fi fost întocmit și autentificat din numele notarului D.E. De asemenea, din acest contract reieșea că G.S. ar fi înstrăinat terenurile nominalizate către C.A. în schimbul sumei de 28.000 euro. Conform raportului de expertiză nr.2709-2710 din 04.11.2010, contractul sus-menționat a fost întocmit nu de către D.E., dar de către G.S. [13];

M.L. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 și lit.d) alin.(2) art.361 CP RM. La rândul său, V.S. a fost achitat de învinuirea de comitere a infracțiunii prevăzute la alin.(5) art.190 CP RM, din motiv de lipsă în fapta inculpatului a elementelor constitutive ale infracțiunii. În fapt, la 17.04.2011, acesta se afla pe str. Studenților, mun. Chișinău. În aceste împrejurări, M.L. a făcut uz de o procură falsă în numele lui Z.G. Prin această procură, Z.G. i-ar fi încredințat lui V.S. conducerea unui automobil de model BMW X5, cu dreptul de a înstrăina acest automobil. În respectiva procură, M.L. a contrafăcut semnătura mandantului Z.G. și a introdus mențiuni false precum că procura dată a fost autentificată de notarul T.B. După aceasta, M.L. a înstrăinat ilicit automobilul în cauză lui D.A. contra sumei de 10.200 euro [14];

S.D. a fost condamnat în baza alin.(5) art.190 și lit.b) alin.(2) art.361 CP RM. În fapt, în perioada 2008-septembrie 2009, acesta i-a propus lui G.A. ajutor în vederea perfectării actelor de privatizare a terenului aferent casei lui G.A. de pe str. Ion Neculce, mun. Chișinău. În acest scop, S.D. a obținut de la G.A. toate documentele de proprietate privind această casă. La 23.04.2008, împreună cu o altă persoană, S.D. a confecționat procura nr.2170, care ar fi fost autentificată de notarul T.R. Din această procură reieșea că G.A., proprietara casei respective, l-ar fi împuternicit pe C.S. să-i administreze proprietatea. Semnătura lui G.S. din procură a fost executată de S.D. În continuare, la 16.09.2008, S.D. i-a transmis procura falsă lui C.S., comunicându-i despre modul de obținere a acesteia. După aceasta, S.D. și C.S. s-au prezentat la notarul P.O. la care au perfectat contractul de vânzare-cumpărare a casei sus-menționate în valoare de 170.000 euro [15].

Luând în considerare soluțiile de calificare din aceste spețe, în cele ce urmează, ne propunem să argumentăm:

1) de ce documentele, autentificate notarial, au calitatea de documente oficiale;

2) de ce nu poate fi acceptat următorul fragment din explicația formulată în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004: „Falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor, trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM”.

1) Din punctul de vedere exprimat de A.Reșetnicov, deducem că documentele, autentificate notarial, au calitatea de documente oficiale: „Documentele, care emană de la particulari, trebuie considerate documente oficiale atunci când asemenea documente sunt legate de procedura publică de autentificare, legată de crearea documentelor. Tocmai această procedură conferă documentului un caracter oficial, adică un caracter de drept public. Se are în vedere, de exemplu, procura eliberată de către o persoană fizică altor persoane fizice sau unor persoane juridice, autentificată de notar sau de persoana cu funcție de răspundere abilitată. În această ipoteză, nu contează dacă notarul, care auten-

tifică procura, este un notar public sau un notar privat. Aceasta de vreme ce specificarea caracterului public sau privat al funcției de notar nu se face în următoarea prevedere de la alin.(3) art.252 „Procura” din Codul civil, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 06.06.2002 [16]: „Procurile autentificate, conform legii, de autoritățile administrației publice locale sunt echivalente cu procurile autentificate notarial. Pe cale de consecință, autentificarea procurii sau a unui alt document care emană de la un particular, de către un notar privat, conferă documentului caracter oficial, ca și în cazul autentificării acestuia de către un notar public” [17].

O concluzie similară reiese din Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014: „Documentele care emană de la particulari se consideră documente oficiale atunci când asemenea documente sunt supuse procedurii publice de autentificare a documentelor create. Tocmai această procedură conferă documentului un caracter oficial, adică un caracter de drept public... Momentul convertirii documentelor private în documente oficiale este desemnat prin punerea acestuia la dispoziția organelor sau a persoanelor oficiale în condițiile legii” [18]. De asemenea, într-o decizie a Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție, se menționează: „Caracterul oficial al documentului se poate atesta și atunci când acesta nu emană în mod obligatoriu de la o autoritate publică. În acest sens, Plenul Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, prin decizia Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014, s-a expus asupra recursului în interesul legii, unde a statuat că documentele care emană de la particulari se consideră documente oficiale atunci când asemenea documente sunt supuse procedurii publice de autentificare a documentelor create ori sunt primite oficial de persoana juridică de drept public, după care se află la dispoziția acestei persoane în legătură cu soluționarea problemei reprezentând obiectul de referință al documentelor primite” [19].

Așadar, noțiunea „document oficial” se referă nu doar la documentele eliberate de autoritățile publice, dar și la documentele prezentate autorităților publice. În această ordine de idei, întrebarea care se impune este: poate oare notarul să fie asimilat unei autorități publice?

Potrivit art.2 al Legii contenciosului administrativ, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 10.02.2000 [20], autoritate publică este orice structură organizatorică sau organ, instituite prin lege sau printr-un act administrativ normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public; sunt asimilate autorităților publice, în sensul prezentei legi, persoanele de drept privat care exercită atribuții de putere publică sau utilizează domeniul public, fiind împuternicite prin lege să presteze un serviciu de interes public, inclusiv persoanele care prestează servicii notariale.

De asemenea, alin.(2) art.3 al Legii cu privire la notariat stabilește: „Actul notarial, purtând sigiliul și semnătura persoanei care desfășoară activitate notarială, este de autoritate publică”. La rândul său, alin.(1)

art.8 al Legii cu privire la organizarea activității notariilor prevede: „Notarul este exponentul puterii de stat”.

Astfel, ne-am putut convinge că: a) notarul este asimilat unei autorități publice; b) documentele, autentificate notarial, au calitatea de documente oficiale.

2) În continuare, vom argumenta de ce nu poate fi acceptat următorul fragment din explicația formulată în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004: „Falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM”.

În legătură cu acest fragment, cum să nu ne amintim de afirmația lui N.F. Kuznețova: „În practica judiciară, uneori, falsificarea documentelor, privită ca pregătire de sustragere, este confundată cu falsificarea documentelor, privită ca infracțiune de sine stătătoare” [21]?

Într-adevăr, considerăm că există o contradicție logică între primele două propoziții din explicația din pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004, și cea de-a treia propoziție din explicația respectivă, reprezentată de fragmentul precitat. Astfel, mai întâi, Plenul Curții Supreme de Justiție recunoaște că folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, constituie o varietate a înșelăciunii. Aceasta deoarece art.361 CP RM (în ipoteza în care incriminează folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații) reprezintă o parte în întregul format din art.190 CP RM. În același timp, Plenul Curții Supreme de Justiție afirmă că folosirea, în vederea comiterii sustragerii, a documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, precedată de confecționarea unor asemenea documente, necesită calificare în baza art.190 și 361 CP RM.

În accepțiunea art.361 CP RM, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și folosirea unor astfel de documente sunt modalități normative alternative ale aceleiași infracțiuni. În consecință, persoana, care, mai întâi, confecționează documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le folosește, va răspunde nu pentru un concurs de infracțiuni prevăzute la art.361 CP RM. Acestei persoane i se va aplica o singură dată răspunderea conform art.361 CP RM.

O situație asemănătoare este descrisă, de exemplu, în pct.3 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși (art.84 CP RM [22]), nr.23 din 29.10.2001 [23]: „Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art.84 CP RM se caracterizează prin două tipuri de acțiuni alternative (*subl. ne aparține*): fabricarea în scopul punerii în circulație a biletelor Băncii Naționale a Moldovei, a monedelor și a bancnotelor utilizate oficial în calitate

de mijloace bănești sau a valutei străine false (schimbarea nominalului bancnotei, numărului, seriei, altor semne prin desenare cu mâna, cu mijloace tehnice, prin xerocopie etc.); punerea în circulație a biletelor, monedelor, a valutei străine false utilizate în calitate de mijloace bănești”.

Însă, din fragmentul explicației formulate în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004 – „*Falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM*” – reiese că confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și folosirea unor astfel de documente nu sunt modalități normative alternative ale aceleiași infracțiuni. Din această explicație, reiese că confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și folosirea unor astfel de documente, având la bază aceeași intenție infracțională, ar forma un concurs de infracțiuni.

În acest mod, Plenul Curții Supreme de Justiție ignoră voința legiuitorului și creează pe hârtie un concurs de infracțiuni, deși ipoteza vizată se referă la o infracțiune unică. Or, conform art.28 CP RM, „infracțiunea unică reprezintă o acțiune (inacțiune) sau un sistem de acțiuni (inacțiuni) care se califică conform dispoziției unei singure norme a legii penale” (*subl. ne aparține*).

Sub acest aspect, este util să apelăm la punctul de vedere al lui N.Giurgiu: „În astfel de cazuri, latura obiectivă se consideră realizată suficient chiar prin îndeplinirea unei singure acțiuni sau inacțiuni din cele incriminate, cumularea mai multora nefiind de natură a atrage incidența concursului de infracțiuni” [24]. La rândul lor, S.Copețchi și I.Hadîrcă afirmă: „Nu va exista concurs real în ipoteza infracțiunilor unice cu acțiuni alternative. Caracteristic acestor infracțiuni este faptul că săvârșirea oricărei acțiuni din cele alternative, prevăzute în dispoziția normei corespunzătoare din partea specială a Codului penal, formează o componentă de infracțiune consumată. În același timp, săvârșirea câtorva sau a tuturor acțiunilor prevăzute în dispoziția normei de incriminare nu formează concurs de infracțiuni, dar constituie o singură infracțiune complexă, cu acțiuni alternative, care necesită a fi calificată potrivit unei singure norme incriminatoare” [25]. De asemenea, T.G. Cernenko opinează: „Concursul de infracțiuni lipsește, dacă este săvârșită o infracțiune, a cărei latură obiectivă este descrisă în norma penală pe calea specificării unor modalități normative alternative. Specificul unor astfel de infracțiuni constă în aceea că săvârșirea faptei prejudiciabile în oricare din aceste modalități va marca consumarea infracțiunii. În același timp, atestarea, la săvârșirea infracțiunii, a câtorva modalități normative alternative sau a tuturor acestor modalități nu formează concursul de infracțiuni. Într-un asemenea caz, vom fi în prezența unei infracțiuni unice care necesită calificarea conform unei singure norme din partea specială a Codului penal” [26]. În

același făgaș, D.S. Cikin susține: „Nominalizând în aceeași componență de infracțiune câteva modalități normative alternative, legiuitorul sugerează reținerea la calificare a unei singure infracțiuni, indiferent câte asemenea modalități vor fi prezente în fapta prejudiciabilă săvârșită. Doar în ipoteza în care legiuitorul va decide să prevadă respectivele modalități în norme aparte din partea specială a Codului penal, vor exista condiții pentru existența unui concurs de infracțiuni” [27].

Se pare că Plenul Curții Supreme de Justiție a decis să nu aștepte o astfel de decizie a legiuitorului și să acționeze pe cont propriu. Or, din fragmentul explicației formulate în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004 – „*Falsificarea unor astfel de documente, urmată de folosirea lor de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor trebuie calificată conform art.190 și 361 CP RM*” – reiese că confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, nu întotdeauna reprezintă o modalitate normativă alternativă a infracțiunii prevăzute la art.361 CP RM. În opinia instanței supreme, uneori, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, își pierde această calitate. Drept urmare, în asemenea situații, art.361 CP RM nu ar mai constitui partea în întregul format de art.190 CP RM.

Ce ar fi dacă am aplica o astfel de concepție, de exemplu, în ipoteza fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false? (Or, sub aspectul pe care-l examinăm, această ipoteză este asemănătoare cu cea consemnată în art.361 CP RM). Am obține următoarea soluție: fabricarea semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false, urmată de punerea în circulație a acestora de către falsificator în vederea sustragerii bunurilor, ar trebui calificată conform art.190 și 236 CP RM. Însă explicația din pct.8 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși (art.84 CP RM), nr.23 din 29.10.2001, exclude o asemenea soluție de calificare. De ce atunci ar trebui să se procedeze altfel în ipoteza folosirii, în vederea comiterii sustragerii, a documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, precedate de confecționarea unor asemenea documente?

În contextul aceleiași infracțiuni prevăzute la art.361 CP RM, folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, marchează momentul de consumare a infracțiunii. În același context, confecționarea unor asemenea documente corespunde etapei de pregătire de infracțiunea prevăzută la art.361 CP RM. Explicăm aceasta prin faptul că cel care confecționează documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, urmărește să folosească documentele în cauză. În termenii art.26 CP RM, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, reprezintă crearea intenționată de condiții pentru folosirea unor astfel de documente.

Apelând din nou la interpretarea prin analogie, aducem ca exemplu dispoziția din alin.(1) art.236 CP RM: „Fabricarea în scopul punerii în circulație (*subl. ne aparține*) sau punerea în circulație a semnelor bănești (bancnotelor și monedelor metalice, inclusiv a celor jubiliare și comemorative, emise de Banca Națională a Moldovei sau de organul autorizat al unui stat străin sau al unei uniuni monetare de state străine), a valorilor mobiliare de stat sau a altor titluri de valoare false, utilizate pentru efectuarea plăților”. În art.361 CP RM, legiuitorul nu circumstanțiază expres un scop anume. Însă, din analiza dispoziției acestui articol, ne putem da seama că, atunci când nu reprezintă un scop în sine, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, este comisă în scopul deținerii, vânzării sau folosirii acestor documente.

În acest plan, V.D. Ivanov afirmă, cu drept cuvânt: „Pregătirea de infracțiune este caracterizată printr-un scop special, și anume – crearea tocmai a acelor condiții, datorită cărora devine posibilă continuarea activității infracționale începute. Cu alte cuvinte, acest scop presupune atingerea rezultatului exprimat în consumarea infracțiunii. Săvârșind pregătirea de infracțiune, făptuitorul urmărește să comită infracțiunea consumată” [28].

În ipoteza pe care o analizăm, persoana, care, mai întâi, confecționează documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le folosește, nu poate răspunde atât pentru pregătirea de infracțiunea prevăzută la art.361 CP RM, cât și pentru infracțiunea consumată prevăzută la art.361 CP RM. Aceasta întrucât confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și folosirea unor asemenea documente au la bază aceeași intenție infracțională.

Din acest punct de vedere, ne raliem opiniei exprimate de A.Șavga: „Structura formelor infracțiunii se face după regula sistemului, fiecare formă premergătoare a activității infracționale este absorbită de forma ce o urmează, astfel prima fiind lipsită de o calificare independentă. Infracțiunea consumată absoarbe pregătirea și tentativa de infracțiune, între ele stabilindu-se o relație de tip parte-întreg. Dacă infracțiunea este consumată, atunci caracterul acțiunilor de pregătire și realizare a infracțiunii ca atare nu are importanță esențială asupra răspunderii și calificării infracțiunii consumate, cu condiția că aceste acțiuni nu constituie componenta unei infracțiuni separate” [29]. O poziție asemănătoare o adoptă N.D. Durmanov: „Dacă infracțiunea este consumată, atunci caracterul acțiunilor de pregătire și de săvârșire a infracțiunii nu comportă semnificație în planul aplicării răspunderii și al calificării infracțiunii consumate, cu condiția că aceste acțiuni nu cuprind o altă componentă de infracțiune” [30]. După V.N. Kudreavțev, „Etapa ulterioară a activității infracționale absoarbe etapa anterioară, întrucât, în ambele cazuri, acțiunea este îndreptată împotriva aceluiași relații sociale” [31]. Idei apropiate exprimă D.M. Molceanov: „În cazul în care etapa ulterioară a activității infracționale își găsește

realizarea în parametrii doriți de făptuitor, ea întotdeauna va absorbi etapa anterioară... Infracțiunea este una singură, chiar dacă există posibilitatea ca ea să fie întreruptă, din cauze independente de voința făptuitorului, la etapa de pregătire sau la cea de tentativă” [32]. Într-o manieră mai concisă, N.A. Babii afirmă: „Etapa ulterioară a activității infracționale o absoarbe pe cea anterioară” [33]. Într-un mod mai nuanțat, K.D. Nikolaev menționează: „În ipoteza în care infracțiunea este consumată (adică intenția infracțională a fost realizată completamente), fiecare dintre etapele premergătoare ale activității infracționale va fi absorbită de cea care i va urma, fiind astfel lipsită de relevanță juridică de sine stătătoare” [34].

Dintre aceste opinii, evidențiem unele care prezintă un interes mai mare. De exemplu, A.Șavga și N.D. Durmanov conchid că etapa ulterioară a activității infracționale o absoarbe pe cea anterioară, cu condiția că etapa anterioară a activității infracționale nu cuprinde o altă componentă de infracțiune. La rândul său, V.N. Kudreavțev consideră că respectiva absorbție devine posibilă, dacă, atât la etapa anterioară a activității infracționale, cât și la cea ulterioară, fapta este îndreptată împotriva aceluiași relații sociale. Remarcăm legătura dintre aceste două condiții. Or, dacă, la fiecare dintre etapele activității infracționale, fapta este îndreptată împotriva aceluiași relații sociale, nu este posibil ca ea să cuprindă o altă componentă de infracțiune. Această supoziție a noastră o confirmă A.M. Iakovlev: „Necesită calificare de sine stătătoare acele acțiuni de pregătire de infracțiune care nu pur și simplu cuprind o altă componentă de infracțiune. Astfel de acțiuni pregătitoare trebuie fie să aducă atingere unui alt obiect juridic, fie să presupună o altă formă de vinovăție” [35].

Considerăm că cele două condiții consemnate de A.Șavga, N.D. Durmanov și V.N. Kudreavțev sunt îndeplinite în situația confecționării documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, urmate de folosirea unor astfel de documente la săvârșirea sustragerii. Or, infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM sunt infracțiuni complexe. Drept urmare, obiectul juridic special al acestor infracțiuni are un caracter complex: obiectul juridic principal îl formează relațiile sociale cu privire la posesia asupra bunurilor mobile; obiectul juridic secundar îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea manifestării de voință și minimul necesar de încredere. Totodată, obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.361 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la circulația legală a documentelor oficiale, care acordă drepturi sau eliberează de obligații/documentelor de importanță deosebită, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, precum și a imprimatelor, ștampilelor sau a sigiliilor aparținând unor întreprinderi, instituții sau organizații, apărute împotriva confecționării, deținerii, vânzării sau folosirii unor asemenea entități.

În pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004, se recunoaște: „Dobândirea ilicită a bu-

nurilor în rezultatul folosirii de către făptuitor a unui document, falsificat anterior de o altă persoană urmează a fi calificată doar conform art.190 CP RM. În acest caz, nu este necesară calificarea suplimentară conform art.361 CP RM, deoarece, reieșind din prevederile art.118 CP RM, prezentarea unor asemenea documente apare ca varietate a înșelăciunii, deci și a componentei de escrocherie” (subl. ne aparține)”. Rezultă că există un raport de tip parte-întreg între relațiile sociale cu privire la circulația legală a documentelor oficiale, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, și relațiile sociale cu privire la libertatea manifestării de voință și minimul necesar de încredere. Un astfel de raport există atât în cazul în care se confecționează documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, cât și în cazul în care se folosesc astfel de documente. Or, indiferent de modalitatea normativă sub care se înfățișează, infracțiunile prevăzute la art.361 CP RM sunt îndreptate împotriva acelorași relații sociale. Confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, săvârșită în scopul folosirii acestor documente la săvârșirea sustragerii, periclitează relațiile sociale care sunt lezate în cazul folosirii documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, la săvârșirea sustragerii. Deci, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, efectuată în scopul folosirii acestor documente la săvârșirea sustragerii, constituie pregătirea de una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În concluzie, nu este posibil ca o asemenea pregătire să cuprindă o altă componentă de infracțiune.

Dacă activitatea infracțională și-a găsit consumarea în momentul confecționării documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, iar scopul făptuitorului a constat în folosirea acestor documente la săvârșirea sustragerii, nu înseamnă că avem temeii să aplicăm art.361 CP RM. Ținând cont de parametrii laturii subiective, de aceea că intenția infracțională nu a fost realizată decât în parte, cele comise trebuie calificate în baza art.26 și 190 CP RM. Confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, efectuată în scopul folosirii acestor documente la săvârșirea sustragerii, este suficientă pentru a constitui o parte a infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM în varianta lor de pregătire. Însă, așa cum am constatat *supra*, infracțiunea consumată absoarbe pregătirea de infracțiune. Deci, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, efectuată în scopul folosirii acestor documente la săvârșirea sustragerii, este suficientă pentru a constitui o parte a infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM în varianta lor consumată.

Altfel spus, pentru aplicarea art.361 CP RM, este suficientă confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații. Nu este indispensabil ca, după ce documentele respective au fost confecționate, să fie și folosite. Infracțiunea se consumase din momentul confecționării. În orice caz, este obligatoriu ca intenția făptuitorului să nu cuprin-

dă folosirea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, pentru săvârșirea sustragerii. Pentru că, confecționând documentele oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în scopul folosirii lor la săvârșirea sustragerii, făptuitorul realizează prima etapă în activitatea infracțională legată de săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM – etapa de pregătire a acestor infracțiuni. În ipoteza examinată, confecționarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, își pierde identitatea pe care o cunoaștem din art.361 CP RM, deoarece ea ca și cum se dizolvă în amalgamul activității infracționale legate de săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.190 CP RM.

În această privință, nu putem face abstracție de părerea exprimată de S.Copețchi și I.Hadîrcă: „O faptă anumită, care, de regulă, constituie o infracțiune consumată, în anumite condiții poate forma o pregătire de infracțiune. În acest caz, vorbim despre existența unei concurențe dintre o normă-parte și o normă-întreg. Normei-parte îi va corespunde infracțiunea distinctă în formă consumată, iar normei-întreg – pregătirea de infracțiune, ca formă a infracțiunii neconsumate. Datorită regulii de calificare de la art.118 CP RM, încadrarea juridico-penală se va face conform normei-întreg, adică cele comise vor constitui pregătire de infracțiune, nu însă o infracțiune consumată. Pentru o mai bună înțelegere, vom veni cu următorul exemplu: în scopul dobândirii unui credit prin înșelăciune, făptuitorul a confecționat documente oficiale false, însă intenția de a dobândi creditul nu a fost dusă până la capăt din cauze independente de voința sa. În speță este vorba despre concurența dintre norma prevăzută la art.361 CP RM – confecționarea, deținerea vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false, sub forma confecționării documentelor oficiale false și norma de la art.238 CP RM – dobândirea creditului, împrumutului sau despăgubirii/indemnizației de asigurare prin înșelăciune. Deoarece norma de la art.361 CP RM este parte în raport cu norma de la art.238 CP RM, care constituie un întreg, încadrarea se va face în acord cu norma-întreg. La calificare însă se va reține și art.26 CP RM, avându-se în vedere etapa la care a fost întreruptă activitatea infracțională” [36].

Astfel, cei doi autori promovează o poziție similară cu a noastră. Singura deosebire este că, în exemplul pe care S.Copețchi și I.Hadîrcă îl prezintă, norma-întreg este art.238 CP RM, nu art.190 CP RM. În rest, concluzia este aceeași: în cazul în care normei-parte îi corespunde infracțiunea distinctă în formă consumată, iar normei-întreg – pregătirea de infracțiune, ca formă a infracțiunii neconsumate, calificarea se face conform normei-întreg, iar cele comise vor constitui pregătire de infracțiune, nu însă o infracțiune consumată.

Apropo, această concluzie își găsește dezvoltarea în Decizia Plenumului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014. Și de această dată, singura deosebire este că norma-întreg este art.238 CP RM, nu art.190 CP RM:

„Dacă făptuitorul confecționează și/sau deține certificatul (adeverința) cu privire la salarizare fals

– în scopul prezentării lui către instituția financiară pentru obținerea unui credit, pentru majorarea sumei acestuia sau pentru obținerea unui credit în condiții avantajoase – vom fi în prezența pregătirii de infracțiunea prevăzută la art.238 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM este inaplicabil.

Dacă făptuitorul confecționează și/sau deține certificatul (adeverința) cu privire la salarizare fals, după care îl prezintă instituției financiare – pentru obținerea unui credit, pentru majorarea sumei acestuia sau pentru obținerea unui credit în condiții avantajoase – vom fi în prezența infracțiunii consumate prevăzute la art.238 CP RM. Și în astfel de cazuri, art.361 CP RM este inaplicabil.

Dacă persoana numai confecționează și/sau deține certificatul (adeverința) cu privire la salarizare fals, după care le transmite unei alte persoane, pentru ca acesta să-l prezinte către instituția financiară – în scopul obținerii unui credit, al majorării sumei acestuia sau al obținerii unui credit în condiții avantajoase – prima dintre aceste persoane va fi considerat complice la infracțiunea prevăzută la art.238 CP RM. Nici în astfel de cazuri, art.361 CP RM nu va putea fi reținut la calificare.

Nu constituie un scop în sine confecționarea, deținerea sau vânzarea documentelor oficiale false, atunci când aceste documente urmează a fi prezentate de către o altă persoană instituției financiare, în vederea obținerii unui credit sau majorării sumei acestuia, sau obținerii unui credit în condiții avantajoase. În cazul dat se atestă cooperarea a două persoane la săvârșirea aceleiași infracțiuni – a infracțiunii specificate la art.238 CP RM. Nu poate avea un rol de sine stătător cel care, în condițiile descrise, confecționează, deține sau vinde documente oficiale false. Rolul lui este unul secundar, accesoriu, el doar contribuind la comiterea infracțiunii de dobândire a creditului prin înșelăciune. Deci, urmează a fi privit ca coparticipant (de exemplu, complice) la infracțiunea prevăzută la art.238 CP RM. Nu-i poate fi imputată – substitutiv sau suplimentar – infracțiunea prevăzută la art.361 CP RM” [37].

Nu putem să nu fim de acord cu această poziție a Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție. De aceea, recomandăm instanței supreme să demonstreze consecvență și să nu promoveze viziuni diferite în raport cu ipoteze de calificare similare. Pentru a corespunde legii penale, explicația formulată în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004, ar urma să fie modificată, întemeindu-se pe următoarele teze:

1) dacă făptuitorul confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, în scopul folosirii acestora la săvârșirea sustragerii, vom fi în prezența pregătirii de una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM este inaplicabil;

2) dacă făptuitorul confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le folosește la săvârșirea sustragerii, vom fi în prezența uneia dintre infracțiunile

consumate prevăzute la art.190 CP RM. Și în astfel de cazuri art.361 CP RM este inaplicabil;

3) dacă persoana numai confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, după care le transmite unei alte persoane, pentru ca aceasta să le folosească la săvârșirea sustragerii, prima dintre aceste persoane va fi considerată complice la una dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.361 CP RM nu-i va putea fi reținut la calificare.

Cât privește această a treia teză, în contextul analizat, diferența dintre complicitatea la infracțiune și pregătirea de infracțiune constă în aceea că, în primul caz, la activitatea infracțională participă două persoane – autorul și complicele, iar în cel de-al doilea caz – o singură persoană, și anume – autorul. Dincolo de aceste diferențe, contează că intenția infracțională este aceeași atât în cazul pregătirii de infracțiune urmată de infracțiunea consumată, cât și în cazul cooperării compliceului cu autorul. Or, potrivit art.41 CP RM, „se consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate”.

Parafrazând ideile exprimate în Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014, ajungem la următoarea concluzie: nu constituie un scop în sine confecționarea și/sau deținerea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații, atunci când aceste documente urmează a fi folosite la săvârșirea sustragerii. În cazul dat se atestă cooperarea a două persoane la săvârșirea aceleiași infracțiuni – a uneia dintre infracțiunile specificate la art.190 CP RM. Nu poate avea un rol de sine stătător cel care, în condițiile descrise, confecționează și/sau deține documente oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații. Rolul lui este unul secundar, accesoriu, el doar contribuind la comiterea uneia dintre infracțiunile specificate la art.190 CP RM. Deci urmează a fi privit ca complice la o asemenea infracțiune. Nu-i poate fi imputată – substitutiv sau suplimentar – una dintre infracțiunile prevăzute la art.361 CP RM.

Referințe:

1. Expresia „modus operandi” este utilizată pentru a desemna metoda/modalitatea de a opera sau de a proceda a unei persoane care a săvârșit astfel mai multe fapte prevăzute de legea penală*.

* Udrouiu M. *Dicționar de drept penal și de procedură penală*. București: C.H. Beck, 2009, p.274.

2. Botezatu I. *Răspunderea penală pentru escrocherie*. Chișinău: CEP USM, 2010, p.166.

3. *Ibidem*, p.167, 168.

4. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 08.06.2016. Dosarul nr.1ra-1016/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6706

5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 21.10.2014. Dosarul nr.1ra-1389/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3099

6. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 10.03.2014. Dosarul nr.1ra-253/2015. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3966

7. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.154-157.

8. *Ibidem*, 2016, nr.277-287.

9. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, nr.23 din 28.06.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=37

10. În legătură cu asemenea explicații ale Plenului Curții Supreme de Justiție, este util să reproducem următorul fragment din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 125 lit.b) din Codul penal, a articolelor 7 alin.(7); 39 pct.5); 313 alin.(6) din Codul de procedură penală și unele prevederi din articolele 2 lit.d) și 16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție: „Un sistem în care Curții Supreme de Justiție îi este acordată posibilitatea de a adresa instanțelor de rang inferior «recomandări/explicații» în probleme de aplicare a legislației nu este de natură să favorizeze apariția unei puteri judecătorești cu adevărat independente. Mai mult, aceasta implică riscul ca judecătorii să se comporte ca funcționarii publici, care primesc ordine de la superiorii lor. Adoptarea de către instanța supremă sau alte instanțe superioare a unor ghiduri de practică obligatorii pentru jurisdicțiile inferioare, situația întâlnită în câteva țări post-sovietice, ridică probleme în această privință, fapt reținut și de Comisia de la Veneția în rapoartele sale. Astfel, asemenea «recomandări/explicații» în mod individual nu pot sta la baza unei hotărâri judecătorești, care urmează a fi întemeiată exclusiv pe prevederile legale. Judecătorii trebuie să beneficieze de libertate neîngrădită de a soluționa în mod imparțial cauzele, în conformitate cu legea și cu propria apreciere a faptelor”*

* Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 125 lit.b) din Codul penal, a articolelor 7 alin.(7); 39 pct.5); 313 alin.(6) din Codul de procedură penală și unele prevederi din articolele 2 lit.d) și 16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție. <http://constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=858&t=/Media/Noutati/Atragerea-laraspundere-penala-in-lipsa-prevederilor-legale-neconstituționala-Sesizarea-37g2016>

11. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25.05.2016. Dosarul nr.1ra-555/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6522

12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 10.08.2016. Dosarul nr.1ra-1510/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7049

13. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.06.2014. Dosarul nr.1ra-955/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2432

14. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 28.05.2014. Dosarul nr.1ra-864/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2357

15. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04.02.2016. Dosarul nr.4-1re-45/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=922

16. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.

17. Reșetnicov A. Pot oare documentele private să for-

meze obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.332 și 361 CP RM? În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2007, nr.1-3, p.87-91.

18. Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014. Dosarul nr.4-1ril-2/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=3

19. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 06.05.2014. Dosarul nr.1ra-509/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2123

20. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.57-58.

21. Кузнецова Н.Ф. *Избранные труды*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.255.

22. Se are în vedere Codul penal al Republicii Moldova din 1961.

23. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a banilor falși (art.84 CP RM). http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=36

24. Giurgiu N. *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*. Iași: Gama, 1996, p.145.

25. Copețchi S., Hadîrcă I. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.227.

26. Черненко Т.Г. Квалификация реальной совокупности преступлений. В: *Вестник Томского государственного университета*, 2012, № 357, с.143-147.

27. Чикин Д.С. *Сложные единичные преступления (уголовно-правовая характеристика, проблемы квалификации и законодательного конструирования)*/ Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2013, с.24.

28. *Энциклопедия уголовного права*. Т.5. *Неоконченное преступление*. Санкт-Петербург: Издание профессора Малинина, 2006, с.128.

29. Grama M., Botnaru S., Șavga A. et al. *Dreptul penal. Partea generală*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p.275.

30. Дурманов Н.Д. *Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1955, с.11.

31. Кудрявцев В.Н. *Теоретические основы квалификации преступлений*. Москва: Госюриздат, 1963, с.300.

32. Молчанов Д.М. *Совокупность преступлений* / Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2000, с.26-27.

33. Бабий Н.А. Квалификация неудавшегося соучастия в преступлении. В: *Правовые средства и механизмы противодействия преступности в современном обществе*: материалы международной научно-практической конференции (Минск, 16 октября 2009 г.). Минск: БГУ, 2010, с.24-27.

34. Николаев К.Д. Понятие, признаки, виды и значение стадий совершения умышленного преступления. В: *Вестник Омской юридической академии*, 2015, № 3, с.49-51.

35. Яковлев А.М. *Совокупность преступлений по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1960, с.84.

36. Copețchi S., Hadîrcă I. *Calificarea infracțiunilor*, p.280-281.

37. Decizia Plenului Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.03.2014. Dosarul nr.4-1ril-2/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=3

CONTROVERSE LEGATE DE APLICAREA ÎN PRACTICĂ A art.291 CP RM

Partea II

Liubovi BRÎNZA,

doctor în drept (judecător la Curtea de Apel Chișinău)

Gheorghe RENIȚĂ,

magistru în drept (asistent judiciar la Judecătoria Centru, mun. Chișinău)

În cadrul prezentei investigații, se evidențiază că alături de păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor, la art.291 CP RM este incriminată și transmiterea acestora altor persoane. Se subliniază că, deși modalitățile normative ale acțiunii prejudiciabile incriminate la art.291 CP RM (păstrarea armelor de foc și a munițiilor, precum și transmiterea acestora) au un caracter alternativ, unii practicieni ai dreptului nu țin cont ori nu sesizează acest amănunt nelipsit de relevanță și preiau „orbește” textul incriminator specificat la **art.291 CP RM, fără a-l adopta la circumstanțele concrete ale cazului dedus judecătii**. Se arată că, *de lege lata*, inclusiv și fapta de transmitere a armelor de foc și a munițiilor este susceptibilă să cadă sub incidența a două legi cu aceeași forță juridică (art.291 CP RM și alin.(2) art.360 din Codul contravențional). Acest conflict de legi urmează a fi soluționat în favoarea legii mai noi. Adică pentru prevederile alin.(2) art.360 din Codul contravențional. Se relevă că practica judiciară neuniformă cu privire la calificarea faptelor de păstrare a armelor de foc și a munițiilor, precum și transmiterea acestora generează o insecuritate juridică. Se precizează că noțiunea „transmitere” este lipsită de sferă de acțiune în contextul alin.(2) art.360 din Codul contravențional, întrucât conținutul normei prenotate conține și cuvântul „înstrăinare”. Se opinează că armele de foc sau munițiile păstrate în mod necorespunzător pot să ajungă în mâini nepotrivite și pot să genereze rezultate devastatoare, cărora le trebuie imprimată valență juridică în legea penală. La fel, se accentuează că și persoanelor juridice li se incumbă obligația pozitivă de a asigura păstrarea armelor și munițiilor în condiții de legalitate, iar în cazul sfidării acestei obligații, nu poate să survină nici măcar răspunderea contravențională. În fine, se scot în relief carențele legislative ale art.291 CP RM și se înaintează propuneri *de lege ferenda*, menite să eficientizeze cadrul legal care incriminează infracțiunea cercetată.

Cuvinte-cheie: arme de foc; muniții; transmiterea armelor de foc și a munițiilor; erori judiciare; practică judiciară; urmări grave; previzibilitatea legii penale; insecuritate juridică.

In this investigation it is revealed that along with the negligent storage of firearms and ammunitions, art.291 CC RM also incriminates the transfer of such weapons to third parties. It is highlighted that even though the normative modalities of the illegal actions written in art.291 CC RM (storage and possession of firearms and ammunition and the transfer of these ones to third parties) has an alternative character, some practitioners not taking this detail into consideration or they just look blindly at art.291 CC RM without paying attention to the most important details. It is shown that, *de lege lata*, transmission of firearms and ammunition can fall under two provisions with the same legal ranking (force) (art.291 CC RM and alin.(2) art.360 from the Contravention Code of Moldova. This conflict of laws should be solved taking into consideration only the latest law, which is alin.(2) art.360 from the Contravention Code of Moldova. It is disclosed that inconsistent and uneven qualification of these acts among jurisprudence generates a juridical insecurity. It is punctuated that the definition of „transmission” is not applied towards alin.(2) art.360 from the Contravention Code of Moldova, just because this provision contains another definition, called „estrangement”. It is stressed that firearms and ammunition which are stored improperly, could fall into inappropriate hands and could generate devastations, which could be qualified as actions from the Criminal Code of Moldova. Also, we opinate that legal persons have a positive duty of keeping the ammunition in legal conditions, and in case they jeopardize such a rule they can not be sentenced not even by the Contraventional Code. Finally, attention is drawn to the existing flaws in art.291 CC RM and *de lege ferenda* proposals were given with the purpose of improvement of legislation that regulates this offense.

Keywords: firearms; ammunition; transfer of firearms and ammunition; judiciary errors; case law; serious consequences; foreseeability of the criminal law; legal uncertainty.

Pe lângă păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor, la art.291 CP RM este incriminată și transmiterea acestora altor persoane.

Prin „transmiterea armelor de foc și a munițiilor” se desemnează [1] trecerea în stăpânirea altei persoane a numelor entități – prin vânzare, schimb, donare, dare cu împrumut, dare în contul unei datorii etc.

Sub acest aspect, făptuitorul sfidează dispozițiile alin.(4) art.5 denumit „Interdicții și restricții în regimul armelor și al munițiilor” din Legea privind

regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, în concordanță cu care se interzice înstrăinarea sau transmiterea armei și a munițiilor supuse autorizării către o persoană care nu este autorizată în modul stabilit, cu excepția cazurilor de depunere la un armurier sau la poliția a unei donații [2] sau a unui comodat, precum și alte cazuri prevăzute de lege.

Totodată, din interpretarea sistemică a alin.(1) și (9) art.6 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, desprindem că procurarea sau

dobândirea armelor letale și neletale supuse autorizării se poate realiza prin cumpărare, donație, moștenire, decore, închiriere (*alias* locațiune) sau prin comodat.

După această succintă incursiune normativă, constatăm că deși modalitățile normative ale acțiunii prejudiciabile incriminate la art.291 CP RM (păstrarea armelor de foc și a munițiilor, precum și transmiterea acestora) au un caracter alternativ [3], unii practicieni ai dreptului nu țin cont ori nu sesizează acest amănunt negolit de noimă. Iată și un caz din peisajul jurisprudenței care surprinde ilustrativ alegația lansată: *D.V. având în posesiunea sa legală în baza permisului de armă nr.000 eliberat la 22 mai 2010, pistolul cu glonț de model „Baikal-4427” în perioada lunii august 2011, a transmis pistolul cu glonț de model „Baikal-4427” lui P.A., care l-a avut asupra sa până la 10 septembrie 2011, iar ca urmare a circumstanțelor ce fac obiectul cercetării judecătorești în cadrul unei alte cauze penale, la 10 septembrie 2011, în locuința din strada Ginta Latină, 5, ap.0 a survenit decesul lui P.A., prin împușcare în regiunea capului, cu arma de model „Baikal-4427”... Corespunzător, acțiunile lui D.V. se încadrează în prevederile art.291 CP RM, după semnele calificative: păstrarea neglijentă a armei de foc, precum și transmiterea acesteia altei persoane (subl. ne aparține) [4].*

Nu putem agree o atare abordare. Or, în fapt, s-a reținut că D.V. doar a transmis pistolul cu glonț de model „Baikal-4427” lui P.A. Pe când, în drept, această conduită ilicită a fost circumscrisă ca păstrarea neglijentă a armei de foc, precum și transmiterea acesteia altei persoane. Este senin că, în speță, nu se pomenește nimic despre păstrarea armei de foc și prin ce acțiuni s-a manifestat. Așa fiind, de ce făptuitorului (D.V.) i s-a imputat și această modalitate normativă? Poate pentru că în art.291 CP RM lipsește termenul „sau” („fie”, „ori”), care ar îndeplini funcția disjunctivă? Intuim că, în această speță, s-a preluat „orbește” textul incriminator specificat la art.291 CP RM, fără a se adopta la circumstanțele concrete ale cazului deferit judecătii.

Trecând peste asemenea erori judiciare strecurate în practică (care trezesc reticență), trebuie să tangențiem că la alin.(2) art.360 din Codul contravențional [5] se stabilește răspunderea pentru transmiterea sau altă înstrăinare a armei individuale și a munițiilor aferente către o persoană care nu are permis de procurare a armelor și a munițiilor aferente [6]. Cu toate că la art.291 CP RM nu se specifică expres că transmiterea armei de foc și a munițiilor se îndeplinește inclusiv, și în raport cu o persoană care nu are permis de procurare a armelor și a munițiilor, aceasta cerință este dedusă din obligația făptuitorului de a nu transmite entitățile numite în condiții de ilegalitate altor persoane. Așadar, se pare că și la acest compartiment există un paralelism de reglementare, care are consecințe dăunătoare.

In concreto, s-a considerat operabil art.291 CP RM în următoarea speță: *inculpatul N.D. a păstrat neglijent un pistol de model „X” calibru 6,35 mm, pentru care a fost eliberat permis de portarmă nr.000 pe numele său și 59 de cartușe cu calibru 6,35 mm, fără safeu, la domiciliul prietenului său, I.A., în mun. Chișinău, mai*

apoi, până a pleca peste hotare, le-a transmis lui I.M., spre păstrare, care au fost depistate și ridicate în cadrul percheziției de pe adresa mun. Chișinău, bd.X, ap.0, efectuată în cadrul urmăririi penale pe cauza penală nr.0000 [7]. În comparație cu cazul precedent analizat, în speța de față s-a reținut atât păstrarea armei de foc și a munițiilor, cât și transmiterea acestora altei persoane. Însă în acest segment de cercetare ne interesează cea de-a doua modalitate normativă cuprinsă la art.291 CP RM (transmitere a armelor de foc și a munițiilor altor persoane).

De cealaltă parte, într-un alt caz s-a constatat că: *la 31 octombrie 2013, în jurul orei 09.40, G.I., a transmis pentru transportare feciorului său G.I., care nu are permis de portarmă, arma de foc de model „TOZ” nr.000, prin ce a comis, în consecință, fapta cu semnele prevăzute la alin.(1) art.361 din Codul contravențional – încălcarea regulilor de deținere și transport al armei individuale [8].*

Oare se deosebește substanțial faptele descrise? Bineînțeles că nu. Atunci, iarăși ne întrebăm: de ce li s-a dat calificări diferite?

În prima speță, credem că nu s-a ținut cont că și fapta de transmitere a armei și a munițiilor este susceptibilă să cadă sub incidența a două acte legislative cu aceeași forță juridică (art.291 CP RM și alin.(2) art.360 din Codul contravențional). Conflictul dat (de legi) urma a fi rezolvat în favoarea legii mai noi. Mai exact, pentru alin.(2) art.360 din Codul contravențional [9]. Chiar dacă acest aspect nu a fost sesizat de către partea acuzării (în special, procurorul), nu există nici o scuză de a promova aceeași „gafă” și de către instanța de judecată. Or, după cum s-a afirmat axiomatic: „judecătorul nu este călăul nemilos care decide soarta omului, ci membrul corpului înțelepților, care veghează pentru neadmiterea abuzurilor și fărâdelegilor” [10]. În consecință, din nou constatăm că s-a ignorat (recte: violat) alin.(7) art.6 din Legea privind actele legislative, precum și art.3 CP RM.

În cel de-al doilea caz, se atestă că s-a transmis arma unei persoane care nu are permis de portarmă. De aceea, într-un prim reflex, fapta urma a fi calificată în baza alin.(2) art.360 din Codul contravențional. Totuși, presupunem că nu s-a putut face abstracție de faptul că transmiterea s-a realizat doar pentru transportarea armei. În ședința de judecată, contravenientul a explicat că arma de foc de model „TOZ” nr.000 se afla în bancheta din spate a automobilului personal fără toc și a fost transmisă feciorului său împreună cu automobilul în care se afla anume pentru a o duce acasă și a o plasa în safeu [11]. În aceste împrejurări, se deduce că încredințarea armei spre transportarea acesteia nu echivalează cu o renunțare la posesiunea ei. Mai mult decât atât, chiar din declarațiile făptuitorului reiese că acesta a încălcat regulile de păstrare a armei de foc statuate la art.14 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă. Posibil, din aceste rațiuni, răspunderea s-a aplicat în baza alin.(1) art.361 din Codul contravențional.

Tot aici, este util să modelăm o situație care, de altfel, nu este în afara realităților concrete: X, fiind în

prezența unor persoane, a scos din toc pistolul personal (cu piedică de siguranță pusă și neîncărcat), pe care îl deținea legal și l-a dat pentru vizualizare lui Y, după ce X a pus pistolul dat înapoi în toc. Oare în acest caz, a avut loc o transmitere a armei de foc în conjunctura art.291 CP RM și alin.(2) art.360 din Codul contravențional? Profilăm un răspuns negativ. În fundamentarea acestui punct de vedere, notăm că predarea armei pentru a fi vizualizată (examinată), în prezența persoanei care a prezentat acea armă, nu poate fi percepută și ca transmiterea dreptului de proprietate, deoarece persoana nu intenționează să piardă contactul cu arma, ci, dimpotrivă, încearcă să mențină controlul asupra acesteia. Transmiterea armei este temporară și doar pentru a fi examinată (vizualizată). Adică, nu în stăpânire definitivă. Posesorul (proprietarul) are convingerea că arma îi va fi retrocedată în scurt timp. În așa mod, Y nu a avut posibilitate nici să se folosească, nici să dispună de arma dată, din motiv că acesta nu a ieșit fizic și vizual de sub inspecția lui X. Suplimentar, se poate desprinde cu pregnanță că X nu intenționa să renunțe asupra atributelor de posesiune, folosință și dispoziție asupra armei sale în beneficiul lui Y. Totuși, în acest caz, X a „încărcat” stipulațiunile lit.b) alin.(3) art.14 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, care dispun că arma poate fi purtată numai de titularul permisului corespunzător, cu condiția ca aceasta să stea în permanență introdusă în toc, în loc ascuns vederii, cu excepția situațiilor în care persoana este autorizată, potrivit legii, să o aplice. De aceea, răspunderea poate fi aplicată în baza alin. (1) art.361 din Codul contravențional, ceea ce nu exclude operarea art.28 din Codul contravențional, care prevede că în cazul contravenției neînsemnate, organul (persoana cu funcție de răspundere) împuternicit să rezolve cazul poate înlătura răspunderea contravențională limitându-se la adresarea unei observații verbale făptuitorului.

În același registru, prezintă relevanță și o altă ipoteză ruptă din viața cotidiană: la o competiție de tir [12], cineva din participanți transmite (temporar) arma sa unui jurnalist, firește la solicitarea celui din urmă, pentru a realiza un reportaj despre acest concurs. *Mutatis mutandis*, este limpede că, nici în acest caz nu are loc o transmitere a armei de foc în sensul art.291 CP RM și alin.(2) art.360 din Codul contravențional.

Din aceste exemple, se deduce că termenul „transmitere” din art.291 CP RM, precum și din alin.(2) art.360 din Codul contravențional este uneori interpretabil. Mai mult, în alin.(2) art.360 din Codul contravențional, este utilizată și noțiunea „înstrăinare” (care la fel presupune trecerea în stăpânirea altei persoane a armelor și munițiilor prin vânzare, schimb, donare, dare cu împrumut, dare în contul unei datorii etc.). Extrapolând opinia lui I.Hadîrcă [13] avansată în contextul art.217³ CP RM, se poate de susținut că devine limpede că noțiunea „transmitere” este lipsită de sferă de acțiune în sensul alin.(2) art.360 din Codul contravențional și, deoarece este lipsită de funcționalitate, reprezentând un element de decor, aceasta urmează a fi eliminată din numita normă. Paralel, din aceleași

motive, considerăm preferabil ca termenul „transmitere” din art.291 CP RM să fie substituit cu cel de „înstrăinare”. În continuare, pentru a nu genera confuzii, vom utiliza terminologia *de lege lata* de la art.291 CP RM și de la alin.(2) art.360 din Codul contravențional. Însă, aceasta nu are să însemne că ne decidem de recomandarea formulată.

În cele din urmă, achiesăm opinia conturată de S.Brînză și V.Stati: „în ipoteza de transmitere a armelor de foc sau a munițiilor altor persoane, art.291 CP RM este aplicabil numai atunci când nu se atestă incidența prevederii de la alin.(2) art.360 din Codul contravențional” [14].

Totodată, luând în calcul identitatea materiei reglementate de legea penală și cea contravențională în domeniul ocrotirii relațiilor sociale cu privire la transmiterea în condiții de legalitate a armelor de foc și a munițiilor, art.291 CP RM s-ar transforma într-o „normă moartă” în cazul transmiterii armelor de foc sau a munițiilor altor persoane (de altfel, concluzia fiind valabilă și în ipoteza păstrării armelor de foc sau/și a munițiilor cu ajustările de rigoare).

Până a înainta propunerii într-o eclipsare a acestei inadvertențe, vom sonda modelele legislative ale altor state referitoare la răspunderea penală pentru transmiterea armelor de foc sau a munițiilor. Astfel, observăm că similar legii penale autohtone, în art.239 din Codul penal al Republicii Armenia [15] (corespondent cu art.291 CP RM), alături de păstrarea armelor de foc și a munițiilor este incriminată și transmiterea acestora. Asemănările însă aici se opresc.

Cât privește deosebirile, în Codul penal al Ungariei [16], într-un cadru mai larg, la lit.e) alin.(1) secțiunea 325 „Infrațiuni cu arme și muniții” (corespondent cu art.291 CP RM), se prevede răspunderea pentru transmiterea armei de foc licențiată către o persoană care nu are licență.

În mod surprinzător, Codul penal al Finlandei [17] la alin.(1) secțiunea 1 din cap. 41 „Infrațiuni cu arme” (corespondent cu art.290 CP RM) stabilește răspunderea, printre altele, și pentru transmiterea armei, a unei părți din armă, cartușe sau muniții.

Comportă elocvență și faptul că în Codul penal al Federației Ruse [18], răspunderea pentru transmiterea ilegală a armei de foc sau a munițiilor este prevăzută la art.222 (corespondent cu art.290 și 292 CP RM), în timp ce răspunderea pentru păstrarea neglijentă a armei de foc este stabilită în art.224 (corespondent cu art.291 CP RM) [19]. Aceeași paradigmă este îmbrățișată și de către majoritatea legislațiilor penale a țărilor ce alcătuiesc Comunitatea Statelor Independente.

În percepția noastră, această ultimă abordare diferențiată pare a fi mai reușită decât cea care transpore din dispoziția art.291 CP RM. Iată de ce, luând în calcul amendamentul promovat *supra* (ca termenul „transmitere” din art.291 CP RM să fie substituit cu cel de „înstrăinare”), ar fi oportun ca „înstrăinarea armelor de foc și a munițiilor” să fie exclusă din art.291 CP RM și să suplinească alin.(1) art.290 CP RM.

Precizăm că, actualmente, la alin.(1) art.290 CP

RM, este instituită răspunderea pentru purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea armelor de foc, precum și sustragerea lor, cu excepția armei de vânatoare cu țeavă lisă [20], sau a munițiilor fără autorizația corespunzătoare. În viitor, într-un proiect de lege elaborat de executiv, se preconizează ca la alin.(1) art.290 CP RM, după cuvântul „repararea” să se completeze cu textul „(modificarea construcției)”, iar textul „armelor de foc, cu excepția armei de vânatoare cu țeava lisă” să se substituie cu textul „armelor de foc letale și neletale supuse autorizării” [21]. În susținerea acestor remanieri, în Nota informativă atașată respectivei inițiative legislative, între altele, se diseminează că: „(potrivit reglementărilor în vigoare – *n.a.*) nu este prevăzută răspunderea penală pentru modificarea ilicită a construcției armelor în scopuri criminale... Cu armele de vânatoare cu țeava lisă, se comit cele mai multe infracțiuni și incidente. Armele de vânatoare cu țeava lisă constituie arme de foc, care fiind aplicate la distanțe mici devin cele mai periculoase prin faptul că alicele trase nu lasă victimei nicio șansă de supraviețuire sau aceasta este minimă” [22]. În ce ne privește, notăm că asocierea sintagmei „armelor de foc” cu cea de „letale și neletale” este parțial improprie. Or, în definiția armelor de foc nu sunt incluse armele prevăzute la categoriile C – arme care fac obiectul declarării din Anexa nr.1 la Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, însă care fac parte din arme neletale. La fel, nu găsim justificări de ce legiuitorul a exceptat în sensul art.290 CP RM armele de vânatoare cu țeava lisă.

Totodată, din motivele deja arătate, ar fi bine-venit de reformulat la singular noțiunile „armelor de foc”, „munițiile” în dispoziția alin.(1) art.290 CP RM.

În considerarea celor creionate, *de lege ferenda*, alin.(1) art.290 CP RM ar trebui să aibă următorul conținut: purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea, modificarea construcției, înstrăinarea, comercializarea [23] armei de foc, precum și sustragerea acesteia sau a muniției fără autorizație corespunzătoare.

Această rocadă legislativă ar fi în stare să aducă o disociere clară între alin.(1) art.290 CP RM (în varianta proiectată) și alin.(2) art.360 din Codul contravențional în materia investigată. Și anume: alin.(1) art.290 CP RM ar deveni aplicabil în cazurile în care posesorul (proprietarul) armei înstrăinează arma de foc, sau muniția fără a deține actul administrativ cu caracter permisiv necesar (permis de înstrăinare) către un terț, indiferent dacă cel din urmă are sau nu permis de procurare a armei sau a muniției. Elementul esențial în ipoteza avansată constă în aceea că persoana care transmite respectivele entități nu este înzestrată cu acest drept prin autorizație corespunzătoare. La polul opus, sfera de incidență a alin.(2) art.360 din Codul contravențional trebuie pretată la faptele de înstrăinare de către posesorul (proprietarul) armei sau muniției având permis de înstrăinare pentru aceasta, însă către o persoană care nu are permis de procurare a armei și

a muniției. Faptul că posesorul (proprietarul) armei sau muniției este titularul unui permis de înstrăinare în conjunctura alin.(2) art.360 din Codul contravențional transpune din obiectul juridic special protejat de această dispoziție – relațiile sociale cu privire la înstrăinarea în condiții de legalitate a armelor de foc și a munițiilor. De aceea, nu credem că se impune mențiunea *expressis verbis* la alin.(2) art.360 din Codul contravențional, că cel care (făptuitorul) înstrăinează arme sau muniții să dețină autorizație pentru aceste operațiuni (similar prevederii de la lit.e) alin.(1) secțiunea 325 din Codul penal al Ungariei).

În cele ce succed, relevăm că transgresarea regulilor de port sau transportare, nu poate să cantoneze răspunderea conform art.291 CP RM, ci eventual, în prezența unor condiții suficiente, potrivit alin.(1), (5) și (6) art.361 din Codul contravențional. Întrucât conținutul dispoziției alin.(1) art.361 din Codul contravențional ne este cunoscut, vom preciza că alin.(5) și (6) art.361 din Codul contravențional sancționează portul armei individuale în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe și, corespunzător, portul armei individuale la întruniri.

Cu titlu de drept comparat, remarcăm că la art.236 din Codul penal al Letoniei [24] (corespondent cu art.291 CP RM), se prevede răspunderea pentru păstrarea, portul, transportul și expedierea neglijentă a armelor și a munițiilor.

Într-o altă consecutivitate de idei, reținem că infracțiunea specificată la art.291 CP RM este o infracțiune formală. Ea se consideră consumată din momentul păstrării armelor de foc sau a munițiilor ori al transmiterii acestora altor persoane [25]. Producerea unor urmări prejudiciabile este în afara infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM [26]. Dar, este oare îndreptățită o astfel de concepție?

La acest capitol, sesizăm că nu există unanimitate de păreri în știința dreptului penal. Astfel, în opinia lui G.S. Meleşko: „legiuitorul a procedat incorect incluzând în art.224 din Codul penal al Federației Ruse (corespondent cu art.291 CP RM – *n.a.*) condiția obligatorie – „producerea urmărilor grave”. Actuala dispoziție a art.224 din Codul penal al Federației Ruse, nu dă în vileag pericolul social al acestei infracțiuni, pentru că, de cele mai multe ori, păstrarea neglijentă a armei este cauza primară a sustragerii acesteia, iar prin urmare, conduce și la utilizarea ulterioară în scopuri infracționale” [27]. Tocmai de aceea se pledează pentru excluderea sintagmei „producerea urmărilor grave” din art.224 al Codului penal al Federației Ruse. Subsecvent, G.S. Meleşko propune ca producerea unor urmări grave să constituie o variantă agravantă a infracțiunii date [28].

Pe aceeași undă, se situează I.I. Bikeev care se pronunță în favoarea angajării răspunderii penale pentru păstrarea neglijentă a armelor de foc, fără a se mai cere survenirea unor urmări prejudiciabile [29].

În contrast, A.A. Zadoyan [30] tăgăduind optica conform căreia infracțiunea investigată ar trebui să fie una formală, difuzează că „în cazul lipsei urmărilor prejudiciabile stabilite la art.224 din Codul penal

al Federației Ruse, răspunderea se va aplica în baza art.20.8 din Codul contravențiilor administrative al Federației Ruse [31] (corespondent cu art.361 din Codul contravențional)”. De aici, autorul citat sugerează ideea că prin eliminarea urmărilor prejudiciabile din art.224 din Codul penal al FR, s-ar forma o dublare a acestei norme cu art.20.8 din Codul contravențiilor administrative al FR.

În același spirit, după S.Borovinsky: „criminalizarea păstrării neglijente a armelor de foc și a munițiilor fără producerea unor urmări prejudiciabile contravine criteriului de incriminare – existenței gradului suficient de pericol social al acțiunii” [32]. În legătură cu aceasta, singraful consideră că este nevoie ca infracțiunea analizată să fie una materială [33].

La rândul nostru, alegem să ne solidarizăm cu cei doi din urmă autori. Or, armele de foc sau munițiile păstrate în mod necorespunzător pot să ajungă în mâini nepotrivite și pot să genereze rezultate devastatoare, cărora le trebuie imprimată valență juridică în legea penală.

Conștientizând această realitate, în perimetrul dreptului comparat, pentru desemnarea consecințelor prejudiciabile în normele analogice cu art.291 CP RM se vehiculează cu următoarele noțiuni: urmări grave (art.239 din Codul penal al Republicii Armenia, art.230 din Codul penal al Republicii Azerbaidjan [34], art.243 din Codul penal al Republicii Kârgâzstan [35], art.253 din Codul penal al Republicii Kazahstan [36], alin.(2) art.236 din Codul penal al Letoniei, art.197 din Codul penal al Republicii Tadjikistan [37], art.289 din Codul penal al Turkmenistanului [38]); decesul persoanelor (persoanei) sau alte urmări grave (alin.(1) art.224 din Codul penal al Federației Ruse, art.238 din Codul penal al Georgiei [39], art.264 din Codul penal al Ucrainei [40], art.249 din Codul penal al Republicii Uzbekistan [41]); decesul a două sau mai multe persoane (alin.(2) art.224 din Codul penal al Federației Ruse); decesul persoanei sau vătămarea gravă a integrității corporale (art.300 din Codul penal al Republicii Belarus [42]); vătămare a integrității corporale sau săvârșirea unor infracțiuni (art.419 din Codul penal al Estoniei [43]); etc.

Pe această filieră, făcând un excurs istoric [44] indispensabil, amintim că în redacția sa inițială, infracțiunea statuată la art.291 CP RM devenea întregită, atunci când păstrarea armelor de foc sau a munițiilor ori transmiterea acestora a cauzat urmări grave.

În doctrina juridică a timpului, prin „urmări grave” în sensul art.291 CP RM se atribuia: „cauzarea morții, vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății oamenilor, izbucnirea incendiului ce a cauzat jertfe umane sau un prejudiciu material în proporții mari, săvârșirea cu ajutorul acestor arme sau muniții a infracțiunilor periculoase etc.” [45]; „cauzarea vătămărilor corporale medii la două sau mai multe persoane, vătămări corporale grave uneia sau mai multor persoane, survenirea decesului unei sau mai multor persoane, nimicirea sau deteriorarea unor bunuri în proporții deosebit de mari, întreruperea de lungă durată a circulației transportului, a funcționării

comunicațiilor etc.” [46]; „vătămările medii, grave ale integrității corporale sau sănătății ori moartea, cauzarea de daune materiale în proporții mari sau deosebit de mari, precum și săvârșirea, folosind aceste arme sau muniții, de către alte persoane, a unor infracțiuni etc.” [47]; „consecințele fizice (vătămări corporale medii, grave sau moartea), consecințele patrimoniale (cauzarea de daune materiale în proporții mari sau deosebit de mari), precum și săvârșirea cu aceste arme sau muniții de către alte persoane a unor infracțiuni etc.” [48].

Însă, cu prilejul ajustării prevederilor legii penale la recomandările experților Consiliului Europei [49], umanizării politicii punitive a statului, modernizării și racordării sancțiunilor penale la standardele medii europene, prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18 decembrie 2008 [50] (în continuare – Legea nr.277/2008), din dispoziția art.291 CP RM au fost excluse cuvintele „dacă aceasta a avut urmări grave” [51].

În planul avantajelor, consemnăm că acest amendament a adus previzibilitate și claritate art.291 CP RM, exigente înaintate de jurisprudența CtEDO [52] și a Curții Constituționale a Republicii Moldova [53] în privința legalității la nivel de incriminare. Într-adevăr, sintagma „urmări grave” [54] este ambiguă [55] și antamează problema calității legii. Faptul că în literatura de specialitate autohtonă lista urmărilor prejudiciabile ce se raportau locuțiunii „urmări grave” în sensul art.291 CP RM se finaliza cu etcetera demonstrează dificultatea reprezentării exhaustive a tuturor consecințelor care prezintă pericol social și ar merita atenția legii penale. Iar pentru ca destinatarul și beneficiarul legii penale să cunoască care este preceptul incriminării, legiuitorul este obligat să adopte texte precise, lipsite de echivoc.

Și în doctrina străină, s-au ridicat obiecții întemeiate vizavi de expresia „urmări grave” în contextul normelor analogice cu art.291 CP RM, recomandându-se concretizarea acestei noțiuni [56] (vătămarea medie sau gravă a integrității corporale, decesul persoanei etc.), iar unii autori, în definitivă, pledează pentru adăugarea mențiunii „sau alte urmări grave” [57]. Această din urmă optică pare discutabilă, din motivul că iarăși va lăsa să persiste o doză proeminentă de subiectivism a celor împuterniciți cu aplicarea legii penale. Este adevărat că consacrarea semnelor estimative în descrierea elementelor constitutive obiective permite o adaptare la schimbările de situație. Însă legea penală trebuie să fie prin excelență o *lex certa*. Din aceste considerente, nu propunem reanimarea conceptului de „urmări grave” în conjunctura art.291 CP RM.

Cât privește dezavantajele, printr-un efect de oglindă, discernem că prin excluderea urmărilor prejudiciabile din art.291 CP RM, s-a dat frâu liber practicienilor de a aplica dispoziția prenotată în cazuri chiar banale. Acordarea organelor îndrituite cu aplicarea legii penale o marjă largă de discreție [58], a generat existența hoțărârilor judecătorești cu interpretări diametral opuse. În această împrejurare își are originea incertitudinea situației juridice a persoanelor care – din varii motive

– încalcă regulile de păstrare și de transmitere a armelor de foc și a munițiilor. Adicional, odată cu intrarea în vigoare a Codului contravențional (la 31 mai 2009), s-a format o suprapunere de reglementare în materia cercetată. În așa mod, sfera de incidență, pe de o parte, a art.291 CP RM, și pe de altă parte, a alin.(2) art.360 și alin.(1) art.361 din Codul contravențional se intersectează. Mai precis, s-a șters diferența dintre normele confruntate (în materia analizată), iar în consecință, *de lege lata* art.291 CP RM a devenit „încătușat”.

În opinia noastră, această stare de lucruri se datorează sfidării reglementărilor de tehnică legislativă [59]. La concret, nu s-a luat în vizor faptul că în procesul de legiferare este interzisă instituirea aceluiași reglementări în două sau mai multe acte normative, fiindcă altminteri, se anihilează coerența, consecvența și echilibrul între reglementările concurente. Așadar, nu s-a asigurat o sincronizare între adoptarea Legii nr.277/2008 și a Codului contravențional.

După S.Copețchi și I.Hadîrcă: „negativ este și rezultatul calificării atunci când cele comise constituie faptă contravențională în noua legislație” [60]. Din această perspectivă, se pare că s-a ajuns, din neghiobia legiuitorului, la un rezultat negativ al calificării faptelor de păstrarea a armelor sau a munițiilor, precum și transmiterea acestora, deși art.291 CP RM nu a fost abrogat și nici nu se dorea acest lucru. Or, dacă se intenționa ca faptele de păstrarea a armelor sau a munițiilor, precum și transmiterea acestora să fi fost trecute doar pe terenul legii contravenționale, art.291 CP RM ar fi fost exclus, și nu „cârpit” prin Legea nr.277/2008.

Pentru a depăși această incongruență, considerăm că este ineluctabilă regândirea concepției referitoare la momentul de consumare a infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM. În acest sens, ar fi oportun conturarea la art.291 CP RM survenirea anumitor urmări prejudiciabile. Astfel s-ar stopa controversile legate de aplicarea în practică a art.291 CP RM și s-ar forma o diferență clară dintre ilicitul penal și cel contravențional examinat. Or, după cum s-a acceptat în pct.21 din Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.31 g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a art. 249 din Codul penal (criteriile de calificare a faptelor penale și contravenționale), nr.21 din 29 aprilie 2016 [61]: „obiectul juridic specific (a se citi – special – *n.a.*) poate fi protejat atât prin legea penală, cât și prin legea contravențională, legiuitorul având sarcina de a face doar deosebirea cantitativă la calificarea faptelor, care redă gradul prejudiciabil [62] al faptei săvârșite”.

Analizând practica judiciară în materie, constatăm că săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM, implică în cele mai multe cazuri, producerea următoarelor consecințe: sustragerea armei [63], vătămarea medie sau gravă a integrității corporale sau a sănătății [64], decesul persoanei [65] etc.

Cu referire la mecanismul de cauzare a acestor daune, observăm că subiectul infracțiunii inserate la art.291 CP RM, nesocotește anumite reguli legate de păstrarea [66] sau de transmitere a armei sau a muniției în condiții de legalitate. Ulterior, se implică o altă persoană grație

comportamentului căreia se produc urmările nominalizate. Corespunzător, acest ultim individ poate să fie atras la răspundere penală pentru acțiunile sale (în baza altei norme decât art.291 CP RM).

Cu această ocazie, subscriem opiniei reflectate de I.Ciobanu și N.Nedelcu, potrivit căreia „la survenirea anumitor consecințe figurant activ este nu doar subiectul componenței de infracțiune prevăzute la art.291 CP RM, dar și o altă persoană. În așa fel, construcția teoretică a legăturii cauzale (păstrarea neglijentă – legătura cauzală – consecința) este completată esențial prin apariția unei alte persoane, care și provoacă consecința. Cu alte cuvinte, construcția teoretică a legăturii cauzale indică asupra unui subiect, iar mecanismul cauzării empirice „este generat” de către o altă persoană” [67].

Pentru o mai bună pătrundere în esența acestui mecanism, invocăm și un caz practic: *V.N. în luna ianuarie 2012, manifestând neglijență criminală, a lăsat în magazinul „X” situat în raionul Cahul, arma de vânătoare de model „IJ-27M”, calibrul 12 mm, cu două țevi verticale, posedată în baza permisului de portarmă, încărcat cu un cartuș, ca rezultat al cărui fapt soția acestuia, V.L. la 22 aprilie 2012, aproximativ la ora 17.30, a luat arma respectivă, și aflându-se în magazinul menționat, a efectuat o împușcătură în direcția lui Ș.S. în regiunea abdomenului, cauzându-i leziuni corporale grave, periculoase pentru viață, care au provocat decesul ultimului* [68].

În speță, fapta ilicită a lui V.N. s-a rezumat la aceea că a păstrat arma sa pe care o deținea legal, în afara locurilor special amenajate (safeului), subminând art.14 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă. La arma cu pricina având accesul altei persoane, care au și aplicat-o. Evident că V.L. urmează să răspundă penal aparte pentru cauzarea leziunilor corporale grave, periculoase pentru viață, care au provocat decesul lui Ș.S. (alin.(4) art.151 CP RM, deși calificarea pare discutabilă luând în calcul mijlocul utilizat și locul țintirii).

După această divagație absolut necesară, sugerăm ca art.291 CP RM să fie completat după cum urmează: „...care a cauzat vătămarea medie sau gravă a integrității corporale ori a sănătății, decesul persoanei, daune materiale în proporții mari sau deosebite de mari ori sustragerea acestora [69]”. Anume în astfel de condiții ar fi justificată intervenția mijloacelor de drept penal ca o ultimă măsură. În funcție de urmările prejudiciabile produse va fi posibilă și o individualizare mai echilibrată a pedepsei.

Distinct de cele etalate mai sus, vizavi de aspectul interior (lăuntric) al infracțiunii analizate, semnalăm că într-un caz din practica judiciară s-a ales că: *latura subiectivă a infracțiunii (se are în vedere a infracțiunii specificate la art.291 CP RM – n.a.) se caracterizează prin intenție directă (subl. ne aparține). Astfel, inculpatul C.P., fiind deținător legal al armei, având în acest sens și dreptul de portarmă, cunoscând despre prescripțiile legii privind restricțiile de păstrare, deținere și port a armei, din perioada anului 2013 și până la 29 aprilie 2015, deținând arma de foc, și anume: pistolul de model „Baikal-442”, cu lovitură centrală, cu țevă*

scurtă ghintuită, calibrul 9 mm „Makarov” (9x18 mm) în baza permisului nr.000, le-a păstrat necorespunzător (a uitat-o în veceul localului „Cafeneaua Veche” din mun. Chișinău, strada Teodorovici, 12, iar când s-a întors nu a mai găsit-o) [70].

În această situație, reiese că s-a considerat că făptuitorul a fost ghidat de intenție directă, deoarece dânsul a cunoscut despre reglementările legii privind restricțiile de păstrare, deținere și port a armei. Interesantă denotație, nu-i așa? În speță, se atestă că făptuitorul posedă arma legal în baza permisului corespunzător. Din art.7 al Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, aflăm că printre condițiile de acordare a permisului de procurare a armei letale și neletale supuse autorizării și, după caz, a permisului de armă, se numără și: absolvirea unui curs de instruire teoretică și practică de mânăuire a armei de foc, organizat de o persoană juridică acreditată în domeniu, în condițiile legii, cu excepția personalului atestat din cadrul autorităților administrației publice care au competențe în domeniul apărării naționale, securității statului și al ordinii publice. În asemenea coordonate, rezultă că dacă persoana care deține arma legal și încalcă prevederile referitoare la păstrarea acesteia, acționează neapărat cu intenție directă. Însă o atare deslușire nu poate fi recunoscută ca fiind temeinică în redacția actuală a art.291 CP RM.

În ce ne privește, discernem că problema trebuie departajată în funcție de modalitățile normative cuprinse la art.291 CP RM. Astfel, locuțiunea „păstrare neglijentă” din art.291 CP RM, denotă că în ipoteza de păstrare a armelor de foc sau a munițiilor latura subiectivă a infracțiunii se caracterizează doar prin imprudență sub forma neglijenței [71]. Corelativ, făptuitorul acționează cu intenție directă în prezența modalității de transmitere a armelor de foc sau a munițiilor. Datorită specificului său, este inadmisibil a raționa că în cazul transmiterii a armelor de foc sau a munițiilor, făptuitorului nu are voința fermă de a săvârși acțiunea și nu dorește realizarea ei materială. Prin urmare, vinovăția sub forma intenției directe [72] manifestată de făptuitor la săvârșirea transmiterii armelor de foc sau a munițiilor rezultă *ex re*.

Fără a întrerupe firul logic, notăm că în doctrina juridică s-a postulat că prezența sintagmei „păstrare neglijentă” în textul infracțiunii cercetate este nereușită, fiindcă îngustează aria de incidență a infracțiunii date doar la ipoteza în care s-a acționat cu neglijență [73]. În vederea remedierii acestei curențe, s-a recomandat ca formula „păstrare neglijentă” să fie substituită cu expresia „păstrarea imprudentă” [74] sau „păstrarea necorespunzătoare” [75] ori „încălcarea regulilor de păstrare” [76].

Cel mai degrabă, această din urmă concepție are ca model de elevație juridică art.255 din Codul penal al Lituaniei [77], al cărui *nomen juris* este „Încălcarea regulilor de păstrare a armelor, munițiilor, a explozivelor și a dispozitivelor explozive”.

Sub acest unghi, împărtășim opinia că sintagma „păstrare neglijentă”, utilizată în art.291 CP RM, nu este cea mai potrivită. Ba din contra, aceasta nutrește

(la *prima facie*) falsa impresie că în cazul nerespectării regulilor de păstrare a armelor sau a munițiilor se aplică art.291 CP RM, atunci când în plan subiectiv făptuitorul a manifestat imprudență sub forma neglijenței, iar în celelalte ipoteze ar deveni operabil alin.(1) art.361 din Codul contravențional (care, după cum s-a putut vedea, conține sintagma „încălcarea regulilor”, fără a se specifica forma vinovăției). Or, legiuitorul trebuie să asigure o legătură logico-juridică și o coerență între dispozițiile destinate să apere valorile și relațiile sociale aferente. De aceea, pentru desemnarea *verbum regens* în art.291 CP RM, milităm pentru folosirea expresiei „încălcarea regulilor de păstrare”. Tot în așa mod, se cere a fi reformulat titlul art.291 CP RM. În varianta proiectată, misiunea de a determina forma vinovăției în sensul art.291 CP RM, va cădea pe umerii doctrinei și a practicii judiciare.

Schimbând vectorul investigației, punctăm că subiect al infracțiunii stipulate la art.291 CP RM este persoana fizică responsabilă care în momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani.

Concomitent, subiectul infracțiunii examinate este persoana care deține autorizația de păstrare a armelor de foc sau a munițiilor. În caz contrar, nu i-ar reveni obligația să le păstreze în siguranță și să nu le transmită în condiții de ilegalitate altor persoane [78]. Altfel zis, cerința precum că posesorul unei arme de foc sau muniții în sensul art.291 CP RM are un document permisiv corespunzător reiese implicit din relațiile sociale ocrotite de articolul dat. Totuși, în legislația penală a unor state, condiția numită este *expressis modus* prevăzută în textul incriminator din normele analogice cu art.291 CP RM (de exemplu, art.300 din Codul penal al Republicii Belarus, art.255 din Codul penal al Lituaniei etc.).

Această calitate a subiectului infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM îl deosebește de subiectul infracțiunii specificate la art.290 CP RM [79]. *Ad similes*, și în conjunctura alin.(2) art.360 și alin.(1) art.361 din Codul contravențional, subiectul contravenției deține legal arma individuală sau munițiile aferente. Din păcate, sunt și cazuri când această condiție nu este înțeleasă judicios. *Exempli gratia*, într-o speță s-a reținut că: *la 27 septembrie 2013, în jurul orelor 06:10, D.I., păstra la domiciliu, neavând permis de portarmă (subl. ne aparține), arma de foc de model „IJ” nr.000, prin ce a comis, în consecință, fapta cu semnele prevăzute la alin.(1) art.361 din Codul contravențional, încălcarea regulilor de deținere și port al armei individuale* [80]. În acest caz, dacă arma de foc cu pricina nu se raportează la categoria de arme de vânatoare cu țeavă lisă, acțiunile lui D.I. se circumscriu alin.(1) art.290 CP RM, însă nicidecum potrivit alin.(1) art.361 din Codul contravențional.

Din Nota informativă a Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne a Republicii Moldova privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în perioada a 6 luni a anului 2016, aflăm că la evidența organelor de poliție se află: 1) 56.191 de persoane fizice, care dețin în posesiune 69.573 de arme, dintre care: a) cu țeava ghintuită –

20.901; b) cu țeava lisă – 42.172; c) cu bile de cauciuc – 2.659; d) neletale – 3.841; 2) 295 de obiective ale sistemului autorizări care dețin și folosesc 4111 arme de foc [81].

În acest context, se profilează dilema: care trebuie să fie calificarea juridică a faptei, dacă posesorul unei arme de foc (sau muniție) nu are permis de păstrare a acesteia și încalcă regulile de păstrare fixate în Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă sau în alte acte normative?

Într-o accepție [82], în situația de față ar exista un concurs de infracțiuni dintre art.290 și 291 CP RM [83]. Într-o altă opinie [84], se diseminează că în cazul în care arma de foc, cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă, sau munițiile se află ilegal la făptuitor, acțiunile făptuitorului vor fi qualificate conform art.290 CP RM, fără a fi necesară calificarea suplimentară conform prevederilor art.291 CP RM [85].

Sprijinim cea de-a doua părere, întrucât accentul trebuie deplasat pe faptul că persoana nu deține autorizație corespunzătoare pentru a păstra respectivele obiecte. În plus, recurgând la procedeu de comparație a sancțiunilor, se desprinde că infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.290 CP RM absoarbe infracțiunea specificată la art.291 CP RM. Or, legiuitorul estimând în abstracto pericolul social al infracțiunii statuate la alin.(2) art.290 CP RM, a instituit un tratament sancționator mai aspru decât pentru infracțiunea fixată la art.291 CP RM.

In globo, și în practica judiciară, se atestă că în ipotezele în care persoana nu are autorizația corespunzătoare pentru arma de foc (cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă) sau muniții, însă le păstrează cu sfidarea prescripțiilor edictate de legiuitor (în afara safeului, în garaj [86], în automobil [87], în sertarul mesei de lucru (de birou) [88], în dulap [89], în geantă [90], în dormitor [91], în noptieră [92] etc.), răspunderea se aplică doar în baza art.290 CP RM. Însă nu putem să excludem *de plano* că nu sunt și cazuri când s-a procedat altfel.

În contextul celor elucidate, relevăm că în practica judiciară se întrezăresc, pe alocuri, și spețe în care făptuitorul are în posesiune arma de foc în virtutea executării unui contract de muncă. De pildă, G.M. a fost condamnat în baza art.291 CP RM. Pentru a pronunța sentința, în fapt, s-a stabilit că: *la 24 februarie 2016, aproximativ la ora 10.30, G.M. aflându-se la serviciu în calitate de gardian-șofer și fiind totodată membrul grupei mobile ÎS „Servicii Pază”, filiala Orhei, fiind dotat în condițiile alin.(4) art.23 al Legii privind activitatea particulară de detectiv și de pază, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 04 iulie 2003 [93], cu mijloace de intervenție și de apărare individuală – pistol de model „RG-88 0782228”, în timp ce se afla pe teritoriul stației de alimentare cu petrol SA „Tirex Petrom”, situată în or. Orhei, str. Drumul Taberei, s-a deplasat la blocul sanitar al stației „Peco”, care este amplasat afară, ca rezultat dând dovadă de superficialitate în raport cu respectarea prevederilor alin.(3) art.14 al Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, care îl obliga să poarte*

arma în permanență introdusă în toc și să se aple în permanență numai asupra sa, pentru a-și satisface necesitățile fiziologice a scos din toc arma – pistolul de model „RG-88 0782228” și a pus-o într-o cutie metalică aliată în blocul sanitar, iar ulterior a ieșit și a plecat fără a-și lua arma din cutia metalică, depistând lipsa acesteia abia la ora 13.00, în aceeași zi, când a și sesizat Poliția [94].

Șirul unor astfel de exemple poate continua [95]. Însă, cert este faptul că împrejurarea precum că făptuitorul a obținut arma și munițiile pentru exercitarea atribuțiilor, legate de prestarea unei munci, nu poate influența la calificare. Totuși, această circumstanță poate fi valorificată la individualizarea pedepsei, ceea ce, cu regret, în spețele selectate se omite.

Concretizăm că dacă subiectul este militarul care încalcă regulile de mânăuire a armei, de manipulare a munițiilor, a substanțelor explozive, radioactive și a altor substanțe și obiecte ce prezintă un pericol sporit pentru cei din jur, dacă aceasta a cauzat vătămarea ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății, decesul persoanei ori alte urmări grave, răspunderea se va aplica în baza art.373 CP RM. La fel, în situația de pierdere sau deteriorare de către militar, în urma încălcării regulilor de păstrare a armelor sau munițiilor, încredințate spre a fi folosite în timpul serviciului, devine operabil alin.(3) art.381 CP RM.

În același timp, din coroborarea alin.(4) art.21 și 291 CP RM, se deduce că persoana juridică nu poate fi subiect al infracțiunii examinate. Însă, potrivit alin.(8) art.4 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, armele deținute de persoanele fizice și juridice (*subl. ne aparține*) în condițiile prezentei legi trebuie păstrate la domiciliul ori la sediul acestora [96].

În consonanță cu alin.(3) art.31 din Legea prenotată, persoanele juridice de drept privat care nu sunt în subordinea autorităților publice sau în a căror privință aceste autorități nu exercită funcția de fondator pot fi autorizate, în condițiile prezentei legi și în funcție de obiectul lor de activitate, să procure, să dețină și să folosească arme letale și arme neletale, precum și muniții aferente, pentru: a) înarmarea personalului abilitat să desfășoare activități de pază, dacă aceasta se justifică pentru asigurarea pazei sediilor, imobilelor sau a obiectivelor care le aparțin sau pe care le păzesc, precum și a pazei persoanelor, bunurilor, valorilor sau a transportului ori a depozitării de valori importante, în cazul societăților al căror obiect de activitate îl constituie prestarea de servicii în domeniul pazei ori în cazul celor care își pot asigura pază proprie, în condițiile legii; b) desfășurarea activităților de executare a tragerilor cu arme în tiruri de trageri special amenajate, pentru antrenament sau divertisment, precum și pentru organizarea și desfășurarea cursurilor de instruire teoretică și practică de mânăuire a armei de foc; c) desfășurarea activităților artistice în centrele de producție cinematografică și televiziune, precum și în cadrul spectacolelor de circ și teatru.

Între altele, la pct.120 din Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la regi-

mul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.293 din 23 aprilie 2014, se statornicește că în vederea autorizării corespunzătoare, persoana juridică interesată trebuie să depună o cerere la organul de poliție competent, împreună cu un set de documente, în original și în copie, printre care și dovada deținerii legale a spațiului de depozitare a armelor și a munițiilor pentru care se solicită autorizarea, dotat cu sisteme de asigurare a securității acestora, la sediu sau, după caz, la punctele de lucru declarate conform legii.

Din analiza acestor texte normative, se degajă ideea că și persoanelor juridice li se incumbă obligația pozitivă de a asigura păstrarea armelor și munițiilor în condiții de legalitate.

În Republica Moldova, în ultimii ani, au fost efectuate verificări la persoane juridice privind respectarea condițiilor de deținere a armelor, după cum urmează: 1.452 – în anul 2014; 923 – în anul 2015; 322 – în primele 6 luni ale anului 2016 [97]. Ca rezultat, au fost înaintate sesizări în vederea înlăturării deficiențelor constatate: 106 – în anul 2014; 82 – în anul 2015; 23 – în primele 6 luni ale anului 2016.

Astfel, în cazul în care persoana juridică sfidează prescripțiile Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă și Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.293 din 23 aprilie 2014 etc., referitoare la păstrarea armelor și a munițiilor, nu poate să survină nici măcar răspunderea contravențională, iar autoritățile abilitate se limitează la adresarea unor atenționări.

O altă atitudine are legiuitorul lituanian. Și anume: subiect al infracțiunii prevăzute la art.255 din Codul penal al Lituaniei (infracțiune analogică cu art.291 CP RM) poate fi și persoana juridică (alin.(3) art.255 din Codul penal al Lituaniei).

Față de cele ce preced, apreciem că este oportun de modificat sancțiunea art.291 CP RM și a alin.(1) art.361 din Codul contravențional, astfel încât și persoana juridică (firește, cu excepția autorităților publice) să poată să devină subiect al ilicitelor nominalizate.

Lăsând la o parte această efigie de perspectivă, evidențiem că datorită caracterului „viu” [98] al jurisprudenței, se face dificilă precizarea soluțiilor ce țin de aplicarea în practică a art.291 CP RM și a epuiza controverselor pe care le reclamă faptele de păstrare a armelor de foc și a munițiilor, precum și de transmitere a acestora. Totuși, în urma studiului întreprins, efectuând o radiografiere, putem formula următoarele **concluzii**:

1) statisticile scot în lumină faptul că, de cele mai dese ori, comiterea unor infracțiuni este aseasonată cu aplicarea sau folosirea armelor de foc și a munițiilor. Așadar, se pare că armele și munițiile constituie mijlocul cel mai eficient de punere în executare a rezoluției infracționale;

2) între noțiunile „armă” și „armă de foc” redată în Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, există o relație de tipul „întreg-parte”;

3) conceptele „păstrare” și „deținere” în conjunctu-

ra art.291 CPRM și alin.(1) art.361 Cod contravențional sunt echipolente;

4) în practica judiciară nu există un punct de vedere unitar cu privire la calificarea faptei de păstrare a armei de foc și a muniției. În timp ce unele instanțe au considerat că este aplicabil art.291 CP RM, altele, dimpotrivă, optează pentru operarea răspunderii în baza alin.(1) art.361 Cod contravențional;

5) practica judiciară eterogenă cu privire la calificarea faptelor de păstrare a armelor de foc și a munițiilor (precum și transmiterea acestora) generează o insecuritate juridică;

6) deși modalitățile normative ale acțiunii prejudiciabile incriminate la art.291 CP RM (păstrarea armelor de foc și a munițiilor, precum și transmiterea acestora) au un caracter alternativ, unii practicieni ai dreptului nu țin cont ori nu sesizează acest amănunt nelipsit de relevanță și preiau „automat” textul incriminator specificat la art.291 CPRM, fără a-l adopta la circumstanțele concrete ale cazului dedus judecății;

7) *de lege lata*, faptele de păstrare a armelor de foc și a munițiilor, precum și transmiterea acestora cad sub incidența atât a legii penale (art.291 CP RM), cât și a celei contravenționale (alin.(2) art.360 și alin.(1) art.361 Cod contravențional). Iar în astfel de cazuri, în virtutea regulii *lex posterior derogat priori* consacrată la alin.(7) art.6 din Legea privind actele legislative, urmează a fi aplicate prevederile actului posterior. Adică prevederile alin.(2) art.360 și alin.(1) art.361 Cod contravențional;

8) suprapunerea sferei de reglementare, pe de o parte, a art.291 CPRM, și pe de altă parte, a alin.(2) art.360 și alin.(1) art.361 Cod contravențional, se datorează excluderii urmărilor prejudiciabile din art.291 CP RM prin Legea nr.277/2008 (astfel creându-se posibilitatea de a aplica dispoziția prenotată în mod abuziv), precum și a intrării în vigoare a Codului contravențional (la 31 mai 2009). În așa fel, nu s-a asigurat o sincronizare între actele normative precizate;

9) la adoptarea alin.(2) art.360 și alin.(1) art.361 Cod contravențional, legiuitorul nu a ținut cont de regula de tehnică legislativă, potrivit căreia în procesul de legiferare este interzisă instituirea aceluiași reglementări în două sau mai multe acte normative;

10) noțiunea „transmitere” este lipsită de arie de acțiune în contextul alin.(2) art.360 Cod contravențional și, deoarece este lipsită de funcționalitate, reprezintă un element de decor;

11) în cazul încălcării regulilor de păstrare a armelor de foc și a munițiilor, persoana urmează a fi atrasă la răspundere doar în temeiul alin.(1) art.361 Cod contravențional, iar în cazul sfidării prescripțiilor de transmitere a armelor de foc și a munițiilor – devine aplicabil alin.(2) art.360 Cod contravențional. A rațiunea *per a contrario*, potrivit reglementărilor în vigoare, ar însemna alunecare în arbitrar;

12) nerespectarea regulilor de port sau transport al armei sau muniției nu poate să cantoneze răspunderea conform art.291 CP RM, ci în prezența unor condiții suficiente, conform alin.(1), (5) și (6) art.361 Cod contravențional;

13) armele de foc sau munițiile păstrate în mod necorespunzător pot să ajungă în mâini nepotrivite și pot să genereze rezultate devastatoare, cărora le trebuie imprimată valență juridică în legea penală;

14) latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM se caracterizează prin imprudență exprimată în neglijență (în ipoteza de păstrare a armelor de foc sau a munițiilor) sau prin intenție directă (în prezența modalității de transmitere a armelor de foc sau a munițiilor);

15) sintagma „păstrare neglijentă” utilizată în art.291 CP RM, este nepotrivită. Aceasta creează falsă impresie că în cazul încălcării regulilor de păstrare a armelor sau a munițiilor se aplică doar în art.291 CP RM, atunci când în plan subiectiv făptuitorul a manifestat imprudență sub forma neglijenței, iar în celelalte ipoteze ar deveni operabil alin.(1) art.361 Cod contravențional (care conține locuțiunea „încălcarea regulilor”, fără a se specifica forma vinovăției);

16) subiectul infracțiunii statuate la art.291 CP RM este persoana care deține autorizația de păstrare a armelor de foc sau a munițiilor. În caz contrar, nu i-ar reveni obligația să le păstreze în siguranță și să nu le transmită în condiții de ilegalitate altor persoane;

17) dacă posesorul unei arme de foc (cu excepția armei de vânatoare cu țeavă lisă) sau muniții nu are autorizație corespunzătoare și nesocotește regulile de păstrare fixate în Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă și Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.293 din 23 aprilie 2014, acțiunile acestuia necesită a fi calificate doar în temeiul art.290 CP RM;

18) împrejurarea precum că făptuitorul a obținut arma și munițiile pentru exercitarea atribuțiilor legate de prestarea unei munci, nu poate influența la calificare. Totuși această circumstanță poate fi valorificată la individualizarea pedepsei, ceea ce unele instanțe de judecată omit să o facă;

19) și persoanelor juridice li se incumbă obligația pozitivă de a asigura păstrarea armelor și munițiilor în condiții de legalitate. Cu toate acestea, persoana juridică nu poate fi subiect al infracțiunii inserate la art.291 CP RM.

În temeiul concluziilor și generalizărilor teoretice prezentate, sugerăm următoarele **recomandări**:

1) reformularea la singular a noțiunilor „armelor”, „munițiile” cuprinse în art.290 și 291 CP RM, precum și în art.360 și 361 Cod contravențional;

2) evacuarea din alin.(1) art.290 CP RM a formulei „cu excepția armei de vânatoare cu țeavă lisă”;

3) excluderea expresiilor „individuale” și „afere-n-te acestora” din art.360 și 361 Cod contravențional;

4) eliminarea din alin.(2) art.360 Cod contravențional a cuvântului „transmiterea”;

5) substituirea termenului „deținere” din alin.(1) art.361 Cod contravențional cu cel de „păstrare”;

6) înlocuirea termenului de „transmitere” cu cel de „înstrăinare” în contextul art.291 CP RM și, în același timp, permutarea modalității normative (nou formate)

„înstrăinarea armelor de foc și a munițiilor” din art.291 CP RM în alin.(1) art.290 CP RM;

7) în vederea desemnării *verbum regens* în art.291 CP RM, propunem utilizarea expresiei „încălcarea regulilor de păstrare”. Tot în așa fel, urmează a fi reformulat titlul art.291 CP RM;

8) suplinirea art.291 CP RM cu următoarele consecințe prejudiciabile: „...care a cauzat vătămarea medie sau gravă a integrității corporale ori a sănătății, decesul persoanei, daune materiale în proporții mari sau deosebit de mari ori sustragerea acestora”;

9) modificarea sancțiunii art.291 CP RM și a alin. (1) art.361 Cod contravențional, astfel încât și persoana juridică (cu excepția autorităților publice) să poată să devină subiect al ilicitelor nominalizate.

Toate aceste remanieri ar contribui, ne place să credem, la creionarea unui cadru legislativ nu numai coerent, dar și echilibrat al infracțiunii statuate la art.291 CP RM. De asemenea, vor scuti practica judiciară, de multe controverse inutile, de numeroase soluții neunitare contraproductive și de o doză sporită de frustrare determinată, în rândul destinatarilor legii, față de sistemul de justiție, ca urmare a inechității pronunțării unor soluții diferite, plecându-se însă de la situații juridice similare.

În final, luând în considerare ansamblul propunerilor de *lege ferenda* înaintate, recomandăm următorul model incriminator al art.291 CP RM:

Articolul 291. Încălcarea regulilor de păstrare a armei de foc sau a muniției

Încălcarea regulilor de păstrare a armei de foc sau a muniției, care a cauzat vătămarea medie sau gravă a integrității corporale ori a sănătății, decesul persoanei, daune materiale în proporții mari sau deosebit de mari ori sustragerea acestora,

se pedepsește cu amendă în mărime de până la 500 unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1.000 la 3.000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani.

Referințe:

1. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II., p.587; Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II., p.635.

2. Este de notat că la pct.38-41 din Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.293 din 23 aprilie 2014, se stabilește că în vederea înstrăinării armei prin donație, donatorul depune contractul de donație în 3 exemplare, arma respectivă, precum și permisul de armă la un armurier licențiat în domeniul comercializării armelor din această categorie sau, după caz, la serviciul abilitat al Inspectoratului General al Poliției* ori la organul de poliție în raza căruia domiciliază donatorul. Autoritatea dată autentifică contractele de donație și transmite un exemplar donatorului, iar al doilea exemplar, împreună cu cotorul chitanței de recepționare a armei – donatarului. La fel, pentru obținerea permisului de armă pentru arma donată, donatarul trebuie să urmeze procedura de autorizare fixată la pct.7-18 și 35-37 din același act normativ. În sfârșit, în cazul în care donatarul nu a prezentat permisul de armă timp de 6 luni în vederea ridicării acesteia, serviciul abilitat al Inspectoratului General al Poliției ori organul de

poliție în raza căruia domiciliază donatarul transmite arma la organul teritorial de poliție.

* Este vorba despre Secția supravegherea circulației armament a Direcției generale securitate publică din cadrul Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

3. Totuși, nu este exclus ca modalitățile normative ale acțiunii prejudiciabile incriminate la art.291 CP RM să persiste în același caz (să coabiteze). Mai precis, să fie săvârșite de același făptuitor și să fie reținute în sarcina celui din urmă. *Infra*, vom face referire la o astfel de speță.

4. Sentința Judecătoriai sectorului Ciocana, mun. Chișinău, din 15 martie 2013. Dosarul nr.1-18/2013. http://www.jci.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jci/get_decision_doc.php?decision_key=B764F2FE-678D-E211-A7A2-00215AE0035D&case_title=Dosar-22-1-4-02012012-11575 (vizitat 21 septembrie 2016).

5. Într-un proiect de lege, elaborat de executiv, se intenționează ca alin.(2) art.360 din Codul contravențional să fie expus în următoarea redacție: „încălcarea modului de instrăinare a armelor letale sau neletale supuse autorizării și/sau munițiilor aferente sau transmiterea acestora unei persoane neautorizate în modul stabilit de legislația în vigoare”.

* Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea nr.451 din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător; Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18 aprilie 2002; Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218 din 24 octombrie 2008; Codul de executare al Republicii Moldova nr.443 din 24 decembrie 2004; Anexa la Legea nr.160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător; Legea nr.130 din 08 iunie 2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă). http://particip.gov.md/public/documente/119/ro_2631_12-Proiect-modifi-legisl-arme-2015.ro-cu-aviz-inter-repetat.doc (21 septembrie 2016).

6. Pentru motivele deja arătate și a asigura acuratețea, ar fi oportun de exclus și din alin.(2) art.360 din Codul contravențional cuvintele „individuale” și „aferente”, precum și reformularea la singular a noțiunilor „armelor” și „munițiile”. De altfel, recomandarea este valabilă pentru întreaga dispoziție a art.360 din Codul contravențional.

7. Sentința Judecătoriai sectorului Botanica, mun. Chișinău, din 05 decembrie 2012. Dosarul nr.1-555/14. http://www.jbt.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jb/get_decision_doc.php?decision_key=45768DC6-907C-E411-8112-005056A5D154&case_title=Dosar-12-1-9349-12092014-9650 (vizitat 21 septembrie 2016).

8. Hotărârea Judecătoriai raionului Căușeni din 12 decembrie 2013. Dosarul nr.4-679/13. http://www.jcs.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jb/get_decision_doc.php?decision_key=FE2D4653-B064-E311-9DF1-005056A5D154&case_title=Dosar-18-4-2218-05112013-3927 (vizitat 21 septembrie 2016).

9. În Republica Moldova, numărul de procese-verbale cu privire la contravenție întocmite în baza art.360 din Codul contravențional în ultimii ani se cifrează la: 25 – în anul 2014; 27 – în anul 2015; 10 – în primele 6 luni ale anului 2016*.

* Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în anul 2014. http://www.igp.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nota_informativa_privind_activitatea_de_supraveghere_a_circulatiei_armamentului_pentru_anul_2014.pdf (vizitat 21 septembrie 2016); Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în anul 2015. http://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_inf_sscca_12_luni_2015_pentru.pdf (vizitat 21 septembrie 2016); Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în perioada a 6 luni a anului 2016. http://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_activitatea_de_supraveghere_a_circulatiei_armamentului_in_perioada_6_luni_2016.pdf (vizitat 21 septembrie 2016).

10. Poalelungi M. *Prefață*. În: *Manualul judecătorului pentru*

cauze penale. Coordonatori: M. Poalelungi, Ig. Dolea, D. Sîrcu. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.15.

11. Hotărârea Judecătoriai raionului Căușeni din 12 decembrie 2013. Dosarul nr.4-679/13. http://www.jcs.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jb/get_decision_doc.php?decision_key=FE2D4653-B064-E311-9DF1-005056A5D154&case_title=Dosar-18-4-2218-05112013-3927 (vizitat 21 septembrie 2016).

12. Apropo, în anul 2011, în Republica Moldova au fost organizate 19 competiții de tir practic cu pistol, carabină și arme cu țevă lisă, inclusiv „Campionatul Moldovei 2011, ediția a cincea” (probă pistol), „Primul campionat al Moldovei la arme cu țevă lisă”, „Cupa forțelor speciale 2011” și alte competiții*.

* Pentru detalii, a se vedea: *La Chișinău s-a desfășurat competiția la tir practic cu trei tipuri de arme*. <http://www.timpul.md/articol/la-chisinau-s-a-desfasurat-competitia-la-tir-practic-cu-trei-tipuri-de-arme---29850.html> (vizitat la 21 septembrie 2016).

13. Hadîrca I. *Răspunderea penală pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora: Monografie*. Chișinău: CEP USM, 2008, p.199.

14. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II, p.588; Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II, p.637.

15. Уголовный кодекс Республики Армения. <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus> (vizitat 21 septembrie 2016).

16. Criminal Code of Hungary. http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5619/file/Hungary_Criminal_Code_of_2012_en.pdf (vizitat 21 septembrie 2016).

17. Criminal Code of Finland. http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4723/file/Finland_CC_1889am2012_en.pdf (vizitat 21 septembrie 2016).

18. *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.

19. De notat că în doctrina juridică există voci care au sugerat *de lege ferenda* ca transmiterea armelor sau a munițiilor să fie incriminată alături de păstrarea acestor entități*. Propunerea a fost avansată încă în contextul art.219 din Codul penal al RSFSR în redacția din 1960** (corespondent cu art.224 din Codul penal al Federației Ruse și cu art.291 CP RM), dar așa și nu a fost recepționată de către legiuitorul rus.

* Лебедев А.Н. *Ответственность за хищение, незаконное обладание и небрежное хранение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ по советскому уголовному праву*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1977, с.17.

** *Ведомости Верховного Совета РСФСР*, 1960, № 40.

20. Potrivit art.2 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, prin „armă cu țevă lisă” se desemnează arma a cărei țevă este netedă pe cel puțin două treimi din toată lungimea interioară a canalului, începând de la camera cartușului.

21. Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea nr.451 din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18 aprilie 2002; Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218 din 24 octombrie 2008; Codul de executare al Republicii Moldova nr.443 din 24 decembrie 2004; Anexa la Legea nr.160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător; Legea nr.130 din 08 iunie 2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă). http://particip.gov.md/public/documente/119/ro_2631_12-Proiect-modifi-legisl-arme-2015.ro-cu-aviz-inter-repetat.doc (21 septembrie 2016).

22. Nota informativă la Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea nr.451 din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18 aprilie 2002; Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008; Codul de executare al Republicii Moldova nr.443 din

24 decembrie 2004; Anexa la Legea nr. 160 din 22 iulie 2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător; Legea nr. 130 din 8 iunie 2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă). http://particip.gov.md/public/documente/119/anexe/ro_2631_NOTA-INFORMATIVA.docx (21 septembrie 2016).

23. Din analiza coroborată a prevederilor alin.(4) art.5 și alin. (9) art. 18 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, deducem că „comercializarea” este o formă de „înstrăinare”.

24. Criminal Code of Latvia. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/unct/unpan018405.pdf> (vizitat 21 septembrie 2016).

25. În același sens, *a se vedea*: Гырла Л., Табарча Ю. *Уголовное право Республики Молдова: Часть особенная: С изменениями и дополнениями на 10 октября 2010*. Том II. Кишинэу: Cartdidact, 2010, c.192.

26. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II., p.637.

27. Мелешко Г.С. *Уголовно-правовые и криминологические проблемы противодействия незаконному обороту оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств (по материалам Ставропольского края)* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2004, c.8-9.

28. *Ibidem*, p.9.

29. Бикеев И.И. *Ответственность за незаконный оборот огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств* / Дисс. ... канд. юрид. наук. Йошкар-Ола, 2000, c.84.

30. Задоян А.А. Уголовная ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия. В: *Актуальные проблемы Российского права*, 2011, № 3, c.179-192.

31. *Собрание законодательства Российской Федерации*, 2002, № 1.

32. Боровинский С.Б. *Уголовная ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия или боевых припасов в законодательстве постсоветских стран*, c.22-26.

33. *Ibidem*.

34. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. https://www.unodc.org/tldb/pdf/Azerbaijan_Criminal_Code_in-Russian_Full_text.pdf (vizitat 01 septembrie 2016).

35. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/568> (vizitat 21 septembrie 2016).

36. *Ведомости Парламента Республики Казахстан*, 1997, № 15-16.

37. Уголовный кодекс Республики Таджикистан. <https://www.unodc.org/tldb/pdf/TAJ-CriminalCode.pdf> (vizitat 01 septembrie 2016).

38. Уголовный кодекс Туркменистана. <https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode-Russian.pdf> (vizitat 21 septembrie 2016).

39. Уголовный кодекс Республики Грузия. <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (vizitat 21 septembrie 2016).

40. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.

41. *Ведомости Верховного Совета Республики Узбекистан*, 1995, № 1.

42. *Ведомости Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь*, 1999, № 24.

43. Criminal Code of Estonia. https://www.unodc.org/res/cld/document/estonia-criminal-code-as-amended-2013_html/Estonia_Criminal_Code_as_amended_2013.pdf (vizitat 21 septembrie 2016).

44. Боровинский С.Б. Уголовная ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия или боевых припасов в законодательстве России и Украины: история и современность. В: *Молодой ученый*, 2013, № 1, p.261-264.

45. Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*. Chișinău: CE USM, 2003, p.334.

46. Borodac A. *Manual de Drept Penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.430.

47. Brînza S., Ulianovschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Cartier juridic, 2005, p.567.

48. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CtE-DO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009, p.648.

49. *A se vedea*: Del Tufo M. *Expertiza Codului penal al Republicii Moldova*. <http://cj.md/uploads/Expertiza-Codului-penal-al-Republicii-Moldova-Italia.pdf> (vizitat 21 septembrie 2016); Cousirat-Coustore V. *Expertiza Codului penal al Republicii Moldova*. <http://cj.md/uploads/Expertiza-Codului-Penal-al-Republicii-Moldova-Franta.pdf> (vizitat 21 septembrie 2016).

50. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.

51. Este de remarcat că formula „urmări grave” o mai conține Codul penal într-un număr impunător de texte: lit.e) alin.(3) art.137³; lit.f) alin.(3) art.171; lit.e) alin.(3) art.172; lit.e) art.181; alin.(1) art.183; lit.d) alin.(2) art.184; lit.f) alin.(3) art.189; alin.(5) art.218; lit.d) art.233; lit.d) alin.(1) art.225; lit.d) alin.(1) art.226; lit.d) art.228; art.261; lit.b) alin.(2) art.263; lit.c) art.270; lit.b) art.271; lit.d) alin.(2) art.275; alin.(1) și alin.(5) art.278; lit.d) alin.(2) art.280; art.281, lit.e) alin.(2) art.289; lit.c) alin.(2) art.289¹; lit.c) alin.(2) art.289²; lit.c) alin.(2) art.289³; lit.b) alin.(2) art.292; lit.b) alin.(3) art.295²; art.296, lit.b) art.297; lit.b) art.298; lit.b) art.300; lit.b) art.301; lit.c) alin.(2) art.306; lit.c) alin.(2) art.307; alin.(4) art.308; lit.b) alin.(2) art.316; lit.c) alin.(2) art.327; lit.d) alin.(3) art.328; lit.b) alin.(2) art.329; alin.(1¹) art.335; lit.b) alin.(2) art.339; alin.(2) art.334; art.345, lit.d) alin.(2) art.349; lit.e) alin.(3) art.352; art.363; lit.b) alin.(2) și lit.a) alin.(4) art.364; lit.c) alin.(2) art.365; lit.b) alin.(2) art.368; lit.c) alin.(2) art.369; alin.(2) art.370; lit.c) alin.(2) art.373; alin.(2) art.374; alin.(2) art.375; alin.(2) art.377; alin.(2) art.378; alin.(2) art.379; art.38; și lit.c) art.384.

52. Cauza Rotaru vs România. Hotărârea din 29 martie 2000. În: *Monitorul Oficial al României*, 2001, nr.19/11; Cauza Dragotoniș și Militaru-Pidhorni vs România. Hotărârea din 24 mai 2007. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr.420; etc.

53. Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr.60a/2014), nr.6 din 16 aprilie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.115-123; etc.

54. Кругликов Л.Л. Тяжкие последствия в уголовном праве: объективные и субъективные признаки. В: *Уголовное право*, 2010, № 5, c.38-46; Пешков Д.В. К вопросу о толковании квалифицирующего признака «тяжкие последствия, иные тяжкие последствия» в статьях Особенной части УК РФ. В: *Расследование преступлений: проблемы и пути их решения*. Сборник научно-практических трудов. Выпуск 1. Москва: Буки Веди, 2013, c.143-153.

55. În acest context, A.Eșanu a arătat, just, că norma de incriminare trebuie să fie accesibilă, previzibilă și clară*.

* Eșanu A. Impactul ambiguității normei de incriminare asupra limitelor interzisului în legea penală a Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.5, p.56-59.

56. Болотова Е.О. Небрежное хранение огнестрельного оружия (статья 224 УК РФ). В: *Современное право*, 2011, № 2, p.88-95; Болотова Е.О. *Прикосновенность к преступлению: понятие, виды, ответственность* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2011, c.13; Боровинский С.Б. *Уголовная ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия или боевых припасов в законодательстве постсоветских стран*, p.22-26; Лебедев А.Н. *Ответственность за хищение, незаконное обладание и небрежное хранение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ по советскому уголовному праву*, c.17; Сивцова Л.К. Ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия: анализ действующего законодательства. В: *Российский следователь*, 2003, № 9, c.18-21; etc.

57. Сивцова Л.И. *Небрежное хранение огнестрельного оружия: Уголовно-правовые и криминологические аспекты* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2002, p.17; Задоян А.А. Уголовная ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия. В: *Актуальные проблемы Российского права*, 2011, № 3, с.179-192.

58. În acest sens, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a statuat că: „O putere discreționară care nu este delimitată, chiar dacă face obiectul controlului judiciar din punct de vedere formal, nu trece de testul previzibilității... Aceeași concluzie este valabilă și pentru puterea discreționară nelimitată a instanțelor judecătorești”.*

* *A se vedea:* pct.61 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 1 din Legea nr.54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste (utilizarea simbolurilor naziste) (Sesizarea nr.29a/2015), nr.28 din 23 noiembrie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.79-89.

59. În una din hotărârile sale, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a tălmăcit că: „prin reglementările de tehnică legislativă, legiuitorul a impus o serie de criterii obligatorii pentru adoptarea oricărui act normativ, a căror respectare este necesară pentru a asigura sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, precum și conținutul și forma juridică adecvată ale fiecărui act normativ. Astfel, respectarea acestor norme concurează la asigurarea unei legislații care respectă principiul securității raporturilor juridice, având claritatea și previzibilitatea necesară”.*

* *A se vedea:* pct.109 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității Legii nr.261 din 1 noiembrie 2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova (Sesizarea nr.16a/2014), nr.13 din 15 mai 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.241-246.

60. Copețchi S., Hadîrcă I. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.56.

61. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.134-139.

62. În concepția art.15 CPRM, gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă.

63. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 08 iunie 2016. Dosarul nr.1ra-1050/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6498 (vizitat 21 septembrie 2016); Sentința Judecătorei sectorului Ciocana, mun. Chișinău, din 09 decembrie 2015. Dosarul nr.1-412/2015. http://www.jci.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jci/get_decision_doc.php?decision_key=C8788816-829E-E511-86A1-005056A5FB1A&case_title=Dosar-22-1-5106-28102015-2893 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

64. Sentința Judecătorei sectorului Botanica, mun. Chișinău, din 21 martie 2014. Dosarul nr.1-460/13. http://www.jbt.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jb/get_decision_doc.php?decision_key=41DD43F1-12BF-E311-9DF1-005056A5D154&case_title=Dosar-12-1-6914-14082013-13856 (vizitat 09 august 2016); etc.

65. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Cahul din 27 martie 2013. Dosarul nr.05-1r-10-11012013. http://cach.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/cach/get_decision_doc.php?decision_key=B02F50EA-E89A-E211-BAEA-00215AE0D4E7&case_title=Dosar-05-1r-10-11012013-5107 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

66. Ежов А.А. *Уголовная ответственность за нарушение правил хранения оружия* / Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007, с.116.

67. Ciobanu I., Nedelcu N. Noțiunea cauzalității, a legăturii cauzale, a cauzei și efectului. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2015, nr.3, p.96-104.

68. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Cahul din 27 mar-

tie 2013. Dosarul http://cach.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/cach/get_decision_doc.php?decision_key=B02F50EA-E89A-E211-BAEA-00215AE0D4E7&case_title=Dosar-05-1r-10-11012013-5107 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

69. Și în contextul art.224 din Codul penal al Federației Ruse s-a propus ca printre urmările prejudiciabile să se numere și sustragerea armii*.

* Болотова Е.О. *Небрежное хранение огнестрельного оружия (статья 224 УК РФ)*, с.88-95.

70. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 19 aprilie 2016. Dosarul nr.1a-388/16. http://cac.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/cac/get_decision_doc.php?decision_key=B0E0928D-B820-E611-9A6D-005056A5D154&case_title=Dosar-02-1a-4545-01032016-5674 (vizitat 21 septembrie 2016).

71. Cineva ar putea să ne reproșeze că poziția noastră este bazată pe o interpretare literală a legii. Însă, în replică, vom preciza că „această orientare formalistă implică și garanții juridice superioare, deoarece interpretarea noimei în „litera” sa este previzibilă, iar aplicarea corespunzătoare a dreptului devine predictibilă pentru destinatarul obișnuit... Interpretarea „în litera legii” are o aptitudine mai sporită de a proteja destinatarul reglementării împotriva abuzurilor! Aceasta mai ales atunci când o asemenea interpretare vine să lărgescă (iar nu să limiteze) sfera, întinderea, efectul sau beneficiul unor drepturi”*. În plus, este îndeobște cunoscut faptul că „spre deosebire de alte legi, legea penală trebuie interpretată prin aplicarea coroborată a interpretării gramaticale cu cea teleologică, care își propune lămurirea înțelesului noimei juridice pornind de la finalitatea acesteia”**.

* Dunea M. *Op. cit.*, p.104-105.

** *A se vedea:* pct.38 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr.79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora, nr.25 din 13 octombrie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.13-19.

72. Pentru opinia precum că în cazul modalității de transmitere a armelor de foc sau a munițiilor făptuitorul poate acționa în plan subiectiv atât cu intenție directă, cât și indirectă, *a se vedea:* Airapetean A., Ioniță D., Prodan S., Popov R. *Drept penal. Partea specială: Note de curs*. (Ciclul I). Chișinău, 2013. http://www.usem.md/uploads/files/Note_de_curs_drept_ciclul_1/041_-_054_-_Drept_penal_Partea_speciala_I_II.pdf (vizitat 21 septembrie 2016).

73. Баранов А.Д. *Уголовная ответственность за неосторожные преступления в сфере оборота огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2004, с.21; Болотова Е.О. *Небрежное хранение огнестрельного оружия (статья 224 УК РФ)*, p.88-95; Трофимов С. Составы неосторожных преступлений в УК сформулированы небрежно. В: *Российская юстиция*, 2000, № 10, p.43-44; Ширкин А.И. *Уголовно-правовые и криминологические аспекты противодействия незаконному обороту оружия в Российской Федерации* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Казань, 2008, с.17-18; Задоян А.А. *Уголовная ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия*, с.179-192.

74. Ширкин А.И. *Уголовно-правовые и криминологические аспекты противодействия незаконному обороту оружия в Российской Федерации*, с.18.

75. Баранов А.Д. *Уголовная ответственность за неосторожные преступления в сфере оборота огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств*, с.21; Трофимов С. *Составы неосторожных преступлений в УК сформулированы небрежно*, с.43-44.

76. Болотова Е.О. *Небрежное хранение огнестрельного оружия (статья 224 УК РФ)*, с.88-95; Задоян А.А. *Уголовная*

ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия, с.179-192.

77. Criminal Code of Lithuania. https://www.unodc.org/res/cld/document/ltu/criminal_code_of_lithuania_html/Lithuania_Criminal_Code_2000_as_amd_2010.pdf (vizitat 21 septembrie 2016).

78. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II, 2015, p.637.

79. *Ibidem*.

80. Hotărârea Judecătorei raionului Căușeni din 12 decembrie 2013. Dosarul nr.4-598/13. http://www.jcs.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jb/get_decision_doc.php?decision_key=27A8D8FE-9E68-E311-9DF1-005056A5D154&case_title=Dosar-18-4-1946-27092013-3917 (vizitat 21 septembrie 2016);

81. Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în perioada a 6 luni a anului 2016. http://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_activitatea_de_supraveghere_a_circulatiei_armamentului_in_perioada_6_luni_2016.pdf (vizitat 21 septembrie 2016).

82. Borodac A. *Manual de Drept penal. Partea specială*, p.430; Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*, p.335.

83. Opinii similare au fost emise și în contextul legii penale ruse, precum că în situația analizată ar exista un concurs de infracțiuni dintre art.222 și 224 din Codul penal al Federației Ruse*.

* Матышевский П.С. *Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения*. Москва: Юридическая литература, 1964, с.25; *Уголовное право. Особенная часть*. Отв. ред. И.Я. Козаченко, Г.П. Новоселов 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2008, с.545; etc.

84. Brînza S., Ulianoschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II, p.566; Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu*, p.647.

85. Părerii asemănătoare au fost avansate și în doctrina străină în contextul Codului penal al Federației Ruse* și în contextul Codului penal al Republicii Kazahstan**.

* Задоян А.А. *Уголовная ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия*, с.179-192; etc.

** Иманбаев С.М. Особенности объективных признаков состава преступления, предусматривающего ответственность за небрежное хранение огнестрельного оружия. В: *Международный научный журнал «Фильм»*, 2010, № 3, с.24-27; etc.

86. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 decembrie 2014. Dosarul nr.1ra-841/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2608 (vizitat 21 septembrie 2016); Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 08 decembrie 2015. Dosarul nr.1ra-1223/15. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5431 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

87. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 22 iulie 2014. Dosarul nr.1ra-817/14. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2733 (vizitat 21 septembrie 2016); Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11 noiembrie 2015. Dosarul nr.1ra-1053/2015. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5195 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

88. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 28 mai 2014. Dosarul nr.1ra-775/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2323 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

89. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 01 aprilie 2015. Dosarul nr.1ra-442/2015. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2323 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

90. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 15 iunie 2016. Dosarul nr.1ra-1095/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6759 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

91. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30 martie 2016. Dosarul nr.1ra-330/2016. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=4082 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

92. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18 iunie 2014. Dosarul nr.1ra-1066/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2514 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

93. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.200-203.

94. Sentința Judecătorei raionului Orhei din 25 aprilie 2016. Dosarul nr.1-113/2016. http://www.jor.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jor/get_decision_doc.php?decision_key=25F9F23B-B30A-E611-86A1-005056A5FB1A&case_title=Dosar-38-1-1455-11042016-1116 (vizitat 21 septembrie 2016).

95. Sentința Judecătorei raionului Taraclia din 04 noiembrie 2015. Dosarul nr.1-98/2015. http://www.jtrc.instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jt/get_decision_doc.php?decision_key=A6D65196-F082-E511-86A1-005056A5FB1A&case_title=Dosar-49-1-752-07092015-694 (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

96. Aceasta nu ar însemna însă că titularul dreptului de posesiune (proprietate) a unei arme nu ar putea să schimbe locul de păstrare a acesteia (altul decât domiciliul ori sediul), firește în anumite condiții. Suportul normativ al acestei concluzii derivă din alin.(10) art.4 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, care dispune că armele deținute la domiciliul persoanei fizice sau la sediul persoanei juridice în baza documentelor prevăzute de lege pot fi transferate de proprietarul lor în alt spațiu decât în cel menționat în documente numai cu acordul în scris al poliției.

97. Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în anul 2014. http://www.igp.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nota_informativa_privind_activitatea_de_supraveghere_a_circulatiei_armamentului_pentru_anul_2014.pdf (vizitat 21 septembrie 2016); Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în anul 2015. http://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_inf_sscca_12_luni_2015_pentru.pdf (vizitat 21 septembrie 2016); Notă informativă privind activitatea de supraveghere a circulației armamentului în perioada a 6 luni a anului 2016. http://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_activitatea_de_supraveghere_a_circulatiei_armamentului_in_perioada_6_luni_2016.pdf (vizitat 21 septembrie 2016).

98. Doctrina „instrumentului viu”* este țărnută de către CtEDO în mai multe cauze deduse examinării**.

* Pentru o analiză detaliată a doctrinei „instrumentului viu”, a se vedea: Letsas G. *The ECHR as a Living Instrument: Its Meaning and Legitimacy*. In: Føllesdal A., Peters B., Ulfstein G. (eds.) *Constituting Europe: The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p.106-141.

** Case of Tyrer vs The United Kingdom. Judgment of 25 April 1978. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57587> (vizitat 21 septembrie 2016); Case of Kress vs France. Judgment of 07 June 2001. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59511> (vizitat 21 septembrie 2016); Case of Bayatyan versus Armenia. Judgment of 07 July 2011. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105611> (vizitat 21 septembrie 2016); etc.

Recenzent:
Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

WHITE-COLLAR CRIME AND FRAUD: THE DEFINITIONAL ISSUE

Lilia GÎRLA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Jacob RUB,

*or. Haifa, Israel,
doctorand (USM)*

În cadrul acestui articol științific, am decis să elaborăm o definiție comprehensivă pentru crima gulerelor albe, precum și să efectuăm o analiză comparativă a infracțiunii gulerelor albe și a fraudei.

Așadar, am formulat câteva definiții care să evidențieze cele mai semnificative trăsături ale crimelor gulerelor albe. Au fost utilizate nu doar surse științifice, dar și reglementări internaționale de ultimă oră în materia prevenirii criminalității gulerelor albe.

Cuvinte-cheie: crima gulerelor albe; crima gulerelor albastre; încălcarea legii penale; fapta infracțională; economie tenebră; devianță la locul de muncă; înșelaciune; abuz de încredere.

In the realm of this scientific article we have decided to elaborate a comprehensive definition of the white-collar crime, as well as to perform a comparative research of the white-collar crime and fraud.

As a result, we have formulated several definitions which traced the significant features of white-collar crimes. There have been used not only scientific issues but also modern international regulations in the matter of prevention of white-collar criminality.

Keywords: white-collar crime; blue-collar crime; fraud; violation of the Criminal law; the criminal misdeed; shadow economy; workplace deviance; acts of dishonesty; abuse of trust.

Before the profound analysis of the white-collar crime concept, we have to clarify an issue of the significant issue. Thus, the decisive question in this analysis is *the criterion of violation of the criminal law*. We consider that conviction in the criminal court, which is sometimes suggested as the criterion, is not adequate because a large portion of those who commit crimes are not convicted in criminal courts.

In fact, *we accept the large approach in criminology* concerning definition of white-collar crimes and white-collar offenders. We sustain the current criminological postulation that the criminological research cannot be limited only to the misdeeds which are criminally prosecuted and punished by Criminal law [1]. So, what is important in distinguishing who is criminal is not how he or she has been treated by the criminal justice system but what he or she has actually done. In this respect, *convictability rather than actual conviction should be the criterion of criminality*. The criminologists would not hesitate to accept as data a verified case history of a person who was a criminal but had never been convicted.

Being defined the concept of criminality; it is relevant to clarify the term of white-collar criminality. Indeed, practically *there is no occupation which is immune from white-collar crime*. White-collar crime is „*he continuation of business with other means*”. It is a well-known and widespread phenomenon that impacts brand value and reputation, goodwill, and profitability of many organizations. Even occupations that are designed to restrain and exercise social control, such as the police and mental health professionals, have experienced white-collar crime by practitioners who violate the ethics and laws of their

professions. For example, physicians and dentists have charged private and public insurance programs for services not rendered or have used their positions to obtain drugs. Therapists have sexually abused patients, violating the very nature of their trusted positions. White-collar crime is common crime [2]. In general, *these are malpractices for financial gain* [3].

We believe that white-collar crime is not a legal category incorporating specific offenses, rather, it is a social construct. The placement of its conceptual boundaries often reflects the social boundaries of its users. Even among social scientists, it is most likely that criminologists, organizational theorists, social psychologists, stratification theorists, political scientists, or economists would differ in the criteria they consider central.

Undoubtedly, white-collar crime is an integral part of the shadow economy. In its order, *shadow economy* constitutes a social-economic institution which executes certain functions in the social life. Such functions can be both destructive (vicious), as well as constructive (creative) [4]. Without a doubt, the destructive component of the shadow economy prevails, which step by step becomes the basic threat for the national economic security.

Taking into account the new scientific results obtained by the sociologist Yu.V. Latov (Ю.В. Латов), we consider that it is absolutely relevant and reasonable to treat the phenomenon of shadow economy from the three-level approach:

– *White-collar shadow economy*. This form of shadow economy does not produce some new economic goods, and is considered to be inseparable from legal

economy. White-collar economy creates obstacles for competitiveness development in business;

– *Grey shadow economy*. This form of shadow economy produces the same economic goods, as a legal economy but outside the state control. It became a good training how to avoid any regulation of economic life;

– *Black shadow economy*. This form of shadow economy is imposed to be the most autonomous and has no connections with the legal economy because it produces commodities and products which fabricating is officially forbidden. It generates spreading and extending of non-economic compulsion which counteracts with the basic principles of market economy [5].

The consistent pattern of the legal economy is expressed in the inverse effect over the shadow economy. As a consequence, the shadow economy inherits a lot of characteristic features from the legal economy, especially, there is multiplied the branch diversification inside; there appear new connections between different segments which are growing up and developed from a local level even to an international one.

The criminal sector of shadow economy covers the totality of criminal acts which contribute to illegal permanent or single profits of the criminal offenders, in case of white-collar crimes – persons who take part in economic activity. Thus, comprehension of the nature of white-collar criminality is based on two fundamental criteria: *the offender's profit interest* and *his professionalism* [6]. This category of criminality includes also *the abuse of normal practices of organizations for personal or organizational enrichment* [7]. Organizations that tolerate unethical actions tend to socialize members to accept climates of unethical behavior conducive to criminality [8].

In modern forensic science there are emphasized the following *consistent patterns* of white-collar criminality: 1) it appears due to legal economic activity; 2) it is determined by permanent gaps in normative acts; 3) criminal actions of white-collar crime are camouflaged as apparently (at first sight) legal enterprise operations; 4) presence of goods and services turnover which assumes dealings with the criminal product; 5) multiple recurrence of transactions which brings the criminal profit; 6) criminal activity is multi-leveled and multi-phased; 7) non-criminal acts are associated with criminal economic activity in such a manner that, from an external point of view, the whole activity is comprehended as apparently legal one; 8) a profit-directed activity; 9) intentional misrepresentation of information in the documents, surroundings and comprehension of the people which are not taking part in the criminal economic activity; 10) high level of latency [9].

In the realm of this research we decided to analyze two most famous and, in our opinion, analogous notions, but not the same, such as **white-collar crime** and **fraud**.

The concept of fraud is both ubiquitous and indefinable. In some international regulations we can also meet the term of „*irregularity*”. Therefore, according to the paragraph 2) of Article 1 Regulation EC (EURATOM)

No 2988/95 of 18 December 1995, on the protection of the European Communities financial interests [10], definition of „*irregularity*” is a large concept which covers intentional violations as well as imprudent one committed by the economic actors. Thus, the this term is defined in the following manner: *any infringement of a provision of Community law resulting from an act or omission by an economic operator, which has, or would have, the effect of prejudicing the general budget of the Communities or budgets managed by them, either by reducing or losing revenue accruing from own resources collected directly on behalf of the Communities, or by an unjustified item of expenditure.*

The law has traditionally required that, to be fraudulent, a misleading statement or lie must be material, in that it concerns the price, quantity, effectiveness, or quality of the goods or services in question. The fraud must go to the nature of the bargain itself, rather than to the circumstances surrounding the bargain [11].

Traditionally, fraud has been thought to require *the use of deceit*. But while deception, historically and conceptually, seems to be at its core, the means by which fraud must be carried out are, under modern statutes, frequently defined more broadly. The category of fraud is perhaps the clearest. It involves the use of deception, the misrepresentation of status, experiences, commodities, or future events for the purpose of diverting economic assets from the receivers of misrepresented information to its sources.

Fraud is a human endeavor, involving deception, purposeful intent, intensity of desire, risk of apprehension, violation of trust, rationalization, etc. This embraces many and varied forms of conduct, ranging from false claims against an insurance policy to some corporate frauds that are meticulously planned and intricate in their execution [12]. The variety and complexity of fraud necessitates that, for purposes of explanation, the concept of fraud are “broken down” into manageable categories. Fraud involves intentional acts and is perpetrated by human beings using deception, trickery, and cunning that can be broadly classified as comprising two types of misrepresentation:

- *suggestio falsi* (suggestion of falsehood) or
- *suppressio veri* (suppression of truth) [13].

According to its core, historically-based definition, fraud involves the use of (1) „*false or fraudulent pretenses, representations, or promises*” for the purpose of (2) „*obtaining money or property*”. Under such a definition, fraud seems to refer to two basic, and fairly discrete, forms of moral wrongfulness: *stealing* and *deception*.

If the object of a given fraud is some „*unjust advantage*” or „*injury to the rights or interests of others*” other than the obtaining of money or property, then such fraud would not violate the norm against stealing. And if such fraud is carried out by some „*dishonest*” but non-deceptive means of the sort mentioned above, then it would involve cheating, exploitation, disloyalty, or promise-breaking, rather than deceit [14].

A fraud will have place in the case when there is communicated a false information to a person who is

capable to comprehend it, able understand the harmful character of the act and to control it. A person with the vicarious mental capacity will not be in state to understand it and to act irrational. Therefore, if a person does not comprehend the character of the acts which are committed against him or against the estate which belongs to him we will have a situation of theft and not fraud, even if the perpetrator has fulfilled some actions directed towards the inducement to victim's mistaken belief [15].

In continuation of our detailed analysis we have to bring to our mind that in accordance with Annex to Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, *on the protection of the European Communities' financial interests* [16], **fraud affecting the European Communities' financial interests** shall consist of:

a) *in respect of expenditure*, any intentional act omission relating to:

- the use or presentation of false, incorrect or incomplete statements or documents, which has as its effect the misappropriation or wrongful retention of funds from the general budget of the European Communities or budgets managed by, or on behalf of, the European Communities;

- non-disclosure of information in violation of a specific obligation, with the same effect;

- the misapplication of such funds for purposes other than those for which they were originally granted;

b) *in respect of revenue*, any intentional act or omission relating to:

- the use or presentation of false, incorrect or incomplete statements or documents, which has as its effect the illegal diminution of the resources of the general budget of the European Communities or budgets managed by, or on behalf of, the European Communities;

- non-disclosure of information in violation of a specific obligation, with the same effect;

- misapplication of a legally obtained benefit, with the same effect.

Actions which constitute fraud include but are not limited to: abuse of trust; fraud concerning the investments' capital; embezzlement and theft; theft by extortion; forgery and other manipulative actions with documents; despoliation; manipulations with rate or price inside the market; insolvency crimes; corruption and bribery (personal gain, offering of an advantage; accepting of bribe; offering of a bribe); threats and intimidation; manipulation with the accountant and financial declarations; illegal activity of „*inside trading*” and market manipulation; statistics falsification; cyber crimes; piracy and counterfeiting of products and trademarks; abuse of private and commercial secrets; anti-competitive conspiracy; money laundering; violation of purchasing politics; violation of brokerage contracts and any illegal act with signatures [17].

The economic and financial fraud is characterized by two principal dimensions such as:

- *National dimension*;

- *International dimension*.

National dimension assumes a totality of misdeeds recognized as criminal in accordance with national criminal legislation of the each state, which are committed in the realm of internal economical and financial system and which doesn't induce to the international procedures.

International dimension means a totality of criminal misdeeds which are perpetrated with an international level (people, corporations, banks etc.).

Those two dimensions do not have a static character because there is a tendency of internationalization of criminal frauds [18].

In order to be clear, we have to point out that the **benefit** is considered to be *an income, a profit or an advantage* obtained by someone from an activity or *financial gain* obtained from a corporation, and represents the difference between the profits realized and occasional losses.

The term that is often used to describe non-deceptive fraudulent means is „*dishonesty*”. *Dishonesty* includes notions as diverse as breach of trust, conflicts of interest, non-disclosure of material facts, exploitation, taking unfair advantage, non-performance of contractual obligations, and misuse of corporate assets. In the realm of this research we have to take into consideration that honesty defined as the extent to which individuals and groups in organizations abide by a consistent and rational ethical set of principles related to obligations which respect the truth.

Misrepresentations may pertain to the past, present or future. They may reflect transactions based on entitlement to benefits because of status or past experience, based on expectations of future events in an investment context, or based on more contemporary exchanges of goods and services. They may be implemented through oral or written means, or through the use of physical equipment, props, actors, or costumes. Central to these offenses is the fact that without the deception, the illicit transaction presumably would not be consummated [19].

Both offenders and victim can be individuals or organizations, businesses, governmental units, or consumers. Fraud may be enacted by organizational insiders, as in expense account padding; by those desirous of becoming insiders, as in fraudulent resumes and applications for employment or educational admission; or by those outside of organizational contexts, as in consumer fraud.

The basic standpoint of this issue is the following fact: *while deceit is no longer the defining characteristic of fraudulent conduct, it is still one of the most common means by which the offense is committed*.

With regards to all above mentioned, we believe that **fraud** signifies *any intentional or deliberate act, any false representation or concealment of any important fact by the employees or third persons for the purpose of any personal gain or in order to inflict harm or financial lost*. In such a manner, fraud can include *any violation of the regulations concerning the capital market, violation of the internal legislation or instructions*

by the corporations, employees or third parties, where such violation can cause pecuniary consequences to the victim.

White-collar offenses are commonly recognized as the most financially serious violations of law, especially compared to conventional offenses but also concerning to major financial offenses taken separately. The modern penal and criminological doctrine recognizes that this category of criminality is a *privileged one*, even in comparison to other types of fraud or other deceptive profit-oriented crimes [20].

Today, criminologists and social scientists offer various ways to define *white-collar crime*. These variations tend to overlap with one another and include the following definitions of white-collar crimes: as moral or ethical violations; as social harm; as violations of criminal law; as violations of civil law; as violations of regulatory laws; as workplace deviance; as definitions socially constructed by businesses; as research definitions; as official government definitions; as violations of trust; as occupational crimes; as violations occurring in occupational systems.

To this extent, and for the purpose of continuing of our research, **the term white-collar crime is originating from the social essence of job and its forms**. In such a manner, a group of positions that are identical with respect to their major tasks and responsibilities form a job. **Job is thus, a group of homogeneous tasks characterized by similarity of functions and consistent patterns of some psychological and behavioral outcomes** [21].

Five characteristics are common to each job including: 1) skill variety; 2) task identity; 3) task significance; 4) autonomy; 5) feedback. Exceptional combination of these characteristics constitutes *the distinct nature of each job*, which includes everything that forms part of employees' involvement with the work itself, such as the relationship with co-workers and supervisors, organizational culture and room for personal development.

Jobs are classified and arranged into different classes, groups or families according to a systematic schema which explains the roles and organization of employees for accomplishment of specific tasks. This classification scheme is based on organizational lines of authority, technology, human behavior and the job content this classification scheme is categorized as:

- *White-collar jobs* (the managerial and professional people) and,
- *Blue-collar jobs* (the physical and factory laborers).

White-collar jobs include performing the non-manual work; that is dealing with information, not the things. These jobs demand specialized experience and rigorous education. Those, who perform these jobs are called white-collar workers and bear job titles like: accountants, bankers, attorneys, real estate agents, professional consultants, supervisors, clerks, professionals and managers.

Blue-collar jobs, on the other hand, involve performing the manual work which requires physical involvement and efforts. These jobs require technically

skilled personnel who are formally trained and certified like: engineers, mechanics, plumbers, electricians and structural workers. Blue-collar jobs can also be performed by low-skilled people who are designated to perform simple tasks such as cleaning, maintenance and assembly line work. The main titles given to the blue-collar workers vary according to the places where these employees are hired; their responsibilities also vary as their titles vary. Their primary responsibility is to ensure the proper use of organizational resources, so that organization can increase their productivity.

Employees in a given time period or context are very limited in terms of the type of deviant behavior in which they can engage. Thus, they may be motivated to engage in a dysfunctional behavior, but it will take different manifestations depending on the constraints of the situation.

It is to be mentioned that *dysfunctional behavior* occurs when employees commit acts that have negative consequences for an individual within an organization, a group of individuals, and/or the organization itself. There are two general types: *violent* and *deviant* (e.g., aggression, physical and verbal assault, terrorism) and *nonviolent dysfunctional* (e.g., alcohol and drug use, revenge, absence, theft). Organizational misbehavior is a deliberate act by organizational members that violates basic organizational and/or societal norms. Such misbehavior can intend to benefit an individual or the organization and generally includes an objective to inflict damage [22].

Deviant behavior (*violent or non-violent*) consists of voluntary acts that break major organizational norms and threaten the welfare of the organization and/or its members [23]. The Russian criminologists Ya.Guilinsky (Я. Гилинский) has formulated the following definition of **deviant behavior**: „It is a misdeed of a single (or a group of persons) which does not correspond to the norms and expectancies officially established or actually accustomed social rules of behavior” [24].

We have to mention that deviant behavior by itself forms the subject matter of the independent course of deviantology. Deviantology can be defined as *sociology of deviantness and social control, deals in detail with main forms of deviantness – crime, corruption, terrorism, narcotism, drunkenness, alcoholism, suicide, prostitution, sexual deviation, social creative work, and so on, as well as theory and main directions of social control over deviantness* [25].

There are identified the following types of deviant behavior: *production* (damaging quantity and quality of work); *property* (abusing or stealing company property); *political* (badmouthing others or spreading rumors); and *personal aggression* (being hostile or violent toward others) [26].

Such deviant behaviors can be defined as the intent to harm the organization or its members and can include: counterproductive behaviors, antisocial behaviors, retaliator behaviors, workplace aggression, property deviance including theft and property damage, disciplinary problems such as poor attendance and not fol-

lowing directions, organizational rule breaking, and alcohol and substance abuse.

The most important for our research is considered to be especially counterproductive behavior of the employee. So, in the special criminological literature, **counterproductive behaviors** are defined as *any intentional behavior by an organizational member viewed by the organization, as contrary to its legitimate interests* [27], and can be expressed in a set of negative behaviors that are destructive to the organization by disturbing its operational activities or assets, or by hurting workers in such a way that will overcome their efficiency. This category of behaviors can be productively viewed as a form of protest behavior in which individuals and groups attempt to redress, draw attention to, or express dissatisfaction with organizational events [28].

Nevertheless, the counterproductive behavior is seen as an element of job performance and includes phenomena such as theft, property destruction, misuse of information, unsafe behavior, poor attendance, and poor quality work [29]. *Job performance* is a multi-dimensional construct which indicates how well employees perform their tasks, the initiative they take and the resourcefulness they show in solving problems [30]. As we can see, the counterproductive work behavior embraces a variety of acts including: absenteeism, spreading of nasty rumors, sabotage, verbal abuse, theft, physical assault, stealing from coworkers, or coming late to workplace, lying, refusing to cooperate, physical assault, withdrawal, and withholding of efforts.

Today, most scholars regard *employee theft* and *staff dishonesty* as a form of occupational crime. These definitions have virtually all specified that such crimes: *take place during the course of a legitimate occupation; involve a violation of trust; and are committed primarily for the benefit of the individual either financially or in terms of social status* [31]. At the same time, **workplace crime** is best restricted to conventional forms of crime, e.g. homicide; assault; rape; molestation; robbery; theft; etc., that occur at the workplace. Such conceptual distinctions should be useful in theorizing about crime, in engaging in empirical study of it, and in formulating policies in response to it [32].

Taking into account all above-mentioned we can conclude that nowadays, **white-collar crime has become an umbrella concept** often used to describe a host of criminal behaviors, including but not limited to, illegal financial acts, deceitful or dishonest business practices, or abuses of state power.

Furthermore, without hesitation, there is a common feature of all the definitions mentioned above: white-collar crime involves *deceit or breach of trust*. In business and the professions white-collar crime consist principally of **violation of delegated or implied trust** [33]. The modern criminology considers that *white-collar crimes violate trust and therefore create distrust, which lowers social morals and produces social disorganization on a large scale* [34]. Other crimes produce relatively little defect on social institutions or social organization.

From economic point of view, **trust** is defined as *the expectation that arises within a community of regular, honest and co-operative behaviour, based on commonly shared norms, on the part of other members of that community* [35]. Trust involves placing faith in a person or institution where something serious is at stake if such reliance turns out to be misplaced. Trust necessarily contains an element of risk and uncertainty, since in conditions of absolute certainty there is no need for trust at all. Notion of choice becomes important, as there may be situations in which investors do not have a choice over the risks that they are exposed to, and they may be “coerced” into trusting that the financial regulators will protect them from harm. The issue of whether “coerced trust” constitutes trust at all is then pertinent [36].

Deception and guile are indeed the *sine qua non* of white-collar crime. This appears in the ability to hide the illegality in apparently legitimate transactions or statements. *Non-violence* is part of this ability, as is the premeditation inherent in this type of crime. In a nutshell, we agree with the definition provided by the criminologist J.S. Applegate who has summarized that *white-collar crime is a pattern of apparently routine economic transactions, which has the effect of bringing to the perpetrator economic gain to which he or she is not legally entitled* [37].

In the special criminological literature there have been identified *several characteristic features of white-collar criminality* [38]. Taking into account those opinions, we have concluded that these crimes are committed:

(1) *In a specific sphere*: in the financial, enterprise and economic sphere, irrespective if it is in public (state authorities etc.) or private sector (enterprises, corporations etc.);

(2) *By a specific way*: always and exclusively by non-violent methods, such as, deception, fraud, forgery, corruption, exploitation of the commercial secret, misuse of confidential personal data

(3) *By a special subject*: by the persons who possess a sufficient and necessary level in the economical, commercial or financial domain;

(4) *With a specific scope*: for the purpose of profit accumulation, economic dominance, safeguarding of some legal entities which are in a difficult economical situation.

Most agreed the following characteristic features of WCC:

(1) the lack of direct violence against the victim – the critical element;

(2) the criminal activity should have been the result of an opportunity to commit the crime afforded by the offender’s status in an organization or their position of respect within the community;

(3) deception to the extent necessary to commit the criminal offense (such as misrepresentation of the perpetrator’s abilities, financial resources, accomplishments, some false promise or claim intended to deceive the victim, or possibly a deliberate effort to conceal information from the victim) [39].

In accordance with our point of view **white-collar crime** is an intentional, profit-driven, non-violent, illegal act (action or omission), prohibited by Criminal law, expressed in illegal financial acts, deceitful or dishonest business, deceitful practices or abuses of state power; committed by a corporate entity or an individual who is using his occupational status, special knowledge or technical competences for illegal financial gain, which has provoked harm (damages, losses, feeling of distrust etc.) or has created a real risk of harm occurrence in public or private sector.

In order to make clear such definition we have to clarify the following standpoints which can be emphasized from our definition of the white-collar crime:

(1) It is expressed in an illegal act (action or omission) prohibited by Criminal law;

(2) It is an intentional crime;

(3) It is non-violent crime based on deceit, dishonesty and breach of trust. It is usually committed for the organization, against it, or the organization may be the vehicle for achieving personal goals and exercising power;

(4) It is a crime of a camouflaged violation which includes a) illegal financial acts, b) deceitful or dishonest business, c) deceitful practices or abuses of state power;

(5) It is committed in public or in private sector;

(6) It is committed by a corporate entity or an individual;

(7) Individual is using his occupational status, special knowledge or technical competences;

(8) It is a crime of a camouflaged purpose – it is committed for financial gain in order to gain access to and to control over money, goods or other property that belongs to someone else. Financial gain means achieving competitive or personal advantage which includes obtaining money and property; avoiding payment or loss of money or property. Financial gain must be illegal, thus, damages and losses caused as a result of lawful and fair competition is not considered to be wrongful;

(9) It is a misdeed which has provoked harm or has created a real risk of harm occurrence;

(10) It is covering not only occupational deviance by persons of high status, but also criminal misdeeds committed by persons of modest social origin against financial institutions and other similar acts (banks, credit cards organizations etc.).

In function of the level of harmfulness white-collar crime is characterized by several distinctive patterns:

– it differs from conventional crime in the kind and quality of harm caused and in the way in which it affects victims;

– it tends to involve harms that are more difficult to identify than in the case of conventional street crimes [40];

– it is committed through non-violent means;

– it causes harm that is incorporeal (indirect, diffuse), such as financial loss or injury to an institution;

– it occurs at a nonspecific physical location over what can be a difficult-to-define period of time [41];

– it can be criminally prosecuted only if it is morally wrongful.

There are many harmful white-collar type acts that become criminal only if they are also wrongful. For example, the kinds of harms caused by unlawful price fixing, insider trading, and fraud, on the one hand, and lawful (if ruinous) competition, on the other, are virtually indistinguishable from each other: all involve loss of money, a business, a job, or market share. But, assuming that the relevant players „played by the rules”, and violated no one’s rights, we would not consider the kinds of harms that result from lawful „fair” competition wrongful. And because such acts are not wrongful, they should not be subject to criminal sanctions [42].

The legal regulations from Criminal law of both of countries (Republic of Moldova and Israel) concerning white-collar crime are constructed in such a manner which permits prosecution not only in the case of accomplished crime but also in case when the creation of a risk of harm already exists.

So, taking into consideration the analysis above, pursuant to our standpoint, white-collar crime and fraud are similar but not the same. In order to be clearer we have to mention that **any form of white-collar crime possesses elements of fraud (dishonesty, deception, concealment) but not every fraud is white-collar.**

In this way, we can conclude that the offence-based definition of white-collar crime, which is originated on the means of crime commission, is seemed to be partially invalid because if it will be accepted in a whole, than the white-collar crime will be identical to the concept of fraud. But in reality, it isn’t. We insist that in fact, the inherent feature of any white-collar crime besides the fraudulent method of the criminal’s misbehavior, are considered to be the following three necessary elements: the special occupational status of the offender; abuse of that special occupational status; the causal relationship between that special occupational status and the fraudulent misbehavior expressed in its abuse.

According to our point of view, lack of those elements will transform the white-collar crime into the ordinary fraud when anyone can commit it.

Taking into consideration all above-mentioned we have formulated the following conclusions:

– White-collar crime is not a legal category incorporating specific offenses. Such offences are commonly recognized as the most financially serious violations of law; firstly, it had been as *a sociological phenomenon*.

– We consider that conviction in the criminal court, which is sometimes suggested as the criterion, is not adequate because a large portion of those who commit crimes are not convicted in criminal courts. In fact, we accept the large approach in criminology. Thus, what is important in distinguishing who is criminal is not how he or she has been treated by the criminal justice system but what he or she has actually done. Therefore, convictability rather than actual conviction should be the criterion of criminality.

– Pursuant to our standpoint, white-collar crime and fraud are similar but not the same. Fraud involves the use of deception, the misrepresentation of status,

experiences, commodities, or future events for the purpose of diverting economic assets from the receivers of misrepresented information to its sources. In order to be clearer we have to mention that any form of white-collar crime possesses elements of fraud (dishonesty, deception, concealment) but not every fraud is white-collar.

– we believe that **fraud** signifies *any intentional or deliberate act, any false representation or concealment of any important fact by the employees or third persons for the purpose of any personal gain or in order to inflict harm or financial loss*. In such a manner, fraud can include any violation of the regulations concerning the capital market, violation of the internal legislation or instructions by the corporations, employees or third parties, where such violation can cause pecuniary consequences to the victim.

– The term white-collar crime is originating from the social essence of job and its forms. This term reflects a traditional classification of occupations into *white-collar* (those utilizing technical knowledge and skills in the manipulation of numbers and concepts), and *blue-collar* (those utilizing skill in the manipulation of objects).

– Taking into account all above-mentioned we can conclude that nowadays, *white-collar crime has become an umbrella concept* often used to describe a host of criminal behaviors, including but not limited to, illegal financial acts, deceitful or dishonest business practices, or abuses of state power. The essential characteristic of the acts that are commonly called white-collar crimes is that *they involve the violation or abuse of trust*.

– According to our point of view there must be adopted the following definition of white-collar crime: **white-collar crime** is an intentional, profit-driven, non-violent, illegal act (action or omission), prohibited by Criminal law, expressed in illegal financial acts, deceitful or dishonest business, deceitful practices or abuses of state power, committed by a corporate entity or an individual who is using his occupational status, special knowledge or technical competences for illegal financial gain, which has provoked harm (damages, losses, feeling of distrust etc.) or has created a real risk of harm occurrence in public or private sector.

– White-collar crime is a crime of a *camouflaged violation* which includes a) illegal financial acts, b) deceitful or dishonest business, c) deceitful practices or abuses of state power; *associated with a camouflaged purpose* – it is committed for financial gain in order to gain access to and to control over money, goods or other property that belongs to someone else. Financial gain means achieving competitive or personal advantage which includes obtaining money and property; avoiding payment or loss of money or property. Financial gain must be illegal, thus, damages and losses caused as a result of lawful and fair competition is not considered to be wrongful.

– White-collar crimes are different: some of them are committed in a public sector, some of them – in a private one. Varied types of white-collar crimes in business and the professions consist principally of *violation*

of delegated or implied trust, and many of them can be reduced to two categories: misrepresentation of asset values; duplicity in the manipulation of power. This category includes the following main types: *corporate crime; occupational crime; governmental crime; enterprise, entrepreneurial, techno-, avocational crime*.

– We insist that in fact, the inherent feature of any white-collar crime *besides the fraudulent method of the criminal's misbehavior*, are considered to be the following three necessary elements: *the special occupational status of the offender; abuse of that special occupational status; the causal relationship between that special occupational status and the fraudulent misbehavior expressed in its abuse*. According to our point of view, lack of those elements will transform the white-collar crime into the ordinary fraud when anyone can commit it.

References:

1. Larii Iu. Unele aspecte cu privire la obiectul de studiu și sistemul criminologiei. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*. Științe socioumane. Ediția a XII-a, nr.1. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2012, p.48.
2. Clinard M.B., Meier R.F. *Sociology of Deviant Behavior*. United States of America, © 2011, 2008 Wadsworth, Cengage Learning, 14th Edition, p.171-172.
3. Segarajasingham, S. Combating White Collar Crime: A Critical Study Of The Protection To Persons Making Disclosure Under Commercial Law of Sri Lanka. In: *International Journal of Business, Economics and Law*, vol. 4, issue 3 (June), p.50-57, p.50-51 (ISSN 2289-1552).
4. Латов Ю.В. Социальные функции теневой экономики в институциональном развитии постсоветской России / Автореферат дисс. ... докт. соц. наук. Тюмень: Тюменский государственный университет, 2008, с.7.
5. *Ibidem*, p.13-14.
6. Larii Iu., David M. Unele aspecte privind sectorul criminal al economiei subterane. În: *Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Probleme de prevenire și combatere a criminalității de către organele afacerilor interne în perioada recesiunii economice”*, 15 octombrie 2009. Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne, Academia „Ștefan cel Mare”, 2010, p.44.
7. Shapiro S.F. *Thinking About White Collar Crime: Matters of Conceptualization and Research*. Research on White Collar Crime. December 1980, p.29.
8. Clinard M.B., Meier R.F. *Sociology of Deviant Behavior*. United States of America, 2008, Wadsworth, Cengage Learning, 14th Edition, p.201-202.
9. Черкасов Р.В. *Тактические комбинации получения и проверки показаний в ходе следственных действий по уголовным делам о преступной экономической деятельности / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Тюмень: Тюменский юридический институт МВД России, 2011, с.6*.
10. Regulation EC (EURATOM) No 2988/95 of 18 December 1995, on the protection of the European Communities financial interests. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7b4a2174-0293-457a-9bdc-fe2d298d8d79/language-en> (visite: 11.08.2016).
11. Green S.P., Kugler M.B. Public Perceptions of White-Collar Crime Culpability: Bribery, Perjury, and Fraud. In: *Law and Contemporary*, 2012, no.2, vol.75, p.52.

12. Duffield G., Grabosky P. *The Psychology of Fraud*. In: Australian Institute of Criminology, Trends & Issues. Crime and Criminal Justice, no.199, March 2001. http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi199.pdf (visited: 12.06.2016), p.1.
13. Ramamoorti S. The Psychology and Sociology of Fraud: Integrating the Behavioral Sciences Component Into Fraud and Forensic Accounting Curricula. In: *ISSUES IN ACCOUNTING EDUCATION*, vol.23, no. 4, November 2008, p.522.
14. Pontell H.N., Geis G. *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*. Springer Science+Business Media, LLC, 2007.
<https://jurnalsrigunting.files.wordpress.com/2012/12/international-handbook-of-wcc.pdf> (visited: 12.06.2016), p.238.
15. Zosim Al. Influența particularităților subiectului pasiv asupra calificării infracțiunilor de eschrocherie. În: *Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Probleme de prevenire și combatere a criminalității de către organele afacerilor interne în perioada recesiunii economice”*, 15 octombrie 2009. Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne, Academia „Ștefan cel Mare”, 2010, p.61.
16. *Convention on the protection of the European Communities' financial interests*. European Council Act: No C 316 of 26 July 1995. In: Official Journal of the European Communities, 1995, drawing up the [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995F1127\(03\)&from=RO](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995F1127(03)&from=RO) (visited: 11.08.2016).
17. OTE POLITICA privind cazurile de fraudă, aprobată de Consiliul de Administrație al OTE SA în ședința nr.2831 din 20 mai 2009, în vigoare începând cu 1 iulie 2009. http://www.next-gen.ro/res/media/Politica_conformitate/Politica%20privind%20cazurile%20de%20frauda.pdf (accesat: 11.08.2016)
18. Toader S. *Direcții și modalități manageriale pentru eficientizarea activităților de combatere a fraudei economico-financiare la nivelul Județului Sibiu* / Teză de doctorat. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, 2007, p.12.
19. Shapiro S.F. *Thinking About White Collar Crime: Matters of Conceptualization and Research*. Research on White Collar Crime. December 1980, p.20.
20. Васильев П.А. *Уголовно-правовые и криминологические проблемы преступного поведения предпринимателей* / Автореферат канд. юрид. наук. Москва: Всероссийская государственная налоговая академия, 2004, с.11.
21. Anjum M.A., Parvez A. Counterproductive Behavior at Work: A Comparison of Blue Collar and White Collar Workers. In: *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 2013, vol. 7 (3), p.421.
22. Kidwell R.E., Martin C.L. *The Prevalence (and Ambiguity) of Deviant Behavior at Work An Overview*. http://www.sagepub.in/upm-data/4909_Kidwell_Chapter_1.pdf (visited: 04.02.2016).
23. Ананьева Н.А. Социально-антропологическая характеристика девиантной среды. В: *Материалы II Международной заочной научно-практической конференции «Отклоняющееся поведение человека в современном мире: проблемы и решения»*, 12 мая 2011 года. Владимир: Владимирский государственный университет, 2011, с.72.
24. Гилинский Я. *Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений»*. Санкт-Петербург: Юридический центр пресс, 2004, с.6.
25. Гилинский Я. *Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений»*. Санкт-Петербург: Юридический центр пресс, 2004, с.2.
26. Kidwell R.E., Martin C.L. *The Prevalence (and Ambiguity) of Deviant Behavior at Work An Overview*. http://www.sagepub.in/upm-data/4909_Kidwell_Chapter_1.pdf (visited: 04.02.2016).
27. Hafidz S.W.M. Individual Differences as Antecedents of Counterproductive Work Behaviour. In: *Asian Social Science*, 2012, vol. 8, no. 13, p.220.
28. Kelloway E.K., Francis L., Prosser M., Cameron J.E. *Counterproductive work behavior as protest*. Human Resource Management Review, 2010, vol.20, p.18
29. Ones, D.S., Viswesvaran, C., Schmidt, F.L. Comprehensive meta-analysis of integrity test validity: Findings and implications for personnel selection and theories of job performance. In: *Journal of Applied Psychology*, 1993, vol.78, p.679-703.
30. Rothmann S., Coetzer E.P. The Big Five Personality Dimensions and Job Performance. In: *Journal of Industrial Psychology*, 2003, no.29 (1), p.68-74; Манушин Д.В. Проблемы стимуляции государственных служащих как потенциальные государственные угрозы. В: *Материалы V Всероссийской научно-практической конференции с международным участием «Диалектика противодействия коррупции»*, 20 ноября 2015. Казань: Издательство «Познание» Института экономики, управления и права, 2015, 200 с., с.95-99.
31. Hollinger R.C., Davis J.L. *Employee Theft and Staff Dishonesty*. In: The Handbook of Security. Chapter 9, p.203-228. https://he.palgrave.com/resources/Product-Page-Downloads/Gill-Handbook-of-Security-2e/0230006809_10_ch09.pdf (visited: 12.06.2016), p.206.
32. Friedrichs D.O. *Occupational crime, occupational deviance, and workplace crime: Sorting out the difference*. Criminal Justice © 2002 SAGE Publications London, Thousand Oaks and New Delhi. 1466-8025(200208) 2:3; Vol. 2(3): p.253-254.
33. Sutherland E.H. White-collar criminality. In: *Sociological Review*, no.5(1), 1940, p.3.
34. Pontell H.N., Geis G. *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*, p.493.
35. Spalek B. *White-Collar Crime Victims and the Issue of Trust*. In: The British Criminology Conference: Selected Proceedings. Volume 4. Papers from the British Society of Criminology Conference, Leicester, July 2000. This volume published October 2001. Editor: Roger Tarling. ISSN 1464-4088. See end of file for copyright and other information. <http://www.britisoccrim.org/volume4/003.pdf> (visited: 12.06.2016), p.2.
36. Spalek B. *White-Collar Crime Victims and the Issue of Trust*, p.2-3.
37. Applegate J.S. *The Business Papers Rule: Personal Privacy and White Collar Crime*. In: Akron Law Review, 1982, Volume 16, Issue 2, p.189-241. <https://www.uakron.edu/dotAsset/dda6d84c-0e44-47b2-9e36-a3d7e53e5804.pdf> (visited: 12.06.2016), p.193.
38. Leția A.-A. *Investigarea criminalității de afaceri: spălare banilor, corupția și fraudă fiscală, aspecte teoretice și practice*. București: Universul Juridic, 2014, p.12-13.
39. Cliff G., Desilets Ch. *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going*. In: Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy, Volume 28, Issue 2, Symposium: White Collar Crime: The Moral, Ethical, & Legal Implications of White Collar Crime in the 21st Century, 6-1-2014, p.482-486. <http://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1733&context=ndjlepp> (visited: 05.09.2015).
40. Джумагельдинов А.Н., Тулеубаева К.Х. *Важность психологического профилирования в изучении личности преступника, совершающего кражу*. <http://www.enu.kz/repository/repository2014/vazhnost-psihologicheskogo-profilirovania.pdf> (дата посещения: 09.06.2016).
41. Pontell H.N., Geis G. *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime* p.227-228.
42. *Ibidem*, p.229.

CONCEPTUALIZAREA DREPTULUI CONTRACTELOR COMERCIALE

Alexandru CUZNEȚOV,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Anume în urma cercetării evoluției contractelor comerciale prin prisma perioadelor istorice ale sale, putem afirma cert că atât dreptul civil, cât și dreptul comercial (dreptul afacerilor – în accepțiunea modernă) au transmis, puțin câte puțin, contractelor comerciale un caracter de instituție juridică individuală, cu un aspect vădit autonom în cadrul dreptului privat, acordându-i-se o nișă separată atât în reglementări, cât și în utilizări practice de zi cu zi, fapte ce pot fi probate nemijlocit prin doctrină și prin opera legislativă existentă.

Cuvinte-cheie: contracte comerciale; dreptul afacerilor; conceptul; metoda și obiectul dreptului contractelor comerciale.

Namely as a result of the research of development of commercial contracts through the historical periods of them, we can say definitely that civil law as well as commercial (business law – in the modern sense) transmitted, little by little, to commercial contracts a character of the institutional legal entity, with an aspect manifestly autonomous under private law granting them into a separate niche both in legislation and in practical everyday uses, facts that can be proved directly by doctrine and existing legislative work.

Keywords: commercial contracts; business law; concept; method and subject matter of commercial contracts.

Conceptul dreptului contractelor comerciale.

Denumirea, dreptul contractelor comerciale, din start, ne sugerează ideea că această ramură de drept constituie un ansamblu de norme juridice care reglementează contractele comerciale. Această idee este, în mare măsură, corectă, deoarece instituționalizarea acestor norme specifice răspunde unei necesități obiective de a satisface legi economice care guvernează activitatea comercială (de antreprenoriat): rapiditatea, punctualitatea, creditul reciproc și securitatea.

Rapiditatea încheierii și executării tranzacțiilor comerciale este de natura activității de întreprinzător. Mărfurile și valorile trebuie să circule cât mai rapid, întrucât timpul înseamnă bani și orice întârziere este o pierdere. Ca răspuns la această necesitate, se simplifică formalitățile privind încheierea contractelor, se introduc mecanisme specifice de naștere, transmitere și stingere a obligațiilor, se utilizează procedee informatice și se reglementează termene de prescripție și de perimare mai scurte, iar în caz de litigiu, se recurge la arbitraj sau la proceduri rapide, puțin încă dezvoltate în Republica Moldova.

Rapiditatea nu poate fi imaginată fără *punctualitate*. Obligațiile comerciale asumate, ce reies din încheierea contractelor, trebuie să fie executate la scadență, nici mai târziu, dar nici mai devreme. În consecință, termenul stipulat pentru executarea obligației comerciale poate fi esențial, astfel încât nerespectarea lui desființează în întregime contractul prin rezoluțiune; dobânda la creanță exprimată în bani curge de drept din ziua în care datoria este exigibilă etc.

Creditul reciproc este de natura operațiunilor de întreprinzător. Fiecare antreprenor are nevoie de un timp anume pentru a-și executa obligațiile asumate. De multe ori, el se obligă să dea ceea ce nu posedă încă, dar va avea la scadență. De aceea, antreprenorul este creditat de partenerii săi de afaceri cu încrederea că va fi în măsură să-și onoreze, la scadență, obligațiile asumate. Incapacitatea de a plăti datoriile sale reprezintă un incident major, care nu mai poate fi limitat la relația bipartită, ci devine o problemă de interes public, care poate aduce grave perturbări vieții economice și care

presupune intervenția justiției prin procedura insolvenței.

Alături de creditul comercial, în forma încrederii în capacitatea fiecăruia de a-și executa la scadență obligația asumată, în prezent intervine și creditul acordat de instituțiile de credit agenților economici pentru finanțarea operațiunilor comerciale de producție, distribuție sau servicii.

Securitatea creanțelor este o necesitate care decurge firesc din credit. Facilitatea acordării creditului implică o protecție sporită față de pericolul neexecutării lui la scadență.

Toate aceste reglementări specifice menționate impun o delimitare cât mai precisă a obligațiilor ce reies din contractele comerciale față de cele civile.

Da, este cert faptul că izvorul cel mai principal al relațiilor juridice ce țin de reglementarea contractelor comerciale este anume Codul civil, iar ramura nouă de drept – dreptul contractelor comerciale – este o instituție juridică ce vine nemijlocit din dreptul civil. Cu toate acestea, atât teoria cât și practica, ce reprezintă oglinda perioadei istorice concrete, ne impun să separăm din cadrul dreptului civil contractele speciale – contractele comerciale, din motivul că deja această instituție de drept are deja metode, obiect, principii și subiecți speciali. Nu suntem de acord cu afirmația unora că această separație nu este oportună, din motivul că apariția unei noi ramuri de drept complică și mai mult atât studiul cât și aplicarea în practică a prevederilor legale. Într-adevăr ar fi mult mai simplu acest fapt, așa cum analogic ar fi mult mai simplu pentru toți să ne reîntoarcem la delimitarea efectuată încă în perioada Imperiului Roman: *drept public* și *drept privat*. Dar acest lucru este o absurditate și depășită mult de timp.

Totuși, considerăm că dreptul contractelor comerciale dispune de două criterii de identificare a comercialității obligațiilor ce reies din contractele comerciale, și anume [1]:

a) *criteriul obiectiv*, constând în descrierea laturii obiective a faptelor și actelor de comerț;

b) *criteriul subiectiv*, constând în instituirea legală a

prezumției de comercialitate a obligațiilor asumate de un comerciant-antreprenor.

Utilizate împreună, cele două criterii servesc la delimitarea domeniului specific al dreptului contractelor comerciale.

Dar examinate izolat, fiecare dintre aceste criterii este imprecis, numai cumulate împreună au sens.

Criteriul obiectiv nu oferă satisfacție deplină în cazul actelor repetitive și de masă, cum sunt acele ce reies din contractele precum: vânzarea, închirierea, depozitul, cecul etc., care pot fi sau civile, sau comerciale după natura activității în care sunt integrate, astfel că adevăratul lor caracter se va putea determina numai apelându-se și la cel de-al doilea criteriu.

La rândul său, criteriul subiectiv este imprecis, pentru că nu toate obligațiile asumate de un antreprenor sunt obligații comerciale.

Cu toate cele expuse *supra*, este foarte dificil de a defini dreptul contractelor comerciale, din motivul că dreptul contractelor comerciale la o autonomie certă totuși este mult legat de dreptul civil, pentru că se sprijină pe doi piloni ai dreptului civil: obligațiile și bunurile, la care mai adăugăm persoana fizică și persoana juridică care desfășoară activitatea de întreprinzător și patrimoniu.

Putem spune că este o situație inversă – dreptul civil este contaminat masiv de dreptul contractelor comerciale. Pentru o sesizare mai aprofundă a acestui concept, este necesar a studia și obiectul dreptului contractelor comerciale.

Obiectul dreptului contractelor comerciale. Obiectul dreptului contractelor comerciale îl formează raporturile juridice patrimoniale care au caracter de întreprinzător (acte de comerț) și în secundar, unele raporturi juridice nepatrimoniale interesând activitatea de întreprinzător, în care subiecții de drept se află unii față de alții în poziție de egalitate juridică.

Dreptul contractelor comerciale, fiind o ramură de drept special privat, are un domeniu de aplicare bine stabilit. Determinarea obiectului și a domeniului său de aplicare depinde de sistemul adoptat de legiuitor. În raport cu sistemul adoptat de Codul civil, considerăm că dreptul contractelor comerciale este *un drept obiectiv* – când obiectul său este constituit din faptele și actele de întreprinzător (comerciale), fără a se ține seama de calitatea persoanelor, deci un *drept al actelor de întreprinzător* sau *un drept subiectiv*, când sunt avute în vedere subiecții de drept cărora li se aplică normele speciale ale dreptului contractelor comerciale și care nu pot fi decât antreprenorii (din motivul că la baza tuturor contractelor comerciale se află scopul de a obține profit), deci *un drept profesional al antreprenorilor*.

Obiectul dreptului contractelor comerciale trebuie să fie analizat prin prisma a două sisteme, și anume: sistemul subiectiv și sistemul obiectiv:

I. **sistemul subiectiv** este sistemul potrivit căruia dreptul contractelor comerciale are ca obiect normele juridice care reglementează activitatea subiecților (antreprenorilor). Criteriul subiectiv constă în a atribui prin lege caracterul de acte comerciale acelor acte care snt săvârșite de antreprenori, în mod obișnuit, ca o profesie.

Dreptul contractelor comerciale apare în acest sistem ca un *drept profesional* care se aplică numai persoanelor ce au calitatea de întreprinzător (comerciant). Este un sistem care se prevalează de tradiție. Dreptul special contractual aplicabil antreprenorilor s-a format prin uzanțe și reguli stabilite de corporațiile de negustori. Acest drept care a stat la baza primelor reglementări, ale activității antreprenoriale, este un drept profesional – *un jus mercatorum*. Cu toate că au fost desființate corporațiile și s-a proclamat principiul libertății comerțului, dreptul contractelor comerciale și-a păstrat acest caracter.

Persoanele care săvârșesc acte de comerciale sunt ținute la obligații speciale, expuse la rigorile falimentului și supuse jurisdicțiilor speciale. Justificarea aplicării regulilor comerciale este dată de calitatea de comerciant-antreprenor *exercitată ca profesie obișnuită*. Comercianții-antreprenori (în continuare *antreprenori*) sunt autorizați și înregistrați oficial. Fiecare antreprenor posedă mijloace financiare, pe care le exploatează deschis supunându-se regulilor dreptului afacerilor.

Concepția subiectivă prezintă însă o dublă dificultate. În primul rând, ea cere o stabilire legală a profesilor din domeniu. Or, unele din aceste profesii nu sunt reglementate decât cel mult de uzuri, adesea insuficiente. În al doilea rând, nu toate actele efectuate de un antreprenor se raportează la profesia sa, ci, dimpotrivă, persoane care nu fac comerț folosesc tot mai mult operațiile juridice și tehnicile destinate antreprenorilor.

II. **sistemul obiectiv** este acel sistem în care dreptul contractelor comerciale are ca obiect normele juridice aplicabile comerțului, adică acelor fapte și acte calificate de lege ca *fapte din sfera antreprenoriatului*, indiferent de persoana care le săvârșește. Faptul de comerț este noțiunea primordială, deoarece raporturile juridice se nasc din fapte sau acte juridice. Antreprenorul este noțiunea secundară, întrucât el săvârșește în mod secundar și alte fapte din domeniul comerțului, cum ar fi contracte și obligații, în afară de actele de comerț obiective, în mod secundar. Ca fapte și acte de comerț, pot fi distinse actele (contractele): de cumpărare-vânzare, schimb, intermediere, transport, operații bancare de asigurare etc. Codul comercial a ținut să sublinieze ferm caracterul obiectiv al dreptului comercial, considerând că numai anumite fapte obiective sunt fapte de comerț, iar pe de altă parte, supune legii comerciale orice persoană care săvârșește una din aceste fapte, iar nu numai pe comerciant.

Considerăm că caracterul obiectiv al dreptului contractelor comerciale se individualizează prin prisma normelor juridice specifice dreptului contractelor comerciale, ce sunt aplicabile în acest sistem unor categorii de acte juridice și operațiuni juridice denumite *acte de comerț*, în cazul de față contractelor, iar nu unor categorii de persoane, cum ar fi antreprenorii. Acest sistem este inspirat din ideile Revoluției franceze care a suprimat corporațiile și a impus principiul egalității civile, ce în fine a constituit fundamentul Codului comercial francez din anul 1807 și după el.

Putem concluziona că dreptul contractelor comerciale care are ca *obiect de reglementare acele raporturi patrimoniale referitoare la fapte de comerț și rapor-*

turile juridice nepatrimoniale conexe stabilite între subiecții: antreprenorii și societăți comerciale, raporturile juridice procesuale, izvorâte din litigiile dintre participanții la actele de comerț (contractele comerciale), precum și orice alte raporturi juridice care au legătură cu faptele și actele de comerț din domeniul contractelor comerciale ce au ca scop obținerea profitului.

Prin **metoda reglementării juridice** se înțelege totalitatea de procedee de influență a dreptului asupra participanților la relațiile sociale, consfințite prin lege. De regulă, fiecare ramură de drept presupune existența unor metode specifice de reglementare a comportamentului subiecților de drept [2].

La determinarea metodei de reglementare juridică a relațiilor sociale, se cere a fi luate în considerare mai multe componente:

- modul în care sunt stabilite drepturile și obligațiile subiecților de drept;
- gradul de determinare a drepturilor stabilite și al libertății de acțiune a subiecților;
- alegerea faptelor juridice considerate ilegale;
- caracterul situației juridice a părților raportului juridic, repartizarea drepturilor și a obligațiilor între subiecți;
- căile și metodele de asigurare a drepturilor subiective.

Caracterul complex al obiectului dreptului contractelor comerciale presupune aplicarea mai multor procedee de influență asupra comportamentului participanților, specifice activității de întreprinzător.

Astfel, în unele cazuri, legea prevede drept izvor de apariție a drepturilor și obligațiilor întreprinzătorilor contractului comercial încheiat între întreprinzători, în alte cazuri – actual emis în limitele competenței de autoritățile publice (de exemplu, dispoziția executorie a Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței); în al treilea rând, drepturile și obligațiile reies direct din conținutul legii (obligativitatea înregistrării de stat).

Prin urmare, normele dreptului contractelor comerciale pot fi atât norme dispozitive (nici nu obligă, nici nu interzic o acțiune), dar pot avea un caracter de recomandare, în unele cazuri, pot avea un caracter imperativ.

Subiecții raportului juridic al dreptului contractelor comerciale se pot afla pe poziții de egalitate (raporturi pe orizontală) între întreprinzători, întreprinzător și furnizori sau consumatori ori pe poziție de subordonare (raporturi pe verticală) între întreprinzători și stat, autoritățile administrației publice centrale și locale (în situația necesității înregistrării obligatorii a activității de întreprinzător).

Pentru apărarea drepturilor și intereselor agenților economici, legislația prevede diferite metode și mecanisme de realizare. Pentru neexecutarea obligațiilor, antreprenorii, persoanele cu funcții de răspundere, autoritățile administrației publice sunt sancționate, după caz, atât civil și material, în unele cazuri chiar și administrativ, penal.

Prin urmare, în dreptul contractelor comerciale sunt aplicabile mai multe metode (regimuri juridice) de reglementare juridică: *metoda dispozițiilor* (pre-

scripțiilor) obligatorii; *metoda voinței autonome a părților* (metoda acordului liber); *metoda recomandărilor* etc. [3].

Fiind toate acestea sus-menționate, remarcăm că anume în urma cercetării evoluției contractelor comerciale prin prisma perioadelor istorice ale sale, putem afirma cert că dreptul civil și dreptul comercial (dreptul afacerilor – în accepțiunea modernă) au transmis, puțin câte puțin, contractelor comerciale un caracter de instituție juridică individuală, cu un aspect vădit autonom în cadrul dreptului privat, acordându-i-se o nișă separată atât în reglementări, cât și în utilizări practice de zi cu zi, fapte ce pot fi probate nemijlocit prin doctrină și prin opera legislativă existentă.

Așadar, toate aspectele expuse se datorează faptului că antreprenorii au început intuitiv să separe contractele civile în două categorii mari: **contracte civile** și **contracte speciale** (contracte destinate activității de întreprinzător), ceea ce a avut la bază un scop bine determinat: **obținerea din activitatea de întreprinzător a profitului**.

Această separație, mai târziu, a prins rădăcini și în latura legală a activității, fiind observată ca reglementări speciale în cadrul sistemului de drept romano-germanic, precum și în cadrul sistemului de drept anglo-saxon. Pe parcursul ultimelor decenii, antreprenorii au început să utilizeze ferm noua terminologie: **contracte comerciale** sau **contracte speciale**.

Dreptul contractelor comerciale, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, este format din ansamblul normelor juridice, din sfera dreptului privat, ce reglementează domeniul contractelor speciale, cunoscute sub denumirea de contracte comerciale, în care ca subiecți se regăsesc persoane fizice și juridice (antreprenorii) ce au ca scop încheierea unor tranzacții comerciale cu obținerea în final a unui profit (activitate de întreprinzător).

Dreptul contractelor comerciale este o instituție a dreptului civil care reglementează prin intermediul actelor sale juridice încheiate atât producția, cât și circulația mărfurilor, executarea de lucrări și prestarea de servicii. Deci dreptul contractelor comerciale reglementează nu numai relațiile de schimb, de interpunere, dar și cele de producere a bunurilor, executarea de lucrări și prestarea de servicii.

În final, putem propune definiția **dreptului contractelor comerciale, ca fiind acea ramură a dreptului privat ce reglementează relațiile sociale patrimoniale și personal nepatrimoniale, raporturi ce apar în legătură cu existența acordului între două sau mai multe persoane cu intenția de a constitui, modifica sau a stinge un raport juridic născut în urma încheierii unui contract datorită desfășurării unei activități de întreprinzător, activitate ce are ca scop final obținerea unui profit**.

Referințe:

1. Romul Petru Vonica. *Drept comercial. Parte generală*. București: Lumina Lex, 2000, p.57.
2. Cuznețov A., Vlaicu V. și alții. *Dreptul afacerilor*. Chișinău: CEP USM, 2013, p. 48.
3. *Ibidem*, p.49.

PROCEDURA DE JUDECATĂ ÎN TIMPUL DOMINAȚIEI OTOMANE

Ion JECEV,
doctor în drept (USM)

În perioada dominației otomane, deși a avut loc procesul de înșerbire al țăranilor, totuși aceștia (numiți „vecini”) nu erau cu totul lipsiți de posibilitatea de a apela la justiție, în mod particular, pentru a contesta starea de vecin ori chiar în cazul recunoașterii acesteia, pentru a cere constatarea caracterului ilicit al tranzacțiilor stăpânului care îi afectau.

Cuvinte-cheie: justiție; instanță de judecată; martori; Principatele Române; dominație otomană; jurământ; probe; procedura de judecată; infracțiuni; domnitor.

* * *

During Ottoman dominion, although took place enslavement of peasants, however these (called “neighbours”) were not totally deprived of the opportunity to appeal to justice, particularly to contest the status of neighbor or even in case of recognition to ask for finding the illegal nature of master’s action that affect them.

Keywords: justice; court; Romanian Principalities; Ottoman dominion; oaths; court procedure; crimes; Ruler.

Deși a avut loc procesul de înșerbire al țăranilor, totuși aceștia (numiți „vecini”) nu erau totalmente lipsiți de posibilitatea de a apela la justiție, în mod particular, pentru a contesta starea de vecin ori chiar în cazul recunoașterii acesteia, pentru a cere constatarea caracterului ilicit al tranzacțiilor stăpânului care îi afectau. Astfel, în 1632, Toader Petriman, Ion Grosul și Iftodî Tiburcă, garantând că aceștia se vor prezenta la Iași la Divan pentru a decide Divanul dacă sunt sau nu vecinii jupânului (a căruî nume nu se specifică în act), urmând ca în caz de neprezentare a celor doi, chezașii să devină vecini [3, p.74-75], sancțiune foarte drastică, neproportională cu gravitatea faptei, dar care indică asupra stricteții rigorilor impuse celor ce vroiau să contesteze starea de dependență personală.

Femeile erau capabile să depună jurământ, să facă mărturisiri, adică declarații cu privire la adevărul unui fapt de natură să producă contra sa consecințe juridice. *Cartea românească de învățătură* (1646) impune mărturisirii exigența de sinceritate, astfel încât în caz de răpire mărturisirea femeii că în prealabil se făcuse nunta va fi crezută, numai dacă femeia se află sub ascultarea părinților, și nu va fi crezută dacă se află sub ascultarea bărbatului din motiv că nu era sinceră, temându-se de bărbat.

Proba cu martori se folosea atât în litigiile civile, cât și în cauzele penale. În special erau solicitate mărturiile persoanelor care au asistat la alcătuirea unui act, de exemplu al testamentului, sau al înscrisului de vânzare a moșiei, în caz de litigiu, aceștia erau chemați să declare în ce împrejurări s-a săvârșit actul. Uneori înscrisurile erau alcătuite în fața autorităților publice – a pârăcalbului, sau a șoltuzului cu cei 12 pângari care le eliberau părților „zapise de măturie” spre a le folosi în caz de necesitate.

Proba cu martori putea fi administrată direct de instanță, dar putea să se delege un dregător pentru a colecta declarațiile martorilor luate de obicei sub jurământ. În situația în care ambele părți aduceau martori, dregătorii se aflau în dificultate și nu luau decizia, adresându-i judecării domnești. Astfel la 1628 dregătorii, confruntându-se cu prezentarea de către reclamant a 15 martori și de către pârât a 4 martori, nu soluționează litigiul, ci le pun termen de prezentare în fața domnitorului [2, p.550-551].

În Principatele Române, pentru a fortifica posibilitatea de a ajunge la adevăr în cursul administrării probelor s-au utilizat și cărțile de blestem, ca mijloc de presiune. Cărțile de blestem erau date de mitropolit și episcopi și preconizau căderea blestemului asupra celui care s-ar împotrivi actului săvârșit. Chiar domnitorii recurgeau la blestem, atunci când doreau să consolideze temeinicia unui act.

În litigiile civile, neprezentarea la termen în judecată echivala cu recunoașterea pretenției părții adverse. Autorii Valentin Al. Georgescu și Ovid Sachelarie considerau că, de obicei, termenul de așteptare era de 8 zile, așteptarea în general de opt zile era nu numai expresia unei elastice aplicări a decăderii rezultate din neprezentare, dar și expresia conceptului „timp” în societatea feudală, ziua procesuală nefiind o zi calendaristică, ci un răstimp, în general de opt zile, ce separau un târg de altul [6, p.17]. În câteva acte de la Vasile Lupu se indică că partea prezentă (de obicei, reclamantul) a așteptat peste zece săptămâni și fiindcă partea adversă nu a venit și deci a pierdut („a rămas din toată legea țării”), cel prezent a câștigat procesul – „s-a îndreptat și și-a pus și fierăie în vistieria domnească” [4, p.324-325, 328-330].

Unele acte arată termen de 4 zile peste termenul stabilit; 4 săptămâni; sau doar se menționează că partea (de obicei, reclamantul) a așteptat peste zi, iar partea adversă nu s-a prezentat [1, p.319-320].

În legătură cu faptul că s-a intensificat criminalitatea, procedura de examinare a infracțiunilor deosebit de grave, săvârșite de cei ce erau numiți răufăcători, capătă un caracter de intimidare, începe a fi aplicată tortura cu scopul de a-i determina pe bănuți să-și recunoască vina și să trădeze complicii. *Cartea românească de învățătură*, mărturiile călătorilor străini ce treceau prin Principate și actele cancelariei domnești confirmă practicarea torturii față de presupușii infractori [9, p.206].

În celelalte cazuri, procesul păstra caracterul contradictorial cu posibilitatea acordată părților de a aduce probe în susținerea propriilor afirmații.

A început să se afirme principiul individualizării pedepsei, astfel încât domnitorul porunca dregătorilor ca să fie pedepsit „cel care rămâne vinovat după lege și să nu se ia, nici să prade de la alți oameni din sat care nu vor fi vinovați...” [5, p.381]. Dar se pare că principiul era respectat doar în cazul infractorilor deosebit de pe-

riculoși, astfel încât răspunderea colectivă a persistat. A fost practică în continuare și răspunderea pentru omucidere a întregii comunități sătești (dacă era un sat domnesc), dacă autorul crimei nu a fost descoperit. În cazul în care omuciderea s-a săvârșit în hotarul unui sat aflat în proprietate privată, urma să plătească amenda judiciară proprietarul sau proprietarii, atunci când satul dat era stăpânit în indiviziune de mai mulți proprietari.

Actele domnești, în special, ale celor ce atestau dreptul de proprietate funciară, erau considerate în continuare probe relevante, dar domnitorul putea cere și alte probe, de exemplu, jurământul oamenilor buni și bătrâni. Astfel la 1634 Vasile Lupu judeca o pricină, în care reclamantul a depus actele sale, totuși domnitorul a dat părâtului posibilitatea să vină cu 24 de oameni buni care să jure pe sfânta Evanghelie [4, p.117].

În calitate de probe s-au păstrat jurământul, inclusiv cel cu brazda pe cap, declarațiile martorilor. Serviciile jurătorilor erau în continuare solicitate, dar procesul de selectare a lor ținea de competența autorităților și se realiza sub diverse forme: fie că acestea numeau direct jurătorii, fie că alegeau dintre cei aduși de parte cu varianta dură de a nu accepta pe niciunul, așa cum i s-a întâmplat reclamantului Costin, care în 1664 a dus mai mulți jurători în fața domnitorului, dar acesta nu i-a ascultat și „i-a alungat cu mare rușine” [7, p.112-113]. Relevanța deosebită pentru proces a jurătorilor rezultă și din formula pe care domnitorul o utilizează pentru a o desemna – „am dat lege lui Mircea și au jurat și s-au îndreptat...” [1, p.96]. Existau și cazuri când cei menționați într-un act, chemați să jure, nu vroiau și astfel se descoperea falsul în acte – „zapis mincinos” [1, p.142-143].

În litigiile de stabilire corectă a hotarului, de asemenea, se utilizau jurătorii, care erau selectați de acel dregător, în responsabilitatea căruia era hotărnicirea. Dregătorul alegea martorii ce urmau să arate hotarul corect, aceștia jurau „cu brazda pe cap” că vor arăta corect hotarul, dregătorul mergea după ei și puneau semne (stâlpi) de hotar, după care alcătuiți și eliberau cartele de hotărnicire sub rezerva intervenției domnești.

Jurământul era utilizat și în această perioadă și se presta în diverse situații în litigiile civile sau cauze penale. Putea fi prestat jurământul ori de reclamant, ori de părât, dar decizia aparținea celui ce judeca cauza, care putea recurge la această probă din insuficiență de probe, însă putea, de asemenea, da curs cererii unei părți de a condiționa soluția cauzei, în funcție de prestarea jurământului. Dacă partea căreia i se deferea prestarea de jurământ refuza să-l presteze, acesta era interpretat în mod univoc ca recunoașterea pretenției părții adverse.

Corpurile delictive, înscrisurile erau considerate dovezi cu o forță probatorie mai înaltă decât jurătorii ca martori de bună-credință. Forța probantă a înscrisurilor în procesele cu privire la moșii era mare, dar ele erau examinate atent de domnitor, căci unele dintre ele se dovedeau a fi „răsuflate, hiclene, străambe”, adică falsificate. Pentru a dispune de probe la judecarea unui litigiu, domnitorii porunceau unor autorități din teritoriu, de unde erau împlicinații, să ajute la trimiterea lor. Așa de exemplu, la 1633, domnitorul Moise Movilă porunceau pârăcabililor ținutului Neamț să dea zi de înfățișare la divan împlicinaților, care urmau să aducă cu ei toate „uricele și zapisele” și să oprească pe unul din ei să-și facă mori și casă până la rezolvarea conflictului de către domnitor [3, p.502].

Se utiliza și cercetarea la fața locului, în special pentru a stabili niște fapte – dacă un riveran înecă morile altuia, unde este situat un vad de moară și în proprietatea cui se află etc. Ea se realiza prin delegarea unui sau mai multor dregători care se deplasau în teritoriu și după cercetarea făcută întocmeau un răspuns, pe care îl trimiteau domnitorului care urma să emită decizia finală.

Procedurile de căutare a lucrului dispărut și a ducerii urmei se mai utilizau și frontiera cel puțin dintre Principatele Române nu era un impediment pentru ducerea urmei. Așa în 1666 domnitorul prescria judeului transilvănean Ștefan Lazar să ajute moldovenilor să-și recupereze vitele furate, căci ei au dus urma până la satele lui [8, p.66-67].

Se practica un fel de expertiză pentru a evalua valoarea unor sate, a lucrărilor de construcție a casei, a iazului, morii etc. În special, aceste evaluări erau efectuate de mari dregători și erau solicitate în cazul partajului succesoral, dacă defunctul nu a lăsat testament referitor la împărțirea proprietății asupra satelor lăsate ca moștenire mai multor succesori care nu se puteau pune de acord în privința împărțirii averii succesoriale.

Valoarea afirmațiilor unui expert era mai mare decât a declarațiilor unor martori. *Cartea românească de învățătură* (glava 14, zăceala 8) prevedea că în cazul în care „vraciul” afirmă că rana mortală nu a fost provocată de o anumită armă, iar martorii declarau contrariul, se va da crezare „vraciului”.

Taxele judiciare s-au multiplicat, printre ele fiind arătată de documente „ferâia” sau „hierâia” – taxă plătită de partea câștigătoare a procesului pentru a primi hotărârea definitivă ca titlu executoriu. Multe acte atestă ferâia plătită în galbeni (zloți), de obicei, 24 sau 12 galbeni, depusă în vistieria domnească [4, p.29-30, 102, 263, 270, 324, 328-330]. Posibil că această taxă există mai de demult, nefiind atestată documentar sau actele cu mențiunea ei au fost pierdute, căci în actele din secolul XVII se indica că ferâie se pune în conformitate cu Legea țării.

Ședințele de judecată ale Divanului domnesc se țineau în fiecare zi, iar Eustratie Dabija chiar insista asupra a două ședințe pe zi: una de dimineață și alta după masă, numai că cea de a doua deseori nu avea loc, căci împlicinații nu se prezentau, preferând să nu dea ochii cu domnitorul, iubitor de băutură, abia sculat de la masă [6, p.176].

Referințe:

1. *Catalogul documentelor moldovenești*. Vol.IV. București, 1970.
2. *Documenta Romaniae Historica*. Seria A, Moldova. Vol. XIX. București: Editura Academiei RSR, 1969.
3. *Documenta Romaniae Historica*. Seria A, Moldova. Vol. XXI (1632-1633). București: Editura Academiei RSR, 1971.
4. *Documenta Romaniae Historica*. Seria A, Moldova. Vol. XXII. București: Editura Academiei RSR, 1974.
5. *Documente privind istoria României*. Seria A, Moldova, veac.XVII. Vol.IV, 1956.
6. Georgescu Valentin Al., Sachelarie Ovid. *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova*. Partea II. Procedura de judecată. București: Ed. Academiei RSR, 1982.
7. *Moldova în epoca feudalismului*. Vol.IV. Chișinău, 1983.
8. Veress A. *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*. Vol.XI. București, 1939.
9. Арамэ Е. *Эволюция правовых институтов средневековой Молдовы (XV-XVIII вв.)*. Кишинэу: Изд-во Государственного университета Молдовы, 1999.

DREPTUL LA MUNCĂ AL PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Tatiana MACOVEI,
doctor în drept, lector universitar (USM)

Fiecare stat membru al Organizației Internaționale a Muncii, în conformitate cu condițiile, practicile și posibilitățile naționale, trebuie să formuleze, implementeze și să revizuiască periodic o politică națională privind reabilitarea și ocuparea forței de muncă a persoanelor cu dizabilități, care să vizeze garantarea faptului că măsurile de reabilitare profesională corespunzătoare sunt puse la dispoziția tuturor persoanelor cu dizabilități și să promoveze oportunități de angajare pentru persoanele cu dizabilități pe piața muncii și să fie un garant al principiului egalității de șanse între lucrătorii cu dizabilități și lucrătorii în general.

Cuvinte-cheie: muncă; dizabilitate; adaptare rezonabilă; acțiuni afirmative; tratament diferențiat.

Each Member of International Labour Organisation shall, in accordance with national conditions, practice and possibilities, formulate, implement and periodically review a national policy on vocational rehabilitation and employment of disabled persons which shall aim at ensuring that appropriate vocational rehabilitation measures are made available to all categories of disabled persons and at promoting employment opportunities for disabled persons in the open labour market and be based on the principle of equal opportunity between disabled workers and worker generally.

Keywords: labor; disability; reasonable accommodation; affirmative action; different treatment.

Unul din drepturile fundamentale ale persoanelor este dreptul la muncă, care pentru marea majoritate a populației reprezintă principala sursă de venit. Articolul 43 al Constituției Republicii Moldova prevede că „orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului” [1]. Obligația corelativă a statului de a asigura exercitarea dreptului la muncă de către persoane nu este o obligație directă, în sensul de a asigura fiecare persoană cu un loc de muncă, ci vizează crearea și implementarea mecanismelor ce ar asigura exercitarea dreptului la muncă de către persoanele apte de muncă. Aceste mecanisme vizează asigurarea dreptului la educație, obținerea unei profesii, implementarea măsurilor active și pasive de ocupare a forței de muncă etc.

Legislația națională definește persoana cu dizabilități drept acea persoană cu deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere/obstacole, pot îngreuna participarea ei deplină și eficientă la viața societății în condiții de egalitate cu celelalte persoane [2]. Iar Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități [3] definește „persoanele cu dizabilități” drept persoanele care au handicap fizic, mintal, intelectual sau senzorial permanent care în interacțiune cu alte obstacole poate împiedica participarea lor eficientă la viața socială, în aceeași măsură ca și alți cetățeni.

Una din cele mai întâlnite probleme este discriminarea persoanelor cu dizabilități în toate sferele vieții sociale. Astfel, potrivit studiului sociologic *Percepțiile populației din Republica Moldova privind fenomenul discriminării*, persoanele cu dizabilități sunt cel mai frecvent discriminate la angajarea în câmpul muncii, la locul de muncă și în instituțiile educaționale [4].

Legislația națională, cât și cea internațională interzic expres discriminarea pe criterii de dizabilitate refe-

ritor la toate aspectele și formele de încadrare în muncă, inclusiv la condițiile de recrutare, plasare, angajare și desfășurare a activității de muncă, la avansarea în carieră, la condițiile de sănătate și securitate la locul de muncă.

Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități definește „discriminarea din cauza dizabilității” ca fiind orice deosebire, excludere sau restricție făcută din cauza dizabilității, care are ca scop sau efect de a împiedica sau anula recunoașterea sau exercitarea, în egală măsură cu alți cetățeni, a omului și libertăților fundamentale ale drepturilor cu privire la activitatea politică, economică, socială, culturală, civilă sau oricare altă activitate. Include toate formele de discriminare, inclusiv refuzul unei acomodări rezonabile.

La nivel național, a fost adoptată Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, care conturează clar garanții pentru asigurarea egalității acestor categorii de persoane în toate sferele vieții sociale. Potrivit acestui act normativ, discriminarea persoanelor cu dizabilități constă în orice deosebire, excludere, marginalizare, limitare sau preferință, precum și în refuzul de creare a condițiilor favorabile și de adaptare rezonabilă, care conduc la imposibilitatea sau complicarea recunoașterii, îndeplinirii sau folosirii drepturilor civile, politice, economice, sociale sau culturale, este interzisă și se pedepsește conform legislației în vigoare.

Realizarea dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități continuă să fie o problemă dureroasă chiar și în secolul XXI, deoarece statul nu asigură la justă valoare încadrarea în muncă a acestor categorii de persoane. Angajarea la muncă a persoanelor cu dizabilități trebuie să se realizeze conform pregătirii lor profesionale și a capacității lor de muncă, atestate prin certificatul de încadrare în grad de dizabilitate și conform recomandărilor conținute în programul individual de reabilitare și incluziune socială.

Carta socială europeană [5] prevede la art. 15: „În

vederea garantării exercitării efective de către persoanele handicapate, indiferent de vârstă, de natură și de originea handicapului lor, a dreptului la autonomie, la integrare socială și la participare în viața comunității, părțile se angajează, în special:

1. să ia măsurile necesare pentru a furniza persoanelor handicapate o orientare, o educație și o formare profesională în cadrul schemelor generale ori de câte ori este posibil sau, dacă nu este posibil, prin intermediul instituției specializate publice sau private;

2. să favorizeze accesul la angajare al acestor persoane, prin orice măsură susceptibilă de a încuraja patronii să angajeze și să mențină în activitate persoane handicapate în mediul obișnuit de muncă și să adapteze condițiile de muncă la nevoile acestor persoane sau, atunci când datorită handicapului acest lucru nu este posibil, prin organizarea sau crearea de locuri de muncă protejate în funcție de gradul de invaliditate. Aceste măsuri pot justifica, dacă este cazul, recurgerea la servicii specializate de plasare și de însoțire”.

Legislația națională prevede că angajarea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii se realizează prin mai multe forme. O primă modalitate o reprezintă angajarea la întreprinderi, instituții și organizații în condiții obișnuite. Aceasta presupune faptul că persoanele cu dizabilități vor lucra în condiții egale cu ceilalți salariați. În cazul în care va fi necesar, unitatea respectivă trebuie să asigure adaptarea rezonabilă a locului de muncă.

O a doua modalitate de încadrare în muncă a persoanelor cu dizabilități o reprezintă munca la domiciliu. Condițiile în care persoana va munci la domiciliu vor fi stabilite în contractul de muncă. Evident că în sarcina angajatorului va fi obligația de a asigura cu materie primă sau aparataj pentru aferent activității ce urmează a fi desfășurată de către salariat. Munca la domiciliu este o alternativă bună, însă aceasta limitează socializarea tête-a-tête a salariatului cu colegii de muncă, ceea ce împiedică, într-o anumită măsură, implicarea efectivă în comunitate.

O a treia modalitate de exercitare a dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități o reprezintă angajarea acestora la întreprinderi specializate. Ca regulă, societățile și asociațiile obștești ale persoanelor cu dizabilități creează întreprinderi specializate care angajează în muncă persoane cu dizabilități. Statul subvenționează parțial procurarea utilajului și a materiei prime, crearea locurilor de muncă, compensează parțial contribuțiile de asigurări sociale de stat achitate de către întreprinderile specializate ale Societății Invalizilor din Republica Moldova, Societății Orbilor din Republica Moldova și Asociației Surzilor din Republica Moldova. Mijloacele financiare respective sunt aprobate anual prin legea bugetului de stat. De asemenea, întreprinderile specializate se scutesc de impozite și taxe conform legislației în vigoare. Întreprinderile specializate ale asociațiilor obștești ale persoanelor cu dizabilități, în colaborare cu agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, întreprind, după caz, măsuri pentru identificarea și plasarea angajaților acestor întreprinderi în condiții de muncă obișnuite, conform legislației.

Legislația în vigoare prevede obligativitatea elabo-

rării anuale a programelor de plasare în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități. Această obligație este pusă pe seama Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, autorităților publice centrale și locale responsabile și cu participarea asociațiilor obștești ale persoanelor cu dizabilități, a sindicatelor și patronatelor.

În vederea transpunerii în practică a garanțiilor juridice privind exercitarea dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități, angajatorii întreprind următoarele măsuri specifice:

a) adaptarea rezonabilă la locul de muncă;
b) proiectarea și adaptarea locurilor de muncă, astfel încât acestea să devină accesibile persoanelor cu dizabilități;
c) furnizarea de noi tehnologii și dispozitive de asistență, de instrumente și echipamente care să permită persoanelor cu dizabilități obținerea și menținerea locului de muncă;

d) furnizarea de instruiți și a sprijinului adecvat pentru aceste persoane. Autoritățile publice centrale și locale responsabile vor acorda angajatorilor suportul necesar pentru realizarea măsurilor enunțate mai sus în limitele competențelor lor funcționale.

Unul din cele mai discutabile și problematice aspecte privind exercitarea dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități privește adaptarea rezonabilă a locurilor de muncă. Angajatorii sunt extrem de reticenți în această privință, deoarece, în general, practic orice adaptare rezonabilă implică cheltuieli. Adaptarea rezonabilă presupune modificarea sau ajustarea necesară și corespunzătoare, fără a impune o povară exagerată, atunci când acestea sunt necesare pentru a garanta, persoanelor cu dizabilități, beneficierea de drepturile și libertățile fundamentale ale omului și exercitarea acestora, în egală măsură cu alți cetățeni.

Cel mai des motiv invocat în lipsa acomodării rezonabile este lipsa resurselor financiare. Ar trebui să fie făcut un test de justete pentru a evalua orice refuzuri pentru măsuri de acest gen. Un angajator, o instituție de învățământ sau de altă natură sau un furnizor de servicii nu poate pretinde că povara, inclusiv povara financiară, de a oferi acomodare rezonabilă pentru o persoană cu dizabilități este „disproporționată” în cazul în care au la îndemână fonduri sau alte forme de asistență pentru a ajuta angajatorii să facă acest lucru [6].

În mod concret, adaptarea rezonabilă în vederea exercitării dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități presupune:

- adaptarea locurilor sau posturilor de muncă, de exemplu, semnalizări vizuale de avertizare;
- modificarea instrucțiunilor sau a manualelor de referință, de exemplu, instrucțiuni vizuale sau cu imagini;
- asigurarea iluminatului corespunzător (pentru a citi cu ușurință mișcarea buzelor);
- asigurarea tuturor informațiilor despre securitate și sănătate în formate accesibile;
- distribuirea unor sarcini ale persoanelor cu dizabilități către alte persoane, de exemplu, cele de conducere a unui vehicul;
- informarea și instruirea specială a responsabililor și a personalului pentru a ajuta lucrătorii cu dizabilități.

Instruirea este necesară pentru cei care au sarcina de evacuare a lucrătorilor cu dizabilități în caz de urgență, inclusiv de utilizare a echipamentelor speciale de evacuare; asigurarea de semnalizare luminoasă pentru alarmă în caz de incendiu sau alte dispozitive de avertizare vizuale sau cu vibrații pentru a suplimenta alarmele auditive (instalate în toate zonele, inclusiv în toalete); telefoane speciale pentru persoanele cu deficiențe auditive;

– rampe și ascensoare pentru persoanele ce se deplasează cu ajutorul scaunelor rulante, mănere la uși adaptate special etc.

Codul muncii al Republicii Moldova prevede o serie de garanții pentru munca persoanelor cu dizabilități, cum sunt:

a) interzicerea aplicării perioadei de probă. Această măsură se înscrie în aria tratamentului diferențiat, fiind un procedeu de promovare a acestor categorii de persoane pe piața muncii. Pe cale de consecință, în cazul în care, o persoană cu dizabilități va fi concediată pentru rezultatul nesatisfăcător al perioadei de probă, o asemenea concediere trebuie calificată drept una ilegală;

b) suspendarea contractului individual de muncă în circumstanțe ce nu depind de voința părților pe motiv de stabilire pe termen determinat a gradului de invaliditate ca urmare a unui accident de muncă sau a unei boli profesionale;

c) durata redusă a timpului de muncă pentru invalizii de gradele I și II (dacă aceștia nu beneficiază de înlesniri mai mari), se stabilește o durată redusă a timpului de muncă de 30 de ore pe săptămână, fără diminuarea drepturilor salariale și a altor drepturi prevăzute de legislația în vigoare etc.

Garanții suplimentare sunt prevăzute în legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, care prin art. 39 stabilește că pentru persoanele cu dizabilități severe angajate în muncă, în cazul în care acestea nu beneficiază de facilități mai mari, se stabilește un concediu anual cu o durată de 40 de zile calendaristice, iar pentru persoanele cu dizabilități accentuate – un concediu anual cu o durată de 32 de zile calendaristice.

Având în vedere faptul că încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități este la un nivel foarte scăzut, legislația în vigoare a stabilit mecanismul legal de aplicare a acțiunilor afirmative în acest domeniu. Acțiunile afirmative presupun, pe de o parte, recunoașterea dezavantajelor acumulate de grupurile respective, precum și dezvoltarea de politici și de practici care ajută la depășirea dificultăților acestor persoane în scopul ajutării lor de a se integra mai ușor în societate. Acțiunile afirmative implică adoptarea unor măsuri politice menite să conducă la o reprezentare proporțională a unor grupuri sociale într-o multitudine de domenii, domenii în care grupurile în cauză au fost în mod tradițional marginalizate sau sunt doar incidental reprezentate. Țara în care s-au inventat măsurile afirmative este Statele Unite ale Americii. Aceste măsuri, care urmăreau asigurarea șanselor egale de angajare au fost luate din dorința de a obține ca rezultat egalitatea de șanse ca fapt concret. Organizațiile ce primeau fonduri federale trebuiau să aibă un plan scris de acțiune afirmativă, conținând cote de angajare a femeilor și membrilor minorităților rasiale, a persoanelor cu dizabilități, pe baza analizelor forței

de muncă și a proporției acestor minorități în numărul total al populației.

Categoriile sociale dezavantajate și expuse riscului excluziunii sociale, precum sunt persoanele cu dizabilități au nevoie de șanse egale și de respect atât din partea comunităților proprii, cât și din partea populației privilegiate pentru ca să se poată afirma pe piața muncii în acord cu nevoile, aspirațiile și interesele lor.

O caracteristică a acțiunilor afirmative este aceea că ele trebuie să aibă o durată prestabilită de timp, iar la expirarea acestei perioade de timp se presupune faptul că factorii de determinau discriminarea acestor categorii de persoane pe piața muncii au dispărut.

Potrivit legislației naționale, angajatorii, indiferent de forma de organizare juridică, care conform schemei de încadrare a personalului au 20 de angajați și mai mult, creează sau rezervează locuri de muncă și angajează în muncă persoane cu dizabilități într-un procent de cel puțin 5 la sută din numărul total de salariați.

Acțiunile afirmative în favoarea persoanelor cu dizabilități pe tărâmul raporturilor juridice de muncă au un caracter temporar și au scopul de a preveni și elimina discriminarea în domeniile în care persoanele cu dizabilități sunt discriminate, implicând adoptarea unor măsuri politice menite să conducă la o reprezentare proporțională a acestora într-o multitudine de domenii, domenii în care aceste categorii de persoane au fost în mod tradițional marginalizate sau sunt doar incidental reprezentate. Acțiunile afirmative presupun, mai întâi, recunoașterea dezavantajelor acumulate de grupurile respective, precum și dezvoltarea de politici și de practici care ajută la depășirea dificultăților.

Realitatea din Republica Moldova atestă faptul că aplicarea acțiunilor afirmative în privința persoanelor cu dizabilități, în ceea ce privește realizarea dreptului la muncă, rămâne a avea doar un caracter declarativ, deoarece, de facto, nu implementează acest mecanism. De asemenea, nu au fost efectuate controale tematice de către factorii de decizie (Inspectoratul de stat al Muncii) pentru a verifica modul în care reglementările Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități se asigură în mod practic.

O altă obligație impusă angajatorilor se referă la procedura ce ține de asigurarea evidenței cererilor de angajare în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități. Respectiv, angajatorii trebuie să asigure evidența cererilor (a documentelor anexate la acestea) ale persoanelor cu dizabilități care s-au adresat pentru a fi angajate în muncă într-un registru separat de strictă evidență, care va conține înscrisuri privind deciziile de angajare sau refuz, cauzele refuzului, contestațiile etc. De asemenea, pe seama angajatorilor, este instituită obligația de a informa agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă despre: locurile de muncă create și/sau rezervate pentru angajarea persoanelor cu dizabilități, în termen de 5 zile de la data la care au fost create/rezervate; ocuparea de către persoanele cu dizabilități a locurilor de muncă care au fost create/rezervate, în termen de 3 zile de la data la care au fost ocupate.

Conform recomandărilor Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă sau structurilor sale teritoriale, persoana cu dizabilități

este plasată în câmpul muncii la angajatorul în a cărui întreprindere/instituție aceasta și-a pierdut parțial capacitatea de muncă. Angajatorul este obligat să repartizeze locurile de muncă disponibile ori să creeze locuri de muncă noi pentru a plasa în câmpul muncii persoanele care și-au pierdut parțial capacitatea de muncă în urma unui accident de muncă la angajatorul respectiv sau care au contractat o boală profesională în urma căreia au fost recunoscute drept persoane cu dizabilități. În cazul în care lipsesc condițiile pentru continuarea activității de muncă a persoanelor care și-au pierdut parțial capacitatea de muncă la același angajator, plasarea lor în câmpul muncii se realizează prin intermediul agențiilor teritoriale pentru ocuparea forței de muncă și asociațiilor obștești ale persoanelor cu dizabilități.

Persoanele cu dizabilități apte de muncă, care doresc să se integreze sau să se reintegreze în câmpul muncii au acces la orientarea, formarea și reabilitarea profesională, indiferent de tipul și gradul de dizabilitate. Persoanele cu dizabilități participă activ la procesul de evaluare a procentului capacității de muncă și la procesul de orientare, formare și reabilitare profesională, au acces la informare și la alegerea activității potrivit dorințelor și aptitudinilor proprii. Serviciile de orientare și formare profesională sunt oferite de organul teritorial pentru ocuparea forței de muncă conform programului individual de reabilitare și incluziune socială a persoanei cu dizabilități. Beneficiază de orientare și formare profesională persoana cu dizabilități care este școlarizată și are vârsta corespunzătoare pentru integrarea profesională, persoana care nu are un loc de muncă, cea care nu are experiență profesională sau cea care, deși încadrată în muncă, i se recomandă recalificarea profesională în conformitate cu programul individual de reabilitare și incluziune socială, după caz. Serviciile de reabilitare profesională sunt oferite de Centrul Republican Experimental de Protezare, Ortopedie și Reabilitare și de instituțiile și centrele de reabilitare specializate, în conformitate cu recomandările conținute în programul individual de reabilitare și incluziune socială. Beneficiază de reabilitare profesională persoana angajată în muncă sau, după caz, persoana căreia i s-a propus un loc de muncă, însă, din cauza stării de sănătate în interacțiune cu diverse obstacole, nu-și poate desfășura activitatea de muncă conform calificării și necesită restabilirea, recuperarea sau compensarea funcțiilor dereglate ale organismului și a capacității de muncă. Mijloacele financiare necesare pentru orientarea, formarea și reabilitarea profesională a persoanelor cu dizabilități se alocă din bugetul de stat, prin intermediul instituțiilor responsabile, în modul stabilit de legislația în vigoare. În vederea asigurării procesului de evaluare a procentului capacității de muncă, precum și a procesului de orientare, formare și reabilitare profesională a persoanelor cu dizabilități, autoritățile publice responsabile au obligația să ia următoarele măsuri specifice: să realizeze și/sau să diversifice programele privind orientarea, formarea și reabilitarea profesională a persoanelor cu dizabilități; să coreleze orientarea, formarea și reabilitarea profesională a persoanelor cu dizabilități cu cerințele pieței muncii; să creeze condiții

pentru accesul persoanelor cu dizabilități la evaluarea procentului capacității lor de muncă, cât și la orientarea, formarea și reabilitarea lor profesională în orice meserie, în funcție de abilitățile personale.

Realizarea dreptului la muncă de către persoanele cu dizabilități, în marea majoritate a cazurilor, rămâne a fi doar un vis al acestor persoane, iar principalii factori care contribuie la rata scăzută de ocupare a persoanelor cu dizabilități sunt: lipsa serviciilor de tranziție, evaluări restrictive a capacității de muncă, atitudinile discriminatorii ale angajatorilor potențiali, lipsa de programe de muncă susținută. În momentul actual, angajatorii sunt foarte reticenți atunci când se pune „problema” angajării persoanelor cu dizabilități.

Statul trebuie să recunoască și să respecte dreptul persoanelor cu dizabilități de a beneficia de măsuri care să le asigure autonomia, integrarea socială și profesională, precum și participarea la viața comunității”. Statul este obligat să combată orice discriminare pe motiv de dizabilități în definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor sale în ceea ce privește garantarea dreptului la muncă pentru persoanele cu dizabilități.

Drept soluții pentru combaterea stării precare a persoanelor cu dizabilități, în viziunea noastră, sunt:

a) adaptarea rezonabilă a locurilor de muncă ținând cont de diversele tipuri de dizabilități ale persoanelor. Evident că încurajăm statul ca să subvenționeze cheltuielile aferente adaptării rezonabile;

b) monitorizarea implementării în practică a acțiunilor afirmative de către angajatori. Un angajator care ar avea o politică de personal incluzivă ar aduce un plus de imagine companiei sale. De asemenea, prezența unei persoane cu dizabilități în colectivul de muncă va atrage noi clienți, tot persoane cu dizabilități sau familiile acestora. De altfel, în situațiile în care într-un colectiv de muncă există un salariat cu dizabilități, aceasta duce la solidaritate socială;

c) cultivarea și dezvoltarea respectului pentru diversitate în societate, deoarece o societate incluzivă corespunde normelor democrației adevărate.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 din 12.08.1994.
2. Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 155-159/508 din 27.07.2012.
3. Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată prin Legea nr. 166 din 09.09.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 126-128/428 din 23.07.2010.
4. Percepțiile populației din Republica Moldova privind fenomenul discriminării: studiu sociologic, <http://soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Sociologic.pdf> (vizitat: 02.08.2016).
5. Carta socială europeană revizuită, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 484-XV din 28.09.2001.
6. Decizia integrală poate fi consultată aici: http://dis.md/wp-content/uploads/2013/12/DECIZIE-conf-din-20-12-2013-cauza-017_2013-E-C.pdf (vizitat: 02.09.2016).

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND PROCESUL DE MODERNIZARE A JUSTIȚIEI ÎN MOLDOVA ȘI VALAHIA PÂNĂ LA UNIREA PRINCIPATELOR

*Oxana CHISARI-LUNGU,
doctor în drept, lector universitar (USM)*

Organizarea judecătorească în toate timpurile a constituit un factor important pentru societate, fiindcă este un domeniu unde sunt implicate concomitent toate păturile sociale. Din aceste considerente, chiar și Constantin Mavrocordat a atras o atenție deosebită anume organizării judecătorești pe parcursul efectuării reformelor. Tocmai în acea perioadă au început să se implementeze primele principii democratice în domeniul justiției.

Cuvinte-cheie: tribunal; instanță de judecată; regulamente organice; judecător; procuror; litigiu civil; organizare judecătorească; proces de modernizare.

The judicial organization in all times constituted an important factor for the society because it is a field in which are involved all the social strata. Because of this even Constantin Mavrocordat paid a special attention to the judicial organization during the period of reforms implementation. Namely in that period there began to be implemented the first democratic principles in the field of justice.

Keywords: court; judicial act; organic regulations; judge; advocate; civil case; judicial organization; modernization process.

Ca orice proces din istoria umanității și procesul de modernizare a justiției a debutat, mai întâi, prin ideile noi pe care le-au promovat cele mai luminate minți ale omenirii – savanți, oameni ai culturii, practicieni și oameni politici. Dar, așa cum a specificat foarte ingenios profesorul finlandez J. Kekkonen, ideile juridice, ca orișicare alte idei, nu se răspândesc ca bolile [10, p. 111]. Aceste idei au ajuns să fie realizate treptat în unele state ca rezultat al frământărilor sociale, revoluțiilor și reformelor. Pentru a analiza evoluția organizării judecătorești de pe teritoriul dintre Prut și Nistru, este necesar să evidențiem că acest teritoriu, până la anexarea lui la Imperiul Rus în 1812, a fost parte componentă a Principatului Moldovei. Iar pe acel teritoriu, deși în Evul Mediu justiția nu era separată de administrație, totuși, la mijlocul secolului al XVIII-lea, în perioada domniei lui Constantin Mavrocordat, au început să se propage primele idei de reformare a domeniului judecătorec și să fie realizate unele acțiuni în acest sens. În biblioteca domnitorului Constantin Mavrocordat se găseau operele iluminiștilor vest-europeni ce tratau pe larg principiile dreptății, libertății, egalității, printre autori fiind: H.Grotius, J.Locke, S.Pufendorf ș.a. [8, p.151].

Fundamentul teoretic al reformei judiciare din ambele principate (Constantin Mavrocordat a domnit de 6 ori în Valahia și de 4 ori în Moldova, astfel încât se intitula domn al Valahiei și Moldovei) o reprezenta Constituția din 7 februarie 1741, care a fost aprobată la câte o adunare a stărilor din fiecare principat. Textul acestei Constituții a fost publicat în Franța în „Mercur de France”, în 1742 [9, p. 29-34].

O inovație demnă de remarcat este cea cu privire la remunerarea dregătorilor care judecau, această inovație având scopul „achitării cu vrednicie de sarci-

na lor și a putea mai ușor primi marele număr de jăluitoari, dacă își vor exprima în scris părerea lor asupra pricinilor”, urmând ca și cuantumul salariului să fie direct proporțional cu munca depusă în vederea înfăptuirii justiției. Deci Mavrocordat urmărea să curme abuzurile frecvente legate de taxele nedrepte și „daturile” plătite de justițiabili. Trebuie menționat că nu toți domnitorii au urmat politica lui C. Mavrocordat, dar totuși printre cei mai consecvenți poate fi numit domnitorul Grigore Calimachi (1761-1764, 1767-1769) [1, p.256].

Boierii de divan urmau a redacta anaforale care reprezentau un fel de aviz înaintat domnitorului și remunerarea autorilor putea depinde de numărul și calitatea acestor anaforale.

Deși instanța supremă rămânea a fi compusă din domnitor și divan, aceasta era concepută, în special, ca instanță de apel și ca prima instanță pe dosarele penale ale unor infractori deosebit de periculoși, căci în concepția lui C. Mavrocordat, cele mai multe cauze urmau a fi soluționate în ținut, astfel se încerca pentru prima dată în istoria justiției naționale o ierarhizare a instanțelor, dar și o apropiere a justiției de justițiabili. Constantin Mavrocordat a consacrat și consolidat rolul divanului ca instanță de apel, poruncind ispravnicilor: „Cine va cunoaște că i s-au făcut strâmbătate la judecăți cu cela ce au avut pără, cu carte de judecată să iasă la divan”. De aceea domnitorul pune în vedere ispravnicilor că pentru judecata apelurilor care sunt doar de competența divanului, să înștiințeze și cealaltă parte „și să luați mărturie de la 2-3 oameni, cum că l-ați îmbiet la divan și, de n-a vre să vie, atunci l-om aduce noi, căci noi pe un om singur nu-l putem judeca, până nu sunt amândoi de față”. Și pentru o mai bună cunoaștere de către popor a ordinii noi instituite, a dat indicație preotului și vornicelului fiecărui sat

să citească porunca sa în fața sătenilor și să semneze cum că s-a citit în satul lor [5, p.227].

Competența generală a marilor dregători a fost desființată de C. Mavrocordat. Totuși, eliminând din competența marilor dregători dreptul de a judeca, le-a lăsat dreptul de a judeca propriii subalterni (de exemplu, marele vistiernic putea judeca abuzurile comise în exercițiul funcțiunii fiscale de subalternii săi). Marele vornic putea judeca doar cauze civile, cele penale erau de competența divanului. În schimb, în materie civilă competența marilor vornici s-a lărgit, ei având dreptul de a judeca și pricini de stăpânire de pământ, care anterior țineau numai de competența domnului și a marelui logofăt [1, p.257].

Marii vornici, ca judecători delegați de domn, de rând cu alți dregători întocmeau anafora (actul) ce era prezentată domnului spre aprobare. Astfel, judecata marilor boieri se reducea la alcătuirea de anafore pe cauze concrete, care erau un fel de proiecte de hotărâri, și la înaintarea lor domnitorului, decizia acestuia reprezentând soluția dată conflictului juridic.

În Așezământul lui C. Mavrocordat din 1741 se fixa competența *ratione loci* pentru marii vornici, delimitându-le competența teritorială: „Vel vornicul de Țara de Jos să judece pe oamenii de ținuturile de jos. Vel vornicul de Țara de Sus – pe oamenii de ținuturile de sus”. Competența în materie civilă a ispravnicilor de ținut a fost lărgită prin poruncile lui C. Mavrocordat. De competența ispravnicilor de ținut prin reforma lui Mavrocordat țineau pricinile de moșii, în special, hotărnicirile, pe care ispravnicul trebuia să le realizeze cu concursul a 2 mazili din ținutul în care se găsea moșia, dar în calitate de moșie erau nu numai satele, părțile de sat, ci putea fi și via, locul de casă, un teren urban etc. Implicarea mazililor era, pe de o parte, o încercare de a-i implica în viața publică pe cei ce erau descendenți ai boierilor (este adevărat, de un rang inferior, de rangul trei) pentru a le capta susținerea, dar și valorificarea cunoștințelor unor persoane ce aveau sau au avut moșii.

Ispravnicilor li s-au lăsat atribuții ce vizau doar primele cercetări în dosarele penale, în special, în ceea ce ține de infracțiunile grave. C. Mavrocordat porunca: „Tâlharii de se vor prinde numai cât să le dea sama ispravnicul de faptele lor, pe cine de ce au păgubit și îndată să-i trimită la divan, făcând știre cu carte...”. Pentru o mai bună asimilare de către autoritățile locale a inovației sale, domnitorul repeta în același act: „Pe tâlhari de furțișag să nu hotărască, numai să-i trimită aice” [1, p. 258].

Domnitorul clarifica sensul „tâlhărie sau furțișag mare” în accepțiunea de atunci, aducând unele exemple: „Și tâlharii, măcar că până la un stup di să va dovedi că au furat, acesta tot tâlhar este și furțișag mare se socotește, afară de furțișaguri mici, de o găină sau altele ca aceste, cari să numesc potlogării”. În această

explicație, domnitorul urma cutuma și tradiția locală, inclusiv cea fixată de *Cartea Românească de Învățătură* despre furtul în proporții mici – al unei păsări, totodată, le califică ca potlogării, care erau lăsate în competența judecății locale, asupra căreia se insista în mod special: „Să nu vină omul cu orice potlogărie în divan”. Domnul se adresa și sătenilor, explicând avantajul reformei, le porunca să se adreseze pe loc și-i înștiința că nu mai trebuie să vină la divan pentru judecată, căci fac „mai multă cheltuială, decât dobânda voastră” [5, p.226].

În ținut a fost instituită funcția de judecător profesionist, cunoscător de pravile, care putea judeca singur sau împreună cu ispravnicul. Deși nu toți domnitorii au urmat această politică a lui Mavrocordat, unii totuși au asimilat-o, de exemplu, domnitorii Ioan și Grigore Calimach au reînviat instituția judecătorilor de profesie cu salariul plătit din vistieria statului. Și în divan s-a încercat profesionalizarea celor ce împărțeau dreptatea, astfel încât în 1742 timp de 3 luni au funcționat 3 judecători retribuți cu 50 de lei pe lună, unul dintre ei fiind chiar cronicarul Ion Neculce, dar măsura a trezit invidii, a „indispus” pe ceilalți boieri și domnitorul nu a mai insistat asupra ei. [7, p. 12]

În timpul ocupației țariste din 1769-1774, boierii moldoveni au înaintat o petiție către împărăteasa Rusiei, Ecaterina a II-a, cu cererea ca țara să fie condusă de 12 boieri, dintre care 6 boieri „să cerceteze și să hotărască numai judecățile”. Dând curs acestei petiții, în 1771 s-a înființat departamentul de justiție, astfel separându-se și la nivel central administrația de justiție. Tendința de modernizare a justiției a continuat și după această dată, astfel încât divanul avea patru departamente cu competență judecătorească: departamentele unu și doi cu competență în materie civilă, departamentul criminalicesc pentru dosarele penale (numit și departamentul de criminalion sau mai simplu „criminal”) și departamentul pricinilor străine pentru pricinile dintre străini și pământeni.

Prevederile reformei lui C.Mavrocordat au fost urmate și în cazul Departamentului criminalicesc, care examina infracțiunile grave ca omuciderile, tâlhăriile, furturile, însă primele cercetări se făceau de ispravnici, împreună cu marele hatman, marele agă, care trimiteau departamentului toate actele procesuale întocmite de ei, împreună cu probele și infractorii.

Una dintre cele mai importante schimbări a fost aplicarea principiului separării puterii în stat, și anume, au avut loc primii pași în separarea atribuțiilor administrative de cele judecătorești, atât la nivel central, cât și la nivel local, s-a realizat pregătirea premiselor pentru trecerea spre justiția modernă.

Este important de indicat că C.Mavrocordat a încercat să desființeze privilegiul judiciar al stărilor sociale superioare, poruncind: „Ispravnicii de ținuturi să judece pe boieri, și pe mazili și țărani ce sunt la ți-

nutul său”. Această normă însă a întâmpinat rezistență din partea boierimii, care, și la finele secolului își arăta aversiunea față de ea, este adevărat sub motivul raționalist și iluminist asupra justiției, ca fiind serviciu ce poate fi realizat doar de cei cu cultură filosofică și juridică, care în exclusivitate pot să judece pricini importante. Această concluzie rezultă din contestarea din 1790 a boierului Iordachi Cantacuzino înaintată asupra unei hotărâri împotriva sa dată de o instanță din Roman: „Starea me boierească se ceri și după pravili, și după neștrămutatele obiceiurile pământului nostru să fie judecată iarăși de persoana de asemenea stare... persoanele de o stare cu totul mică și întunecată facu de istovu nelegiută acea hotărâre... Las a pomeni că sunt și fără idei, necum cu vreo știință de filosofie și pravili judecătorești” [7, p. 15].

Mavrocordat a insistat asupra condițiilor de acces liber la justiție și publicitate a proceselor, atât la nivel de divan, cât și în ținut. El le poruncea ispravnicilor să judece cu ușile deschise, muștrând pe cei ce nu prea „stau la judecată”. Întru asigurarea accesului la justiție, domnul le cerea ispravnicilor să judece neconținut și cu ușile deschise. Domnul probozea pe un ispravnic: „Oameni cu jalobă prea mult vin aici de la ținutul acela, de supără Divanul și pentru mici pricini până la un leu, doi lei și socot că ori ușile dumitale sunt închise, ori nu stați la judecată”. Instrucțiuni similare trimiteau și alți domnitori, care indicau ispravnicilor să judece fără să zăbovească, „să se lipsească și de vremea obișnuită a mâncării și a somnului, ca nicidecum să nu stee săracii locuitori așteptând și pierzându-și vremea și făcând cheltuială din pricina lenevirii dregătorilor” [1, p.226].

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în ambele principate au continuat eforturile de ameliorare a domeniului judiciar, care aveau ca fundament teoretic numeroase proiecte înaintate de boierimea din Moldova și Țara Românească. Astfel, în Țara Românească, în 1822, boierimea a elaborat un proiect intitulat „Îndreptarea țării după cele ce au pățimit de la străini la 1821”. Acest proiect conținea reglementări ce tindeau să accentueze procesul început de Ipsilanti privind separarea puterii judecătorești de cea executivă.

Un alt act ce conținea prevederi în domeniu a fost proiectul de constituție al cărvunarilor, elaborat în 1822, în Moldova, care, deși a rămas la stadiul de proiect, este important pentru a fi amintit tocmai pentru ideile pe care le enunța. Acest proiect pune accent pe separația puterilor, preconizând formarea și în materie civilă a unei instanțe speciale de apel. Conform acestuia, se diminuau atribuțiile judecătorești ale Domnitorului, el având dreptul să judece doar în cazul în care exista un dezacord între instanța de apel și cea de casare [7, p. 43].

Mai târziu, prin Convenția de la Akkerman din 1826, încheiată între Imperiul Otoman și Imperiul

Rus, s-a hotărât adoptarea regulamentelor obștești pentru îmbunătățirea stării din Principate. Referindu-ne la originea acestor acte, identificăm diferite opinii. Astfel, autorul Paul Negulescu consideră că acestea constituie, în cea mai mare parte, o operă românească, „întemeiată pe obiceiurile vechi ale pământului, dar îndreptate, ținându-se seama de cerințele timpului”, iar redactorii lor „au dat dovadă de o tehnică legislativă destul de bună, ca și de cunoașterea aprofundată a vechilor noastre așezări”. Nicolae Iorga vedea în aceste regulamente o adevărată constituție și tot marele nostru cărturar consideră că țarismul „a căutat să dea aceeași formă constituțională ambelor țări și au introdus chiar în Regulamentul organic articolul care pregătea unirea lor, fiindcă pentru ei era mult mai comod să le anexeze dintr-odată, decât fiecare principat pe rând” [4, p. 39].

Regulamentele Organice au fost puse în aplicare la 1 iulie 1831 în Țara Românească și la 1 ianuarie 1832 în Moldova, fiind confirmate de Imperiul Otoman în 1834, printr-un hatîșerif. Ele au fost considerate drept prima constituție scrisă, deși nu conțin doar reglementări constituționale, iar din cele constituționale nu conțin norme cu privire la drepturi și libertăți.

Printre multe alte reglementări, regulamentele consacra unele prevederi, în special, cu privire la organizarea judecătorească, având ca model legea franceză de la 1790. De exemplu, *Regulamentul Organic al Țării Românești* conține capitolul VII, intitulat: „Pentru cătarea judecăților în Valahia și pentru întocmirea și căderea judecătorilor”, iar în *Regulamentul Organic din Moldova*, capitolul VIII este intitulat: „Rânduiala judecătorească”.

Conform acestor prevederi, instanțele de judecată au fost organizate pentru prima dată pe grade de jurisdicție, cu competențe deosebite în raport cu natura litigiilor și valoarea acestora.

Aceste acte distingeau două categorii de instanțe judecătorești: ordinare și extraordinare. În calitate de instanțe de judecată extraordinare se evidențiau instanțe de judecată militare și instanțe de judecată eclesiastice. Conform doctrinei, întâlnim următoarea clasificare a instanțelor de judecată ordinare: „judecătoria de județ” în Țara Românească sau „tribunalul de ținut” în Moldova – instanță de judecată de gradul întâi; „divanurile judecătorești” în Țara Românească sau „divanurile de apelație” în Moldova – instanță de judecată de gradul doi; „Înaltul Divan” în Țara Românească sau „Divanul Domnesc” în Moldova – instanță de judecată de gradul trei [2, p. 17].

Însă, dacă analizăm înseși actele primare, adică *Regulamentele Organice* ale ambelor țări, atunci putem deduce puțin altă clasificare a instanțelor de judecată. Conform art. 280 al ROM, deducem următoarele categorii de instanțe de judecată: tribunalele de ținuturi și județe sătești; Divanul de Apelație; un tribunal

de comerț în orașul Galați; un tribunal de poliție în Iași; un tribunal criminal și Divanul Domnesc. În Țara Românească întâlnim practic aceleași instanțe de judecată, însă cu unele modificări neesențiale, de exemplu, art. 213 al ROV ne evidențiază judecătorii județelor; două divanuri judecătorești, așezate la București și Craiova; două judecătorii de Comerț cu reședința, de asemenea, la București și Craiova; o judecătorie de Poliție în București și Inaltul Divan sau Inalta Curte de Apelație.

Judecătoriile sătești s-au format cu scopul de a ajuta populația săracă, și de a evita deplasarea la județ cu vreo pricină neînsemnată. Aceste judecătorii numite și de împăcaciune și județe sătești aveau dreptul să judece pricinile până la o valoare de 10-15 lei și să și execute astfel de hotărâri (art.319 ROM). În componența lor intra preotul din sat și trei jurați aleși dintre săteni, care trebuiau să fie dintre fruntași, mijlocași și codași. Ei trebuiau să se întâlnească în fiecare duminică sau zi de sărbătoare, în casa preotului pentru a soluționa litigiile și a împăca părțile [3, p. 283]. Astfel se pune baza justiției de pace.

La rândul lor, instanțele de fond erau organizate și sub formă de judecătoria de județ în Țara Românească și tribunale de ținut în Moldova. Pe parcursul întregii perioade, ele au putut fi întâlnite sub mai multe denumiri. Astfel de judecătoria (tribunal) se înființează în fiecare județ (ținut), în componența lor intrând un președinte și doi membri în ambele principate, iar în Țara Românească și un procuror.

Referindu-ne la competența acestor instanțe, putem releva că în ceea ce privește competența civilă, ele puteau să judece în prima instanță toate pricinile civile și comerciale, iar în ultimă instanță, cele inferioare sumei de 150 de taleri în Țara Românească (art. 261 ROV) și 1.500 de lei sau cele legate de pământ până la 30 de stânjeni în Moldova (art. 303 ROM).

De asemenea, se poate de vorbit și despre competența penală în prima instanță, cum ar fi, de exemplu, Tribunalul de Iași care s-a împărțit în două secții – una civilă și una penală, fiecare dintre ele având câte un președinte și doi judecători. În Țara Românească, conform art. 262 al *Regulamentului Organic*, judecătoriile de județ judecau în prima instanță și pricinile corecționale pentru care se prevedea pedeapsa până la un an de închisoare.

La Iași, în baza art.342 s-a format Tribunalul de poliție îndreptătoare: „Acest tribunal este alcătuit din două mădulări și de un președinte, și va judeca toate micile pricini ce se întâmplă între micii locuitori a celor mai de jos trepte ale orașului Iași, precum: bătăi, sfezi și alte pricini de acest fel, care tulbură liniștea” [11, art.342].

O astfel de instanță asemănătoare a existat și la București.

Al doilea grad jurisdicțional în Țara Românească

este format de cele două Divanuri judecătorești, unul la București și celălalt la Craiova.

În circumscripția Divanului judecătoresc din București intrau cele treisprezece județe muntene, din stânga Oltului, iar în circumscripția Divanului din Craiova intrau cinci județe ale Olteniei.

Componența Divanului din București era formată din doisprezece membri, șapte – pentru secția civilă, și cinci – pentru secția criminală. Pe lângă această secție, se mai formase și o secție cu caracter provizoriu numită Divan Vremelnic. În cazul când o pricină va avea atât caracter criminalicesc, cât și civil sau comercial, se va judeca de mai multe secții, numai că preferință urma să i se acorde secției criminalicești.

Divanul Craiovei era format din opt membri, cinci – pentru secția civilă, și trei – pentru secția criminală.

De competența Divanurilor ținea judecata „Apelațiilor” împotriva hotărârilor instanțelor judecătorești de gradul întâi. Ele judecau fără apel „desăvârșit” până la 5.000 lei capital sau 500 – venit, numai dacă hotărârea lor era aceeași ca și a primei instanțe, sau părțile renunțau la apel.

În Moldova instanțele judecătorești de gradul doi diferă puțin de cele din Țara Românească. Astfel, la Iași se formează două „Divanuri de Apelație”, unul pentru Țara de Sus și altul pentru Țara de Jos, fiecare fiind compus dintr-un președinte și patru asesori.

Conform art. 320-332 ale ROM, în competența acestor organe intră judecarea apelurilor împotriva hotărârilor civile și comerciale pronunțate de tribunalele de ținut din jurisdicția respectivă.

În 1835 s-au desființat aceste două divane și s-a format unul singur pentru toată țara, în componența căruia intra un președinte și șase asesori. Prin legea din 1846 asesorii au fost reduși la patru, adăugându-se însă trei candidați, care îi puteau înlocui pe asesori în cazul în care aceștia erau împiedicați de unele circumstanțe să judece [6, p. 177].

În ceea ce privește organele cu competență penală, ele diferă de cele cu competență civilă, fiindcă pe parcurs se reformează diferite organe judecătorești.

La 1832 Departamentul criminalicesc existent încă din 1789 se transformă în Tribunalul de pricini criminale, cu competența de a judeca toate pricinile criminale. Acest organ s-a instituit conform art. 346-351 ROM și în componența acestuia intra un președinte și doi membri. Totodată, un avocat asigura apărarea acuzaților pe parcursul procesului. Iar competența include soluționarea tuturor pricinilor criminale, care au fost cercetate în prima instanță de către tribunalele ținuturilor. Hotărârile acestui tribunal erau valabile și se puneau „în lucrare numai după cercetarea lor de către divanul domnesc și întărirea lor de către domnul” (art. 357) având caracterul unor anafore [3, p. 284].

Pe lângă instanțele menționate anterior, mai putem vorbi și despre alte instanțe specializate, și anume,

cele comerciale. În Țara Românească existau două judecătoria comerciale, una – la București și alta – la Craiova. În competența acestor instanțe intra judecarea pricinilor comerciale și apelațiile împotriva hotărârilor judecătoriale de întâia cercetare.

În Moldova activa Tribunalul de comerț din Galați. Instanța respectivă a fost fondată spre înlesnirea și siguranța negoțului, aceasta o observăm chiar și din componența sa, fiindcă doar președintele tribunalului era boier, iar ceilalți doi membri erau anume negustori, aleși dintre cei mai însemnați atât întru purtările cele bune, cât și întru știința rânduielilor și a economiei. Conform art. 334 al ROM: „Acest tribunal va judeca toate pricinile atingătoare atât de îndatoririle și alcătuirile urmate între neguțătorii boltași și bancheri, cât și toate actele de comerț” [2, p. 18].

Pentru asigurarea mersului normal al negoțului și în alte regiuni, de exemplu, în Iași marele staroste al negoțului asista la soluționarea litigiilor comerciale în cadrul tribunalului de ținut, iar la Focșani și Botoșani erau numiți câte doi negustori sau târgoveți, care erau invitați de către președintele tribunalului ținutului pentru a fi părtași la toate ședințele ce țin de pricinile negustorești.

Înaltul Divan în Țara Românească și Divanul Domnesc în Moldova, după cum am menționat, constituiau al treilea grad de jurisdicție.

Înaltul Divan era compus din președinte care era marele ban, șase judecători și doi supleanți. În competența Divanului intra judecarea apelurilor împotriva hotărârilor divanurilor judecătorești și ale judecătoriilor comerciale. Hotărârile lui erau definitive, doar cu condiția că până la executare trebuiau aduse la cunoștința Domnului. De aici observăm că deși Regulamentele Organice au fost primele acte care au exclus competența judecătorească a Domnului, totuși acesta a continuat să aibă o influență asupra hotărârilor judecătorești [2, p. 18].

După competență Divanul Domnesc din Moldova se aseamănă cu Înaltul Divan al Țării Românești, componența fiind diferită. Astfel, Divanul Domnesc era format din șapte membri, dintre care patru erau numiți de către Domn, iar trei de Obșteasca Obişnuită Adunare. Dintre acești membri, Domnul numea un președinte, care trebuia să prezideze ședințele în lipsa sa, iar în prezența sa, această persoană nu mai putea participa la soluționarea cazurilor. În cazurile când ședințele erau prezidate de către Domn, el nu avea dreptul la vot decât doar atunci când voturile celorlalți membri se împărțeau egal.

Pe lângă sistemul instanțelor judecătorești, Regulamentele Organice mai conțin și alte prevederi referitoare la organizarea judecătorească. Odată cu aplicarea acestor acte se formează un organ nou, numit **Obişnuita Obştească Adunare**. În competența acestuia intra

punerea în aplicare a prevederilor Regulamentului, dar uneori chiar și modificarea lui. Prin intermediul acestui organ a fost modificată și organizarea sistemului judiciar. Astfel, în Țara Românească s-a format un organ nou – Înalta Curte de Revizie care soluționa apelurile împotriva hotărârilor Înaltului Divan.

Concluzionând, menționăm că în această perioadă, atât în Moldova, cât și în Țara Românească se încetase la nivel legislativ o consacrare a principiilor moderne de egalitate în fața justiției, fiind create organe judiciare ce puteau fi sesizate de oricine, indiferent de originea lui socială.

A fost pusă baza separării justiției de administrație, instanțele au fost organizate ierarhic. Pentru justițiabili era prevăzută posibilitatea atacării în apel ori recurs a deciziilor judecătorești. Într-o formă incipientă a fost prevăzută inamovibilitatea judecătorilor și exigențele înaintate față de nivelul moral și intelectual al judecătorului. Aceste elemente modernizatoare serveau ca premise pentru modernizarea justiției naționale.

Referințe:

1. Арамэ Е. *Эволюция правовых институтов средневековой Молдовы*. Кишинэу, 1999. 322 с.
2. Chisari-Lungu Oxana. Evoluția istorică a organizării judecătorești în Moldova și Țara Românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: *Studia Universitatis*, „*Seria Științe Sociale*”. Chișinău, nr. 1 (11), 2008, p. 16-19.
3. Coptileț V. Exercițarea justiției în Basarabia și în Principatul Moldova în secolul al XIX-lea. În: *Lucrările Conferinței internaționale „Basarabia după 200 de ani”*. Iași: Institutul European, 2012, p. 269-292.
4. Chiuzbaian G.I. *Sistemul puterii judecătorești – organizare și funcționare*. Editura Continent XXI. 178 p.
5. *Condica de porunci, corespondențe, judecăți și cheltuieli a lui Constantin Mavrocordat ca domn al Moldovei (1741-1742)*. <http://www.unibuc.ro/CLASSICA/iorgastudii2/11condica.pdf> (vizitat la 12.04.2015).
6. Firoiu D., Marcu L. *Istoria dreptului românesc*. Vol. II. Partea întâi. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984. 439 p.
7. Georgescu V., Strihan P. *Judecata domnească*. Vol. II. (1740-1831). București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981. 234 p.
8. Grama D. *Tendențele evoluției doctrinelor juridice în Moldova (1774-1859)*. București: Actami, 2000. 272 p.
9. Ionescu C. *Culegere de documente „Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente. 1741-1991”*. București: Monitorul Oficial, 2000. 867 p.
10. Кекконен Юкка (Kekkonen Jukka). «Золотой век законотворчества» в Финляндии 1863-1879 гг. В: *Судебные уставы 1864 года*. Москва: Статут, 2014, с. 110-125.
11. Vitcu D., Bădărău G. *Regulamentul Organic al Moldovei*. Iași: Junimea, 2004. 614 p.

OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.290 și 291 CP RM

Partea II

Angela SERBINOV,
doctorand (USM)

Obiectul prezentului demers științific îl formează analiza obiectului material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM. Este argumentată rațiunea criminalizării manipulărilor ilegale realizate în privința armei de vânătoare cu țeavă lisă. S-a arătat că pe post de obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM pot evolua nu doar munițiile armelor de foc, ci și ale altor categorii de arme, inclusiv acele muniții care nu au vreo conexiune cu armele. S-a statuat că muniția armei de vânătoare cu țeavă lisă poate fi privită în postura de obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM.

Cuvinte-cheie: armă de foc; muniție; părți componente ale armei de foc; armă de vânătoare cu țeavă lisă; cartuș; manipulări ilegale.

The subject of the present scientific demarche represents an analysis of the material object of offenses referred to art.290 and 291 PC RM. The author has argued rationale of criminalization of illegal manipulations made on smooth-bore hunting weapon. The author showed that on the post of material object of offenses referred to art.290 and 291 PC RM can evolve not only firearms ammunition, but also of other categories of weapons, including that ammunition which hasn't connection with weapons. The author stated that smooth-bore hunting weapons ammunition can be seen in the posture of material object of crime provided in art.290 PC RM.

Keywords: firearm; ammunition; parts of the firearm; smooth-bore hunting weapon; cartridge; illegal manipulations.

Pentru calificarea celor comise potrivit art.290 și 291 CP RM nu are relevanță modul de fabricare a armelor de foc (arme industriale sau meșteșugărești), destinația acestora (arme de vânătoare, de sport, de tir, de autoapărare etc.). La încadrare nu interesează nici modul de funcționare a armei de foc (armă automată, semiautomată, cu o singură lovitură, cu repetiție), nici construcția armei (armă lungă, scurtă, cu țeavă lisă [1] sau ghintuită), nici lungimea țevii (armă cu țeavă scurtă, armă cu țeavă mijlocie și armă cu țeavă lungă), precum și nici calibrul armei (arme cu calibru mic, arme cu calibru mijlociu și arme cu calibru mare). Lipsit de importanță este și faptul dacă arma face parte din categoria armelor de foc interzise sau a celor supuse autorizării, dacă este o armă letală sau neletală [2]. Toate aceste particularități pot conta doar în planul aplicării pedepsei penale.

În același context, subliniem că alte arme decât cele prevăzute la categoriile A și B din Anexa nr.1 la Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.130 din 08.06.2012 (în continuare – Legea nr.130/2012) [3], nu pot fi atribuite la categoria armelor de foc și deci nu pot apărea pe post de obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM. În mod special, nu intră în grupul armelor de foc următoarele arme: armele scurte sau lungi cu propulsie cu aer comprimat care, pentru aruncarea proiectilului, folosesc forța de expansiune a aerului comprimat sau a gazelor sub presiune cu energia la gura țevii mai mare de 7,5 J (armele pneumatice), poziția tarifară NM RM 9304 00 000; armele scurte (pistol sau revolver) confecționate special pentru a împrăști gaze nocive, iritante sau de neutralizare, precum și muniția aferentă, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; armele de asomare [4], precum și muniția aferentă, poziția

tarifară NM RM 9303 90 000; armele cu tranchilizante [5], precum și muniția aferentă, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; dispozitivele destinate pescuitului cu harpon, precum și muniția aferentă, poziția tarifară NM RM 9501; arbaletetele și arcurile destinate tirului sportiv, precum și săgețile aferente, poziția tarifară NM RM 9502; pistoalele de semnalizare [6], precum și muniția aferentă, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele vechi [7], precum și muniția aferentă, poziția tarifară NM RM 9303 10 000; armele dezactivate [8], poziția tarifară NM RM 9304 00 000; pistoalele de start folosite în competițiile sportive, precum și muniția aferentă, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; arme cu cartușe de tip Flobert, cu energia la gura țevii mai mică de 7,5 J, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele de recuzită [9], precum și muniția aferentă, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele concepute în scopuri de salvare, cu condiția ca acestea să nu poată fi folosite decât în aceste scopuri, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele albe [10], poziția tarifară NM RM 9307 00 000; dispozitivele industriale [11], precum și muniția aferentă, poziția tarifară NM RM 8205 59 300; dispozitive electroșoc [12], poziția tarifară NM RM 9304 00 000; spray-urile cu gaze lacrimogene sau iritante [13], poziția tarifară NM RM 9304 00 000.

Pe de altă parte, arma de vânătoare cu țeavă lisă [14] deși intră în categoria armelor de foc, manipulările ilegale cu astfel de arme sunt exceptate de la răspundere penală în baza art.290 CP RM. Și asta din simplul motiv că legiuitorul a decis că purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea ilegală a armei de vânătoare cu țeavă lisă, precum și sustragerea acesteia, nu atinge gradul prejudiciabil al unei infracțiuni și deci nu poate cădea sub incidența legii penale.

De remarcat că la descrierea obiectului material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM, legiuitorul folosește un semn negativ. Acest lucru rezultă explicit din expresia „cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă” utilizată în cadrul dispoziției normei de incriminare. Potrivit autorilor St.Copețchi și Ig.Hadîrca, semnele negative exprimă lipsa anumitor însușiri, trăsături, iar pentru a fi în prezența componentei de infracțiune care conține un semn negativ, este necesar ca însușirea, trăsătura respectivă să lipsească [15, p.80]. Conform poziției aceluiași autori, prezența însușirii, trăsăturii duce la inexistența componentei de infracțiune și, implicit, a infracțiunii [15, p.80]. Cu referire la componenta de infracțiune supusă analizei, menționăm că arma de vânătoare cu țeavă lisă este acea însușire negativă, prezența căreia duce la inexistența infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM. În alt context, St.Copețchi și Ig.Hadîrca opinează că semnele negative ale componentei de infracțiune au rolul de a nu încărcă textul legii penale [15, p.81]. Privitor la infracțiunea specificată la art.290 CP RM, autorul A.Borodac subliniază: „Bineînțeles că noțiunile negative ar putea fi înlocuite cu noțiuni pozitive. De exemplu, art.290 CP RM prevede răspunderea penală pentru purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea armelor de foc, cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă. Desigur, în lege s-ar putea aduce toate tipurile de arme de foc, care nu constituie arme de vânătoare, și în felul acesta ne-am izbăvi de semnul negativ „cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă”. Însă, în acest caz, am obține o listă întregă de arme de foc, care ar mări considerabil volumul dispoziției penale, fapt care ar contrazice teza, potrivit căreia legea penală trebuie să fie laconică” [16, p.67]. Așadar, pentru asigurarea unui conținut laconic normei de incriminare, legiuitorul a decis să folosească un semn negativ la descrierea obiectului material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM.

Accentuăm că deși arma de vânătoare cu țeavă lisă nu poate reprezenta obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM, totuși încălcarea regulilor de deținere, port și transport a acesteia cade sub incidența legii contravenționale (alin.(1) art.361 C.contr. RM [17]). În ipoteza sustragerii armei de vânătoare cu țeavă lisă cele comise trebuie calificate în acord cu una din infracțiunile contra patrimoniului comise prin sustragere. Spre exemplu, sustragerea ascunsă a unei arme de vânătoare cu țeavă lisă poate antrena răspunderea penală în baza art.186 CP RM (furtul). De aici desprindem că norma de la art.290 CP RM este specială în raport cu una din normele de la art.186 CP RM doar în ipoteza sustragerii unei arme de foc, nu și în situația sustragerii armei de vânătoare cu țeavă lisă. În cea din urmă situație nu mai apare concurența dintre art.290 și una din normele de la art.186 CP RM.

În același context, subliniem că arma de vânătoare cu țeavă ghintuită [18] poate constitui obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM. În fine, dacă în cazul faptei specificate la art.290 CP RM arma de vânătoare cu țeavă lisă nu poate apărea pe post de obiect material, atunci în cazul faptei infracționale,

consemnată la art.291 CP RM, legiuitorul nu stabilește vreo excepție de la categoria armelor de foc pasibile să evolueze în postura de obiect material. De consemnat că, în practica judiciară, arma de vânătoare cu țeavă lisă a fost reținută în calitate de obiect material al infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM [19].

În continuare, în contextul semnului negativ supus analizei, apare ca firească întrebarea: oare de ce arma de vânătoare cu țeavă lisă este exclusă din categoria obiectului material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM? Probabil, legiuitorul a pornit de la ideea lipsei unei pericolozități înalte prin manipularea ilegală cu astfel de arme. Poate. Practica însă demonstrează faptul utilizării acesteia, nu în mai puține cazuri, la săvârșirea unor infracțiuni grave și deosebit de grave (omoruri, vătămări). Deci prezintă pericol pentru securitatea publică. De aceeași părere sunt și unii doctrinari. Bunăoară, E.A. Pronkina consideră că arma de vânătoare cu țeavă lisă trebuie să reprezinte obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM [20, p.22]. În opinia lui E.A. Caț: „Arma de foc cu țeavă lisă posedă aceleași trăsături ca și alte arme, ceea ce demonstrează faptul posibilității atentării asupra securității publice și asupra altor valori sociale. Plus la aceasta, foarte multe infracțiuni sunt comise anume prin folosirea armei de foc cu țeavă lisă” [21, p.17]. Tot așa și M.M. Musaev relevă: „Arma de vânătoare cu țeavă lisă este la fel de periculoasă pentru societate, deoarece are aceeași destinație ca orice armă de foc. După cum arată practica, arma de vânătoare cu țeavă lisă este folosită la săvârșirea infracțiunilor, precum și constituie izvor al traumatismelor în cazul manipulării neglijente” [22, p.9]. În cele din urmă nu considerăm justificată optica legiuitorului autohton de excludere a armei de vânătoare cu țeavă lisă din categoria obiectului material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM. Pericolul social ridicat al manipulărilor ilegale cu arma de vânătoare cu țeavă lisă poate fi desprins, inclusiv, din conținutul obiectului material al infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM, normă care nu exceptează o atare armă din categoria obiectului material. Mai mult, făcând o paralelă cu contrabanda cu armament, surprindem faptul că în vechiul Cod penal al RSSM în redacția anului 1961 [23], la alin.(2) art.75 era stabilită răspunderea penală pentru trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova de armament, dispozitive de explozare, arme de foc, muniții, cu excepția armelor de vânătoare cu țeavă lisă și a cartușelor la ele, ca în actualul Cod penal, legiuitorul să-și modifice viziunea, contrabanda cu arme de vânătoare cu țeavă lisă încadrându-se în tiparul normei de la alin.(3) art.248 CP RM. O asemenea modificare de poziție poate fi făcută cu ușurință și în cazul art.290 CP RM. De ce nu? Cu atât mai mult că cazurile de manipulări ilegale cu astfel de entități pasibile să cadă sub incidența art.290 CP RM sunt cu mult mai frecvente decât cele în stare să se încadreze potrivit alin.(3) art.248 CP RM.

Nu este exceptată de răspundere penală păstrarea, procurarea, purtarea, comercializarea ilegală a armei de foc atipice (provenită din modificarea armei de vânătoare cu țeavă lisă). Deci nu cad sub incidența

art.290 CP RM manipulările ilegale cu arma de vânătoare cu țeavă lisă, nu și manipulările ilegale cu arme atipice, rezultate din modificarea structurală a armei de vânătoare cu țeavă lisă. De aceea nu avem cum să nu fim de acord cu calificarea făcută în următoarea speță: *U.P., obținând în circumstanțe nestabilite de organul de urmărire penală o pușcă de vânătoare cu țeava și ulucul tăiat, care potrivit concluziilor raportului de constatare tehnico-științific nr.255 din 08.07.2011 prezintă armă atipică de foc, prefăcută prin retezarea țevii, din pușcă de vânătoare cu țeava lisă, de model „3K”, calibrul 16 mm, completată cu uluc de la pușcă de vânătoare de model „MJK-K”, fiind aptă efectuarea tragerilor; aproximativ în luna iunie 2011, a adus-o la domiciliul său, pe care a păstrat-o ilegal până la data de 08.07.2011, când a fost depistată și ridicată de către colaboratorii de poliție* [24]. După cum arată just I.Macari, fabricarea carabinelor din arme de vânătoare cu țeavă lisă, dacă acestea, ca rezultat al modificării, își pierd calitățile inițiale de armă de vânătoare, precum și purtarea, păstrarea, procurarea, repararea sau comercializarea formează componenta de infracțiune prevăzută la art.290 CP RM [25, p.332]. Referitor la modificarea armei în doctrină se arată: „Armele modificate artizanal provin din arme militare sau sportive la care au fost scurtate țevile și/sau patul pentru a putea fi ușor ascunse sau din arme la care s-a modificat camera cartușului sau țeava pentru a folosi un alt calibru decât cel proiectat sau același calibru, dar cu alt tub care conține o încărcătură de azvârlire a proiectilului mai mare; mai sunt cazuri de modificare a țevii, când prin frezare se îndepărtează pintenul de despicare a proiectilelor de plastic sau cauciuc pentru a introduce muniție letală în arme care au fost construite pentru a folosi proiectile de cauciuc sau gaze iritante” [26].

În alt registru, cu titlu de novelă legislativă, prin Legea nr.130/2012 s-a decis ca la categoria armelor de foc să se atribuie și componentele esențiale ale armei de foc. Astfel, legiuitorul, prin procedeul ficțiunii juridice, a asimilat componenta esențială a armei de foc cu arma de foc propriu-zisă. Potrivit Legii nr.130/2012, din șirul componentelor esențiale ale armei de foc fac parte: mecanismul de închidere, camera cartușului și țeava armei de foc. Vechea Lege cu privire la arme nu cunoștea o asemenea abordare. Intuim că noua poziție legislativă este rodul ratificării de către Republica Moldova a Convenției Europene cu privire la controlul achiziționării și deținerii armelor de foc de către particulari, semnată la Strasbourg la 28 iunie 1978 [27], care, la fel, recunoaște artificial componenta esențială a armei de foc în calitate de armă de foc propriu-zică. De fapt, în sensul Convenției, aceleași componente sunt considerate arme de foc propriu-zise.

Plus la aceasta, avându-se în vedere importanța unor atare componente esențiale în construcția armei de foc, legiuitorul a decis că manipulările ilegale cu astfel de elemente ale armei de foc să cadă sub incidența art.290 și 291 CP RM. Este sau nu oportună lărgirea noțiunii de „armă de foc” prin atribuirea la această categorie a componentelor esențiale ale acesteia? Puțin probabil. Suntem de părere că componenta esențială a armei de

foc nu poate fi asimilată în niciun caz cu arma de foc propriu-zisă, deoarece armei de foc îi este caracteristică destinația specială: vătămarea unei persoane sau a unui animal, practicarea sportului sau a vânătorului, apărarea și paza bunurilor și valorilor, apărarea contra unui atac sau imitarea proprietăților de luptă ale armei. Asemenea caracteristici sunt străine componentei esențiale a armei de foc. Nu considerăm justificată poziția legislativului de lărgire a noțiunii de armă doar în scopul includerii componentelor esențiale ale armei de foc în categoria armelor de foc. După noi, incriminarea manipulărilor ilegale cu componentele esențiale ale armei de foc putea fi făcută în alt mod, fără a se face apel la ficțiunea juridică sus-indicată. De exemplu, acest lucru putea fi făcut prin introducerea distinctă a acestor bunuri în categoria obiectelor materiale ale infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM, alături de categoria armelor de foc și munițiilor. În acest sens, Protocolul împotriva producerii ilicite și traficului cu arme de foc, cu părți componente și cu muniție, adițional la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale, adoptat la New York la 31 mai 2001 [28], folosește trei categorii distincte de entități materiale: armele de foc, munițiile și părțile componente ale armei de foc. Chiar din titulatura Protocolului rezultă cele trei categorii de entități materiale. Totodată, Protocolul nu face asimilarea sus-indicată dintre arma de foc și componenta esențială a acesteia. Ba, din contra, sugerează statelor părți să incrimineze producerea și comercializarea pieselor și componentelor armelor de foc, alături de producerea și comercializarea armelor de foc și muniției. Un model de elevație legislativă asemănător îl regăsim în legislația penală a unor state străine, printre care: Federația Rusă. Apare întrebarea însă dacă manipulările ilegale cu astfel de componente ating gradul prejudiciabil al unei infracțiuni. După A.A. Zadoian, pericolul social al traficului ilicit cu astfel de obiecte este determinat de faptul că acestea sunt destinate doar pentru fabricarea ulterioară a armei cu ajutorul lor sau pentru repararea acesteia, motiv pentru care și necesitatea criminalizării manipulărilor ilegale cu astfel de obiecte [29, p.1165]. În ceea ce ne privește, considerăm că manipulările ilegale cu astfel de obiecte sunt în stare să lezeze securitatea publică ca valoare socială fundamentală doar în ipoteza în care făptuitorul urmărește fabricarea/repararea ilegală a armei de foc prin folosirea acestor entități ori comercializarea lor. O poziție identică este desprinsă din conținutul Protocolului sus-indicat.

Celelalte părți componente ale armei de foc, altele decât mecanismul de închidere, camera cartușului și țeava armei de foc, nu pot fi privite separat, în calitate de armă de foc, nefiind obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM. Simpla păstrare, purtare, comercializare sau procurare a acestora nu cade sub incidența legii penale decât în situația în care făptuitorul urmărește fabricarea sau repararea armei de foc prin folosirea acestor obiecte. Ilustrativ este următorul fragment dintr-o speță din practica judiciară: *inculpatul este învinuit nefondat precum că ilegal a procurat și păstrat un încărcător atipic cu capacitatea*

de 30 de cartușe de calibrul 7,62x39 mm. Or, partea componentă a armei care nu poate fi utilizată pentru efectuarea împușcăturii nu se consideră armă de foc [30].

Tot în acest perimetru de cercetare urmează să decidem care este coraportul dintre noțiunile de „armă” și cea de „armament”. O asemenea necesitate este dictată de faptul utilizării de către legiuitor în dispoziția unor articole din Partea specială a Codului penal a termenului de „armament” în detrimentul noțiunii de „armă”. Este cazul normei de la alin.(3) art.248 CP RM care, *inter alia*, stabilește răspunderea penală pentru contrabanda cu armament, precum și al normei de la art.379 CP RM care vine să sancționeze distrugerea sau deteriorarea intenționată a armamentului militar. Operarea de către legiuitor cu termeni distincți ne impune să răspundem la întrebarea: sunt oare echipolente noțiunile de armă și cea de armament? În optica lui S.Brînză și V.Stati, expusă pe marginea analizei contrabandei în varianta-tip prevăzută la alin.(3) art.248 CP RM, noțiunea de „armament” este generică pentru toate tipurile de arme, tehnică militară și utilaj militar [31, p.284; 32, p.434; 33, p.128; 34, p.164]. La fel, și *Dicționarul explicativ al limbii române* stabilește că armamentul cuprinde atât armele, cât și totalitatea mijloacelor tehnice de luptă [35, p.59]. De aici rezultă că noțiunea de „armament” este mai largă decât noțiunea de „armă”. Armamentul constituie genul, în timp ce arma – specia. Cu alte cuvinte, orice armă face parte din categoria armamentului, dar nu orice armament este armă. Pe lângă arme, în categoria armamentului intră și mijloacele tehnice de luptă [36, p.132]. Susținem o atare abordare a coraportului dintre aceste două noțiuni. Deci ambele noțiuni nu sunt echipolente după conținut, ci doar se intersectează. Operând cu noțiunea de „armă” în conținutul art.290 și 291 CP RM, legiuitorul a avut în vedere anume dispozitivul special în sensul Legii nr.130/2012, dar nu și orice alt mijloc special de luptă. Manipulările ilegale cu astfel de entități materiale nu pot antrena răspunderea penală în baza art.290 sau 291 CP RM.

În fine, în conjunctura armei de foc drept obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM urmează să decidem asupra coraportului dintre titulatura art.290 și dispoziția normei incriminatoare, avându-se în vedere lipsa coerenței legislative la descrierea obiectului material. *In concreto*, în denumirea art.290 CP RM legiuitorul folosește noțiunea „armă”, în timp ce în conținutul normei de incriminare este utilizată sintagma „armă de foc”. Are relevanță discrepanța nominalizată la aplicarea art.290 CP RM? Considerăm că nu. În acest sens se susține corect în literatura de specialitate precum că rolul denumirii unui articol se rezumă doar la exprimarea esenței juridice a comportamentelor ilegale incriminate [37, p.94]. Totuși, în vederea evitării eventualelor probleme la aplicarea art.290 CP RM, recomandăm legiuitorului să specifice în titulatura articolului faptul influențării ilegale asupra unor arme de foc, dar nu asupra unor simple arme.

În continuare, atenția noastră va fi îndreptată spre caracterizarea celeilalte entități materiale susceptibi-

lă să apară în postura de obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM. Este vorba de **muniții**. Potrivit art.2 din Legea nr.130/2012, prin muniție se înțelege ansamblul format din tubul cartușului, încărcătura de azvârlire, capsă de aprindere și, după caz, din proiectil. După cum se observă, Legea nr.130/2012 nu definește muniția așa cum pretinde a face, ci, mai degrabă, enumeră părțile componente ale acesteia. Mai exact, legea stabilește părțile componente ale cartușului ca fiind cel mai răspândit tip al muniției. Tocmai de aceea accepțiunea muniției în sensul Legii nr.130/2012 este prea îngustă. În sensul normelor de incriminare de la art.290 și 291 CP RM, termenul „muniție” are o încărcătură de conținut mult mai mare.

În conformitate cu lit.c) art.3 din Protocolul împotriva producerii ilicite și traficului cu arme de foc, cu părți componente și cu muniție, adițional la Convenția ONU împotriva criminalității organizate transnaționale, munițiile sunt definite ca fiind componente care includ cartușe, capsule, alice, gloanțe sau proiectile folosite cu arma de foc. Surprindem că și în contextul actului internațional enunțat munițiile sunt folosite într-o accepție restrânsă, și anume, ca componente necesare pentru efectuarea tragerilor din armele de foc. Deci, în mare măsură, vizează cartușele în calitate de muniție necesară armelor de foc. Concluzia: și această poziție pare a fi una restrictivă. În mod analogic, în conformitate cu lit.c) pct.1 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor”, nr.31 din 09.11.1998 [38], munițiile sunt definite ca fiind cartușele, proiectilele și încărcăturile de orice fel, care pot fi utilizate pentru armele de foc și pot fi fabricate industrial sau confecționate în mod meșteșugăresc. Pe o poziție similară se află A.Borodac care prin muniții înțelege cartușele, proiectilele și încărcăturile de orice fel, care pot fi utilizate la armele de foc și pot fi fabricate industrial sau confecționate în mod manual [39, p.428]. Același lucru îl desprindem din accepțiunea autorilor L.Gîrla și Iu.Tabarcea expusă pe marginea obiectului protecției penale a infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM, în conformitate cu care obiectul juridic special al infracțiunii analizate îl constituie relațiile sociale ce asigură securitatea publică în sfera traficului de arme de foc, de elemente componente, precum și de muniții pentru acestea (*subl. ne aparține*) [40, p.183]. În ceea ce ne privește, nu putem limita tipurile munițiilor la cele utile armei de foc. Or, din textul normelor incriminatoare, nu deducem o atare dependență. Legiuitorul incriminează manipulările ilegale cu armele de foc și cu munițiile, dar nu cu armele de foc și cu munițiile corespunzătoare armei de foc. Pentru a ne convinge de justetea afirmației făcute, vom face uz de interpretarea sistematică a normei de la art.290 CP RM cu cea de la alin.(1) art.361 C.contr. RM, care sancționează contravențional fapta de încălcare a regulilor

de deținere, port și transport al armei individuale și a munițiilor aferente. Analizând norma contravențională, ajungem la concluzia: dacă legiuitorul are în vedere munițiile aferente unei arme anumite, atunci specifică acest lucru, direct sau indirect; în caz contrar, acestea trebuie privite separat. Prin urmare, pe post de obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM pot evolua nu doar munițiile armelor de foc, ci și ale altor categorii de arme, inclusiv acele muniții care nu au vreo conexiune cu armele. Cu privire la acest aspect, S.Brînza și V.Stati consemnează, pe bună dreptate: „... nu are importanță dacă munițiile sunt accesorii pentru armele de foc sau pentru arme de alt tip. De asemenea, nu contează dacă munițiile sunt aferente unei arme ori au un caracter autonom” [31, p.629]. Mai aproape de voința legiuitorului pare a fi definiția munițiilor desprinsă din *Dicționarul explicativ al limbii române*, în acord cu care, prin muniție se subînțelege denumirea generică dată cartușelor pentru armamentul de infanterie, grenadelor de tot felul lor, proiectilelor de artilerie, bombelor de aviație etc. [35, p.661]. Pe o poziție similară se află alți doctrinari. Bunăoară, în opinia lui S.Brînza și V.Stati, noțiunea de „muniții” este generică pentru: 1) cartușele pentru armele de foc, pentru armele de autoapărare, pentru armele de aruncare etc.; 2) încărcăturile pentru aruncătoarele de grenade și mortiere; 3) proiectilele de artilerie; 4) bombele de aviație etc. [31, p.629]. Alți doctrinari atribuie la categoria munițiilor obiectele de înarmare și munițiile de lansare, destinate pentru distrugerea țintei și care conțin încărcături explozibile, pirotehnice de aruncare sau de spargere ori încărcături combinate. Tot aici se atribuie minele, obuzele de artilerie, rachetele de luptă, grenadele reactive de luptă antitanc, bombele de avion etc., destinate pentru distrugerea țintei [41, p.645]. În categoria munițiilor se includ toate cartușele armei de foc, indiferent de calibrul, precum și dacă sunt fabricate în condiții industriale sau casnice [42, p.100].

Din cele reliefate *supra*, statuăm că munițiile pot fi privite în sens larg și restrâns. *Stricto sensu* prin muniții se are în vedere dispozitivele sau obiectele, concepute din punct de vedere constructiv pentru aruncarea acestora din armele corespunzătoare. *Lato sensu* însă, așa cum se arată în doctrină, prin muniții se înțelege orice grenadă, bombă sau alt proiectil ce conține un dispozitiv exploziv sau incendiar ori orice substanță sau materie expres destinată a fi descărcată printr-o armă [31, p.629]. Ținându-se seama de voința legiuitorului, în vederea calificării celor comise potrivit art.290 și 291 CP RM, este necesară abordarea *lato sensu* a munițiilor, fapt confirmat de practica judiciară a Republicii Moldova. De exemplu, în următoarea speță a fost reținută grenada în calitate de muniție: *inculpatul S.E., într-o perioadă nestabilă din timp, în mod ilegal, a procurat, a păstrat și a purtat o grenadă de tip „RGD-5” de instruire „7-71” în care era asamblat focusul cu numărul 66-74 V3ГPM 583* [43]. Același obiect material a fost stabilit în alte cazuri din practica instanțelor de judecată [44, 45].

În alt registru apare întrebarea: poate evolua în calitate de obiect material muniția ce nu e utilă pentru

efectuarea tragerilor? Considerăm că nu. Necesitatea cumulării muniției a particularității sus-indicate, pentru a apărea pe post de obiect material, ne-o confirmă, inclusiv, practica judiciară a Republicii Moldova [46, 47]. Suplimentar, nu este suficient ca munițiile să posede capacitatea de a fi utile pentru efectuarea tragerilor, ci mai este necesar ca prin manipularea acestora să fie lezată securitatea publică. În acest context, susținem cele subliniate de X.Ulianovschi: „La muniții se referă toate tipurile de cartușe pentru diferite arme de foc, confecționate atât la uzină, cât și-n condiții casnice, cu excepția acelor cartușe care n-au element distrugător și nu sunt destinate pentru distrugerea țintei vii (ali-cele pentru arma de vânatoare, cartușele oarbe etc.)” [41, p.645]. Pe aceeași undă, opinăm că munițiile neletale nu pot apărea în ipostaza de obiect material al infracțiunilor investigate. Prin definiție, munițiile neletale sunt accesorii armelor neletale ca fiind dispozitive tehnice care au scop utilitar sau care sunt destinate pentru agrement ori autoapărare, confecționate astfel încât, utilizate fiind, să nu cauzeze moartea persoanelor. Deci, prin manipularea ilegală cu astfel de muniții nu pot fi lezate relațiile sociale protejate de art.290 și 291 CP RM. Ar fi inechitabil incriminarea în cadrul aceluiași articol a circulației ilegale a tuturor munițiilor, inclusiv a celor neletale, alături de circulația ilegală a armei de foc, avându-se în vedere faptul că toate armele de foc specificate la categoriile A și B din Anexa nr.1 la Legea nr.130/2012 (cu o singură excepție) [48] se atribuie la categoria armelor letale. Mai mult, dacă armele neletale din categoria C, conform Anexei nr.1 la Legea nr.130/2012 nu reprezintă arme de foc, nefiind deci obiect material al infracțiunilor examinate, de ce munițiile unor asemenea arme să constituie obiect material?

În contextul manipulărilor ilegale săvârșite în privința cartușelor defecte (inutilizabile), se impune de precizat că, în anumite condiții, asemenea comportamente sunt în stare să se încadreze în tiparul art.292 CP RM (fabricarea, procurarea, prelucrarea, păstrarea, transportarea, folosirea sau neutralizarea substanțelor explozive ori a materialelor radioactive). Este cazul cartușelor defecte în conținutul cărora intră pulberea. Or, pulberea sau altfel numită praful de pușcă constituie substanță explozivă, încălcarea regulilor de manipulare a căreia poate antrena răspunderea penală în baza art.292 CP RM. Corect remarcă V.V. Bicikov: „În cazul depistării cartușelor inutilizabile pentru tragere persoana vinovată este trasă la răspundere penală păstrarea substanțelor explozive ce intră în componența munițiilor” [49, p.40]. Important e ca făptuitorul să conștientizeze că influențează infracțional asupra unei substanțe explozive.

În altă ordine de idei, în doctrină se consemnează că nu constituie obiect material al infracțiunilor analizate o singură muniție pentru arma de foc datorită lipsei pericolului sporit pentru societate [49, p.41]. Susținem o atare optică în partea ce vizează lipsa, de regulă, a pericolului sporit pentru societate în ipoteza circulației ilegale a unei singure muniții. Totodată, nu putem fi de acord cu poziția citată în ceea ce privește lipsa obiec-

tului material în astfel de situații. Or, la calificare, potrivit art.290 sau 291 CP RM nu interesează numărul munițiilor asupra cărora a fost îndreptată conduita ilegală a făptuitorului. Este suficient prezența unui singur exemplar. Cele comise oricum constituie infracțiune. Însă, în virtutea prevederii de la alin.(2) art.14 CP RM, care consfințește principiul oportunității considerării unei fapte ilegale drept infracțiune, cel abilitat cu aplicarea legii penale ar putea să nu pornească urmărirea penală sau să o înceteze (în ipoteza în care urmărirea penală a fost pornită), atunci când influența criminală este direcționată către o singură muniție. Lipsa gradului prejudiciabil al infracțiunii, pe motivul lipsei de importanță a faptei, se poate datora, inclusiv manipularilor ilegale cu mai multe muniții. În orice caz, la aprecierea gradului prejudiciabil se va ține cont atât de numărul munițiilor, cât și de tipul acestora. Or, nu este exclus ca păstrarea unei singure muniții să fie mai prejudiciabilă ca păstrarea mai multor muniții. Până la urmă depinde și tipul muniției păstrate. Evident, păstrarea unei singure grenade este cu mult mai periculoasă ca păstrarea a cinci cartușe. În fine, practicianul este cel îndrituit să aprecieze dacă o faptă penală prezintă grad prejudiciabil al unei infracțiuni. E posibil ca acțiunile ilegale în privința unei singure muniții să fie apreciate ca având grad prejudiciabil al unei infracțiuni. Exemplificativ este următorul exemplu din practica judiciară când s-a reținut o singură muniție: *Z.D., în perioadă necunoscută de timp, lângă blocul de locuit de pe bd. Negruzzi, 4, mun. Chișinău, a găsit un cartuș de calibru 9x19 mm/Luger, care-l păstra în geanta sa, fără autorizația corespunzătoare* [50]. Deseori însă instanța de judecată condamnă persoana vinovată pentru acțiunile ilegale săvârșite în privința unui număr infim de muniții (inclusiv, o singură muniție), chiar și în virtutea faptului lipsei gradului prejudiciabil al celor comise. De pildă, în opinia noastră, este lipsită de importanță fapta comisă, desprinsă din următoarea speță din practica judiciară: *inculpata I.M. a fost condamnată în baza alin.(1) art.290 CP RM pentru faptul că pe parcursul lunii august a anului 2012 a păstrat ilegal, fără autorizația corespunzătoare, până la data de 19.08.2012, într-o cutie de carton, în încăperea Cantonului nr.6 al Ocolului Silvic Soroca, un cartuș pe care l-a găsit în pădure* [51]. Avându-se în vedere circumstanțele speței sus-indicate, în special, numărul și tipul muniției, instanța putea emite, cu ușurință, o sentință de încetare a procesului.

Pe de altă parte, susținem poziția instanței din următoarea speță: *C.N. a fost condamnat în baza alin.(1) art.290 CP RM pentru faptul că aproximativ în anul 2013, aflându-se pe teritoriul parcului auto al Unității militare nr.2, mun. Chișinău, în timpul executării serviciului militar, a găsit un cartuș, pe care, fără vreo permisiune, ilegal l-a adus la domiciliul său, pe care l-a păstrat, fără a deține autorizația corespunzătoare* [52]. În speța enunțată, considerăm că cele comise de inculpatul C.N. ating gradul prejudiciabil corespunzător unei fapte infracționale, chiar dacă comportamentul făptuitorului a fost îndreptat spre un singur cartuș, deoarece circumstanța din urmă este eclipsată de per-

sonalitatea făptuitorului; or, acesta a săvârșit cele impuțate în postura de militar.

În același registru, consemnăm că nu este exclusă o altă posibilitate de apreciere a gradului prejudiciabil al celor comise. În acest sens, unul din instrumentele pasibile de aplicare pentru astfel de cazuri îl formează instituția liberării de răspundere penală. Tocmai la acest procedeu a apelat instanța de judecată în următoarea speță din practica judiciară: *Procesul penal în privința inculpatului Y a fost încetat în baza art.55 CP RM cu tragerea la răspundere contravențională, pentru faptul că la data de 25.08.2014, în cadrul efectuării cercetării la fața locului, în apartamentul nr.X de pe bd. Moscova, 22, mun. Chișinău, ce-i aparține cet.Y, au fost depistate și ridicate trei cartușe cu diametrul 5,45 mm* [53]. Soluții similare au fost luate pe marginea altor cauze penale [54; 55]. Totodată, curioasă este decizia instanței de judecată luată în următoarea cauză penală: *în temeiul art.55 CP RM, inculpatul M.I. a fost absolvit de răspundere penală cu tragere la răspundere contravențională pentru faptul păstrării, în lipsa autorizației corespunzătoare, la domiciliul său, a 46 de cartușe calibrul 5,6 mm* [56]. O atare soluție trezește semne de întrebare cel puțin din perspectiva analizei comparate a deciziilor luate. În special, avem în vedere speța reliefată *supra*, unde instanța a emis o sentință de condamnare pentru păstrarea ilegală a unui singur cartuș, în raport cu speța în care s-a decis emiterea unei sentințe de încetare pentru faptul păstrării ilegale a 46 de cartușe.

În altă privință, din analiza practicii judiciare, constatăm că pe post de obiect material al infracțiunilor analizate cartușele sunt cele mai des întâlnite muniții. Iată un exemplu practic în acest sens: *pe data de 30.10.2013, aproximativ între orele 08.50-10.15, colaboratorii Inspectoratului de Poliție, mun. Chișinău, în urma percheziției domiciliului inculpatului A.P., au depistat 10 cartușe deținute fără autorizația corespunzătoare* [57]. Într-o altă speță, instanța a reținut: *M.M., pe parcursul anului 2012, a păstrat ilegal la domiciliul său, muniții, până la 10.06.2015, când fiind efectuată percheziție autorizată la domiciliul său au fost depistate și ridicate: 18 cartușe militare calibrul 7,62 mm, 4 cartușe militare calibrul 7,92 mm de model „Mauser” (7,92x57 mm), 4 cartușe militare calibrul 5,45 mm (5,45x39 mm), 3 cartușe militare calibrul 6,5x5,2 mm de model „Manlicher-Carcano”, care conform rapoartelor de expertiză se atribuie la categoria munițiilor* [58].

În același context, accentuăm că este muniție cartușul, dar nu glonte. Acesta din urmă este parte componentă a cartușului [59]. Mai exact, așa cum se susține în doctrină [60, p.98], glonțul este acea parte a cartușului care, prin proiectare, creează efectul urmărit al împușcăturii. Prin urmare, este obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM cartușul, ca specie a munițiilor, dar nu glontele cartușului. De aceea a fost incorect reținut glonte drept obiect material în următoarea speță din practica judiciară: *B.V. acționând intenționat și urmărind scopul procurării și păstrării munițiilor, la o dată*

nestabilită de către organul de urmărire penală a procurat și a păstrat numeroase gloanțe și praf de pușcă...” [61]. Înțelegem că în limbajul uzual, termenul „glonț” este folosit cu sensul de cartuș. Termenii respectivi, neîntemeiat, au fost echivalați, inclusiv, de legiuitor, atunci când a definit noțiunea „armă de foc”. Totuși, să nu uităm că glonte este doar o parte a cartușului. Respectiv, glonte nu este muniție, ci parte a muniției. Atribuirea nejustificată a părților din muniție la categoria munițiilor și, respectiv, a obiectului material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM, ar însemna interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale. Or, la descrierea obiectului material, legiuitorul folosește termenul de „muniții”, dar nu de „părți componente ale munițiilor”. Ca și excepție, nu este exclusă răspunderea penală în baza art.290 CP RM în ipoteza păstrării, purtării etc. ilegale a părților componente ale munițiilor cu intenția fabricării acestora (pregătire la infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM). Simpla păstrare sau purtare a obiectelor nominalizate, fără intenția de fabricare a munițiilor, nu poate antrena răspunderea penală în baza art.290 CP RM. Într-o altă speță din practica judiciară a fost nejustificat reținută capsă, ca și obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM, fiind catalogată drept muniție de către instanța de judecată [62].

Cât privește munițiile armelor de foc, în funcție de caracteristicile canalului țevii, cartușele pot fi: a) pentru arme cu țevă lisă; b) pentru arme cu țevă ghintuită. În acest context, accentuăm că muniția armei de vânătoare cu țevă lisă [63] poate fi privită în postura de obiect material al infracțiunilor analizate. Referitor la infracțiunea prevăzută la art.290 CP RM apare întrebarea: de ce legiuitorul incriminează circulația ilegală a munițiilor armei de vânătoare cu țevă lisă, dar nu face acest lucru și în privința armei de vânătoare cu țevă ghintuită? Nu credem că există un răspuns logic la această întrebare, ceea ce demonstrează o dată în plus lipsa unei coerențe legislative la incriminarea unor comportamente ilegale în sfera circulației armelor și munițiilor. Reiterăm poziția noastră de criminalizare a faptei de manipulare ilegală cu arma de vânătoare cu țevă lisă.

În practică pot fi întâlnite situații când din cauza pericolului social sporit pe care-l comportă anumite muniții, acestea sunt dezactivate la fața locului în vederea evitării unor eventuale daune. Dezactivarea munițiilor nu poate fi interpretată în sensul lipsei obiectului material. Or, până la dezactivare munițiile au fost păstrate în condiții ilegale. În acest sens, în practica judiciară a Republicii Moldova a fost întâlnit cazul când o mină a fost detonată la fața locului pe motiv că focosul acesteia, fiind fără siguranță, prezenta pericol deosebit, putând să explodeze de la orice mișcare. Din motive obiective, a fost imposibilă efectuarea unui raport de expertiză asupra obiectului identificat, fapt care însă nu a fost reținut drept impediment pentru a încadra cele comise potrivit art.290 CP RM, deși partea apărării a invocat lipsa unui atare raport, inclusiv lipsa obiectului material [64].

Ca rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele **concluzii generale**:

1) În toate cazurile manipulărilor ilegale, consemnate la art.290 și 291 CP RM, arma de foc apare pe post de obiect material, ci nu mijloc (instrument) de săvârșire a infracțiunii.

2) Periculozitatea sporită a armelor de foc și a munițiilor rezultă din construcția, modul de funcționare și destinația acestora.

3) Alte arme decât cele de foc pot apărea pe post de obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM în ipoteza în care făptuitorul are intenția de transformare (modificare) într-o armă de foc, cu condiția că o astfel de posibilitate este una reală.

4) Obiectele asimilate armelor, ce ar putea fi folosite ca arme sau care au fost întrebuințate pentru atac, în sensul alin.(2) art.129 CP RM, nu pot fi recunoscute drept obiecte materiale ale infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM.

5) Nu este posibilă de încadrare, potrivit art.290 CP RM, fapta persoanei exprimată în păstrarea, purtarea, procurarea, comercializarea sustragerea unei arme de foc nefuncționale, adică a unei arme care nu este în stare să arunce alice, un glonț ori un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie. Ca excepție totuși, o armă nefuncțională poate fi privită drept obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM în ipoteza în care făptuitorul urmărește repararea acesteia. Totodată, arma trebuie să fie posibil de adus în stare de funcțiune. Pentru aceasta este necesar ca arma să posedă unele piese utile.

6) În ipoteza procurării, păstrării, purtării, comercializării ilegale și sustragerii, precum și a păstrării neglijente sau transmiterii altor persoane, obiectul material al infracțiunii îl formează arma de foc funcțională, în timp ce în situația reparării și fabricării, nu arma de foc funcțională, ci cea nefuncțională sau piesele utile dintr-o armă nefuncțională ori materia primă folosită la fabricarea armelor de foc, apar în postura de obiect material.

7) Nu contează durata în care arma de foc a fost utilă pentru efectuarea tragerilor, precum și nici numărul tragerilor efectuate cu aceasta. Important e ca făptuitorul să fi influențat infracțional asupra armei în momentul în care aceasta era utilă pentru efectuarea tragerilor.

8) În virtutea principiului *in dubio pro reo*, dispozitivul conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul provocat de tragerea focului de armă trebuie catalogat drept piesă pentru arma de foc, dar nu armă de foc propriu-zisă.

9) Celelalte părți componente ale armei de foc, altele decât mecanismul de închidere, camera cartușului și țeava armei de foc, nu pot fi privite separat, în calitate de armă de foc, nefiind obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM. Simpla păstrare, purtare, comercializare sau procurare a acestora nu cade sub incidența legii penale, decât în situația în care făptuitorul urmărește fabricarea sau repararea armei de foc prin folosirea acestor obiecte.

10) Operând cu noțiunea de „armă” în conținutul

art.290 și 291 CP RM, legiuitorul a avut în vedere anume dispozitivul special în sensul Legii nr.130/2012, dar nu și orice alt mijloc special de luptă. Manipulările ilegale cu astfel de entități materiale nu pot antrena răspunderea penală în baza art.290 sau 291 CP RM.

11) Pe post de obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM pot evolua nu doar munițiile armelor de foc, ci și ale altor categorii de arme, inclusiv acele muniții care nu au vreo conexiune cu armele. Important e ca prin manipularea acestora să fie lezată securitatea publică ca valoarea socială *sui generis*.

12) În anumite condiții, manipulările ilegale săvârșite în privința cartușelor defecte (inutilizabile) sunt în stare să se încadreze în tiparul art.292 CP RM (fabricarea, procurarea, prelucrarea, păstrarea, transportarea, folosirea sau neutralizarea substanțelor explozive ori a materialelor radioactive). Este cazul manipulărilor ilegale în privința cartușelor defecte în conținutul cărora intră pulberea, cu condiția că făptuitorul conștientizează că influențează infracțional asupra unei substanțe explozive.

13) Constituie obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM cartușul, ca specie a munițiilor, dar nu glonte, cartușului sau oricare altă parte componentă. Atribuirea nejustificată a părților din muniție la categoria munițiilor și, respectiv, a obiectului material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM, ar însemna interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale. Ca și excepție, nu este exclusă răspunderea penală în baza art.290 CP RM în ipoteza păstrării, purtării etc. ilegale a părților componente ale munițiilor cu intenția fabricării acestora.

14) Muniția armei de vânătoare cu țeavă lisă poate fi privită în postura de obiect material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM.

Referințe:

1. Ca și excepție, doar arma de vânătoare cu țeavă lisă nu este inclusă în categoria obiectului material al infracțiunii prevăzute la art.290 CP RM, nu și al infracțiunii prevăzute la art.291 CP RM, fapt asupra căruia *infra*, ne vom pronunța mai detaliat.
2. Potrivit Anexei nr.1 la Legea nr.130/2012, o singură armă de foc face parte din categoria armelor neletale. Este vorba de arma scurtă (pistolul sau revolverul) cu proiectile din cauciuc, poziția tarifară NM RM 9304 00 000.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la regimul armelor, nr.130 adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 08.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.222-227.
4. Armă folosită pentru imobilizarea animalelor prin supunerea acestora la un șoc mecanic în scopul sacrificării ulterioare.
5. Armă utilitară, destinată imobilizării animalelor prin injectarea de substanțe tranșilizante.
6. Armă destinată numai pentru transmiterea de semnale luminoase, fumigene sau acustice.
7. Armă letală produsă înainte de anul 1877 sau reproducere a acesteia pentru a fi păstrată în colecții.
8. Armă devenită definitiv nefuncțională ca urmare a modificării și transformării ei în mod ireversibil de către un armurier licențiat în domeniul reparației armelor.
9. Armă special confecționată, fabricată sau devenită inofensivă ca urmare a modificării ei de către un armurier licențiat în domeniul reparației armelor, utilizată în activitatea instituțiilor specializate în domeniul artistic (cinematografice sau cultural-artistice).
10. Obiect sau dispozitiv care poate pune în pericol sănătatea ori integritatea corporală a persoanelor prin lovire, tăiere, împungere, cum ar fi: baioneta, sabia, spada, floreta, cuțitul, arbaleta și arcul.
11. Arme de foc utilitare, semiautomate, destinate unui scop industrial de uz civil, care au aparența unei arme de foc automată.
12. Mijloc special de autoapărare a cărui încărcătură electrică de tensiune înaltă paralizază organismul omului și al animalelor pentru o perioadă redusă de timp.
13. Mijloc special de autoapărare conținând gaz lichefiat cu proprietatea de iritare sau de paralizare temporară.
14. Prin armă de vânătoare cu țeavă lisă trebuie de înțeles arma destinată practicării vânătorului, cu una sau mai multe țevi, omologată sau recunoscută în condițiile legii, a cărei țeavă este netedă pe cel puțin două treimi din toată lungimea interioară a canalului, începând de la camera cartușului.
15. Copețchi St., Hadîrca Ig. *Calificarea infracțiunilor: note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.
16. Borodac A., Gherman M. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău, 2006.
17. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6
18. Armă a cărei țeavă este prevăzută, pe toată lungimea suprafeței interioare a canalului, cu șanțuri omogene spiralate (ghinturi) pentru a imprima proiectilului o mișcare de rotație pentru menținerea stabilității acestuia pe traiectoria de zbor.
19. Sentința Judecătorei Cimișlia din 24 decembrie 2015. Dosarul nr.1-198/15. <http://www.jcm.instante.justice.md> (vizitat 06.08.2016)
20. Пронькина Е.А. *Ответственность за преступления, характеризующиеся признаком вооруженности / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2003. 27 с.*
21. Кац Е.А. *Уголовная ответственность за незаконные приобретение, передачу, сбыт, хранение, перевозку или ношение оружия, его основных частей, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Красноярск, 2005. 25 с.*
22. Мусаев М.М. Уголовная ответственность за незаконное изготовление оружия. В: *Следователь*, №1 (69), 2004, с.8-10.
23. Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961. În: *Вештиле Советулуй Супрем ал РСС Молдовенешть*, 1961, nr.10
24. Decizia Curții Supreme de Justiție din 13 februarie 2014. Dosarul nr.4-Ire-87/2014. http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php (vizitat 05.08.2016).
25. Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*. Chișinău: CE USM, 2003. 509 p.

26. Păduraru G. *Expertiza balistică judiciară*, p.4 http://gpaduraru.ro/documents/Expertiza_balistica.pdf (vizitat 24.08.2016).
27. *Convenția europeană cu privire la controlul achiziționării și deținerii armelor de foc de către particulari*, semnată la Strasbourg la 28 iunie 1978 <http://www.refworld.org.ru/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55c9fa274> (vizitat 05.09.2016).
28. *Protocolul împotriva producerii ilicite și traficului cu arme de foc, cu părți componente și cu muniție, adițional la Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale*, adoptat la New York la 31 mai 2001. Aprobare de către Republica Moldova prin Legea de aderare nr. 224-XVI din 13 octombrie 2005. În vigoare pentru Republica Moldova la 30 martie 2006.
29. Задоян А.А. Понятие оружие и его виды. В: *LEX RUSSICA (Научные труды МГЮА)*, №6, с.1155-1173.
30. Decizia Curții Supreme de Justiție din 10 februarie 2015. Dosarul nr.1ra-19/2015. http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php (vizitat 05.09.2016).
31. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
32. Stati V. *Infrațiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. 529 p.
33. Stati V. *Infrațiuni săvârșite în sfera activității economice externe (art.248 și 249 CP RM): studiu de drept penal*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2014, nr.8(78), p.124-141.
34. Stati V. *Infrațiunea de contrabandă în legislația penală a Republicii Moldova și a României: analiză juridică comparativă*. În: *Revista de Științe Penale*, 2006, Anuar, anul II, p.160-171.
35. *Dicționar explicativ al limbii române*. Sub redacția I.Coteanu, L.Seche, M.Seche. București: Univers enciclopedic, 1998. 1194 p.
36. Pasat O. *Analiza juridico-penală a infracțiunilor vamale conform legislației Republicii Moldova și a României*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 284 p.
37. Copețchi St. *Răspunderea penală pentru atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale*. Chișinău: Foxtrot, 2014. 346 p.
38. *Culegere de hotărâri explicative*. Chișinău, 2002.
39. Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
40. Гырла Л.Г., Табарча Ю.М., *Уголовное право Республики Молдова. Часть особенная*. Том II. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 592 p.
41. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
42. Кудашов В.Н. К вопросу о предмете преступления, предусмотренного ч.1 ст.222 УК РФ. В: *Бизнес в законе*, 2006, №3-4, с.97-102.
43. Sentința Judecătorei Râșcani din 09 ianuarie 2012. Dosarul nr.1a-29/12. <http://www.jrsr.instante.justice.md> (vizitat 07.09.2016).
44. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 29 mai 2013. Dosarul nr.1ra-595/13. http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php (vizitat la 05.09.2016).
45. Sentința Judecătorei Ștefan Vodă din 29 mai 2013. Dosarul nr.1-46/13. <http://www.jsv.instante.justice.md> (vizitat 25.08.2016).
46. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 06 noiembrie 2015. Dosarul nr.1a-1155/15. <http://cac.instante.justice.md> (vizitat 09.08.2016).
47. Sentința Judecătorei Strășeni din 18 decembrie 2015. Dosarul nr.1-334/2015. <http://www.jst.instante.justice.md> (vizitat 25.08.2016).
48. Potrivit legislației Republicii Moldova, toate armele de foc, cu excepția armelor scurte (pistol sau revolver) cu proiectile din cauciuc, fac parte din categoria armelor letale.
49. Бычков В.В. Предметы вооружения как предметы преступлений, образующих криминальный оборот оружия. В: *Сборник научно-практических трудов*, 2015, №2, с.36-42.
50. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 08 februarie 2016. Dosarul nr.1a-525/15. <http://cac.instante.justice.md> (vizitat 09.08.2016).
51. Sentința Judecătorei Soroca din 21 decembrie 2012. Dosarul nr.1-291/12. <http://www.jsr.instante.justice.md> (vizitat 08.08.2016).
52. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău din 29 iulie 2015. Dosarul nr.1-270/15. <http://www.jbt.instante.justice.md> (vizitat 07.08.2016).
53. Sentința Judecătorei Rîșcani, mun. Chișinău din 25 iunie 2015. Dosarul nr.1-714/15. <http://www.jrsc.instante.justice.md> (vizitat 18.08.2016).
54. Sentința Judecătorei Ștefan Vodă din 15 mai 2013. Dosarul nr.1-54/13. <http://www.jsv.instante.justice.md> (vizitat 25.08.2016).
55. Sentința Judecătorei Călărași din 26 aprilie 2010. Dosarul nr.1-79/2010. <http://www.jcl.instante.justice.md> (vizitat 09.08.2016).
56. Sentința Judecătorei Criuleni din 06 mai 2011. Dosarul nr.1-77/11. <http://www.jcr.instante.justice.md> (vizitat 15.08.2016).
57. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău din 26 iunie 2014. Dosarul nr.1-696/13. <http://www.jbt.instante.justice.md> (vizitat 07.08.2016).
58. Sentința Judecătorei Soroca din 22 ianuarie 2016. Dosarul nr.1-403/15. <http://www.jsr.instante.justice.md> (vizitat 09.08.2016).
59. Cartușul este format din următoarele elemente: glontele; tubul cartușului; încărcătura de azvârlire (de regulă pulberea); capsă de aprindere.
60. Vintilă Gh. *Criminalistică*. Craiova: Themis, 2001.
61. Sentința Judecătorei Bălți din 26 decembrie 2012. Dosarul nr.1-386/12. <http://www.jbl.instante.justice.md> (vizitat 02.09.2016).
62. Sentința Judecătorei Bălți din 01 martie 2015. Dosarul nr.1-162/2015. <http://www.jbl.instante.justice.md> (vizitat 21.08.2016).
63. Armele de vânătoare cu țevă lisă folosesc cartușe care au proiectile alice sau mitralii.
64. Decizia Curții Supreme de Justiție din 01 iulie 2014. Dosarul nr.1ra-841/2014 http://jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php (vizitat la 05.09.2016).

Recenzent:
Stanislav COPETCHI,
doctor în drept,
conferențiar universitar interimar (USM)

NOȚIUNEA „ACTIVITATEA DE ÎNTREPRINZĂTOR” ÎN CONTEXTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.241 DIN CODUL PENAL

Partea II

Denis BĂBĂLĂU,
doctorand (USM)

În articolul de față se stabilește că, în ipoteza faptelor specificate la art.263 din Codul contravențional, nu este obligatoriu ca făptuitorul să obțină venituri. Este posibil ca făptuitorul doar să urmărească obținerea unor venituri. Pentru comparație, în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM, este obligatoriu să se obțină profit (nu venituri). Mai mult, profitul obținut trebuie să se exprime în proporții mari sau deosebit de mari. De asemenea, se arată că o tranzacție singulară, sau chiar o pluralitate de tranzacții singulare, nu trebuie confundată cu activitatea de întreprinzător, care este practică sistematic, pentru a-i asigura întreprinzătorului o sursă permanentă de venituri. Se argumentează că oricare activitate (inclusiv activitatea de întreprinzător) are un caracter sistematic. Nicio activitate nu poate fi realizată instantaneu. O activitate presupune întotdeauna o succesiune de acte, care au la bază aceeași intenție. Nu este posibil ca activitatea să fie formată dintr-un singur act. În consecință, tranzacțiile singulare, având la bază intenții de sine stătătoare, nu pot alcătui o activitate.

Cuvinte-cheie: activitatea de întreprinzător; riscul activității de întreprinzător; răspunderea patrimonială; scopul asigurării unei surse permanente de venituri; obținerea veniturilor (profitului); activitatea profesională.

In this article it is established that, with regard to the offences specified in art.263 of the Contravention Code, as a consequence of the offences in question the perpetrator is not required to obtain any personal gains. It is enough for the perpetrator to just strive at achieving any personal gains. For comparison, bringing into conversation the offences referred to at art.241 PC RM, in these cases it is a mandatory attribute for the perpetrator to obtain a profit (not just personal gains). Moreover, the obtained profit should be expressed in large or very large amounts. It is also shown that a single transaction or a plurality of single transactions should not be confused with any forms of entrepreneurial activity, which is frequently practiced systematically, in order to provide the entrepreneur with a permanent source of income. It is argued that each activity (including the entrepreneurial activity) is achieved systematically and none without exceptions can be achieved instantly. One certain activity always involves a succession of actions, which are based on the same intent. No activity is likely to be achieved through a single action. As a result, single transactions, based on independent intentions, cannot constitute an activity.

Keywords: entrepreneurial activity; risks of entrepreneurial activity; patrimonial liability; to ensure a permanent source of income; achieving personal gains (profit); professional activity.

(continuare, începutul în nr. 9)

6) „pe riscul propriu”

Referitor la acest semn constitutiv al noțiunii „activitatea de întreprinzător”, V.V. Rovnâi afirmă: „Esența riscului activității de întreprinzător constă în admiterea conștientă de către persoana care o practică a oricărui rezultat (inclusiv al unui rezultat negativ)” [1]. A.A. Ivașcenko consideră că „riscul activității de întreprinzător presupune lipsa de certitudine în legătură cu obținerea de profit sau cu suportarea de pierderi. Cu alte cuvinte, întreprinzătorul nu poate avea deplină siguranță cu privire la rezultatul pozitiv al activității sale” [2]. După O.A. Belareva, „riscul unui eșec este firesc în cazul oricărei activități de întreprinzător. Un asemenea risc implică asumarea consecințelor nefaste cu care se poate solda nu doar activitatea de întreprinzător propriu-zisă, ci și executarea obligațiilor în cadrul raporturilor la care participă întreprinzătorul” [3]. La rândul său, O.G. Karpovici menționează: „Prin «practicarea activității de întreprinzător pe riscul propriu» se are în vedere organizarea acestei activități de o manieră care nu poate exclude riscul unei nereușite

sau chiar al pierderii afacerii, ipoteză în care întreprinzătorul își asumă în întregime astfel de urmări” [4]. În opinia O.A. Beleaeva, „riscul poate fi caracterizat drept creare în condiții legitime a unei stări de pericol potențial sau real, în vederea obținerii de venituri. Pentru risc este specifică situația care presupune incertitudinea mai mult sau mai puțin pronunțată, referitoare la rezultatele activității de întreprinzător. În alți termeni, întreprinzătorul nu poate să prevadă dacă va avea sau nu reușită, dacă va obține profit sau va suporta pierderi. Nu rareori, cu cât mai sporit este gradul de risc, cu atât mai mare este șansa de a obține un profit mai mare” [5]. Nu în ultimul rând, A.Faigher susține: „Asupra activității de întreprinzător influențează un șir de factori de risc, cum ar fi: situația politică și economică; calamitățile naturale; inflația; insolvabilitatea contractantului; schimbarea prețului la marfa contractantului după încheierea contractului etc. În funcție de cauzele apariției, riscurile activității de întreprinzător pot fi clasificate în riscuri contractuale și riscuri necontractuale. La primele se referă o parte a riscurilor de piață, care reies dintr-o afacere concretă (riscurile neîndeplinirii contractului, ale falimentului

contractantului, ale nerestituirii creditului, ale refuzului agentului de asigurare de a achita despăgubirea de asigurare etc.). La riscuri necontractuale se referă riscurile naturale, politice, de drept (administrative), dar și o parte a riscurilor de piață, care nu au legătură cu afacerea concretă (căderea cursului valutar, a cursului acțiunilor etc.)” [6].

Luând în considerare cele sus-menționate, se poate afirma că, de una singură, neobținerea de către întreprinzător a unor venituri nu poate fi considerată temei al aplicării față de acesta a răspunderii penale. Or, un asemenea rezultat este condiționat chiar de caracterul riscant al activității de întreprinzător. Într-un asemenea caz, este important să fie respectate toate condițiile stabilite de art.40 CP RM: nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, care a cauzat daune intereselor ocrotite de lege în cazul riscului întemeiat pentru realizarea scopurilor socialmente utile (alin.(1)); riscul se consideră întemeiat dacă scopul socialmente util urmărit nu a putut fi realizat fără un anumit risc și dacă persoana care l-a admis a luat măsurile necesare pentru a preveni cauzarea de daune intereselor ocrotite de lege (alin. (2)); riscul nu poate fi considerat întemeiat dacă era cu bună-știință îmbinat cu pericolul pentru viața persoanei sau cu pericolul provocării unui dezastru ecologic ori social (alin.(3)).

7) „sub răspunderea lor patrimonială”

Pentru a fi considerată activitate de întreprinzător, activitatea de fabricare a produselor, de executare a lucrărilor sau de prestare a serviciilor trebuie să fie desfășurată sub răspunderea patrimonială a cetățenilor sau a asociațiilor acestora, care o practică.

În acest sens, art.27 din Codul civil stabilește: „Persoana fizică răspunde pentru obligațiile sale cu tot patrimoniul său, cu excepția bunurilor care, conform legii, nu pot fi urmărite”.

În același context, N.Roșca și S.Baieș afirmă: „Răspunderea patrimonială se aplică numai în cazul când activitatea este inefficientă sau când întreprinzătorul își încalcă obligațiile. Persoana fizică și persoana juridică răspund, pentru obligațiile asumate, cu tot patrimoniul pe care îl au în proprietate. Întreprinderea individuală, societatea în nume colectiv și societatea în comandită răspund cu patrimoniul adus de fondatori și cu cel dobândit prin activitate. În cazul insuficienței lui, creditorii pot urmări bunurile personale ale fondatorilor, în condițiile legii” [7].

Bunurile debitorului, care nu pot fi urmărite, sunt specificate în art.89 al Codului de executare, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.12.2004 [8]: 1) bunurile strict necesare uzului personal sau casnic al debitorului persoană fizică și al membrilor lui de familie; 2) semințele de culturi agricole pentru însămânțare și sădire; 3) nutrețul pentru vitele care nu au fost urmărite, necesar până la strânsul nutrețurilor noi sau până la scoaterea vitelor la pășunat, după caz; 4) produsele agricole perisabile, conform unei liste aprobate de Guvern; 5) bunurile din domeniul public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale; 6) alte bunuri care, conform legii, nu pot fi urmărite.

8) „cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri”

Așa cum reiese din definiția noțiunii „activitatea de întreprinzător” din art.1 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, cetățenii sau asociațiile acestora, care practică activitatea de întreprinzător, urmăresc obținerea unor venituri.

În această ordine de idei, comportă interes opinia lui V.V. Laptev: „Activitatea de întreprinzător este îndreptată spre obținerea unor venituri. Aceasta constituie una din diferențele respectivei activități de alte tipuri ale activității economice. În condițiile economiei de stat planificate, obținerea veniturilor avea, de asemenea, o anumită relevanță. Însă, obținerea acestora conta doar ca indicator al eficacității activității economice, nu ca scop al acestei activități” [9]. Din punctul de vedere al lui O.G. Karpovici, „desfășurând activitatea de întreprinzător, persoana acționează pe propriul risc, urmărind să obțină venituri” [10]. După E.Iu. Glincikova și M.S. Agafonova, „scopul suprem al activității de întreprinzător se exprimă în aceea ca rezultatele obținute să depășească cheltuielile. Ideal este atunci când obținerea unor venituri maxime asigură gradul sporit de rentabilitate” [11]. În opinia O.A. Beleaeva, „specificul activității de întreprinzător constă nu în obținerea *de facto* a unor venituri, dar în aceea că activitatea în cauză este îndreptată spre obținerea de venituri. Chiar dacă nu vor fi obținute venituri ca rezultat al practicării activității de întreprinzător, oricum activitatea va fi considerată activitate de întreprinzător” [12]. Din punctul de vedere al lui V.V. Rovnâi, „veniturile privite ca rezultat nu sunt obligatorii și nu întotdeauna pot fi obținute de pe urma activității de întreprinzător. Or, rezultatul acestei activități poate îmbrăca și forma pierderilor” [13]. Nu în ultimul rând, V.Tereșcenko menționează: „Trăsătura particularizantă a activității de întreprinzător constă în scopul de obținere a veniturilor. La rândul său, obținerea propriu-zisă a veniturilor constituie indicatorul eficacității activității de întreprinzător” [14].

Din analiza opiniilor prezentate *supra*, rezultă că întreprinzătorul urmărește să obțină venituri. Nerealizarea scopului propus nu influențează asupra catalogării activității acestuia ca activitate de întreprinzător.

Totuși, este necesar să facem o precizare. Nu trebuie să uităm că, în funcție de gradul de pericol social al celor comise, se face diferențierea dintre infracțiunile prevăzute la art.241 CP RM și faptele specificate la art.263 „Desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător” din Codul contravențional, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008 [15]. În ipoteza acestor fapte contravenționale, nu este obligatoriu ca făptuitorul să obțină venituri. Este posibil ca făptuitorul doar să urmărească obținerea unor venituri. Pentru comparație, în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM, este obligatoriu să se obțină profit (nu venituri). Mai mult, profitul obținut trebuie să se exprime în proporții mari sau deosebit de mari. Prin stabilirea acestor diferențe, legiuitorul a conferit un grad de pericol social mai sporit infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM.

După această digresiune absolut necesară, revenim la examinarea celui de-al optulea semn constitutiv al noțiunii „activitatea de întreprinzător”.

Nu în oricare condiții, obținerea unor venituri reprezintă scopul activității de întreprinzător. Deloc întâmplător, caracterizând acest scop în art.1 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, legiuitorul recurge la sintagma „scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri”. În aceste condiții, este firesc să formulăm următoarea întrebare: care ar trebui să fie numărul actelor ce alcătuiesc activitatea de întreprinzător, pentru a se putea vorbi despre activitatea de întreprinzător?

Formulăm această întrebare, întrucât, într-o speță din practica judiciară în care a fost aplicată lit.f) alin. (2) art.241 CP RM, argumentele din recursul declarat de apărător au constatat în următoarele: „*Făptuitorul practica acordarea împrumuturilor bănești nu ca pe o îndeletnicire, ci doar la insistența părților vătămate*” [16]. Într-o altă speță, lit.f) alin.(2) art.241 CP RM a fost aplicat pentru procurarea unor medicamente în valoare de aproximativ 1.293.770 lei, care, ulterior, au fost vândute, făptuitorul obținând astfel un profit de aproximativ 129.377 lei [17]. Într-o altă speță, alin. (1) art.263 din Codul contravențional a fost aplicat pentru aceea că, la 29.08.2015, în satul Cotiujeni, raionul Briceni, făptuitorul a procurat 3.000 de mănuși, vânzându-le ulterior în satul Cunicea, raionul Florești [18].

Așadar, poate oare o tranzacție singulară (chiar dacă aceasta se soldează cu obținerea unui profit în proporții mari sau deosebit de mari) să-i asigure făptuitorului o sursă permanentă de venituri?

În încercarea de a răspunde la această întrebare, vom apela la opiniile unor teoreticieni. Astfel, N.Roșca și S.Baieș afirmă: „Legiuitorul nu stabilește expres regularitatea cu care întreprinzătorul trebuie să-și practice activitatea. Faptul acesta rezultă din definiția legală care prevede că activitatea trebuie să-i asigure autorului „o sursă permanentă de venituri”, care, de fapt, nu se obțin din activități ocazionale” [19]. În opinia lui V.Spaltu, care se referă la infracțiunile prevăzute la art.241 CP RM, „nu putem vorbi despre existența unei componente de infracțiune în cazul în care profitul este obținut ca urmare a unei singure tranzacții întâmplătoare” [20]. Din punctul de vedere al E.I. Ghilmanova, „o tranzacție singulară nu poate fi considerată activitate de întreprinzător, chiar dacă aceasta este îndreptată spre obținerea unor venituri” [21]. După V.V. Laptev, „activitatea de întreprinzător este practică cu regularitate. De aceea, o tranzacție singulară, chiar dacă este îndreptată spre obținerea unor venituri, nu este suficientă pentru a fi raportată la activitatea de întreprinzător” [22]. O părere apropiată este exprimată de N.I. Klein: „Doar activitatea, practică în calitate de ocupație de bază a persoanei, poate fi considerată activitate de întreprinzător” [23]. În același fâgaș, V.Kotin și M.M. Malikov susțin: „Pentru săvârșirea unei tranzacții singulare, nu este necesară înregistrarea de stat în calitate de întreprinzător” [24]. De asemenea, P.P. Țitovici afirmă: „Actul săvârșit o singură dată, din întâmplare, nu poate forma

activitatea de întreprinzător” [25]. La rândul său, L.S. Aistova menționează: „Dacă activitatea economică nu este îndreptată spre obținerea sistematică a veniturilor, ea nu poate fi considerată activitate de întreprinzător” [26]. Nelipsită de interes este și poziția exprimată de B.V. Voljenkin: „Persoanele, care încheie tranzacții singulare, nu pot fi considerate întreprinzători și nu li se poate solicita înregistrarea de stat. Aceasta chiar dacă se vor atesta câteva cazuri de încheiere a unor astfel de tranzacții” [27].

În concluzie, o tranzacție singulară sau chiar o pluralitate de tranzacții singulare nu trebuie confundată cu activitatea de întreprinzător, care este practică sistematic, pentru a-i asigura întreprinzătorului o sursă permanentă de venituri.

Din aceste considerente, nu putem fi de acord cu V.S. Iani. Conform opiniei acestuia, noțiunea „activitatea de întreprinzător”, utilizată în legea penală, are un alt înțeles decât noțiunea „activitatea de întreprinzător”, folosită în reglementările de drept civil; iată de ce, dacă se încheie o tranzacție singulară, care se soldează cu obținerea unui profit în proporții mari sau deosebit de mari, răspunderea trebuie aplicată în baza art.171 din Codul penal al Federației Ruse, pentru activitatea de întreprinzător ilegală [28].

Ne raliem punctului de vedere exprimat de A.I. Fabricinai: „Caracterul ilegal al activității de întreprinzător poate fi stabilit doar ca rezultat al analizei normelor de referință de factură civilă, administrativă, financiară, fiscală etc. Aceasta condiționează gradul sporit de intercondiționare a construcțiilor juridice de drept penal și a construcțiilor juridice care țin de alte ramuri de drept” [29]. În consonanță, V.Berliba afirmă: „La încadrarea juridică a infracțiunii, organul de drept, abilitat cu competențe de aplicare a normelor juridico-penale, trebuie să ia în considerare accepțiunea legală a antreprenoriatului stabilită de legislația civilă și semnele aferente acesteia, pentru a se stabili măsura în care acestea își găsesc reflectarea în art.241 CP RM... Nu este de domeniul dreptului penal de a institui reglementări în sfera dreptului privat. În același timp, normele de referință, prin care sunt descrise majoritatea infracțiunilor economice, inclusiv cea de practicare ilegală a activității de întreprinzător, trebuie aplicate în strictă conformitate cu actele normative la care acestea fac trimitere... Teza, conform căreia înfăptuirea o singură dată a unei operațiuni economice nu se încadrează în sfera de aplicare a art.241 CP RM, poate fi dedusă și din interpretarea gramaticală a termenului de „activitate”, utilizat la descrierea elementului material al infracțiunii” [30]. Nu poate fi trecută cu vederea nici părerea lui M.N. Urda: „În ipoteza în care lipsesc trăsăturile de conținut ale activității de întreprinzător (printre care se numără trăsătura privitoare la scopul obținerii sistematice a veniturilor), activitatea nu poate fi considerată activitate de întreprinzător. Însă, dacă lipsește trăsătura de formă a activității de întreprinzător (și anume – înregistrarea persoanei care o practică în calitate de întreprinzător), atunci activitatea va fi considerată activitate de întreprinzător. Aceasta deși, după formă, respectivă activitate va avea un caracter ilegal” [31].

În concluzie, noțiunea „activitatea de întreprinzător”, utilizată în legea penală, are același înțeles ca noțiunea „activitatea de întreprinzător”, folosită în reglementările de drept civil. Pe cale de consecință, semnul constitutiv „cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri” este obligatoriu în vederea stabilirii conținutului sintagmei „activitatea de întreprinzător” utilizată în art.241 CP RM.

Supra am menționat că activitatea de întreprinzător este practică sistematic, tocmai pentru a-i asigura întreprinzătorului o sursă permanentă de venituri. Ce înseamnă „sistematic”?

Mai mulți autori oferă următorul răspuns la această întrebare: activitatea de întreprinzător este practică sistematic în cazul în care ea este alcătuită din cel puțin trei acte succesive [32].

Nu putem trece cu vederea că termenul „sistematic” este utilizat chiar în textul legii penale. Astfel, de exemplu, la alin.(1) art.150 „Determinarea la sinucidere” din Codul penal se menționează: „Determinarea la sinucidere sau la tentativă de sinucidere prin persecutare, clevetire, jignire sau înjosire sistematică (subl. ne aparține) a demnității victimei de către cel vinovat”. Interpretând acest termen, S.Brînza și V.Stati afirmă: „Spre deosebire de clevetire și jignire, înjosirea sistematică a demnității victimei nu poate fi de executare instantanee, deoarece presupune o activitate sistematică (adică, actul de clevetire sau jignire se repetă de cel puțin trei ori” (subl. ne aparține)) [33]. De asemenea, dispoziția de la alin.(1) art.322 „Transmiterea ilegală a unor obiecte interzise persoanelor deținute în penitenciare” din Codul penal stabilește: „Transmiterea tănuită de la control sau încercarea de a transmite prin orice mijloace persoanelor deținute în penitenciare a băuturilor alcoolice, a drogurilor, medicamentelor sau a altor substanțe cu efect narcotizant, precum și a altor obiecte, a căror transmitere este interzisă, dacă această acțiune a fost săvârșită în mod sistematic (subl. ne aparține.) sau în proporții mari”. În acest context, S.Brînza și V.Stati menționează: „Dacă parametrii valorici ai obiectului material al infracțiunii în cauză nu se caracterizează prin proporții mari, atunci infracțiunea de transmitere ilegală a unor obiecte interzise persoanelor deținute în penitenciare trebuie să fie săvârșită în mod sistematic. Aceasta înseamnă că transmiterea tănuită de la control sau încercarea de a transmite prin orice mijloace a obiectelor, a căror transmitere este interzisă, se repetă de cel puțin trei ori” (subl. ne aparține) [34].

Nu exprimăm acordul pentru o astfel de interpretare. Totuși, în literatura de specialitate, au fost exprimate și alte opinii.

Astfel, L.S. Aistova susține: „Semnul constitutiv «cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri» se exprimă în aceea că activitatea de întreprinzător fie este sistematică, fie constă într-o tranzacție singulară complexă care permite obținerea sistematică a veniturilor” [35]. La fel de controversată este opinia aparținând B.Abakarova și M.Z. Abdullaeva: „Activitate de întreprinzător constituie activitatea îndreptată spre obținerea sistematică a veniturilor. Aceasta

presupune fie o activitate realmente sistematică, fie săvârșirea unei tranzacții singulare care este îndreptată spre obținerea sistematică a veniturilor” [36].

Anterior, am accentuat: o tranzacție singulară sau chiar o pluralitate de tranzacții singulare nu trebuie confundată cu activitatea de întreprinzător, care este practică sistematic, pentru a-i asigura întreprinzătorului o sursă permanentă de venituri. Din acest punct de vedere, considerăm nereușită contrapunerea de către L.S. Aistova, B.Abakarova și M.Z. Abdullaeva a noțiunilor „activitatea de întreprinzător sistematică” și „tranzacția singulară îndreptată spre obținerea sistematică a veniturilor”. Oricare activitate (inclusiv activitatea de întreprinzător) are un caracter sistematic. Nicio activitate nu poate fi realizată instantaneu, *uno actu*. O activitate presupune întotdeauna o succesiune de acte, care au la bază aceeași intenție. Nu este posibil ca activitatea să fie formată dintr-un singur act. În consecință, tranzacțiile singulare, având la bază intenții de sine stătătoare, nu pot alcătui o activitate.

Din această perspectivă, considerăm mai reușite următoarele puncte de vedere: „Caracterul sistematic vizează două componente ale activității de întreprinzător. În primul rând, însăși activitatea de întreprinzător reprezintă o activitate practică sistematică. În al doilea rând, scopul respectivei activități trebuie să se exprime în obținerea sistematică a veniturilor” [37]; „Activitatea de întreprinzător constituie un proces, o săvârșire sistematică a unor acte omogene într-un domeniu sau altul de fabricare a produselor, de prestare a serviciilor sau de executare a lucrărilor, în scopul obținerii sistematice a veniturilor” [38].

Atunci când contrapun noțiunile „activitatea de întreprinzător sistematică” și „tranzacția singulară îndreptată spre obținerea sistematică a veniturilor”, L.S. Aistova, B.Abakarova și M.Z. Abdullaeva echivalează concursul de infracțiuni cu infracțiunea unică prelungită. Aceasta este inadmisibil: infracțiunea unică prelungită are la bază o intenție unică, deși este săvârșită etapizat. Infracțiunile, care formează un concurs, presupun o pluralitate de intenții infracționale. Cu această ocazie, amintim că – până la intrarea în vigoare a Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [39] – la lit.a) alin. (2) art.241 CP RM se prevedea răspunderea pentru săvârșirea repetată a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.241 CP RM. Existența în acest articol a unei astfel de agravante a constituit o confirmare implicită a faptului că pluralitatea de infracțiuni nu poate fi echivalată cu infracțiunea unică prelungită. O asemenea echivalare nu poate fi făcută nici în conjunctura legii penale în vigoare. Aceasta reiese din interpretarea sistematică a art.30, 32 și 33 CP RM. În dispoziția unei norme din Partea specială a Codului penal este descrisă o infracțiune, nu o pluralitate de infracțiuni. Această regulă este valabilă și pentru dispozițiile art.241 CP RM. În acord cu legea penală în vigoare, repetarea infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM trebuie tratată în calitate de concurs al acestor infracțiuni.

Nu trebuie de uitat că, la art.241 CP RM, sintagma

„activitatea de întreprinzător” desemnează nu pur și simplu o activitate. Ea desemnează o activitate care constituie o faptă, o singură faptă. Ar fi cu totul incorect ca art.241 CP RM să fie aplicat doar atunci când s-ar comite trei sau mai multe infracțiuni prevăzute de acest articol.

Fără a întrerupe firul logic, îl vom cita pe S.A. Plotnikov: „Nu oricare activitate, îndreptată spre obținerea unor venituri sistematice, este o activitate de întreprinzător” [40].

Considerăm că acest autor sugerează că activitatea de întreprinzător trebuie deosebită de activitatea profesională (avem în vedere tocmai activitatea profesională, nu activitatea de muncă). Implicit, o asemenea interpretare își are suportul în art.1 al Legii privind protecția consumatorilor: consumator – orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure ori care comandă, procură sau folosește produse, servicii pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională.

În legătură cu aceasta, menționăm că, la pct.88 al Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității pct.72 din art.IX al Legii nr.324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (evidența fiscală a unor persoane care desfășoară activități liberale) (Sesizarea nr.12a/2014) [41], sunt nominalizate următoarele categorii de persoane care exercită profesii liberale: notari; avocați; executorii judecătorești; mediatori etc.

Cu privire la aceleași categorii de persoane, N.Roșca și S.Baieș susțin: „În activitățile economice practicate de liberii profesioniști sunt incluse prestațiile acordate de avocați, medici, arhitecți, notari, profesori, artiști ș.a. Exercițiul activității libere constă în punerea la dispoziția celor interesați a cunoștințelor, competenței și abilităților contra unui onor. Activitatea liberului profesionist așadar nu este legată de punerea în circuit a unor bunuri, iar autorul nu suportă riscul căruia îi este supus un întreprinzător” [42]. Într-un mod asemănător, N.A. Lopașenko menționează: „Nu poate fi considerată activitate de întreprinzător exercitarea activității profesionale de către notari, avocați, medici, repetitori, profesorii de muzică, dansuri, artă plastică etc.” [43].

Într-adevăr, de exemplu, conform alin.(2) art.1 al Legii cu privire la avocatură, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 19.07.2002 [44], activitatea avocatului nu este activitate de întreprinzător.

În corespundere cu art.69¹-69⁵ din Codul fiscal, activitatea notarială nu este activitate de întreprinzător și nu cade sub incidența actelor normative ce reglementează această activitate. De asemenea, în conformitate cu alin.(6) art.2 al Legii cu privire la notariat, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 08.11.2002 [45], activitatea notarială nu este activitate de întreprinzător și nu poate fi raportată la o astfel de activitate, nu se realizează pe bază de întreprindere și nu se află sub incidența actelor legislative și altor acte normative ce reglementează activitatea de întreprinzător.

Potrivit art.11 al Legii cu privire la exercitarea profesiei de medic, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27.10.2005 [46], profesiunea de medic poate fi exercitată independent (libera practică) sau în cadrul unei instituții medicale de stat; exercitarea independentă a profesiei de medic reprezintă activitatea profesională a medicului la o întreprindere persoană juridică sau la o persoană fizică agent al activității de întreprinzător, care prestează servicii medicale în baza licenței și acreditării.

În acord cu alin.(2) art.2 al Legii privind executării judecătorești, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 17.06.2010 [47], activitatea executorului judecătoresc nu este activitate de întreprinzător.

Potrivit alin.(1) art.9 al Legii privind implementarea ghișeului unic în desfășurarea activității de întreprinzător, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 22.07.2011 [48], serviciile acordate în cadrul ghișeului unic nu reprezintă activitate de întreprinzător, scopul prestării lor nefiind obținerea de profit.

În corespundere cu alin.(1) art.3 al Legii cu privire la administratorii autorizați, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.07.2014 [49], administratorul autorizat desfășoară o activitate de liber profesionist de interes public, care nu este activitate de întreprinzător.

Conform alin.(1) art.3 al Legii cu privire la mediere, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 03.07.2015 [50], mediatorul desfășoară activitate de liber-profesionist, de interes public, care nu constituie activitate de întreprinzător și nu poate fi raportată la o astfel de activitate.

Este de menționat că art.54¹ din Codul contravențional stabilește răspunderea pentru „exercitarea fără drept a unei profesii sau activități pentru care este obligatorie deținerea unei autorizații, precum și exercitarea unei profesii sau activități în alte condiții decât cele stabilite, dacă legea prevede că aceste acțiuni sunt ilicite”. Așadar, o asemenea faptă nu poate atrage răspunderea nici conform art.241 CP RM, nici potrivit art.263 din Codul contravențional.

În proiectul de modificare a art.54¹ din Codul contravențional, găsim o formulare mai tranșantă: „Practicarea unei profesii sau activități, alta decât activitatea de întreprinzător (*subl. ne aparține*), fără deținerea unei licențe sau a unei altfel de autorizații, dacă legea prevede ca obligatorie deținerea acestora” [51]. La pct.19 din *Nota informativă* la acest proiect, se arată: „Proiectul propune expunerea într-o nouă redacție a art.54¹ din Codul contravențional, modificare justificată de necesitatea deosebirii faptei respective de cea prevăzută la alin.(1) art.263 din Codul contravențional... În cazul faptei prevăzute la alin.(1) art.263 din Codul contravențional, obiectul contravenției este activitatea de întreprinzător. Art.54¹ din Codul contravențional face referire la o altă activitate decât cea de întreprinzător, cum ar fi activitatea notarilor, avocaților, executorilor judecătorești etc., care nu este, prin natura ei, activitate de întreprinzător” [52].

În unele state, faptelor, similare cu cea prevăzu-

tă la art.54¹ din Codul contravențional, li s-a conferit ilicitate penală. De exemplu, art.348 din Codul penal al României [53] prevede răspunderea pentru exercitarea, fără drept, a unei profesii sau activități pentru care legea cere autorizație ori exercitarea acestora în alte condiții decât cele legale, dacă legea specială prevede că săvârșirea unor astfel de fapte se sancționează potrivit legii penale. La rândul său, art.436 din Codul penal al Olandei [54] stabilește răspunderea pentru: exercitarea activității profesionale licențiabile de către persoana care nu dispune de licența care i-ar permite să o exercite (alin.(1)); exercitarea activității profesionale licențiabile cu încălcarea condițiilor stabilite de licență, de către persoana care dispune de licența care-i permite să o exercite (alin.(2)). Nu în ultimul rând, art.202 din Codul penal al Lituaniei [55] prevede răspunderea pentru practicarea activității economice, comerciale, financiare sau profesionale în proporții mari, fie fără crearea întreprinderii sau pe altă cale ilegală, fie în lipsa licenței în cazurile în care aceasta este obligatorie.

În urma studiului efectuat, formulăm **concluziile** expuse *infra*:

1) noțiunea „activitatea de întreprinzător”, utilizată în legea penală, are același înțeles ca noțiunea „activitatea de întreprinzător”, folosită în reglementările de drept civil;

2) fiecare dintre semnele constitutive ale noțiunii „activitatea de întreprinzător”, în sensul art.1 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, are un caracter necesar, dar nu și suficient. Absența oricăruia din aceste semne presupune că activitatea nu poate fi considerată activitate de întreprinzător. De aceea, nu oricare activitate de fabricare a produselor, de executare a lucrărilor sau de prestare a serviciilor reprezintă o activitate de întreprinzător;

3) comercializarea mărfurilor, activitățile bancare, de investiții, operațiunile cu titluri de valoare, de editare sau de asigurare intră sub incidența definiției noțiunii „activitatea de întreprinzător”, formulată la art.1 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi;

4) transmiterea proprietății imobiliare în posesie și/sau în folosință (locațiune, arendă, uzufruct) poate fi considerată activitate de întreprinzător doar atunci când presupune prezența tuturor celor opt semne constitutive ale noțiunii „activitatea de întreprinzător” în sensul art.1 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În cazul în care unul din aceste semne lipsește, transmiterea proprietății imobiliare în posesie și/sau în folosință (locațiune, arendă, uzufruct) nu poate fi considerată activitate de întreprinzător;

5) aflarea unei persoane în raporturi de muncă cu angajatorul său exclude calificarea faptei acelei persoane în baza art.241 CP RM, întrucât activitatea de întreprinzător este o activitate economică independentă. În opoziție, activitatea de muncă nu este una independentă, deoarece presupune îndeplinirea de către salariat a indicațiilor angajatorului;

6) în ipoteza faptelor specificate la art.263 din Codul contravențional, nu este obligatoriu ca făptuitorul să obțină venituri. Este posibil ca făptuitorul

doar să urmărească obținerea unor venituri. Pentru comparație, în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM, este obligatoriu să se obțină profit (nu venituri). Mai mult, profitul obținut trebuie să se exprime în proporții mari sau deosebit de mari;

7) o tranzacție singulară sau chiar o pluralitate de tranzacții singulare nu trebuie confundată cu activitatea de întreprinzător, care este practică sistematic, pentru a-i asigura întreprinzătorului o sursă permanentă de venituri;

8) oricare activitate (inclusiv activitatea de întreprinzător) are un caracter sistematic. Nicio activitate nu poate fi realizată instantaneu, *uno ictu*. O activitate presupune întotdeauna o succesiune de acte, care au la bază aceeași intenție. Nu este posibil ca activitatea să fie formată dintr-un singur act. În consecință, tranzacțiile singulare, având la bază intenții de sine stătătoare, nu pot alcătui o activitate;

9) în art.241 CP RM, sintagma „activitatea de întreprinzător” desemnează nu pur și simplu o activitate. Ea desemnează o activitate care constituie o faptă, o **singură faptă**. Ar fi cu totul incorect ca art.241 CP RM să fie aplicat doar atunci când s-ar comite trei sau mai multe infracțiuni prevăzute de acest articol;

10) activitatea de întreprinzător trebuie deosebită de activitatea profesională, adică de activitatea persoanelor care exercită profesii liberale: notari; avocați; executorii judecătorești; mediatori ș.a.

Referințe:

1. Ровный В.В. *Понятие и признаки предпринимательства (гражданско-правовой аспект)*. Иркутск: Изд-ство Иркутского университета, 1998, с.35.
2. Ивашенко А.А. Понятие предпринимательской деятельности в гражданском законе Российской Федерации и цивилистической доктрине. В: *Общество и право*, 2013, № 2, с.45-48.
3. Беларева О.А. *Уголовно-правовая характеристика незаконного предпринимательства (ст.171 УК Российской Федерации)* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Томск, 2005, с.14.
4. Карпович О.Г. *Уголовно-правовая охрана предпринимательской деятельности в России и странах Европы* / Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 2003, с.21.
5. Беляева О.А. *Предпринимательское право*. Под ред. В.Б. Ляндреса. Москва: Контракт, Инфра-М, 2006, с.1.
6. Faigher A. *Riscul întemeiat* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2011, p.112.
7. Roșca N., Baieș S. *Dreptul afacerilor*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.52.
8. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.34-35.
9. *Предпринимательское (хозяйственное) право*. Под ред. В.В. Лаптева, С.С. Занковского. Москва: Волтерс Клувер, 2006, с.19.
10. Карпович О.Г. *Уголовно-правовая охрана предпринимательской деятельности в России и странах Европы* / Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 2003, с.22.
11. Глинчикова Е.Ю., Агафонова М.С. *Предприятие, сущность, классификация*. В: *Международный*

студенческий научный вестник, 2014, № 1. <http://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=11796>

12. Беляева О.А. *Op.cit.*, p.1.
13. Ровный В.В. *Op.cit.*, p.56.
14. Терещенко В. Признаки предпринимательской деятельности. În: *Legea și viața*, 2014, nr.3, p.213-215.
15. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6.
16. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 16.02.2016. Dosarul nr.1ra-179/16. www.csj.md
17. Sentința Judecătorei sectorului Centru, mun. Chișinău, din 24.11.2014. Dosarul nr.1-1227/2014. <http://www.jcn.instante.justice.md>
18. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 11.11.2015. Dosarul nr.4r-808/2015. <http://cab.instante.justice.md>
19. Roșca N., Baieș S. *Op.cit.*, p.53.
20. Spalatu V. *Analiza juridico-penală și criminologică a infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2011, p.61.
21. Гильманова Э.И. Криминологическая характеристика незаконного предпринимательства. В: *Теоретические и практические аспекты развития научной мысли в современном мире: сборник статей Международной научно-практической конференции* (13 ноября 2015 г., Уфа: РИО МЦИИ ОМЕГА САЙНС, 2015, p.221-224.
22. *Предпринимательское (хозяйственное) право*, с.21.
23. *Предпринимательское право*. Под ред. Н.И. Клейн. Москва: Юридическая литература, 1993, с.19.
24. Котин В. Ответственность за незаконное предпринимательство. В: *Законность*, 1995, № 4, с.15-23; Маликов М.М. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика незаконного предпринимательства* / Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Махачкала, 2005, с.7.
25. Цитович П.П. *Очерк основных понятий торгового права*. Москва: ЮрИнфоР, 2001, с.83.
26. Аистова Л.С. Понятие незаконного предпринимательства как преступления. В: *Законность*, 2005, № 7, с.23-25.
27. Волженкин Б.В. *Экономические преступления*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 1999, с.89.
28. Яни П.С. *Экономические и служебные преступления*. Москва: Интел-Синтез, 1997, p.188.
29. Фабричный А.И. *Уголовно-правовая характеристика незаконного предпринимательства* / Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Красноярск, 2001, с.11.
30. Berliba V. *Răspunderea penală pentru delictele fiscale*: Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2015, с.201-202.
31. Урда М.Н. Определение легитимности предпринимательской деятельности для цели применения ст.171 УК Российской Федерации. В: *Уголовное право в эволюционирующем обществе: проблемы и перспективы: сборник научных статей по материалам Международной научно-практической конференции*, 24 мая 2010 г. Курск: ЮЗГУ, 2010, p.210-214.
32. Карпович О.Г. *Уголовно-правовая охрана предпринимательской деятельности в России и странах Европы* / Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2003, с.22-23; *Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України*. За ред. В.Ф. Бойко. Київ: А.С.К., 2000, с.551; Навроцкий В.О. *Кримінальне право України. Особлива частина*. Київ: Знання, 2000, с.410, 416; *Кримінальне право України. Особлива частина*. За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ: Юрінком Інтер, 2005, с.187.
33. Brinza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.346.
34. *Ibidem*, p.841-842.
35. Аистова Л.С. *Теоретические и практические проблемы квалификации незаконного предпринимательства – ст.171 УК Российской Федерации* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2001, с.13.
36. Абакарова Б., Абдуллаева М.З. Экономическая и юридическая сущность предпринимательской деятельности в преступлении, предусмотренном ст.171 УК Российской Федерации. В: *Основные направления совершенствования уголовного законодательства*. Материалы студенческой региональной научно-практической конференции. Сборник статей и тезисов. Издербаш: ДГУ, 2009, с.7-15.
37. Беляева О.А. *Op.cit.*, p.1.
38. Устинова Т. Уголовная ответственность за незаконное предпринимательство. В: *Уголовное право*, 1999, № 1, с.25-31; Устинова Т.Д. *Уголовная ответственность за незаконное предпринимательство*. Москва: Интел-Синтез, 2001, с.13.
39. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
40. Плотников С.А. *Уголовная ответственность за незаконное предпринимательство* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003, p.8.
41. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.223-230.
42. Roșca N., Baieș S. *Op.cit.* p.62.
43. *Комментарий к Уголовному Кодексу Российской Федерации*. Под общ. ред. В.И. Радченко и А.С. Михлина. Москва: Спарк, 2000, с.356.
44. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.126-127.
45. *Ibidem*, 2002, nr.154-157.
46. *Ibidem*, 2005, nr.172-175.
47. *Ibidem*, 2010, nr.126-128.
48. *Ibidem*, 2011, nr.170-175.
49. *Ibidem*, 2014, nr.293-296.
50. *Ibidem*, 2015, nr.224-233.
51. *Proiectul Legii privind modificarea și completarea Codului contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008*. http://www.justice.gov.md/public/files/proiecte/proiect_de_lege_pregatit_pentru_Guvern.pdf
52. *Notă informativă la proiectul Legii privind modificarea și completarea Codului contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008*. http://www.justice.gov.md/public/files/proiecte/proiect_de_lege_pregatit_pentru_Guvern.pdf
53. *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
54. *Wetboek van Strafrecht*. <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wetboek%20van%20Strafrecht.html>
55. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas*. http://www.skelbimas.lt/istatymai/baudziamasis_kodeksas.htm

Recenzent:
Vitalie STATI,
 doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

DETURNAREA CLIENTELEI CONCURRENTULUI – ABORDĂRI TEORETICE ȘI PRACTICE

Diana CASTRAVEȚ,
doctorand (ICJP al AȘM)

Concurența neloială este o formă a concurenței care survine atunci când activitatea comerciantului se realizează prin folosirea de procedee contrare legii. Concurența neloială, privită ca orice acțiune, realizată de întreprinderi în procesul concurenței, care este contrară uzanțelor oneste în activitatea economică, presupune că aceasta aduce prejudicii altor agenți economici sau poate prejudicia reputația lor în afaceri. Astfel, actele de concurență neloială prezintă un interes deosebit prin prisma cunoașterii sferei de răspândire, categoriilor acestora, modalității atragerii răspunderii civile delictuale și reparării prejudiciului cauzat. Studiarea formelor de manifestare a concurenței neloiale este cu atât mai importantă, cu cât ele capătă o diversitate și o răspândire largă, îndeosebi în economiile de piață în devenire, cum sunt economiile în tranziție.

Prin prezentul studiu științific se realizează cercetarea faptei de concurență neloială, și anume, a deturnării clientelei concurrentului. Deturnarea clientelei concurrentului are efecte nu doar în ceea ce privește obținerea unui profit, ci și sub aspectul imaginii pe care o creează concurrentul, atât față de agenții economici concurenți, cât și asupra consumatorilor.

Cuvinte-cheie: concurență neloială; practici de concurență neloială; clientelă; deturnare; consumator; economie de piață.

* * *

Unfair competition is a form of competition that occurs when the trader's activity is realized using unlawful methods. Unfair competition, regarded as any action done by enterprises in the competition, which is contrary to honest usage in economic activity, implies that it may bring economic harm or harm to business reputation. Thus, the acts of unfair competition has a special interest through studying different categories, how can be applied liability for unfair competition and how can be appreciated the harm created. The studying of forms of manifestation of unfair competition is even more important as they acquire a diversity and wide spread, particularly in emerging on the economies market such as economies in transition.

In the present study is realized the research of the act of unfair competition through misappropriating clients by the competitor. The misappropriating clients by the competitor create different effects: enriching money, the denigration of the image of the competitor etc.

Keywords: unfair competition; unfair commercial practices; clients; misappropriating clients; customer; market economy.

*Concurența este nu numai baza protecției consumatorului,
dar este și motivația de a progresa.*

Herbert Hoover

(Cel de al treizeci și unulea președinte al Statelor Unite ale Americii (1929-1933))

Una dintre condițiile de bază pentru existența unei economii de piață funcționale, alături de libertatea de mișcare a bunurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului, o reprezintă un mediu concurențial nedistorsionat. Într-o economie de piață funcțională, respectarea normelor privind concurența asigură progresul economic, apărarea interesului consumatorilor și competitivitatea produselor și serviciilor în cadrul economiei respective, dar și față de produsele de pe alte piețe [1]. Concurența are ca premisă fundamentală libertatea comerțului și respectarea principiului buneicredințe. Totuși, libertatea comerțului și a concurenței nu urmează a fi interpretată ca un liber arbitru, ci realizată doar în limitele prescrise de lege.

Operatorii economici nu întotdeauna utilizează mijloace oneste în confruntarea comercială pe care o exercită, ci apelează la mijloace neloiale, acest fapt creează premise pentru apariția concurenței neloiale.

În ansamblu, concurența neloială reprezintă o formă a concurenței, care apare atunci când activitatea comerciantului se realizează prin folosirea de procedee contrare legii, contrare uzanțelor oneste în domeniu. În acest sens, întru înțelegerea termenului de „concurență

neloială” este relevantă cunoașterea și caracterizarea faptelor ce îi determină apariția, una dintre acestea fiind și *deturnarea clientelei concurrentului*.

În cadrul economiei de piață, scopul concurenței este de a acapara un segment cât mai larg de clientelă și de a obține profit de pe urma acestui fapt, respectiv prevalează interesele economice ale fiecărui participant pe piață. Deci confruntarea pentru câștigarea, menținerea și extinderea clientelei reprezintă elemente definitorii caracteristice concurenței.

Până a trece la analiza modalităților de deturnare a clientelei concurrentului, considerăm oportun și imperios să efectuăm examinarea obiectului, nucleului căruia i se adresează acțiunea de deturnare – **clientela**.

Noțiunea de „clientelă” cuprinde în esența sa și noțiunea de consumator. Potrivit art. 1 al Legii privind protecția consumatorilor nr. 105 din 13.03.2003 (în continuare Legea 105/2003), consumator este: „orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure ori care comandă, procură sau folosește produse, servicii pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională” [2]. Făcând referire

la art.4 al Legii concurenței nr.183 din 11.07.2012 (în continuare Legea 183/2012) noțiunea de „consumator” este tratată astfel: „utilizatorul, direct sau indirect, de produse, inclusiv producător care utilizează produse pentru prelucrare, comerciant cu ridicata, comerciant cu amănuntul sau consumatorul final” [3].

Observăm că Legea nr.105/2003 limitează noțiunea de consumator doar la persoanele fizice care achiziționează un produs, serviciu doar pentru satisfacerea necesităților personale, pe când Legea nr.183/2012 atribuie noțiunii de consumator și persoanele juridice. Considerăm că pentru dreptul concurenței, urmează a fi reținută definiția mai amplă, mai cuprinzătoare, care admite existența atât a persoanelor fizice, cât și a celor juridice în calitate de consumator.

Totuși, Legea nr.183/2012 când enumeră și definește actele de concurență neloială, în prevederile acesteia utilizează noțiunea de „client” („deturnarea clientelei concurentului”), nefăcând o egalare, asimilare sau diferențiere între noțiunea de „client” și cea de „consumator”. Conchidem că un consumator satisfăcut se transformă în client, or clientul nu este altcineva decât persoana care în mod repetat apelează la produsele, serviciile unui agent economic, deoarece în momentul în care actul cumpărării se repetă simplul cumpărător, consumator se transformă în client. Iar clientela, în principiu, reprezintă ansamblul clienților care în virtutea relațiilor de durată, încrederii și onestității întreprinderii achiziționează bunuri sau servicii.

Clientela aparține comerciantului care se dovedește abil în atragerea clientelei și diligent în menținerea ei [4].

În contextul celor enunțate mai sus, putem formula propria definiție a noțiunii de clientelă: „totalitatea, mulțimea consumatorilor satisfăcuți, care procură în mod obișnuit și regulat bunuri materiale, servicii sau au relații de afaceri cu același comerciant”.

Noțiunea de clientelă include în conținutul său o semnificație dublă, una de ordin uman, cealaltă de ordin material [5].

Din punctul de vedere al dimensiunii umane, clientela este privită ca fiind totalitatea persoanelor care obișnuiesc să beneficieze de serviciile prestate de agentul economic sau să achiziționeze produsele acestuia. Astfel, factorul uman al clientelei include consumatorii și procesul de contractare repetată cu aceștia de către agentul economic. Existența unei clientele stabile, practic, asigură comerciantului obținerea profitului, precum și siguranța supraviețuirii acestuia pe piață.

Menționăm necesitatea existenței unei legături constante și continue dintre clientelă și comerciant, datorită interdependenței dintre numărul de consumatori și profitul, cifra de afaceri a unui agent economic. Astfel, în scopul captării și menținerii clientele, un rol imens îl au următoarele elemente: prețul, modul de prezentare a produselor, calitatea și caracteristicile produsului, modul de prezentare a produsului, atitudinea comerciantului și a angajaților acestuia față de potențiala clientelă, publicitatea produsului și a antreprenorului propriu-zis etc.

Din punct de vedere material, clientela reprezintă o valoare economică, o modalitate de manifestare și

realizare a scopului propus de către agentul economic (cel de a obține beneficii), pe de o parte, având ca participanți la raportul juridic, profesioniști (vânzători, prestatori de servicii), iar pe de altă parte, persoanele fizice sau juridice care au calitatea de consumatori.

Prin prisma celor expuse, argumentăm faptul necesității coexistenței atât a dimensiunii umane, cât și materiale – ca componente indispensabile ale clientelei în mod special, și a concurenței sub aspect general.

Este necesar să delimităm noțiunea de „clientelă” de „vadul comercial”. Vadul comercial se caracterizează prin aptitudinea fondului de comerț de a atrage potențialii clienți prin amplasarea favorabilă. Vadul comercial este definit ca o aptitudine a fondului de comerț de a atrage publicul. Acesta este determinat de următorii factori: locul unde se află localul; calitatea mărfurilor și a serviciilor oferite; prețurile practicate de comerciant; comportarea personalului față de clienți; abilitatea în realizarea reclamei comerciale; influența modei etc. Prin natura sa, vadul comercial nu este un element distinct al fondului de comerț ci, numai împreună cu clientul [6].

În literatura de specialitate [7] sunt evidențiate mai multe tipuri de clientelă, printre care evidențiem:

1. Clientela atrasă – formată din consumatorii care în mod obișnuit apelează la produsele și serviciile unui antreprenor datorită încrederii. Clientela atrasă este segmentul consumatorilor mulțumiți de produsele/serviciile de care a beneficiat.

2. Clientela angajată – cuprinde ansamblul persoanelor care au încheiat un contract de aprovizionare cu agentul economic, în virtutea căruia au stabilit relații de durată. Astfel, clientela angajată merge mână în mână cu contractul încheiat, existența acestui tip de clientelă depinzând în totalitate de acesta.

3. Clientela derivată – apare independent de acțiunile agentului economic, vorbim în special de magazinele universale, mall-uri unde agentul economic beneficiază de numărul de consumatori atrași de complexul comercial, fără ca acesta să intervină propriu-zis. Observăm că în cazul clientelei derivate, determinantă este amplasarea comerciantului.

4. Clientela ocazională – apariția acesteia are o legătură strânsă cu poziționarea agentului economic (spre exemplu, comercializarea produselor alimentare în apropierea întreprinderii de învățământ, de centre culturale, lângă o intersecție aglomerată, într-o zonă comercială ș.a.). Totuși, nu excludem faptul că un operator economic ambulant ar putea beneficia cu același succes de clientela ocazională, în virtutea calității produselor sale, prețului etc., respectiv condiția amplasării favorabile este una importantă, dar nu exclusivă.

5. Clientela comună – care survine în cazul contractului de concesiune, franciză sau distribuție. De beneficiile clientelei comune se bucură atât partea inițială a contractului, cât și intermediarii. Apare întrebarea dacă este echitabil acest fapt sau nu? Opinăm că, dat fiind faptul existenței unui contract (concesiune, franciză ș.a.) care nemijlocit presupune satisfacerea beneficiarilor și consumatorilor, ar fi absurdă argumentarea unei clientele separate sau înaintarea cărorva pretenții referitor la profitul

adus de clientela comună intermediarilor, or semnarea unui asemenea tip de contract inevitabil admite existența a astfel de situații.

Potrivit art.18 al Legii 183/2012: „este interzisă deturnarea clientelei concurentului realizată de întreprinderi prin inducerea în eroare a consumatorului cu privire la natura, modul și locul de fabricare, la caracteristicile principale, inclusiv utilizarea, cantitatea produselor, prețul sau modul de calculare a prețului produsului” [8].

Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române, a deturna* semnifică: „a întrebuiți fonduri bănești (sau alte bunuri) pentru altă destinație decât cea legal prevăzută”, iar *Dicționarul de sinonime* prezintă următoarele asocieri pentru cuvântul *deturna*: „a defrauda, a delapida, a sustrage”.

Deci deturnarea, în general, presupune acțiunea de delapidare, sustragere, însușire, furt, fraudare, sfeterisire. Cert este faptul că deturnarea presupune un proces ilegal de însușire a ceva ce nu aparține unui subiect.

Deturnarea clientelei unei întreprinderi poate fi considerată concurență neloială, atunci când această practică este realizată de către un fost sau actual salariat ori reprezentant al întreprinderii, prin folosirea unor secrete comerciale, pentru care respectiva întreprindere a luat măsuri rezonabile de asigurare a protecției acestora și a căror dezvoltare poate dăuna intereselor acelei întreprinderi.

Într-o altă abordare, deturnarea clientelei este definită ca fiind „acapararea clientelei prin oferirea unor avantaje și constă în încheierea de contracte prin care un comerciant asigură predarea unei mărfi sau executarea unor prestații în mod avantajos, cu condiția aducerii de către client a altor cumpărători cu care comerciantul ar urma să încheie contracte asemănătoare” [9].

Gravitatea acțiunii de deturnare a clientelei decurge din faptul că este afectată cea căreia i se adresează de fapt concurentul: clientela. Utilizarea modalităților de deturnare a consumatorilor satisfăcuți demonstrează, de fapt, incapacitatea unui subiect economic de a se afirma pe piața unor produse/servicii, de a atrage un anumit segment de cliență, de a putea beneficia de încredere și fidelitate din partea clientului. Cele evidențiate *a priori* urmează a fi dobândite de un concurent cu bună-credință nu peste noapte, ci cu depunerea eforturilor de-a lungul unei perioade îndelungate de timp. Dobândirea legală a clientelei și a încrederii acesteia poate fi realizată doar prin străduința prodigioasă a operatorului economic manifestată prin: calitatea și caracteristicile produsului/serviciului, prețul, modalitatea prin care e adusă la cunoștința publicului, publicitate, ambalaj, eficiență etc.

Astfel, deturnarea clientelei concurentului se afășă într-o strânsă interdependență cu bună-credința comerciantului, or atât timp cât acesta utilizează modalități legale de extindere a atractivității clientelei, acțiunile acestuia nu cad sub incidența concurenței neloiale.

Deturnarea clientelei concurentului constituie o modalitate de dezorganizare a concurentului din interior și poate fi realizată prin:

- efectuarea unei comenzi către un fost client al

întreprinderii în care activa, datorită relațiilor stabilite anterior în timpul serviciului exercitat;

- folosirea informațiilor obținute în exercitarea atribuțiilor în fostul serviciu după demisionare în vederea deturnării clientelei acesteia;

- continuarea de către fostul salariat a unei activități față de clientela fostului angajator, apărând în calitatea de angajat în fostul post de muncă [10].

Potrivit practicii în domeniu, drept acțiune de deturnare a clientelei ca rezultat fiind indus în eroare consumatorul a constituit plasarea pe produs a informației referitor la faptul că produsul este fabricat după licența și regulile unei companii, în realitate o asemenea licență sau acord nu a existat. Astfel în cadrul investigației Consiliul Concurenței a statuat următoarele: „*Cazul «Com V&V» S.R.L. vs «Demi-Lune» S.R.L. privind semnele încălcării legislației cu privire la protecția concurenței de către «Demi-Lune» S.R.L. prin inducerea în eroare a consumatorului privitor la caracterul, modul și locul fabricării produsului: sare de baie «Magic Spa» al întreprinderii «Demi-Lune» S.R.L. În cadrul investigației s-a stabilit că «Demi-Lune» S.R.L. a plasat pe eticheta ambalajului produsului cosmetic – sare de baie sub marca comercială «Magic Spa» a informației referitor la faptul că produsul dat este fabricat după licența companiei «Magic SPA» LTD, Hatton Garden London, fără a avea încheiat cu compania în cauză a unui act de natură juridică, ce ar confirma faptul existenței licenței menționate. Prin urmare, a realizat o acțiune care întrunește caracteristicile unui act de concurență neloială de inducere în eroare a cumpărătorului privind caracterul, modul și locul fabricării, la proprietățile de consum, la utilitatea consumului, la cantitatea și calitatea mărfurilor, creându-și astfel o situație favorabilă în raport cu unii concurenți. Plenul Consiliului Concurenței a constatat încălcarea prevederilor art.8 alin.(1) lit.b) din Legea nr.1103 din 30.06.2000 cu privire la protecția concurenței de către «Demi-Lune» S.R.L. și a prescris înlăturarea de pe eticheta ambalajului produsului «sare de baie» marca comercială «Magic SPA» a informației neautentice privind modul de fabricare al acestuia. Decizia Plenului Consiliului Concurenței a fost contestată în instanța de judecată” [11].*

Subiect al acțiunii de deturnare poate fi atât comerciantul fie o persoană din anturajul acestuia, spre exemplu un fost angajat. Pe lângă acțiunea de deturnare a clientelei, persoana respectivă încalcă normele de confidențialitate ce trebuie respectate după încetarea contractului individual de muncă. Confidențialitatea informațiilor dobândite pe parcursul exercitării funcției reprezintă un principiu general ce garantează securitatea în afaceri, siguranța raporturilor juridice de comerț și permite desfășurarea activității economice fără riscul unor ingerințe externe. Caracteristic obligației de confidențialitate este faptul că aceasta trebuie să fie respectată atât în cadrul raporturilor de muncă, cât și după încetarea acestora.

Menționăm că pentru ca o faptă să fie calificată ca deturnare a clientelei din partea foștilor angajați, este necesar ca aceștia să fi semnat o clauză de neconcurență. Lipsa unei astfel de caluze presupune că nu există pen-

tru aceștia niciun impediment contractual sau legal de a desfășura, după încetarea contractului de muncă cu angajatorul, activități profesionale similare.

Instanța de judecată din România într-o cauză în care se invocă existența concurenței neloiale prin deturnarea clientelei, în care pârâta persoană juridică a avut relații contractuale cu reclamanta, iar după încetarea colaborării aceasta și-a schimbat denumirea într-o societate comercială, cu domeniu de activitate similar, intrând apoi în relații contractuale cu câțiva dintre foștii clienți/furnizori ai reclamantei, instanța a reținut următoarele: „*Având în vedere probele administrate în cauză, tribunalul a apreciat că nu se poate reține însă săvârșirea unor fapte de concurență neloială. Astfel, în orice economie de piață, principiul libertății comerțului activează și corolarul acestuia: principiul libertății de concurență între cei ce exercită același tip de activitate economică sau cel puțin asemănătoare. Actul de concurență se definește în mod tradițional prin obiectivul său principal: captarea clientelei. Concurența fiind liberă, nu poate fi recunoscut un drept la clientelă, ca drept exclusiv aparținând unui anumit comerciant. Libertatea concurenței presupune faptul că este permisă atragerea clientelei altei întreprinderi, însă prin mijloace oneste. Deoarece atragerea clientelei este liberă în economia de piață, orice comerciant o poate face în detrimentul rivalului. [...] Ca atare, pentru a dispune încetarea unui act/fapt, acesta trebuie să fie individualizat, prin descrierea lui completă, respectiv, față de motivul invocat de reclamantă, să fie indicați expres clienții/furnizorii pretins a fi deturnați de pârâți. Aceasta deoarece nu se poate ordona obligarea pârâților să înceteze să încerce să atragă clienți care pot fi ai reclamantei (și/sau ai altor actori de pe piața în discuție), deoarece ar contraveni scopului firesc al oricărui comerciant atagerea și menținerea unei clientele cât mai numeroase. În limitele exercitării oneste a jocului concurențial, orice competitor este liber să încerce să atragă clientela rivalului. A ordona unei întreprinderi de pe piață să nu mai atragă clientela concurentului ar însemna însăși excluderea de pe piață a acelei întreprinderi, ceea ce nu este permis în condițiile unei economii consacrate constituțional ca fiind o economie de piață” [12].*

Prin urmare, operatorii economici sunt liberi în a realiza acțiuni de captare a clientelei, nimeni nu are dreptul de a institui o interdicție de atragere a clientelei atât timp cât aceasta este legală.

Pentru ca deturnarea clientelei să fie calificată ca act de concurență neloială, este necesar a proba ca această captare este una realizată prin mijloace ilegale, neoneste și contrare principiului bune-credințe, pentru că, în caz contrar, ne aflăm în limitele exercitării libertății comerțului. Acest aspect este semnalat și în Raportul Anual pentru anul 2015 realizat de Consiliul Concurenței din România, menționându-se necesitatea probării acțiunii de deturnare „*din care să rezulte nu doar deturnarea clientelei ca situație de fapt, dar și legătura de cauzalitate dintre acțiunea în sine și folosirea unor secrete comerciale, pentru care au fost luate măsuri de protecție și a căror dezvăluire poate dăuna intereselor respectivei întreprinderi*” [13].

De asemenea, este primordială demonstrarea de către subiectul prejudiciat că are o clientelă personală, că aceasta a fost obiect al deturnării și că există o legătură dintre acțiunile, spre exemplu, ale foștilor angajați care au dus la o reducere a clientelei și în mod implicit, a veniturilor.

Astfel, într-o cauză privind încălcarea concurenței loiale, Înalta Curte de Casație din România s-a expus în felul următor: „*Prin acțiunea înregistrată la data de 12 aprilie 2006, reclamanta SC R.S. G. SRL a chemat în judecată pârâții C.A. E, C. B. E și SCA.C. SRL solicitând ca, în baza sentinței ce se va pronunța, să se dispună încetarea actelor de concurență neloială constând în deturnarea clientelei și încercarea de angajare a salariaților reclamantei în scopul dezorganizării activității acesteia. [...] Nu se poate face confuzie între acțiunea în concurență neloială întemeiată pe răspunderea delictuală și clauza de neconcurență prevăzută în Codul muncii. În speță, nu există fapta de concurență neloială, dacă nu se poate face dovada existenței unei veritabile clientele personale, a unei scăderi a veniturilor sale și, cu atât mai puțin, a unei legături de cauzalitate între pretinsa conduită lipsită de onestitate a foștilor salariați și această scădere. De asemenea, trebuie dovedit că pârâții au comercializat același tip de mărfuri către aceeași clientelă în perioada cât au fost angajați ai reclamantei și ca ar fi încălcat clauza de fidelitate. În speță, ofertele pretins lansate nu poartă nici o dată, iar livrarea produselor s-a făcut după încetarea raporturilor de muncă. (I.C.C.J., S. com., decizia nr. 517 din 19 februarie 2009), www.scj.ro” [14].*

Pentru ca o faptă să fie calificată ca deturnare a clientelei concurentului, este important ca aceasta să aibă loc în cadrul unui mediu concurențial, între subiecții care au același gen de activitate sau unul similar.

Deturnarea clientelei clientului reprezintă o practică de concurență neloială ce duce la survenirea a o serie de efecte negative printre care evidențiem: diminuarea îmbogățirii pecuniare, distanțarea și/sau dispariția clientelei, afectarea imaginii concurentului, diminuarea încrederii și fidelității consumatorului, afectarea relațiilor cu partenerii de afaceri, limitarea schimbului de mărfuri, reducerea atractivității climatului investițional etc. Pe lângă cele menționate mai sus, deturnarea clientelei presupune o destabilizare a situației interioare a agentului economic, de distrugere lăuntrică a concurentului, ceea ce, inerent, duce la diminuarea reputației acestuia.

Prejudiciul constă în îndepărtarea sau pierderea clientelei și, ca rezultat, în scăderea veniturilor și, respective, a cifrei de afaceri. O problemă separată în cazul determinării prejudiciului în cadrul concurenței neloiale o reprezintă evaluarea și, modalitatea de apreciere a acestuia, deoarece pierderea imaginii companiei nu produce un efect și respectiv, un prejudiciu, imediat.

Articolul 77 din Legea nr.183/2012 stipulează că alin. „(1) prin derogare de la legea penală, comiterea faptelor de concurență neloială interzise la art. 15-19 din prezenta lege se sancționează de Consiliul Concurenței

cu amendă în mărime de până la 0,5% din cifra totală de afaceri realizată de întreprinderea în cauză în anul anterior sancționării. (2) Prejudiciul produs ca rezultat al acțiunilor constatate drept concurență neloială urmează a fi reparat, în conformitate cu prevederile Codului civil, de întreprinderea care l-a cauzat” [15]. După cum observăm, legiuitorul instituie o limită a amenzii în mărime de până la 0,5% din cifra totală de afaceri în anul anterior sancționării, neindicând oarecare criterii specifice care pot îmbunătăți posibilitatea individualizării mărimum amenzii, or fiecare caz are specificul său. Iar prejudiciul urmează a fi recuperat în conformitate cu regulile Codului civil.

Revenind la modalitatea de estimare a prejudiciului pentru deturnarea clientelei concurentului, consemnăm faptul că nu există o modalitate certă, o formulă matematică de calcul al acestuia. De fapt, ar fi imposibilă existența unei evaluări fixe, pentru că gradul de deturnare a clientelei diferă de la caz la caz, iar o modalitate de apreciere a numărului de clienți afectați ar fi cu neputință de realizat. Lăsarea estimării despăgubirilor la discreția instanței de judecată nu are un efect de stimulare, ci, dimpotrivă, unul descurajator pentru victima practicii de concurență neloială, pentru că în lipsa unor mecanisme legale de calculare a daunelor, instanța de judecată le poate limita disproporționat de mult.

Astfel, în absența unor criterii legale de evaluare a prejudiciului material, în general, determinarea prejudiciului în cazul deturnării clientelei este cu atât mai mult dificil de realizat, necesitând a fi luate în calcul următoarele: venitul ratat, modalitatea de deturnare, durata eforturilor pentru ca acțiunea de deturnare să își atingă scopul, gradul de deturnare, segmentul de piață afectat, cantitatea produselor/serviciilor – obiect al deturnării, afectarea încrederii și fidelității clientelei concurentului ș.a.

Prin prisma celor expuse mai sus, putem formula următoarele **concluzii**:

1. Clientela reprezintă ansamblul consumatorilor satisfăcuți care beneficiază în mod repetat și obișnuit de produsele și/sau serviciile unui comerciant.

2. Deturnarea clientelei reprezintă acțiunea de concurență neloială manifestată prin utilizarea mijloacelor neonestе pentru captarea clientelei.

3. Deturnarea clientelei concurentului din partea foștilor angajați urmează a fi calificată ca act de concurență neloială, dacă între aceștia este semnată o clauză de neconcurență. Deoarece, concurenței fiindu-i caracteristic principiul libertății concurentului, comerciantului nu-i poate fi recunoscut un drept exclusiv la clientelă ce aparține doar unui comerciant. Libertatea concurenței presupune faptul că este permisă atragerea clientelei altei întreprinderi, însă prin mijloace oneste.

4. Concurentul care consideră că a fost victima acțiunii de deturnare a clientelei concurentului urmează să poată face proba unei clientele personale, a unei micșorări a profitului și a legăturii de cauzalitate între pretinsa acțiune neloială și această micșorare.

5. Lipsa unor criterii legale de estimare a prejudi-

ciului material creează dificultăți în ceea ce privește determinarea cuantumului prejudiciului pentru deturnarea clientelei. Opinăm că urmează a se ține cont de următoarele criterii: venitul ratat, modalitatea de deturnare, durata eforturilor pentru ca acțiunea de deturnare să își atingă scopul, gradul de deturnare, segmentul de piață afectat, cantitatea produselor/serviciilor – obiect al deturnării, afectarea încrederii și fidelității clientelei concurentului, existența intenției ș.a.

Referințe:

1. Didea I. *Dreptul european al concurenței. Curs universitar*. București: Universul Juridic, 2014, p.5.

2. Art.1 din Legea nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor. Publicată: 27.06.2003 în *Monitorul Oficial*, nr. 126-131, art. 507. Data intrării în vigoare: 28.10.2003.

3. Art.4 din Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012. Publicată: 14.09.2012 în *Monitorul Oficial* nr. 193-197, art. 667. Data intrării în vigoare: 14.09.2012.

4. Roș V. *Dreptul proprietății intelectuale, curs universitar*. București: Global Lex, 2001, p.710.

5. Căpățînă O. *Dreptul concurenței comerciale – partea generală*. Ediția a II-a. București: Lumina Lex, 1996, p.349.

6. Mîzgă I. *Drept comercial, Suport de curs în format I.D.* București, 2011, p.27.

7. Bologan Dumitrița. *Dreptul concurenței: note de curs*. Chișinău: T-PAR, 2014. 168 p.

8. Art.18 din Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012. Publicată: 14.09.2012 în *Monitorul Oficial*, nr. 193-197, art. 667. Data intrării în vigoare: 14.09.2012.

9. Apan R.D. *Teoria generală a dreptului afacerilor*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2007, p.197.

10. Vonica R. P. *Drept comercial*. Vol. 1. București: Victor, 1997, p. 209.

11. Raportul privind activitatea Consiliului Concurenței pentru anul 2014, p.30, preluat de pe Portalul Oficial al Consiliului Concurenței : www.competition.md (vizitat la 25.08.2016).

12. Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția a II-a Civilă, Decizia nr. 2308/2014, Dosarul nr. 20788/3/2012, Ședința publică de la 18 iunie 2014, preluat de pe: <http://legeaz.net/spete-civil-iccj-2014/decizia-2308-2014> (vizitat la 25.08.2016).

13. Raportul anual 2015 al Consiliului Concurenței din România, p.74, preluat de pe Portalul Oficial al Consiliului Concurenței: www.consiliulconcurenței.ro (vizitat la 25.08.2016).

14. Alistar V., Banciu C. *Dreptul concurenței. Ghid practic: jurisprudenta națională și instrumente de aplicare*. București: Hamangiu, 2013, p.17.

15. Art. 77 din Legea nr. 183 din 11.07.2012 a concurenței. Publicată: 14.09.2012 în *Monitorul Oficial*, nr. 193-197, art. 667. Data intrării în vigoare: 14.09.2012.

Recenzent:
Dorian CHIROȘCA,
doctor în drept, conferențiar universitar

CONDIȚII NECESARE PENTRU ANGAJAREA RĂSPUNDERII PENTRU PREJUDICIUL CAUZAT DE MINORI

Taisia PRUTEAN

(candidat la funcția de judecător, asistent judiciar Curtea Supremă de Justiție)

Din răspunderea față de societate pentru modul în care își îndeplinesc îndatoririle decurge și răspunderea pentru pagubele cauzate de copiii minori, prin fapte ilicite. Codul civil al RM prevede că prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani se repară de către părinți (adoptatori) sau de tutorii lui, dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea și educarea copilului.

În cazul faptei ilicite a minorului, are caracter ilicit și fapta persoanelor obligate să-l supravegheze și să educe minorul, care constă tocmai în lipsa educației și supravegherii. Persoanele vizate sunt obligate să repare prejudiciul cauzat de minorii care n-au împlinit vârsta de 14 ani, ele răspund pentru fapta proprie. Ca urmare a supravegherii și instruirii neadecvate, acești minori au săvârșit fapta ilicită prejudiciabilă; părinții, precum și persoanele care îi înlocuiesc, poartă nu doar răspundere civilă, ci și contravențională.

Putem concluziona că răspunderea civilă este un raport juridic de obligații prin care o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altei persoane. Alte circumstanțe au determinat extinderea răspunderii civile delictuale dincolo de limitele faptei proprii, constituind o măsură suplimentară de ocrotire a intereselor victimei.

Cuvinte-cheie: minor; prejudiciu cauzat de minori; părinți; tutore; curator; angajarea răspunderii; faptă ilicită; prezumția de cauzalitate; răspundere delictuală; victimă; vinovăție; pericol sporit.

* * *

From the responsibility to society for the way they perform their duties and liability for any damages arises the responsibility for illegal acts caused by minor children. Civil Code of RM provides that damage caused by a minor who has not attained the age of 14 are repaired by parents (adoptive parents) or guardians, if not proven their guilt in the of child care and education.

In case of the the minor illegal act, the act is unlawful for persons obliged to supervise and educate the child, which is precisely the lack of education and supervision. The persons concerned are obliged to repair the damage caused by minors who have not reached the age of 14, they being responsible for the acts of its own, as a result of inadequate supervision and these minors have committed unlawful act prejudicially; parents and persons replacing them wear not only civil responsibility but also a contravenational one..

We conclude that civil liability is a legal obligation that a person is indebted to repair the damage caused to another person. Other circumstances led to the expansion of tort liability beyond its own act constituting an additional measure of protection of interests of the victim.

Keywords: minor; harm to minors; parents; tutor; curator; liability; delict; presumption of causation; tort; victim; guilt; increased danger.

Există unanimitate de păreri în literatura de specialitate și în practică în a considera că este pe deplin justificat și conform echității să se acorde protecție victimei prejudiciului, instituindu-se o răspundere adecvată a părinților sau a altor persoane răspunzătoare pentru faptele ilicite cauzatoare de prejudicii comise de minori care, aproape în unanimitatea cazurilor, nu ar avea posibilitatea materială să acopere pagubele pe care le-au cauzat. Răspunderea acestora se fundamentează pe strânsa legătură dintre modul necorespunzător în care ei și-au îndeplinit îndatoririle legale care le revin față de copii și faptele ilicite comise de aceștia din urmă. Din răspunderea față de societate pentru modul în care își îndeplinesc îndatoririle decurge și răspunderea pentru pagubele cauzate de copiii minori, prin fapte ilicite [1].

La fel, Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, stabilește următoarele: „dată fiind lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijiri speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa”.

Cu atât mai mult, Legea supremă a statului stabilește că familia este fundamentul societății, care se bazează pe egalitatea soților în drepturi care au îndatorirea de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor săi [2].

Pornind de la aceste fundamentări, Codul civil al RM prevede în art.1406 alin.(1) că prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani se repară de părinți (adoptatori) sau de tutorii lui, dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea și educarea copilului. Totodată, art.1407 la alin.(2) CC RM prevede că în cazul în care minorul între 14 și 18 ani nu are bunuri sau venituri suficiente pentru repararea prejudiciului cauzat, acesta trebuie reparat, integral sau în partea nereparată, de către părinți (adoptatori) sau curator, dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor. Pentru a se putea antrena răspunderea pentru fapta copiilor minori, este necesar a fi îndeplinite o serie de condiții generale, și anume:

1) *Existența unei fapte ilicite;*

2) *Existența unui prejudiciu;*

3) *Existența unei legături de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu;*

4) *Vinovăția.*

I. Respectiv, prima condiție necesară pentru angajarea răspunderii civile delictuale este existența unei fapte ilicite. Fapta ilicită poate fi definită ca fiind acea conduită a omului prin care se încalcă normele dreptului obiectiv sau regulile de conviețuire socială. Fapta ilicită constă, așadar, într-o acțiune sau o inacțiune prin care se produce un prejudiciu unei persoane ca rezultat al încălcării drepturilor sale subiective sau a intereselor sale legitime. Ilicită trebuie să fie nu numai fapta minorului, autor al prejudiciului, ci și cea a persoanelor obligate să-l supravegheze și/sau educe. Caracterul ilicit al faptei minorului și al persoanelor obligate să-l supravegheze este condiționat de producerea prejudiciului. Caracterul ilicit al faptei persoanelor obligate să-l supravegheze și să educe minorii constă tocmai în lipsa educației și supravegherii. Persoanele obligate să repare prejudiciul cauzat de minorii care n-au împlinit vârsta de 14 ani răspund pentru fapta proprie, ce constă în aceea că drept urmare a supravegherii și educării neadecvate, acești minori au săvârșit fapta ilicită prejudiciabilă [3].

II. Răspunderea civilă delictuală intervine numai dacă prin fapta ilicită săvârșită s-a cauzat un prejudiciu unei alte persoane. Prin prejudiciu civil se înțelege deci rezultatul dăunător, de natură patrimonială sau nepatrimonială al atingerilor aduse prin fapte de orice fel drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, rezultat care în conformitate cu legea civilă determină obligația de reparare din partea persoanei responsabile [4].

Pentru ca instanța de judecată să poată dispune repararea prejudiciului, acesta trebuie să îndeplinească anumite condiții și anume, prejudiciul să aibă un caracter cert și să nu fi fost reparat încă. Prima condiție, aceea ca prejudiciul să fie cert, exprimă ideea că existența prejudiciului trebuie să fie neîndoielnică și, totodată, să poată fi evaluat în prezent. Prejudiciul actual este cert, adică s-a produs în totalitate până la data când se cere repararea lui, dar poate fi cert și prejudiciul viitor, dacă este sigur că se va produce și există elementele necesare pentru a le determina întinderea. Cea de-a doua condiție, ca prejudiciul să nu fi fost reparat încă, se justifică prin existența principiului reparării integrale a prejudiciului mai sus enunțat. Astfel, prin angajarea răspunderii civile delictuale trebuie să se ajungă la repunerea victimei în situația anterioară producerii prejudiciului, și nu la o îmbogățire fără justă cauză a acesteia [5].

Astfel, prejudiciul cauzat prin fapta ilicită a minorului ca condiție a angajării răspunderii civile delictuale, nu are particularități anume. Se poate spune că în lipsa unui prejudiciu nu suntem în prezența răspunderii civile, fiind unanim admisă regula că nu poate exista răspundere fără pagubă, sens în care această condiție, privind existența prejudiciului, apare ca fiind de esență răspunderii civile delictuale [6].

III. Cu privire la legătura de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu, aceasta se materializează în faptul că prejudiciul este consecința firească, efect al faptei ilicite, care reprezintă cauza. Această condiție reiese atât din dispoziții legale, dar este și subînțe-

lesă, neputându-se concepe obligarea unei persoane la plata unor despăgubiri atât timp cât nu se poate dovedi că fapta sa ilicită a produs prejudiciul pentru care s-ar pretinde despăgubiri. Mai mult, raportul de cauzalitate este și criteriul în funcție de care se determină întinderea reparației datorate victimei, întrucât dreptul la reparație poate fi recunoscut numai pentru daunele care sunt, neîndoielnic consecința directă a faptei ilicite [7]. Vorbind despre raportul causal, trebuie de menționat că acesta are două verigi. Pe de o parte, este necesar raportul de cauzalitate dintre fapta ilicită a minorului și prejudiciul cauzat, iar pe de altă parte – raportul dintre supravegherea și educația necorespunzătoare și fapta ilicită a minorului. Mai mult decât atât, unii autori susțin că legiuitorul a instituit prezumția de cauzalitate între neîndeplinirea îndatoririlor ce le reveneau părinților și comiterea de către minori a faptei ilicite, cauzatoare de prejudiciu.

IV. În ceea ce privește vinovăția, o condiție esențială pentru existența acesteia o reprezintă capacitatea delictuală (discernământul), care constă în aptitudinea psihică a persoanei de a înțelege semnificația faptei sale și de a-și reprezenta în conștiință rezultatul acesteia, lipsa acestei aptitudini ducând la înlăturarea răspunderii autorului pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudiciu. Astfel minorii de până la 14 ani nu pot săvârși fapta cu vinovăție, întrucât nu au capacitate delictuală, spre deosebire de minorii de la 14 ani, care acționează cu discernământ și răspund pentru prejudiciul cauzat din veniturile proprii.

Potrivit art.1406 CC RM, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor se angajează în prezența faptei vinovate. Părinții, tutorele, și instituțiile obligate să supravegheze minorii răspund pentru vinovăție proprie. Vinovăția acestor persoane se prezumă, deoarece art.1406 CC RM conține sintagma „...răspund pentru prejudiciul cauzat dacă nu demonstrează că el s-a produs nu din vina lor.

Unii autori afirmă că părinții răspund pentru fapta vinovată a copiilor lor. Această afirmație trezește îndoieli, deoarece minorii care n-au împlinit paisprezece ani nu au capacitate delictuală și nu sunt titularii vinovăției [8]. De îndată ce victima a tăcut dovada existenței condițiilor menționate în persoana minorului, următoarele condiții ale răspunderii, care se referă la părinți, sunt prezumate de lege:

a) existența faptei ilicite a acestora constând în neîndeplinirea ori îndeplinirea necorespunzătoare, cu vinovăție, a îndatoririlor care le reveneau privind supravegherea și educația minorului. Potrivit art. 60 Codul familiei „părinții au dreptul și sunt obligați să-și educe copiii conform propriilor convingeri, ei poartă răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor și au prioritate la educația lor față de oricare alte persoane”.

b) existența raportului de cauzalitate dintre această faptă ilicită a părinților și comiterea de către minor a faptei ilicite cauzatoare de prejudicii. Rezultă că raportul de cauzalitate dintre fapta ilicită a părinților și prejudiciu este un raport care este mediat de fapta ilicită a copilului minor [8].

Așadar, părinții răspund pentru fapta ilicită a minorului, dar pentru vinovăția proprie. Din această cauză, părinții, precum și persoanele care-i înlocuiesc poartă nu doar răspundere civilă, ci și contravențională.

Art. 63 din Codul contravențional stabilește că neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinții sau de către persoanele care-i înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, de educare și instruire a copilului se pedepsește cu amendă de la 5 la 20 unități convenționale. Dacă aceste acțiuni au avut ca urmare vagabondajul, cerșitul ori săvârșirea de către acesta a unei fapte socialmente periculoase, legea prevede sancțiunea cu amenda de la 15 la 25 unități convenționale sau muncă neremunerată în folosul comunității de până la 40 de ore.

Analizând practica judiciară în acest sens, putem menționa că de multe ori procesele, pur și simplu, încetează din cauza neprezentării la ședință a agentului constator. Din această cauză, contravenientul, nefiind sancționat, este practic încurajat și în continuare să nu-și îndeplinească obligațiunile. Apar uneori probleme și în privința stabilirii corecte a subiectului contravenției. Într-un caz din practică, agentul constator a solicitat aplicarea unei amenzi față de sora minorei. Instanța a încetat procesul, motivând prin faptul că ofițerul a stabilit greșit subiectul contravenției, neprezentând dovezi că sora minorei îi înlocuiește pe părinți [9].

În general, chiar și în cazurile când contravenientul este sancționat, pedeapsa este în majoritatea cazurilor minimă, de doar 5 unități convenționale [10]. Considerăm că o astfel de măsură de constrângere este prea mică și nu este în stare să prevină săvârșirea noilor abateri.

Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de minorii sub 14 ani

Pentru ca autorul faptei să poată fi obligat la repararea prejudiciului, el trebuie să aibă discernământul faptei sale, adică să fie capabil să își dea seama de fapta pe care o săvârșește și de unările pe care ea le va produce. Conform CC RM, art. 19, capacitatea de exercițiu este aptitudinea persoanei de a dobândi prin faptă proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le exercita. Existența unei astfel de capacități nu este de natură abstractă, ea este legată de capacitatea de a acționa. Această posibilitate de a acționa nu este absolută, întrucât este limitată de lege. Această limitare din partea statului reprezintă una dintre cele mai comune și universale mijloace de reglementare a relațiilor civile dintre persoanele fizice [11].

Participarea la aceste relații este permisă tuturor, cu excepția persoanelor care nu sunt capabile de a percepe caracterul acțiunilor lor.

Este imposibil de a acorda persoanelor fizice din momentul nașterii întreg quantumul capacității de exercițiu, fără a le acorda timp și posibilități de a înțelege și de a efectua acțiuni civile în mod independent. Legea stabilește anumite etape de vârstă, odată cu atingerea cărora minorului i se oferă tot mai multe atribuții și responsabilități [12].

Analizând legislația civilă autohtonă, conchidem

că prima etapă este vârsta de până la 7 ani a minorului. Minorii care nu au împlinit vârsta de 7 ani sunt lipsiți de capacitate de exercițiu. De aceea pentru ei toate actele juridice le încheie părinții, tutorii, adoptatorii. Minorii de la 7 la 14 ani, conform art. 22 alin. (2) CC RM sunt în drept să încheie de sine stătător anumite acte juridice și anume:

1. acte juridice curente de mică valoare care se execută în momentul încheierii lor. Actele juridice curente de mică valoare sunt acele acte care se caracterizează prin valoarea lor redusă și sunt îndreptate spre satisfacerea necesităților vitale de viața de toate zilele ale minorului. Aceste acte juridice minorul le încheie atât din contul mijloacelor proprii, precum și din contul mijloacelor acordate de părinți, adoptatori sau tutori pentru aceste scopuri. Legea nu stabilește totuși valoarea exactă a acestor acte, întrucât trebuie să se țină cont de mai mulți factori, inclusiv de starea materială a familiei, condițiile, societatea în care trăiește copilul;

2. acte juridice de obținere gratuită a unor beneficii care nu necesită autentificare notarială sau înregistrarea de stat a drepturilor apărute în temeiul lor. Minorul este în drept fără acordul reprezentanților legali (părinților, tutorilor, adoptatorilor) să încheie acte juridice care au ca scop obținerea de beneficii gratuite. Ei sunt în drept să primească donații sau să încheie acte juridice care să-i aducă beneficii. De exemplu, minorul este în drept să dobândească dreptul de folosire gratuită a unor bunuri, gratuit să studieze limbile străine, o profesie anumită etc. Unica condiție este cerută pentru încheierea unor asemenea acte juridice: drepturile apărute în temeiul lor să nu necesite autentificare notarială sau înregistrare de stat, în caz contrar, minorul nu va fi în drept să încheie asemenea acte juridice. Pentru ei și în numele lor, aceste acte vor fi încheiate de reprezentanții legali;

3. acte de conservare. Pentru a califica un act drept act de conservare, este necesar ca acesta să întrunească în sine următoarele condiții:

a) să existe un pericol care amenință pieirea unui bun sau încetarea unui drept;

b) actul săvârșit să necesite o cheltuială minimă în raport cu valoarea bunului sau dreptului salvat [13].

Stabilind plafonul de vârstă de la care apare capacitatea delictuală, adică capacitatea de a repara personal prejudiciul, legiuitorul a luat în considerare anumite premise social-psihologice și economice [14].

Premisele social-psihologice se referă la capacitatea minorului, care a atins o anumită vârstă, de a conștientiza fenomenele înconjurătoare, de a coordona acțiunile sale, de a aprecia aceste fenomene și acțiuni, de a înțelege și aprecia reacția societății față de faptele săvârșite. La stabilirea plafonului de vârstă de la care apare capacitatea delictuală, legiuitorul trebuie să țină cont și de măsura în care se va realiza funcția educativ-preventivă a răspunderii. Funcția în cauză nu se realizează fără o anumită maturitate social-psihologică a subiectului răspunderii. Această maturitate include următoarele elemente: posibilitatea subiectului de a percepe normele ce reglementează răspunderea, aptitudinea de a înțelege și a aprecia caracterul ilicit al

faptelor sale, posibilitatea de a conștientiza semnificația socială a răspunderii.

Potrivit art.1406 alin.(1) CC RM, prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani se repară de părinți (adoptatori) sau de tutorii lui dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului. Astfel, pentru a dobândi calitatea de subiect al răspunderii civile delictuale, autorul prejudiciului trebuie să atingă o anumită vârstă, prevăzută de lege. Răspunderea civilă delictuală se angajează odată cu atingerea vârstei de 14 ani, cea contravențională – 16 sau 18 ani, cea penală – 14 sau 16 ani, în funcție de gravitatea faptei săvârșite.

Alegerea de către legiuitor a unui anumit plafon de vârstă, de la care apare capacitatea delictuală, depinde și de anumite circumstanțe ce vizează dezvoltarea social-psihică a minorilor la un anumit nivel de dezvoltare a societății. Stabilirea de către legiuitor a unei vârste de la care se angajează răspunderea poate să nu corespundă posibilităților reale ale unui minor privat individual, dar aceasta se va referi la un număr redus de persoane, care formează excepția de la regula generală. Din aceste considerente, în legislația altor state nu există un plafon de vârstă, minorul putând fi tras la răspundere civilă delictuală dacă se probează că la momentul cauzării prejudiciului a fost în stare să înțeleagă semnificația faptelor sale și să le coordoneze [15].

În ceea ce privește răspunderea părinților, obligația de a repara prejudiciul cauzat de un minor, care n-a împlinit 14 ani, aparține ambilor părinți, deoarece legea obligă ambii părinți să aibă grijă de copiii lor, să-i educe și supravegheze. Potrivit art.58 alin.(1) Codul familiei RM, părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă sunt născuți în căsătorie sau în afara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat [16].

Pentru angajarea răspunderii civile a părinților pentru prejudiciul cauzat de copiii lor minori, este necesară existența unui raport formal între aceștia. Raporturile juridice dintre părinți și copii se bazează pe proveniența copiilor din părinți, constatată în ordinea stabilită de lege. Prejudiciul cauzat de un copil născut în cadrul căsătoriei înregistrate, precum și cel cauzat de un copil născut în afara căsătoriei, în privința căruia paternitatea s-a constatat benevol sau pe cale judiciară, se repară de părinți, indiferent de faptul dacă locuiesc împreună cu copilul sau separat de acesta.

Copiii născuți într-o căsătorie declarată nulă sunt echivalați în drepturi cu copiii născuți într-o căsătorie valabilă. Astfel, potrivit art.44 alin.(5) Codul familiei, declararea nulității căsătoriei nu afectează drepturile copiilor născuți din această căsătorie.

Părinții decăzuți din drepturile părintești, de rând cu alte drepturi, pierd dreptul și obligația de a educa copiii [17]. Minorul care n-a împlinit 14 ani nu va repara prejudiciul nici în situația în care are patrimoniul propriu suficient pentru acoperirea prejudiciului. Acesta nu devine subiect al răspunderii odată cu atingerea vârstei de 14 ani, iar ulterior a majoratului, chiar dacă la acea vârstă părinții au decedat. Aceasta se explică prin faptul că subiectul răspunderii se determi-

nă în momentul cauzării prejudiciului și nu poate fi schimbat ulterior [18].

De regulă, părinții domiciliază împreună cu copiii. În virtutea unor împrejurări, copiii se pot afla sub supravegherea rudelor o anumită perioadă de timp. Părinții, care transmit supravegherea copiilor altor persoane, realizează dreptul lor la educație. Ca consecință a acestui fapt, părinții vor repara prejudiciul cauzat de minori și atunci când aceștia au cauzat prejudiciul aflându-se sub supravegherea rudelor. Părinții răspund pentru alegerea greșită a persoanelor cărora le-au încredințat supravegherea copiilor. Reparând prejudiciul, părinții nu se pot adresa acestor persoane cu acțiuni de regres, deoarece ele nu au avut obligația juridică de a supraveghea minorul. Rudele, precum și alte persoane răspund pentru prejudiciul cauzat de acesta numai dacă au fost numite în calitate de tutori [19].

În situația în care prejudiciul este cauzat de un singur minor, subiectul răspunderii se determină simplu. Există însă cazuri în care prejudiciul este cauzat de câțiva minori care n-au împlinit 14 ani în comun cu alte persoane cu capacitate delictuală.

Persoanele care au cauzat în comun o daună răspund în mod solidar față de persoana vătămată. Minorii nu răspund în virtutea faptului că nu au capacitate delictuală și nu pot dobândi calitatea de debitor. În calitate de debitor apar părinții sau tutorele minorului. Părinții, tutorele, nefiind autori ai faptei ilicite, răspund față de persoana vătămată nu solidar, ci pe cote-părți.

Dacă prejudiciul a fost cauzat prin fapta comună a minorilor care n-au împlinit 14 ani și a celor care au împlinit această vârstă, se angajează răspunderea părinților primilor și a minorilor care au atins vârsta de 14 ani.

Dacă minorul care n-a împlinit 14 ani a cauzat dauna când se afla sub supravegherea unei instituții de învățământ, de educație sau curative, ori a unei persoane obligate să-l supravegheze în bază de contract, aceste instituții răspund pentru daună, dacă nu vor dovedi că ea nu s-a produs din vina lor [20].

Această normă are în vedere instituțiile de învățământ, de educație sau curative staționare, activitatea cărora presupune supravegherea minorilor pentru o perioadă de timp.

Dacă, în fapt, minorul nu se afla sub supravegherea instituțiilor enumerate la alin.(2) art. 1406 CC RM, pot fi deosebite două situații. O primă situație este aceea când profesorul întârzie sau lipsește de la lecție, făcând astfel posibilă, prin felul în care și-a îndeplinit obligația de supraveghere, sustragerea elevului și eventual comiterea faptei prejudiciabile și își angajează răspunderea. O a doua situație este cea a sustragerii de sub supraveghere a elevului, însă nu din vina profesorului, cum ar fi în cazul în care copilul nu vine la școală sau fuge de la școală. În această situație, instituția este exonerată de răspundere. Pot exista situații în care prejudiciul a fost cauzat de un minor în timpul în care se afla sub supravegherea unei instituții de învățământ sau educative, atât din vina acestei instituții, cât și din vina părinților. Fapta prejudiciabi-

lă se săvârșește ca urmare a exercitării supravegherii neadecvate din partea instituției respective și educării necorespunzătoare de către părinți. Astfel, va fi angajată răspunderea pe cote părți.

Conform prevederilor art. 1406 alin.(2) CC RM, răspunzători pentru prejudiciul cauzat vor fi anume instituțiile și nu funcționarii din cadrul acestora. Respectiv, pârât va fi autoritatea publică, care însă poate atrage funcționarul (profesor, educator) în proces în calitate de intervenient accesoriu putând ulterior înainta pretenții față de acesta.

În prezent, deseori supravegherea minorilor se face de către persoane care și-au asumat această obligație în bază de contract încheiat cu părinții minorului. În aceste situații, nu putem spune că aceste persoane nu au obligația juridică de a exercita supravegherea copilului, ele fiind obligate să repare prejudiciul. De asemenea, vor răspunde în același temei taberele pentru minori, meditații (cadrele didactice care îi pregătesc pe minori în particular, deci în baza unui contract, fie el și verbal, încheiat cu părinții).

Așadar, minorii de până la 14 ani sunt în drept să încheie anumite acte juridice. Cu toate acestea, ei nu poartă răspundere pentru prejudiciul cauzat, neavând capacitate delictuală. Ei nu poartă răspundere nici pentru actele juridice care au dreptul să le încheie de sine stătător.

Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de minorii între 14 și 18 ani

Minorii de la 14 până la 18 ani dobândesc capacitate de exercițiu restrânsă, ei fiind în drept să încheie acte juridice, dar pentru valabilitatea acestora, este necesar acordul reprezentanților legali (părinți, adoptatori sau curator). Pentru încheierea unor acte juridice, în cazurile prevăzute de lege este necesară încuviințarea autorității tutelare [21].

Astfel, minorul între 14 și 18 ani dispune de capacitate delictuală și este obligat să repare personal prejudiciul cauzat, dacă sunt îndeplinite condițiile generale ale răspunderii delictuale conform art.1407 CC al RM. Odată cu atingerea vârstei de 14 ani, minorul deja are un grad de dezvoltare psihică care îi permite să perceapă caracterul faptelor sale și să aprecieze consecințele care pot surveni. Normele juridice de la art.1407 nu sunt lipsite de conținut, întrucât legea permite minorului odată cu atingerea vârstei date să dispună de veniturile sale, să exercite dreptul de autor asupra unor lucrări, să facă depuneri în instituțiile financiare și să dispună de aceste depuneri având posibilitatea respectiv să repare prejudiciul cauzat.

În situația în care minorul nu are bunuri sau salariu, suficiente pentru repararea prejudiciului, el trebuie să fie reparat, pentru partea respectivă, de către părinți, adoptatori sau curatorul lui, dacă aceștia nu vor demonstra că dauna s-a produs nu din vina lor. Răspunderea părinților sau a curatorului este subsidiară, deoarece se angajează numai atunci când minorul nu are mijloace suficiente pentru repararea daunei. Și în acest caz legiuitorul a instituit prezumția vinovăției părinților sau curatorului. Potrivit acesteia, în măsura în care minorul între 14 și 18 ani a cauzat prejudiciu, se declanșează prezumția vinovăției părinților sau a

curatorului în neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligației de supraveghere a minorului, dacă aceștia nu vor proba contrariul [22].

La fel, Codul contravențional al Republicii Moldova în art.63 stabilește sancțiuni pentru părinți sau persoanele care îi înlocuiesc și se aplică pentru neîndeplinirea obligațiilor de întreținere, educare și instruire. Sancțiunea se stabilește, indiferent de vârsta pe care o au minorii. Astfel, părinții se pot pomeni în fața unei sancțiuni contravenționale, pe lângă obligația de a repara prejudiciul cauzat de minor. Sancțiunea se referă doar la părinți, tutori sau curator, întrucât alte persoane nu au îndatorirea de a înlocui părinții. Pedepsa se aplică sub formă de amendă sau muncă neremunerată în folosul comunității [23].

Fiind subsidiară, răspunderea părinților sau a curatorului încetează atunci când autorul prejudiciului a atins majoratul, sau când înainte de majorat a dobândit mijloace suficiente pentru repararea daunei. Odată cu atingerea majoratului, autorul prejudiciului devine unicul debitor în cadrul obligației delictuale, indiferent dacă are sau nu mijloace necesare pentru repararea prejudiciului.

Cercul subiecților răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un minor între 14 și 18 ani este mai restrâns decât cel al subiecților răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani. În primul caz nu se antrenează răspunderea instituțiilor de învățământ, de educație sau curative. Acțiunea cu privire la repararea daunei cauzate de un minor între 14 și 18 ani se intentează nemijlocit acestuia. Dacă apare necesitatea antrenării răspunderii subsidiare a părinților sau a curatorului, aceștia apar în calitate de copârâți împreună cu autorul prejudiciului.

Potrivit art.20 alin.(2) CC RM, minorul dobândește prin căsătorie capacitate deplină de exercițiu. La fel, conform alin. (3) același articol, minorul care a atins vârsta de 16 ani poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină, dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, practică activitate de întreprinzător. Aceste persoane răspund personal pentru prejudiciul cauzat, neangajându-se răspunderea subsidiară a părinților.

Cu toate acestea, studiind practica judecătorească din țara noastră, observăm că în unele cazuri instanțele aplică neuniform prevederile legale. Ca exemplu, putem menționa următorul caz:

Reclamanta S.G. a depus cerere de chemare în judecată împotriva părinților a 3 minori cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani cu privire la repararea prejudiciului material și moral cauzat prin vătămarea sănătății. În motivarea acțiunii, reclamanta a menționat că minorii, prin acțiuni huliganice, l-au maltratată pe fiul acesteia S. M., care în urma acestor acțiuni a suferit comotii cerebrale și a primit îngrijiri medicale mai mult de o lună de zile.

Prin hotărârea Judecătoriei Iașoveni acțiunea a fost respinsă ca neîntemeiată, întrucât pretențiile reclamantei față de părinții minorilor pot fi justificate doar în situația în care aceștia figurează în calitate de copârâți alături de minori, sau când există probe

suficiente că autorii nu dispun de bunuri suficiente pentru repararea prejudiciului cauzat [24].

Prin decizia Curții de Apel Chișinău a fost admis apelul declarat de reclamantă, fiind casată integral hotărârea Judecătoriai Ialoveni, cu emiterea unei noi hotărâri privind admiterea parțială a acțiunii. S-a încasat în beneficiul reclamantei din contul părinților celor 3 minori, în mod solidar, suma de 1.500 lei, pentru recuperarea prejudiciului material, și suma de 1500 lei, pentru recuperarea prejudiciului moral cauzat de către minori prin vătămarea sănătății. În rest, acțiunea a fost respinsă.

În dezacord cu decizia enunțată, recurenta a declarat recurs, solicitând admiterea acestuia, casarea parțială a deciziei instanței de apel, cu emiterea unei noi hotărâri privind admiterea integrală a acțiunii.

Completul Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a considerat că recursul este inadmisibil. Recurenta nu a invocat niciun temei, care ar indica ilegalitatea deciziei instanței de apel, ci a formulat critici ce se axează asupra fondului cauzei. Or, recursul exercitat conform secțiunii a II-a are caracter devolutiv numai asupra problemelor de drept material și procedural, verificându-se doar legalitatea deciziei, dar nu și temeinicia în fapt [25].

Analizând prevederile legale, considerăm că Judecătoria Ialoveni a soluționat corect cauza. Instanța a respins acțiunea, având toate motivele. Aceasta s-a bazat pe dispozițiile art. 1407 CC RM care stabilește că minorii între 14 și 18 ani răspund personal pentru prejudiciul cauzat. Respectiv, acțiunea cu privire la repararea daunei cauzate de un minor între 14 și 18 ani se întindează nemijlocit acestuia. Dacă apare necesitate antrenării răspunderii subsidiare a părinților sau a curatorului, aceștia apar în calitate de copărați împreună cu autorul prejudiciului. În aceste circumstanțe, decizia Curții de Apel este inexplicabilă. Curtea a admis parțial acțiunea, stabilind răspunderea părinților, deși nu au fost prezentate probe anume care să demonstreze că minorii nu au venituri sau mijloace proprii pentru acoperirea prejudiciului. Mai mult de atât, a fost instituită răspunderea solidară a părinților pentru prejudiciul cauzat de copiii lor, deși, părinții, nefiind autori ai faptei ilicite, răspund față de persoana vătămată nu solidar, ci pe cote-părți.

La finalul capitolului, ne vom referi la concurența dintre răspunderea pentru prejudiciul cauzat de minori și răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit. Inițial, ar trebui să precizăm care este natura răspunderii pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit și cazurile în care acesta apare. Potrivit art. 1410 CC RM, persoanele a căror activitate este legată de un izvor de pericol sporit pentru lumea înconjurătoare (exploatarea vehiculelor, a instalațiilor, mecanismelor, folosirea energiei electrice, a substanțelor explozibile, efectuarea lucrărilor de construcție etc.) au obligația să repare prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit, dacă nu demonstrează că prejudiciul se datorează unei forțe majore sau s-a produs din intenția persoanei vătămate [26].

În principiu, toate izvoarele de pericol sporit pot fi împărțite în următoarele grupe:

I. fizico-mecanice (automobile, transportul feroviar, navele maritime și cele fluviale, utilajul întreprinderilor industriale, echipamentul și agregatele de tensiune înaltă, instalațiile de termoficare, instalațiile de la șantierele de construcție etc.);

II. fizico-chimice (toate obiectele cu efect radioactiv);

III. chimice (substanțe otrăvitoare, explozibile, inflamabile, inclusiv buteliile cu gaz etc.);

IV. biologice (microorganisme, animale sălbatice în captivitate) [27].

Astfel, observăm că răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit se întemeiază pe teoria obiectivă, pe când răspunderea pentru prejudiciul cauzat de minori are la bază, cel puțin în legislația noastră, teoria subiectivă.

Cu toate acestea, există unele cazuri care pot exonera de răspundere posesorul izvorului de pericol sporit, și anume:

1. Forța majoră.

2. Intenția persoanei vătămate.

3. Dobândirea ilicită a izvorului de pericol sporit de o terță persoană. (Schema nr.6)

În cazul nostru, prezintă importanță cel de-al treilea temei. Dacă posesorul demonstrează că izvorul de pericol sporit a ieșit din posesiunea lui ca urmare a acțiunilor ilicite ale altor persoane (de exemplu, minori), acesta nu poartă nicio răspundere. Astfel, de va angaja răspunderea persoanelor specificate la art. 1406 CC RM, dacă este vorba de un minor de până la 14 ani. Dacă persoana are peste 14 ani, se va determina răspunderea prin prisma art. 1407.

Însă, în situațiile în care se constată că pe lângă acțiunile ilicite ale minorului, o parte din vină o poartă și posesorul izvorului de pericol sporit (de exemplu, nu a asigurat paza coresponsătoare), prejudiciul urmează a fi reparat în comun pe cote-părți [28].

Analizând întreg capitolul, putem concluziona că răspunderea civilă este un raport juridic de obligații prin care o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altei persoane. Așadar, răspunderea juridică se caracterizează prin aceea că fiecare este răspunzător pentru încălcarea prevederilor legii sau ale contractului, adică pentru fapta proprie. Însă, în cadrul societății deseori se întâlnesc cazuri de comitere a prejudiciului de către persoane care nu dețin capacitate delictuală sau din alte motive nu poartă răspundere pentru acțiunile sale. Aceste circumstanțe au determinat extinderea răspunderii civile delictuale dincolo de limitele faptei proprii, constituind o măsură suplimentară de ocrotire a intereselor victimei.

Astfel, pentru aceste cazuri, Codul civil prevede răspunderea pentru fapta altei persoane, inclusiv pentru fapta minorului. Reamintim că minorii de până la 14 ani nu poartă răspundere pentru acțiunile lor, întrucât nu dețin capacitate delictuală. Cei trecuți de această vârstă poartă răspundere deplină, răspunderea părinților sau curatorilor fiind angajată doar dacă

primii nu pot acoperi singuri dauna. Articolele 1406-1407 sunt destinate acestei răspunderi [29].

Cercul persoanelor răspunzătoare a fost expus anterior, de aceea ne vom limita la o simplă clasificare a acestora:

A. Persoane obligate să supravegheze și să educe minorii:

- părinții (adoptatorii).
- tutorele.
- curatorul.

B. Persoane obligate să supravegheze minorii:

- instituții de învățământ, de educație sau instituții curative;
- persoane obligate să asigure supravegherea în bază de contract.

În ceea ce privește casele de copii orfani, legislația este neuniformă. Conform Codului civil, putem deduce că aceste instituții sunt incluse în categoria a doua – instituții de educație. Pe de altă parte, art. 144 al Codului familiei prevede că în cazul în care asupra copiilor întreținuți și educați în instituțiile de stat nu este instituită tutela (curatela), obligațiile tutorelui (curatorului) sunt puse pe seama administrației instituției respective. De aceea considerăm că instituțiile date, în cazul îndeplinirii condițiilor stipulate în Codul familiei, trebuie reglementate aparte, diferit de celelalte instituții de la art. 1406 alin.(2).

Având în vedere că răspunderea pentru prejudiciul cauzat de minori are la bază, conform legislației noastre, teoria subiectivă, trebuie precizate cazurile exoneratoare de răspundere. Astfel, atât art.1406, cât și art.1407 CC RM conțin sintagma: „...dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor”. În ceea ce privește părinții, prezumția poate fi răsturnată numai dacă părinții sunt împiedicați, dintr-o cauză obiectivă, să-și exercite obligația de supraveghere asupra copilului. Părinții trebuie să dovedească o imposibilitate materială și obiectivă, cum ar fi faptul că erau internați în stare gravă la spital, și nu simple dificultăți, cum ar fi faptul că ei lipseau temporar de acasă, fiind la serviciu sau la un spectacol etc.

Dacă părinții nu reușesc să răstoarne prezumția de cauzalitate dintre activitatea lor și fapta copilului minor, pentru a fi exonerati de răspundere, ei vor trebui să facă dovada că un fapt exterior copilului, pentru care ei nu pot fi ținuți răspunzători, a determinat săvârșirea de către acesta a faptei. Un astfel de fapt exterior poate fi forța majoră sau fapta unui terț ori a victimei însăși. Referitor la instituțiile și persoanele răspunzătoare de la alin.(2) art. 1406 CC RM, acestea se pot exonera de răspundere, dacă probează că prejudiciul a fost cauzat nu în timp ce minorul se afla sub supravegherea lor sau că supravegherea a fost exercitată în mod corespunzător, însă, cu toate acestea, faptul prejudiciabil nu a putut fi împiedicat.

Referințe:

1. Stătescu C., Bîrsan C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: ALL, 2008, p.216.
2. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 din 18.08.1994.

3. Stătescu C., Bîrsan C. *Op.cit.*, p.280.
4. Cojocari E., Cojocari V. *Drept civil: Partea generală și specială*. Chișinău: Bussiness-Elita, 2004, p. 14.
5. Baieș S., Volcinschi V., Băieșu A., ș.a. *Drept civil*, p. 412.
6. Țurcanu N. Aspecte privind condițiile necesare angajării răspunderii pentru prejudiciul cauzat de copiii minori. În: *Revista Națională de Drept*, 2003, 8/47,2003, p. 49.
7. Poalelungi M., Filincova S., Sârcu Iu. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Ediția a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 1091.
8. Stătescu C., Bîrsan C. *Op.cit.*, p. 215.
9. http://jbu.iustiee.md/Dosarul_nr.4-691.2013.pdf.
10. http://ibu.justice.md/Dosarul_nr.4-778.2013.pdf.
11. Antohi L., Buriana M. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Chisinau: Arc, 2005.
12. *Гражданское право*, в 4 т. Том 4: *Обязательственное право: Учебник*. 3-е издание, переработанное и дополненное. Отв. ред. Е.А. Суханов. Москва: Волтер Клувер, 2008, с. 612.
13. Antohi L., Buriana M. *Op.cit.*, art.22.
14. Cojocari E., Cojocari V. *Op.cit.*, p. 15.
15. Stătescu C., Bîrsan C. *Op.cit.*, p. 219.
16. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 47-48 din 26.04.2001.
17. Cebotari V. *Dreptul familiei: manual*. Ediția a III-a revăzută și completată, Chișinău: S.n. (Tipografia Reclama), 2014, p. 132.
18. Țurcanu N. *Op.cit.*, p. 51. Țurcanu N. Cazuri speciale de răspundere a părinților pentru prejudiciul cauzat de copiii lor minori. În: *Revista Națională de Drept*, 2000, 9/46, p.50.
19. Cojocari E., Cojocari V. *Op.cit.*, p 16.
20. Motica O. Răspunderea persoanelor care dețin obligația de supraveghere a minorilor și a persoanelor puse sub interdicție judecătorească în temeiul unui contract, în lumina prevederilor noului CC al RM. În: *Analele UVT* nr. 1/2012, p. 168-176.
21. *Гражданское право: учебник: Под общ. ред. чл.-корр. РАН С.С. Алексеева*. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Проспект, 2011, с.370.
22. Antohi L., Buriana M. *Op.cit.*, art. 1407.
23. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 3-6 din 16.01.2009.
24. <http://ia.iustice.md>
25. <http://iurisprudenta.csi.md>
26. Poalelungi M., Filincova S., Sârcu Iu. ș.a. *Op.cit.*, p. 1094.
27. Hotărârea Plenumului CSJ a Republicii Moldova cu privire la încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces nr. 6 din 04.07.2005. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2005, nr.12, p.6, pct.10.
28. *Гражданское право*. Том 4: *Обязательственное право*, с. 640.
29. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr 82-86, 22.06.2002.

Recenzent:
Alexandru ARSENI,
doctor habilitat în drept,
conferențiar universitar

UNELE ASPECTE PRIVIND NECONCORDANȚA DINTRE PREVEDERILE LEGALE REFERITOARE LA DESEMNAREA OFIȚERULUI DE INVESTIGAȚIE CU ATRIBUȚII DE OFIȚER DE URMĂRIRE PENALĂ

*Alexandru PĂUN,
master în drept
Petru PĂUN,
master în drept*

Articolul dat ia în discuție unele aspecte privind neconcordanța dintre prevederile legale la desemnarea ofițerului de investigație cu atribuții de urmărire penală.

Activitatea de descoperire a infracțiunilor, de identificare și prindere a infractorilor, de stabilire a vinovăției acestora se desfășoară doar în cadrul procesului penal, care include mai multe etape, printre acestea și urmărirea penală. Urmărirea penală se efectuează, conform prevederilor de procedură penală, de ofițerii de urmărire penală, aceștia exercitând activități în numele statului și în limitele competenței lor, și stipulărilor Legii nr. 133 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală.

Se remarcă și caracterul ilegal al unor practici de către grupurile de lucru în cadrul strategiei de reformare a justiției.

Ca urmare a divergențelor menționate, constatăm o prejudiciere a procesului penal, deoarece acțiunile procesuale urmează să se desfășoare în strictă conformitate cu CPP.

Așadar, rezultă o soluție unică pentru a evita incertitudinile în asemenea situații – modificarea prevederilor legale ce reglementează desemnarea ofițerului de investigație cu atribuții de ofițer de urmărire penală.

Cuvinte-cheie: prevederi legale; ofițer de urmărire penală; ofițer de investigație; infracțiune; cadru legal; norme juridice; proces penal; strategie de reformare a justiției.

* * *

This article discusses some aspects of disparity of legal provision at designation of investigation officer in charge of the prosecution. The activity of offences' discovery, identification and catching the offenders, establishing their guilt is conducted only in criminal proceedings, which includes several stages, among them the prosecution. Prosecution is carried out under the provisions of Criminal Procedure, the criminal investigators, exercising their activities on behalf of the State and within their competence, and the stipulations of Law no. 133 of 10.11.2006 on the status of the investigating officer.

It is noticed the unlawful character of some practices by the working groups within the justice reform strategy.

As a result of mentioned divergences, we find a prejudice of criminal procedure because the procedural actions should be carried out in strict accordance with the CC.

Therefore, it follows a unique solution to avoid uncertainties in such situations - change the legal provisions that regulate designation of investigation officer in charge of the prosecution.

Keywords: legal provisions; investigator; Investigation officer; crime; legal framework; legal rules; criminal procedure; justice reform strategy.

Realizarea justiției penale, în cazul săvârșirii unor fapte penale, este posibilă ca rezultat al îndeplinirii unei activități din partea statului, care nu poate fi arbitrară [1], ci, dimpotrivă, chibzuită și amplu reglementată prin dispozițiile legii. De la nașterea raportului juridic penal de conflict, în urma săvârșirii infracțiunii, până la încetarea acestuia, în cazul executării pedepsei stabilite de instanța judecătorească, o serie de organe statale desfășoară o activitate prin care se constată existența infracțiunii și se realizează raportul juridic procesual penal [2].

Statul organizează combaterea fenomenului infracțional printr-o activitate diversă și complexă a mai multor organe specializate de urmărire penală, procuratură și instanțe judecătorești [3].

Activitatea de descoperire a infracțiunilor, de identificare și prindere a infractorilor, de stabilire a vinovăției acestora se desfășoară doar în cadrul procesului penal.

În această ordine de idei, menționăm că procesul penal se desfășoară în mai multe etape, printre care este și urmărirea penală.

Codul de procedură penală, prin art. 253 alin. (1) statuează că: „Urmărirea penală se efectuează de către procuror și de către organele constituite conform legii în cadrul: Ministerului Afacerilor Interne; Serviciului Vamal; Centrului Național Anticorupție, iar, în conformitate cu alin. (2) al aceluiași articol, organele de urmărire penală sunt reprezentate de ofițeri de urmărire penală desemnați anume în cadrul instituțiilor menționate în alin. (1) și subordonați organizațional conducătorului instituției respective [4].

Totodată, din prevederile art. 55 Cod de procedură penală, rezultă că urmărirea penală se efectuează de către ofițerii de urmărire penală desemnați ai organelor de urmărire penală din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal și Centrului Național Anticorupție.

Conform art.1 alin.(1) al Legii nr.333 din 10.11.2006, ofițerul de urmărire penală este persoana care, în numele statului și în limitele competenței sale, efectuează nemijlocit urmărirea penală în cauze penale și exercită alte activități prevăzute expres de lege [5].

Așadar, pornind de la cele menționate, rezultă că urmărirea penală poate fi efectuată numai de către ofițerii de urmărire penală din cadrul organelor de urmărire penală al Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal și Centrului Național Anticorupție.

Însă, în cadrul efectuării urmăririi penale, se întâlnesc cazuri când la formarea grupurilor de urmărire penală, se dispune prin ordonanță de către procuror includerea în grupul respectiv a ofițerilor de investigație, aceștia fiind desemnați cu atribuții de ofițer de urmărire penală, având astfel dreptul de a efectua acțiuni de urmărire penală, pe care, conform prevederilor Codului de procedură penală, le pot efectua doar ofițerii de urmărire penală.

La emiterea ordonanțelor respective, ca temei legal se invocă prevederile art. 4 alin. (4) din Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală, care stipulează că: „Angajații unor alte subdiviziuni din instituțiile menționate la alin.(1)(MAI, SV, CNA) pot avea atribuții de ofițer de urmărire penală numai în cazul desemnării lor prin ordonanța procurorului, la propunerea ofițerului de urmărire penală” [6].

Considerăm că practica respectivă este una eronată, fiind în contradicție cu prevederile Codului de procedură penală, care nu reglementează astfel de situații, totodată, stabilind la art. 2 alin. (4) că: „Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod”.

Mai mult ca atât, art. 1 alin. (2) al Legii privind statutul ofițerului de urmărire penală stabilește că: „Nu pot avea calitatea de ofițer de urmărire penală angajații organelor de urmărire penală abilitați cu funcții de menținere a ordinii publice, de control sau de exercitare a activității operative de investigații, care au statut de persoane investite cu funcții de constatare a infracțiunilor, stabilit prin lege” [7].

Totodată, în conformitate cu prevederile art.7 alin.(1) Cod de procedură penală [8], legalitatea procesului penal se asigură prin desfășurarea acestuia în strictă conformitate cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale prezentului cod. Or, orice acțiune sau măsură procedurală efectuată cu încălcarea normelor enunțate sunt din start ilegale, deoarece niciun articol din Codul de procedură penală al RM nu prevede desemnarea ofițerului de investigație cu atribuții de ofițer de urmărire penală.

În acest sens, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 1 din 22.01.2008 [9], privind controlul constituționalității prevederilor art. 2 alin. (1) și (4) ale Codului de procedură penală, Curtea a statuat că în vederea unificării cadrului legal procesual și excluderii prevederilor confuze și contradictorii, în scopul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor persoanelor implicate în procesul penal, legiuitorul a stipulat că normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția că sunt incluse în Codul de procedură penală. O asemenea tehnică legislativă este de natură să asigure eliminarea inadvertențelor dintre prevederile Codului de procedură penală și normele procesuale penale cuprinse în alte legi, aplicarea coerentă, certă și uniformă a normelor respective, astfel încât să se poată garanta respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Prin urmare, legiuitorul, în scopul realizării principiilor constituționale ale statului de drept, asigurării legalității și protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în sfera justiției penale, codificând normele care reglementează modul de desfășurare a urmăririi penale și de judecare a cauzei penale în instanța de judecată, a fost în drept să legifereze prioritatea Codului de procedură penală față de alte legi ce reglementează relații de aceeași natură.

Totodată, caracterul ilegal al acestor practici a fost constatat și de către grupurile de lucru în cadrul strategiei de reformare a justiției pentru anii 2011-2016 aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 6 din 16.02.2012 [10].

În cadrul acțiunilor planificate, referitoare la strategia de reformare a justiției, Procuratura Generală a elaborat un studiu privind condițiile, regulile și procedura de formare și funcționare a grupurilor de urmărire penală interdepartamentale [11], fiind stabilit că desemnarea angajaților unor alte subdiviziuni din cadrul organelor de urmărire penală cu atribuții de ofițer de urmărire penală în temeiul prevederilor art.4 alin. (4) din Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală este în contradicție cu dispozițiile art.2 alin. (4) din Codul de procedură penală, conform căruia: „Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod”.

Așadar, având în vedere cerințele legislației procesual-penale, rezultă că toate acțiunile și actele procesuale, întocmite de către angajații unor alte subdiviziuni din cadrul organelor de urmărire penală, desemnați cu atribuții de ofițer de urmărire penală, sunt nule și nu pot produce efecte juridice.

În contextul celor expuse, în urma studiului efectuat, s-a ajuns la concluzia că desemnarea angajaților unor alte subdiviziuni din cadrul organelor de urmărire penală cu atribuții de ofițer de urmărire penală este

o practică eronată, care prejudiciază procesul penal.

Mai mul ca atât, pe lângă cele menționate mai sus, este important de scos în evidență și faptul că Curtea Constituțională a fost sesizată cu privire la ridicarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 4 alin. (4) din Legea nr.333 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală.

Autorul excepției de neconstituționalitate a menționat că, conform Codului de procedură penală, urmărirea penală se efectuează de către procuror și ofițerul de urmărire penală. Codul de procedură penală delimitând activitatea organului de urmărire penală de alte subdiviziuni ale Ministerului Afacerilor Interne, Centrului Național Anticorupție și Serviciului Vamal. Astfel, atribuțiile și competența ofițerului de urmărire penală sunt diferite de cele ale ofițerului de investigații.

Cu toate că Legea nr. 333 din 10 noiembrie 2006 cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală prevede posibilitatea conferirii atribuțiilor de ofițer de urmărire penală și altor angajați din subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne, Centrului Național Anticorupție sau Serviciului Vamal prin emiterea unei ordonanțe de către procuror, autorul excepției de neconstituționalitate menționează că, în conformitate cu Codul de procedură penală, normele procesuale prevăzute de alte legi pot fi aplicate cu condiția includerii acestora în Codul de procedură penală.

Prin urmare, autorul susține că lipsa unei prevederi similare în Codul de procedură penală vine în contradicție cu prevederile acestuia.

Ca rezultat al examinării sesizării respective, Curtea a declarat inadmisibilă sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 4 alin. (4) din Legea nr. 333 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală [12], deoarece problema ridicată în sesizare ține de interpretarea sintagmei „normele juridice cu caracter procesual” din art. 2 alin. (4) al Codului de procedură penală și raportarea la această interpretare a prevederilor art. 4 alin. (4) din Legea nr. 333 din 10 noiembrie 2006 cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală.

În acest sens, Curtea a reiterat că Legea Supremă a investit Parlamentul cu dreptul de interpretare oficială a legilor adoptate. Prin urmare, conform art. 66 lit. c) din Constituție [13], una din atribuțiile de bază ale Parlamentului, ca organ reprezentativ suprem și legislativ, este interpretarea legilor și asigurarea unității reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării.

Ca urmare a divergențelor menționate, constatăm o prejudiciere a procesului penal, acesta fiind desfășurat cu încălcarea principiului legalității, or, acțiunile pro-

cesuale urmează să se desfășoare în strictă conformitate cu Codul de procedură penală.

Așadar, în urma celor menționate *supra*, rezultă faptul că unica soluție în vederea evitării pe viitor a incertitudinilor existente în astfel de situații este modificarea prevederilor legale care reglementează desemnarea ofițerului de investigație cu atribuții de ofițer de urmărire penală – fie prin includerea acestei prevederi în Codul de procedură penală, fie prin excluderea acesteia din Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală.

Referințe:

1. Neagu I. *Tratat de Drept procesual penal. Partea generală*. București: Global Lex, 2004, p. 27.
2. Bulai C. *Manual de Drept penal. Partea generală*. ALL Educațional S.A., p. 63.
3. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu. ș.a. *Drept procesual penal*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p. 3.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 104-110 din 07.06.2003, în vigoare din 12.06.2003.
5. Legea nr. 333 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală. Publicată la 22.12.2006 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 195-198.
6. Legea nr. 333 din 10.11.2006, privind statutul ofițerului de urmărire penală. Publicată: 22.12.2006 în: *Monitorul Oficial al RM*, nr. 195-198.
7. *Ibidem*.
8. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003.
9. Hotărârea Curții Constituționale nr. 1 din 22.01.2008 privind controlul constituționalității prevederilor art. 2 alin. (1) și (4) Cod de procedură penală.
10. Hotărârea Parlamentului nr. 6 din 16.02.2012. Publicată la 16.03.2012 în: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, nr. 49-52 în vigoare din 17.02.2012.
11. Studiul Procuraturii Generale privind condițiile, regulile și procedura de formare și funcționare a grupurilor de urmărire penală interdepartamentale.
12. Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 41G/2015 din 09.11.2015, privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 4 alin. (4) din Legea nr. 333 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală.
13. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicată la 12.08.1994 în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.

Recenzent:
Sergiu BRÎNZA,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar (USM)